

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

TREŚĆ NUMERU

CZEŚĆ ARTYKUŁOWA	Str.	
Pracownicy NBP pod sztandarami Frontu Narodowego	591	
Kontrola bankowa na odcinku zaopatrzenia materiałowego w przedsiębiorstwie przemysłowym — <i>Tadeusz Choliński</i>	592	
Zadania NBP w zakresie finansowania i kontroli działalności eksploatacyjnej Państwowych Ośrodków Maszynowych — <i>Jakub Gładysz</i>	595	
Rola NBP w rozliczeniach między miastem i wsią. — <i>Tadeusz Piątkowski</i>	598	
Kredytowanie akcji skupu. — <i>Jerzy Bogdanik</i>	602	
Akredytywa i kredyt na akredytywę — instrumentem w walce z zatorami rozliczeniowymi przedsiębiorstw. — <i>Roman Michejda</i>	605	
Współpraca Banku z wyższymi szkołami ekonomicznymi. — <i>Mirosław Orłowski</i>	614	
System obiegu pieniężnego w ZSRR.	616	
ORGANIZACJA I TECHNIKA FINANSOWA		
Ramowy schemat organizacyjny oddziału NBP — <i>Stefan Szałowski</i>	625	
W walce o dalsze usprawnienie obsługi klientów. — <i>Zbigniew Ładoś</i>	632	
Kontrola funduszu płac jednostek budżetowych. — <i>Andrzej Tymowski</i>	636	
Drobna wytwórczość w świetle nowej instrukcji służbowej Dz. VI/II). — <i>Jerzy Bednarowicz</i>	639	
Wydajność pracy operacyjnej w oddziałach NBP w I półroczu 1952 r. —	641	
DZIAŁ INSTRUKCYJNY		
Wnioski kasowe i sprawozdania z wykonania planu kasowego	646	
Dysponent rozliczeń.	647	
Wyciągi z pism Wydziału Instrukcji Departamentu Planowania.	648	
DZIAŁ RACJONALIZACJI		
Ruch racjonalizatorski w NBP w I półroczu 1952 r.	649	
WSPÓLZAWODNICTWO		
Ocena wyników współzawodnictwa pracy w oddziałach NBP za II kwartał	652	
PYTANIA I ODPOWIEDZI		655
BIBLIOGRAFIA		656

PRACOWNICY NBP POD SZTANDARAMI FRONTU NARODOWEGO

LATO 1952 roku pełne jest wielkich, na miarę historyczną, wydarzeń, które kształtują naszą obecną rzeczywistość i rzutują daleko w przyszłość.

Siódme Plenum Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej odbyte w dniach 14 — 16.VI. br. wytyczyło dalszą drogę marszu do socjalizmu poprzez wzmocnienie sojuszu robotniczo - chłopskiego i dotychczasowych więzi łączących wieś i miasto.

Zlot młodych przodowników - budowniczych Polski Ludowej, odbyty w Warszawie w dniach 20 — 22 lipca br. był wyrazem bezgranicznego przywiązania młodego pokolenia do swego państwa ludowego, apelem młodych patriotów do całego narodu, a złożone ślubowanie — gwarancją dalszego szybkiego rozwoju sił wytwórczych naszej Ojczyzny i wzrostu zamożności oraz kultury ludu pracującego.

Uchwalenie w dniu 22 lipca br. Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej „tarczy i oręża narodu w walce o rozkwit i świetność naszej Ojczyzny“ zamknęło pierwszy etap wielkich lipcowych wydarzeń.

W niedzielę dnia 26 października 1952 r. mają się odbyć wybory do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na zasadzie nowej ordynacji wyborczej, uchwalonej przez Sejm Ustawodawczy w dniu 1 sierpnia br.

Cały czas dzielący nas od wyborów i dzień 26 października będą to znowu doniosłe dni w życiu narodu. W tym okresie rozwinie się szeroka akcja uświadamiająca, która musi dotrzeć do każdego obywatela uprawnionego do głosowania. Akcja ta ma nie tylko zapoznać głosujących z przepisami ordynacji wyborczej, lecz przede wszystkim doprowadzić do pełnego uświadczenia za jakim programem opowiada się wyborca, na kogo i przeciw komu głosuje, przeciw jakim antypolskim knowaniom składa gorący protest.

W tak prowadzonej akcji nie może zabraknąć i naszego wkładu. Każdy pracownik banku, skierowany czy nie skierowany do akcji propagandowej, będzie wśród swego bliższego i dalszego otoczenia umacniał świadomość wielkich zdobyczy, jakie naród polski już osiągnął oraz wspaniałych perspektyw, jakie przed nami stoją dzięki zdobyciu władzy przez masy pracujące. Trzeba, aby każdy głosujący wyraził świadomie pełną gotowość do dalszej wspólnej wyłożonej pracy w naszym froncie narodowym w walce o pokój i plan sześcioletni.

W przemówieniu wygłoszonym na VII Plenum KC PZPR Prezydent Bolesław Bierut powiedział:

„Zjednoczyć wszystkie siły, nadać im świadomy, planowy kierunek i podnieść zacofany do niedawna byt materialny i siły wytwórcze społeczeństwa na najwyższy poziom, jaki może osiągnąć wolny, wyzwolony naród. Zjednoczyć wszystkie siły narodu, aby w czasie jak najkrótszym przebudować gospodarkę Polski z zacofanej, jednej z najsłabszych w Europie — w przodującą technicznie i jedną z najsilniejszych w Europie“.

Musimy dopomóc, aby każdy głosujący uświadomił sobie, że droga, jaką kroczymy, jest jedyną drogą zabezpieczającą interesy naszego narodu, gwarantującą rozwój i niepodległość naszej Ojczyzny, trzeba, aby uświadomił sobie, że droga ta prowadzi wspólnie ze światowym obozem pokoju przeciw podżegaczom wojennym, że nasza niezłomna przyjaźń z ZSRR i wszystkimi siłami pokoju skierowana jest przeciw imperialistycznym ludobójcom USA i ich hitlerowskiemu sprzymierzeńcom.

Nasza praca uświadamiająca, prowadzona z głęboką wiarą i całkowitym oddaniem się sprawie, będzie naszym wkładem w historię Wielkich Dni.

Tadeusz Choliński

KONTROLA BANKOWA NA ODCINKU ZAOPATRZENIA MATERIAŁOWEGO W PRZEDSIĘBIORSTWIE PRZEMYSŁOWYM

„W oparciu o ofiarną pracę naszej klasy robotniczej i wszechstronną pomoc Związku Radzieckiego, wykorzystując rezerwy naszej gospodarki, znacznie przekroczyliśmy poziom produkcji przemysłu socjalistycznego w stosunku do założeń planu szestoletniego i w roku 1952 osiągamy faktycznie produkcję przewidzianą przez plan szestoletni dla roku 1953¹⁾“.

W powyższym stwierdzeniu Prezydenta Bieruta w przemówieniu wygłoszonym na VII Plenum KC PZPR, zawarta jest reasumcja dotychczasowych osiągnięć w walce o wykonanie planu szestoletniego.

Osiągnięcia te nie przyszły łatwo. Zdobyte one zostały w codziennej walce z bardzo poważnymi trudnościami, które należało pokonać i które wciąż jeszcze trzeba przełamywać na wielu odcinkach. Występują one między innymi w zakresie zaopatrzenia. Wynika to z sytuacji w jakiej znajduje się nasz kraj nie posiadający w dostatecznej ilości wielu surowców niezbędnych dla dynamicznego rozwoju przemysłu socjalistycznego. Tym samym „zagadnienie zaopatrzenia stało się u nas jednym z centralnych zagadnień, od właściwego rozwiązania którego zależy w niemałym stopniu dalszy nasz rozwój²⁾“.

Skoro zagadnienie powyższe wysunęło się na czoło innych zagadnień — zastanówmy się jakie zadania, w związku z wytycznymi VII Plenum ma na tym odcinku do wykonania aparat kredytowy Banku.

Dotychczasowa praktyka wskazywałaby na potrzebę większego zaangażowania się naszego aparatu kredytowego w realizacji tych wytycznych na odcinku kontroli przebiegu gospodarki materiałowej. O ile bowiem w świetle wypowiedzi Prezydenta Bieruta rozważymy krytycznie dotychczasową działalność tego aparatu w zakresie kontroli przebiegu zaopatrzenia i stanu gospodarki materiałowej, to musimy stwierdzić, że w większości przypadków kontrola ta miała charakter dorywczy i fragmentaryczny. Wiadomo jest bowiem, że działalność aparatu kredytowego na odcinku kontroli zaopatrzenia przedsiębiorstw sprowadzała się do ustalania na podstawie posiadanych przez bank materiałów wysokości stanów ponadnormatywnych i możliwości oraz sposobu ich kredytowania, a w nielicznych tylko przypadkach do wskazywania jednostkom nadrzędnym na istniejące przestrosty, bez merytorycznej analizy przyczyn ich zaistnienia.

W rezultacie tego aparat kredytowy, w przypadkach podejmowanych interwencji, czynnie

oddziaływał jedynie na odcinku usuwania przyczyn wtórnych, a nie pierwotnych. Osiągane zaś tą drogą rezultaty były przeważnie doraźnym efektem nie prowadzącym do trwałej poprawy na omawianym odcinku.

W wyniku wspomnianego oddziaływania — przedsiębiorstwa wprowadzicie bardzo często upłynniały wskazywany nadmiar, nie wnikały jednak w przyczyny jego utworzenia, a tym samym nie podejmowały starań w kierunku usuwania przyczyn. W ten sposób przedsiębiorstwo mimo zlikwidowania nadmiaru nie zapobiegało ponownemu pojawieniu się przerostu.

Potwierdzeniem tego są liczne fakty, że przedsiębiorstwa mimo nacisku finansowego, interwencji, zarządzeń jednostek nadrzędnych itd. przez niewłaściwą politykę zaopatrzeniową i nie usuwanie przyczyn pierwotnych przyczyniają się do powstawania w gospodarce narodowej nieobliczalnych szkód. Dzieje się tak przede wszystkim dla tego, że nadmierne zapasy materiałowe, nagromadzone w jednym przedsiębiorstwie, naruszają proporcję zaopatrzenia, ustanowioną planami poszczególnych gałęzi gospodarki narodowej. Jeśli bowiem jedno przedsiębiorstwo posiada nadmiar danego (często deficytowego) materiału, to inne przedsiębiorstwo może wskutek tego nie uzyskać tego materiału w ilości zapewniającej utrzymanie ciągłości produkcji. W konsekwencji spowoduje to niewykonanie przez przedsiębiorstwo planu produkcyjnego.

Ponadto, zamrożenie przez przedsiębiorstwo środków obrotowych w nadmiernych i nie uzasadnionych gospodarczo zapasach, stwarza dla tego przedsiębiorstwa trudności finansowe. Trudności te mogą powstać pomimo, że przedsiębiorstwo uzyskuje dobre wyniki w zakresie wykonywania planów produkcji oraz planów akumulacji. Uzyskiwane bowiem dzięki wzrostowi wydajności pracy i oszczędności na wydatkach wyniki — zużywane są na sfinansowanie w magazynach danego przedsiębiorstwa niepotrzebnych materiałów, powodując równocześnie wycofanie tych materiałów z ogólnopowszechnego obrotu gospodarczego. Należy również pamiętać, że mimo kształtowania się stanu ogólnego zapasów materiałowych w granicach normatywu lub nawet poniżej tych granic, gospodarka materiałowa przedsiębiorstwa może wykazywać niedociągnięcia, a to wskutek tego, iż w ramach jednej grupy normowanej mogą istnieć nadmiary w pewnych asortymentach, które to nadmiary kompensują niedobory w innych asortymentach.

Od uporządkowania gospodarki materiałowej zależne jest zatem z jednej strony funkcjono-

¹⁾ Nowe Drogi Nr. 6/1952 r.

²⁾ Tamże.

wanie zaopatrzenia w ramach ogólnopństwowych planów zaopatrzeniowych z drugiej zaś strony wykonywanie planów produkcyjnych przez przedsiębiorstwa, a w znacznym również stopniu przywrócenie im dyscypliny płatniczej i zlikwidowanie sprzecznego z zasadami systemu finansowego wzajemnego kredytowania się (nieterminowe rozliczenia z tytułu dostaw i usług).

W związku z tym należy stwierdzić, że walka aparatu kredytowego o likwidację nadmiernych zapasów winna w pierwszym rzędzie sprowadzać się z niedociągnięciami na odcinku zaopatrzenia i gospodarki materiałowej.

Zastanówmy się wobec tego na jakie elementy w swej bieżącej pracy aparat kredytowy winien zwracać szczególną uwagę, by zapobiec tworzeniu się nadmiernych zapasów i w ten sposób czynnie współdziałać w usuwaniu nieprawidłowości na tak ważnym odcinku, jakim, w świetle wypowiedzi Prezydenta Bieruta, staje się zagadnienie postawienia gospodarki zaopatrzeniowej na właściwym poziomie.

Co powinno zatem interesować w tym zakresie referenta kredytowego, kontrolującego bezpośrednio przedsiębiorstwo produkcyjne?

Zgodnie z tym co powiedziano wyżej winien on w przypadku stwierdzenia stanów ponadnormatywnych i gospodarczo nie uzasadnionych dociec istotnych przyczyn zaistnienia tych stanów.

Jakie to mogą być przyczyny? Mogą one przede wszystkim tkwić w samym planie zaopatrzenia. Dlatego też referent winien na wstępie przeanalizować czy przedsiębiorstwo opracowało swój plan zaopatrzenia w oparciu o aktualny plan produkcyjny. W związku z tym winien on dalej przekonać się czy przedsiębiorstwo w przypadku zmiany — na polecenie jednostki nadrzędnej — produkowanego asortymentu poczyniło wszelkie możliwe kroki w kierunku zmiany planu zaopatrzenia, a tym samym zlikwidowania przyczyn, które mogłyby spowodować powstanie ponadnormatywnych zapasów gospodarczo nie uzasadnionych. Jeżeli referent stwierdzi, że przedsiębiorstwo nie przeprowadza odpowiednich zmian na tym odcinku, winien on dołożyć wszelkich starań, by w możliwie szybkim czasie zmiany w planie zaopatrzenia zostały przeprowadzone, a jeśli to niemożliwe, by przedsiębiorstwo powstały już nadmiar zgłosiło niezwłocznie do upłynnienia.

Ważną rzeczą przy analizie planu zaopatrzenia jest choćby wrywkowe sprawdzenie jego realności w drodze zbadania czy przy jego budowie posługiwano się ustalonymi dla danego zakładu normami zużycia lub normami wynikającymi ze sprawozdawczości statystycznej i przyjętego (w ramach planu obniżki kosztów) na dany rok procentu obniżki zużycia. Kontro-

le taka należn przeprowadzić wrywkowo w odniesieniu do tych grup asortymentowych, które powodują przerosty materiałowe.

W toku analizy przyczyn powstania przerostów zaopatrzeniowych może się — w wyjątkowych przypadkach — okazać, że źródło tej nieprawidłowości leży w ustawieniu normatywu na poziomie nie zapewniającym przedsiębiorstwu utrzymania ciągłości procesu produkcyjnego. Do tego rodzaju stwierdzenia może referent dojść np. poprzez przeanalizowanie w odniesieniu do zasadniczych grup materiałów wysokości niezbędego zapasu minimalnego i produkcyjnego, opierając się przy tym na obowiązujących w tej mierze przepisach (Instrukcja PKPG Nr 28-a). Przy analizie wysokości zapasów (dostaw produkcyjnych) musi być ponadto uwzględniona ekonomiczna partia dostaw polegająca na tym, że o ile np. przedsiębiorstwo zużywa gwoździe o kilku wymiarach, to o ile zaopatruje się ono bezpośrednio u producenta, wówczas dostawa gwoździ o jednym wymiarze nie może być najczęściej wykonana w ilości mniejszej od jednej skrzynki (tj. wagi 16 lub 20 kg). Należy również uwzględnić okoliczność, że przy niskim nawet stosunkowo zużyciu przedsiębiorstwo musi nieraz zamawiać, ze względu na istniejące warunki dostawy, większe partie materiału jak np. dostawa węgla w ilości całowagonowej. Niemniej jednak o ile przedsiębiorstwo uzasadnia, że dostawcą przewinuje zamówienia tylko w ilości np. półrocznego lub rocznego zużycia, to referent kredytowy winien zainteresować się czy dostawca ten nie dokonując kompletowania zamówień nie unieszczębia sobie pracy (np. wyznaczając odbiorcy minimum ilościowe, które by mogło zostać obniżone, odyby dostawca w miarę technicznych możliwości kumulował zamówienia i wykonywał je równocześnie dla kilku odbiorców).

W większości przypadków referent kredytowy stwierdzi jednak, że w przedsiębiorstwie występuje szereg innych przyczyn, które powodują powstawanie nieprawidłowości na odcinku zaopatrzenia. A więc np. przedsiębiorstwo przy układaniu planu zużycia i planu zaopatrzenia oraz przy dokonywaniu zapisów w księgowości materiałowej nie posługuje się w każdym z tych przypadków tą samą nazwą dla określenia danego sortymentu materiałowego czy towarowego, tzn. nie operuje obowiązującym albo jednolitym indeksem materiałów. Nie posługiwanie się jednolitym indeksem mogło za tym spowodować wysłanie zamówienia na materiały nieprzystające lub na materiały posiadane już w dostatecznej ilości na składzie i figurujące w kartotece pod innymi symbolami.

Referent powinien dalej zainteresować się czy przedsiębiorstwo posiada właściwie prowadzoną ewidencję stanów magazynowych i to zarówno w ujęciu ilościowym (kartoteka magazynowa) jak i wartościowym (kartoteka ilościowo-wartościowa w dziale księgowości).

Brak aktualnie prowadzonej ewidencji i należytej sprawozdawczości uniemożliwia nie tylko prawidłowe kierowanie zaopatrzeniem przedsiębiorstwa lecz również wyklucza możliwość systematycznej kontroli przebiegu zaopatrzenia i posiadanych stanów. Np. o ile ewidencja ilościowa prowadzona jest nawet z kilkudniowym opóźnieniem, wówczas może to spowodować dokonanie zamówienia w niewłaściwej wysokości lub nie wysłanie we właściwym czasie zamówienia, a wskutek tego nawet przerwy w produkcji.

Referent może następnie stwierdzić, że przedsiębiorstwo nie prowadzi rejestru dokonanych zamówień. Brak tego rodzaju ewidencji może spowodować wysłanie powtórnego zamówienia, a tym samym powstanie nadmiernego zapasu. O ile przedsiębiorstwo nie prowadzi ewidencji zamówień nie może zatem odwołać zamówienia, gdy staje się ono już zbędne (np. w przypadku zmiany planu produkcyjnego lub też w przypadku gdy dostawca opóźnia wykonanie zamówienia, a przedsiębiorstwo w tym czasie może lub musi zaopatrzyć się w dany artykuł u innego dostawcy).

Inna przyczyna, która może oddziaływać ujemnie na przebieg zaopatrzenia jest niewłaściwa organizacja magazynowania materiałów. Zdarza się nieraz, że przedsiębiorstwo posiada szereg magazynów i nie prowadzi jednocześnie scentralizowanej kartoteki ilościowej. W tym przypadku o ile jakiś artykuł będzie się znajdował równocześnie w kilku magazynach, to przy dokonywaniu zamówień może nie zostać wzięta pod uwagę cała ilość tego materiału, znajdująca się w przedsiębiorstwie. Ponadto na niewłaściwe prowadzenie gospodarki materiałowej może również mieć wpływ złe rozmieszczenie, niewłaściwe przechowywanie, konserwacja, segregacja itd. materiałów znajdujących się w danym magazynie.

Duży wpływ na uporządkowanie gospodarki materiałowej i na właściwy przebieg bieżącego zaopatrzenia niewątpliwie ma również fakt zawierania i przestrzegania warunków wynikających z umów planowych. Z tych też względów zasadnieniem tym należy bliżej się zainteresować i we wszystkich przypadkach, w których przedsiębiorstwa nie zawarły umowy — mimo że obowiązek taki wynikał z istniejących przepisów — wywierać wpływ w kierunku zawarcia takich umów.

Należy zwracać uwagę, by zawierane przez przedsiębiorstwa umowy dokładnie określały ilość materiałów z wyszczególnieniem poszczególnych grup materiałowych, ich rodzajów, gatunków i innych cech. Umowa winna przewidywać możliwie dokładne terminy dostaw poszczególnych rodzajów materiałów, przy czym terminy te muszą być możliwie zróżniczkowane w odniesieniu do poszczególnych materiałów, tak, by w miarę możliwości można było uniknąć zakumulowania dostaw w jednym terminie. W związku z tym w warunkach dostawy nie powinno się operować bliżej nieokre-

ślonymi terminami np. „dostawa będzie dokonywana trzy razy w kwartale lub raz w miesiącu“. Umowy winny także przewidywać kary konwencjonalne i pokrycie strat ewentualnie wynikłych z niedotrzymania terminów. Sankcje te, mające charakter sankcji rozrachunku gospodarczego będą mobilizować dostawców do przestrzegania terminów przewidzianych umową.

Przestrzeganie przez dostawcę warunków objętych umową daje odbiorcy pewność, że dostawa nadejdzie we właściwym terminie i że zostaną zachowane warunki co do ilości i jakości dostawy. Mając tę pewność przedsiębiorstwo nie ma potrzeby gromadzić pewnej ilości zapasu ponadnormatywnego jako rezerwy „na wszelki wypadek“. W ten sposób stosowanie umów planowych i przestrzeganie zawartych w nich warunków winno być dla przedsiębiorstwa czynnikiem mobilizującym w jego walce o osiągnięcie i przekroczenie postawionych przed nim zadań.

W przypadku trudności w ustaleniu warunków dostawy, jak np. określeniu terminu dostawy, przedsiębiorstwu winny przysięść z pomocą czynniki nadrzędne, organizacja partyjna: czynna również pomocą winien służyć aparat kredytowy banku finansującego.

Dla wyzwolenia rezerw tkwiących w danym przedsiębiorstwie w formie nadmiernych lub nieprzydatnych zapasów oraz dla umożliwienia wykorzystania tych rezerw na innych odcinkach życia gospodarczego — ważną jest rzeczą jak najszybsze ujawnianie i likwidacja stwierdzonych nadmiarów. Aparat kredytowy w dążności do pełnego i aktywnego wmontowania się w realizację uchwał VII Plenum winien wszędzie bacznie śledzić czy przedsiębiorstwo ujawniło wszystkie nadmiary, czy zastosowało w pełni procedurę przewidzianą zarządzeniami w sprawie akcji upłynnienia. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości na tym odcinku referent kredytowy podejmuje niezwłocznie odpowiednio — zależnie od rodzaju uchybienia — interwencje.

Na gospodarkę materiałową oraz na kształtowanie się stanów materiałowych ponadnormatywnych i gospodarczo nie uzasadnionych aparat kredytowy może również w poważnym stopniu wpływać poprzez stosowanie właściwej polityki kredytowej. Aparat kredytowy po stwierdzeniu pojawienia się nieprawidłowości na odcinku zaopatrzenia, o ile nieprawidłowości powstały z winy przedsiębiorstwa — winien stosować w odpowiedni sposób wszystkie stojące do jego dyspozycji sankcje bankowe.

Reasumując powyższe należy stwierdzić, że zainteresowania aparatu kredytowego nie powinny ograniczać się do ciasnego tematu ustalania wysokości stanów ponadnormatywnych, kwalifikowania ich na kredytowane i niekredytowane oraz przestrzegania ustalonych terminów spłaty. Aparat kredytowy winien badać przyczyny powstawania nadmiarów, a poznaw-

szy je — aktywnie wpływać na kierownictwo przedsiębiorstw, bądź to w drodze bezpośrednich kontaktów bądź też poprzez interwencje u jednostek nadrzędnych.

Aparat kredytowy Banku włączając się w jak najszerszym zakresie w akcję usprawnienia i uporządkowania gospodarki materiałowej, wypełni jedno z szczególnie doniosłych zadań,

jakie stoją przed Bankiem w wykonaniu wytycznych VII Plenum. Trzeba przy tym podkreślić że aparat kredytowy Narodowego Banku Polskiego, mając bezpośredni i codzienny kontakt z kontrolowanymi przedsiębiorstwami, ma największe możliwości osiągnięcia jak najlepszych i jak najbardziej pozytywnych wyników w tej akcji.

Jakub Gładysz

ZADANIA NBP W ZAKRESIE FINANSOWANIA I KONTROLI DZIAŁALNOŚCI EKSPLOATACYJNEJ PAŃSTWOWYCH OŚRODKÓW MASZYNOWYCH

ABY sformułować zadania Narodowego Banku Polskiego w zakresie finansowania i kontroli działalności eksploatacyjnej Państwowych Ośrodków Maszynowych, należy na wstępie zastanowić się nad zadaniami Państwowych Ośrodków Maszynowych w przebudowie gospodarki rolnej w Polsce Ludowej w okresie budowy podstaw socjalizmu.

Czołowym zadaniem Państwowych Ośrodków Maszynowych jest stwarzanie na wsi warunków do przechodzenia drobno-towarowych indywidualnych gospodarstw rolnych na tory gospodarki zespołowej, przez stosowanie najnowocześniejszych maszyn i narzędzi oraz zdobyczy wiedzy rolniczej i przez wykazywanie wyższości zespołowej gospodarki rolnej, w której może być w całej pełni zastosowana mechanizacja uprawy, gwarantująca znaczne zwiększenie plonów i obniżenie kosztów w stosunku do gospodarki indywidualnej.

Przewodniczący KC PZPR Tow. Bolesław Bierut w swoim referacie na VII Plenum określił Państwowe Ośrodki Maszynowe jako „decydujący czynnik dla rozwoju gospodarki uspołecznionej w rolnictwie i stwierdził, że „od właściwej organizacji pracy Państwowych Ośrodków Maszynowych zależy w znacznym stopniu tempo rozszerzania się chłopskiej gospodarki uspołecznionej“.

Uchwała CK WKP(b) z 29 grudnia 1930 r. stwierdza, że „na przykładzie stacji maszynowo-traktorowych została ujawniona i sprawdzona w masowym doświadczeniu forma organizowania przez Państwo Radzieckie wielkiego zespołowego gospodarstwa rolnego opartego na wielkiej bazie wysokiej techniki; w tym typie gospodarstwa w sposób najbardziej pełny łączy się własna samodzielność mas kołchozowych w budowaniu ich zespołowych gospodarstw z pomocą organizacyjną i techniczną oraz z kierownictwem państwa proletariackiego“).

Jaką wagę posiada to zagadnienie wskazał Prezydent Bierut w dalszym ciągu wspomnianego referatu podkreślając, że „z indywidualnej gospodarki chłopskiej utrzymuje się jeszcze połowa ludności a dostarcza ona dla reszty ludności jeszcze 85% potrzebnych jej produktów rolnych“.

Na tle tych uwag występuje właściwe znaczenie gospodarcze i polityczne działalności Państwowych Ośrodków Maszynowych oraz ich rola w umacnianiu spójni między miastem i wsią, w umacnianiu sojuszu robotniczo-chłopskiego.

W myśl postanowień Uchwały Prezydium Rządu nr. 882 z dnia 12 grudnia 1951 r. przedmiotem działalności Państwowych Ośrodków Maszynowych „jest świadczenie usług spółdzielniom produkcyjnym w zakresie mechanizacji uprawy roli i sprzętu technicznego oraz usług transportowych i innych związanych z techniczną stroną prowadzenia gospodarstw rolnych. W dalszej kolejności Państwowe Ośrodki Maszynowe obejmują zasięgiem swego działania zespoły uprawowe i indywidualne gospodarstwa chłopskie oraz w miarę możliwości instytucje i przedsiębiorstwa uspołecznione poza spółdzielniami produkcyjnymi“.

Pozwoliliśmy sobie zacytować in extenso to postanowienie Uchwały, ustala ono bowiem kolejność uwzględniania przez Państwowe Ośrodki Maszynowe potrzeb usługowych poszczególnych usługobiorców, co przy planowaniu robót — przy założeniu pełnego wykorzystania potencjału technicznego POM-ów — ma duże znaczenie dla zakreślania właściwego (w danych warunkach ekonomiczno - społecznych) rejonu gospodarczo obsługiwanego przez POM dla zakreślenia kierunku jego pracy przed przygotowaniem planu gospodarczo - finansowego.

Przechodząc obecnie do zadań Narodowego Banku Polskiego w zakresie kontroli bankowej tego odcinka gospodarki uspołecznionej, sięgniemy do postanowień wspomnianej już Uchwały Prezydium Rządu, która nakłada na

*) N. D. Nikityn „Gospodarka finansowa stacji maszynowo - traktorowych“, str. 7 Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa 1951 r.

NBP obowiązek finansowania i bankowej kontroli działalności eksploatacyjnej POM-ów przy czym jako podstawę finansowania wymienia kwartalne wnioski o otwarcie kredytów budżetowych, określające granice poszczególnych grup wydatków według podziału ustalonego w planie gospodarczo - finansowym.

Działalność POM-ów oparta jest na rocznych planach gospodarczo - finansowych zawierających rozbić na kwartały. Plan ten powinien zawierać między innymi:

- a) plan robót traktorowych z rozbićem na ich rodzaje oraz okresy, w których roboty te będą wykonywane,
- b) plan kosztu własnego 1 ha orki średniej,
- c) plan remontów,
- d) plan zatrudnienia i funduszu płac,
- e) plan normowanych środków obrotowych,
- f) plan wpływów budżetowych,
- g) plan wydatków budżetowych.

Plan gospodarczo-finansowy oraz kwartalny wniosek o otwarcie kredytów budżetowych stanowią podstawowe materiały, będące przedmiotem wstępnej kontroli bankowej: (analiza i opiniowanie), bieżącej kontroli wykonania budżetu oraz — w powiązaniu ze sprawozdawczością finansową przewidzianą w Instrukcji G. U. S. w sprawie sprawozdawczości statystycznej POM-ów w 1952 r. — kontroli następnej (analiza wykonania planu gospodarczo - finansowego na podstawie bilansu, sprawozdania ze stanu funduszy obrotowych, sprawozdania z wykonania planu kosztów 1 ha przeliczeniowego orki średniej).

POM-y są przedsiębiorstwami budżetowymi wchodzącymi do budżetu wydatkami i dochodami brutto wyposażonymi we własne środki obrotowe w zakresie zapasów: a) paliwa i smarów, b) części zamiennych, c) materiałów remontowych, d) materiałów ogólnogospodarczych, e) przedmiotów nietrwiałych, w granicach norm które ustala minister rolnictwa w porozumieniu z przewodniczącym PKPG i ministrem finansów.

Kontrola bankowa działalności eksploatacyjnej w warunkach systemu finansowego POM-ów nie da się zamknąć w ramach modeli ustalonych w przepisach instrukcji dotyczących kontroli bankowej przedsiębiorstw uspołecznionych, zwłaszcza gdy się uwzględni wyjątkową wagę zadań ekonomiczno - społecznych i politycznych Państwowych Ośrodków Maszynowych.

Jeśli chodzi o formalną kontrolę budżetową pokrywa się ona z zasadami kontroli innych jednostek budżetowych. Natomiast kontrola ekonomiczno - analityczna działalności eksploatacyjnej POM-ów będzie wymagała ustawienia jej pod kątem potrzeb wynikających ze specyfiki przedsiębiorstwa, tak, aby jej wyniki mogły przyczynić się do wywierania możliwie najskuteczniejszego wpływu na kształtowanie, na budowę i wykonanie planów gospodarczo-finansowych POM. A są na tym odcinku bardzo poważne możliwości i rezerwy w POM-ach,

które w niedostatecznej mierze korzystają z doświadczeń i wzorów radzieckich MTS-ów, jakkolwiek wiele przepisów instrukcyjnych, wydanych przez Min. Rolnictwa, regulujących działalność POM-ów, jest opartych na wzorach radzieckich.

Kontrola bankowa (inspekcje w POM-ach) dała dotychczas wiele cennego materiału ilustrującego przebieg wykonania planów gospodarczo - finansowych w ich poszczególnych elementach. Niestety materiał ten nie jest wykorzystywany przez jednostki nadrzędne POM i przez same ośrodki maszynowe dla operatywnego usprawnienia ich działalności względnie wykorzystany jest w bardzo niedostatecznej mierze. Materiały te stanowią przykłady niepowiązania planowania z realnymi możliwościami, niedostatecznej troski o zawieranie i wykonywanie umów i o wykonywanie planów orki średniej, planu kosztów 1 ha orki średniej oraz planu wpływów budżetowych. Wypływa stąd wniosek, że przy opiniowaniu planów gospodarczo - finansowych i wniosków o otwarcie kredytów budżetowych przez Bank trzeba badać na jakich założeniach i elementach został zbudowany plan robót i ich kosztów, względnie wniosek o otwarcie kredytów budżetowych.

Plany gospodarczo - finansowe i wnioski o otwarcie kredytów budżetowych POM-ów powinny być oparte na umowach ze spółdzielniami produkcyjnymi, z zespołami mała i średniorolnych gospodarstw, z indywidualnymi rolnikami, którzy nie weszli do zespołów lecz mogą i powinni do nich wejść w przyszłości oraz na dobrej znajomości całokształtu potrzeb rolniczo - usługowych danego terenu. Dotychczasowe plany POM-ów, jak to wyraźnie wynika ze sprawozdań z lustracji bankowych, nie odpowiadają tym warunkom. Dlatego też oddziały Banku muszą w przyszłości zwrócić szczególną uwagę na ten odcinek planowania POM-ów i dawać wyraz swoim stwierdzeniom i spostrzeżeniom w przesyłanych do jednostek nadrzędnych POM i Banku opiniach. Swoje informacje w tej mierze może oddział sprawdzić na podstawie materiałów znajdujących się w POM-ach, w organach Służby Rolnej Powiatowej i Wojewódzkiej Rady Narodowej, w organizacji PZPR, Związku Samopomocy Chłopskiej oraz w powiatowym lub wojewódzkim oddziale Banku Rolnego, finansującego spółdzielnie produkcyjne i drobnotowarowe rolnictwo oraz PGR.

Zarządzenie ministra rolnictwa Nr. SP. PLIO/1/52 z dnia 15 stycznia br. o sporządzaniu planu gospodarczego w spółdzielniach produkcyjnych na rok 1952 nałożyło w punkcie V/8 odpowiedzialność za należyte i terminowe sporządzenie planów spółdzielni produkcyjnych na terenie powiatów i województw, na odpowiedzialnych kierownikach wydziałów rolnictwa i leśnictwa prezydiów rad narodowych oraz na dyrektorów i starszych agronomów POM-ów.

Dla sporządzania planów wyznaczony był termin 15 lutego, a dla zawarcia umów z POM-ami — 25 lutego br.

Według typowej umowy zawieranej między POM-ami i spółdzielniami produkcyjnymi POM zobowiązuje się (p. 4c) dopomagać spółdzielni w zestawieniu planów wytwórczych i finansowych, co stwarza dla POM-u warunki skoordynowania jego planów gospodarczo - finansowych względnie kwartalnych wniosków o otwarcie kredytów budżetowych z zawartymi lub przygotowanymi do zawarcia umowami lub porozumieniami.

Analogiczne terminy obowiązują radzieckie MTS-y i kołchozy dla sporządzenia planów i umów, przy czym zawieranie umów winno być z reguły zakończone do 15 dni po sporządzeniu planu gospodarczo-finansowego MTS-ów i kołchozów. „Umowa między stacją traktorowo - maszynową a kołchozem — ustala ich wzajemne zobowiązania. Zawarcie w odpowiednim czasie umów między MTS, a kołchozami oraz ścisła i codzienna kontrola ich wykonania są ważnym warunkiem dobrej organizacji prac dla dalszego wzrostu socjalistycznej produkcji“ *). MTS-y i kołchozy zawierają ponadto na każdy okres robót sezonowych dodatkowe porozumienia, uzupełniające umowy w zakresie kalendarzowych terminów rozpoczęcia robót przewidzianych w umowie. Prawidłowe i terminowe wykonanie umów jest zabezpieczone surowymi rygorami.

Zatrzymaliśmy się nieco dłużej nad zagadnieniem planu i jego koordynacji z umowami, które powinny być zawierane zarówno ze spółdzielniami produkcyjnymi jak zespołami gospodarstw mało- i średnio rolnych oraz indywidualnymi rolnikami, z uwagi na to, iż jest to kluczowe zagadnienie dla mobilizacji i skoordynowania planów POM-ów z konkretnymi istniejącymi w terenie zadaniami agrotechnicznymi.

Kontrola Bankowa, analizująca przebieg wykonania planu powinna w razie stwierdzenia niewykonania planu przez POM ustalić właściwe przyczyny, z powodu których plan ten nie został wykonany. W sprawozdaniach z przeprowadzonych lustracji spotykamy, albo brak uzasadnienia niewykonania planu, albo uwagi w rodzaju: POM podaje jako przyczynę niewykonania planu brak zapotrzebowania na usługi, niedostateczny stan maszyn, brak części zapasowych itp. ogólnikowe wyjaśnienia, świadczące o tym, że zarówno do sporządzenia jak i wykonania planu nie przygotowano się w POM-ie należycie. Na właściwych czynnikach nadzorujących cięży obowiązek wnikania w te zagadnienia w odpowiednim czasie i zapobiegania występowaniu tego rodzaju niedociągnięć w przyszłości. Niewykonanie planu usług przez POM to podwójna szkoda gospodarza: zmniejszenie plonów i podrażnienie kosztów działalno-

ści POM, oddziaływające na zwolnienie tempa socjalizacji i mechanizacji drobnotowarowej gospodarki rolnej.

Dalsze ważne odcinki gospodarki POM-ów, to gospodarka materiałami pędnymi i smarami oraz remonty parku maszynowego. Gospodarka magazynowa oraz warsztatowa wymagają podniesienia ich na znacznie wyższy poziom organizacyjny. Zużycie paliwa i smarów przekracza z reguły ustalone normy a remonty trwają zbyt długo i niejednokrotnie zasadnicze maszyny rolnicze nie są wyremontowane w okresie poprzedzającym kampanię. Zatem zagadnieniu gospodarki materiałowej jak i warsztatowej należy przy dokonywanych inspekcjach poświęcać więcej uwagi i wiązać rejestrowane koszty z konkretnymi robotami i obowiązującymi normami, jak również ustalać istotne przyczyny zbyt długiego remontu maszyn.

Ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na poruszenie wszystkich zagadnień występujących na odcinku finansowania i kontroli POM-ów. Nie można tu jednak pominąć jeszcze występującego w wielu ośrodkach maszynowych braku dyscypliny w terminowym sporządzaniu aktów zdawczo - odbiorczych, w wystawianiu rachunków za wykonane roboty i usługi i wreszcie braku należytego zainteresowania inkasem, co wpływa na opóźnianie a nawet na utratę wpłat na dochód budżetu Państwa. Zagadnieniem tym powinny w większej mierze zająć się organa finansowe powiatowych i wojewodzkich rad narodowych. W Związku Radzieckim terenowe organa finansowe mają obowiązek kontrolowania czy MTS-y we właściwym czasie wystawiają rachunki za wykonane kołchozom roboty, czy prawidłowo dokonano obliczeń opłaty w gotówce i w naturze, czy MTS-y we właściwym czasie uzgadniają zadłużenie kołchozów i doręczają zawiadomienia o stanie zadłużenia oraz czy dyrektorzy MTS-ów przekazali do Sądu Ludowego sprawy o wyegzekwowanie przeterminowanego zadłużenia. Dyrektor i główny księgowy ponoszą osobistą odpowiedzialność wobec Państwa za dokładną ewidencję wszystkich dokonanych przez MTS-y robót oraz za prawidłowe obliczenie opłat i doręczanie rachunków.

Na tą dziedzinę działalności POM-ów winny zwrócić szczególną uwagę, poza wspomnianymi już wyżej organami finansowymi rad narodowych, przede wszystkim organa nadzorujące oraz oddziały Banku, jest to bowiem źródło poważnych należności budżetu Państwa, stanowiących częściowy ekwiwalent za świadczone przez Państwo Ludowe pomoc techniczną i fachową społecznym i indywidualnym gospodarstwom rolnym.

Na tle powyższych uwag możemy postawić przed aparatem Narodowego Banku Polskiego kontrolującym działalność POM-ów i utworzonych niedawno podległych im zespołów gminnych ośrodków maszynowych następujące zadania, które powinny być przedmiotem narad pracy, zobowiązań i planów prac specjalnych:

*) E. G. Gallimon — Dochody stacji maszynowo-traktorowych. Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa 1952, str. 10.

1) dokładnie zapoznać się z materiałami i literaturą, dotyczącymi organizacji i zadań w gospodarce narodowej POM-ów; w tym celu zapoznać się również z literaturą radziecką dotyczącą MTS-ów;

2) opracować przepisy szczegółowe dotyczące ekonomicznej analizy i kontroli bankowej działalności eksploatacyjnej POM i GOM (Centrala Banku);

3) sporządzić na podstawie posiadanych materiałów lustracyjnych syntetyczne opracowanie ujmujące przebieg wykonania planu POM-ów i przekazać to opracowanie Min. Rolnictwa, Min. Finansów i Centr. Zarządowi POM do operatywnego wykorzystania (Centrala Banku); analogiczne opracowanie powinny sporządzić oddziały wojewódzkie i terenowe i przekazać je odpowiednim czynnikom terenowym;

4) opracować i przekazać właściwym czynnikom wnioski w sprawie usprawnienia działalności eksploatacyjnej POM i GOM oraz usprawnienia rozliczeń z tytułu świadczonych usług, jak również rozliczeń z pracownikami (Centrala Banku i oddziały);

5) celem ściślejszego powiązania pracy kontrolującego Banku z jednostkami organizacyj-

nymi POM organizować wstępne narady pracy w celu ustalenia wytycznych operatywnych na tle Uchwał VII-go Plenum i powtarzać organizowanie tego rodzaju narad w miarę występowania zagadnień wymagających wspólnego omówienia; protokoły z tych narad powinny być przekazywane jednostkom nadrzędnym POM i oddziałów Banku;

6) opracować plan systematycznego szkolenia pracowników Banku zatrudnionych w komórkach kontroli finansowej POM;

7) zwracać szczególną uwagę w kontroli bankowej na podniesienie dochodów budżetowych POM;

8) udzielać w oddziałach Banku pomocy organizacyjnej zespołom gminnych ośrodków maszynowych w formie instruktażu i porad, zwłaszcza z zakresu finansowego i księgowości.

Podjęcie i wykonanie tych zadań niewątpliwie przyczyni się do pogłębienia kontroli bankowej na tym odcinku gospodarki narodowej i tym samym przyczyni się do skuteczniejszego współdziałania Banku w umacnianiu spójni między miastem a wsią.

Tadeusz Piątkowski

ROLA NBP W ROZLICZENIACH MIĘDZY MIASTEM A WSIĄ

AKTY prawne wydane w r. 1947 i w latach następnych w sprawie rozwoju handlu uspołecznionego, rozwoju spółdzielczości jak i industrializacji miały zasadnicze znaczenie dla pogłębienia spójni gospodarczej między miastem i wsią. Zapewniły one opłacalność produkcji rolnej oraz zbyt wyprodukowanych towarów po cenie z góry ustalonej i kontrolowanej przez Państwo, przyczyniły się do szybkiego jej rozwoju, poprzez zawierane z rolnikami umowy kontraktacyjne o dostawę w określonym terminie produktów rolnych — podstawowych artykułów spożycia oraz cennego surowca dla licznych gałęzi produkcji przemysłowej.

Równoległe z rozwojem produkcji oraz wymiany między miastem i wsią rozwijała się forma rozliczeń, prosta w swym ujęciu, zapewniająca terminowe i szybkie technicznie ich przeprowadzenie.

Przy ustawianiu trybu rozliczeń przyjęto zasadę, że producent rolnik winien otrzymać zapłatę za dostarczone produkty rolne w dniu ich oddania do skupu. Zasada ta została zrealizowana. W ten sposób Narodowy Bank Polski odegrał znaczną rolę w rozwoju wymiany towarowej między miastem i wsią, przez właściwe zorganizowanie techniki dokonywania rozliczeń, odpowiednio do tempa rozwojowego produkcji wiejskiej oraz związanej z nią wymiany towarowej.

NBP zastosował nowe formy dokonywania rozliczeń, zorganizował i rozwinął w tym kie-

runku technikę bankową oraz rachunkowość, wzorując się na osiągnięciach Związku Radzieckiego, już to stosując własne, doraźnie wypracowane formy i dokumentację nie spotykane dotychczas w systemach rozliczeniowych.

Praktyka wykazała, że zastosowanie przez NBP tych form oraz dokumentacji było w najwyższym stopniu celowe. Miniony okres w dokonywaniu rozliczeń towarowych między miastem i wsią cechowała równowaga, pewność i terminowość; pojawiające się sporadycznie zakłócenia normalnego nurtu rozliczeniowego były przez aparat bankowy w porę uchwycone i bezpośrednio, w miejscu ich powstawania, rozładowywane.

Jakie czynniki złożyły się na osiągnięcie tak korzystnych wyników?

Jeśli sięgnąć do podstawowych źródeł, to przede wszystkim wskażemy na rolę, jaką spełniła powołana do życia w 1947 roku przez Ministerstwo Finansów Komisja Międzybankowa, obradująca w siedzibie Centrali NBP i pod jej przewodnictwem, a w skład której wchodziłi stali pełnomocnicy poszczególnych banków, mających siedzibę w Warszawie i poza Warszawą oraz przedstawiciele Ministerstwa Finansów.

Wynikiem prac Komisji Międzybankowej było, między innymi, ustalenie jednolitej, wszystkie banki obowiązującej dokumentacji bankowej o tak ważkim ciężarze gatunkowym jak formularz listy inkasowej (F-9000) oraz formularz polecenia przelewu (F-482). Następnie wy-

nikiem prac Komisji było ujednoczenie i określenie w sposób konkretny wysokości pobieranych przez poszczególne banki stawek prowizyjnych i opłat bankowych, co znalazło swój wyraz w Uchwale Prezydium Rządu nr 101 z dn. 10.2. 1951 r.

Opracowanie oraz stosowanie w praktyce wspomnianych wyżej formularzy było dużym krokiem naprzód w zakresie dokonywania rozliczeń inkasowych i podstawą do opracowania przez NBP — w oparciu o Uchwałę Prezydium Rządu z dnia 20.5. 1947 w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty między jednostkami gospodarki uspołecznionej — Instrukcji Służbowej IV/D — Rozliczenia fakturowe, zatwierdzonej przez Ministerstwo Finansów, jako obowiązującej wszystkie banki.

Uchwała powyższa oraz zbudowana na jej zasadach instrukcja o rozliczeniach inkasowych, stały się podstawą szybkiego i usystematyzowanego rozwoju rozrachunku wyników z dokonanych procesów gospodarczych — kupna i sprzedaży. Od tego terminu datuje się jednolitość trybu dokonywanych przez banki rozliczeń za dostawy, usługi i roboty między jednostkami gospodarki uspołecznionej, jednolitość dokumentacji, techniki posługiwania się tą dokumentacją, jak również jednolite opłaty inkasowe obowiązujące wszystkie banki.

Uchwała wprowadziła nie stosowaną dotychczas dyscyplinę dla jednostek biorących udział w rozliczeniach w trybie tej Uchwały, chroniąc jednocześnie dostawcę przed stratami, jakie by mogły wyniknąć dla niego w związku z nieterminowym pokrywaniem swych zobowiązań wobec dostawcy przez płatnika.

Z czasem okazało się, że Uchwała Prezydium Rządu z dnia 20.5. 1947 r. była zbyt ramowa. Na tle dynamicznego rozwoju życia gospodarczego związane z nim zagadnienia rozliczeniowe tak na odcinku wiejskim jak również na odcinku miasta, zaledwie mogły się mieścić w granicach tej Uchwały. Życie gospodarcze domagało się coraz silniej i głośniejszego rozszerzenia dotychczasowych zasad rozrachunku, sugerowało nowe, bardziej dostosowane do bieżącej chwili formy, formy racjonalniejsze i słuszniejsze w swej prostocie i doskonałości.

W okresie tym rozwijają się tendencje stworzenia dla poszczególnych, charakterystycznych grup produkcji rolnej, jak żywiec, zboże i przetwory zbożowe, ziemniaki przemysłowe, cukier, rzepak i inne, specjalnych form rozliczeń, ustalanych indywidualnie w oparciu o przedmiot, charakter i warunki dostawy.

Omawiany system powstał zasadniczo w kwietniu 1950 r., w związku z przejściem przez Narodowy Bank Polski od Banku Rolnego kontroli i finansowania przedsiębiorstw produkcyjnych i handlowych branży mięsnej, z podległymi jednostkami, Centrali Odpadków i Produktów Poubojowych „Bacutil“, jak również Kasy Targowej Sp. z o. o. w Warszawie.

NBP w porozumieniu z Kasą Targową, instytucją koncesjonowaną przez Ministerstwo Finansów, której zadaniem było dokonywanie rozliczeń między jednostkami wchodzącymi w orbitę branży mięsnej, ustalił zasady tych rozliczeń przez otwarcie akredytywy Kasy Targowej dla Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska“, Państwowych Gospodarstw Rolnych i Delegatur Centrali Mięsnej. Do dokonywania wypłat z powyższej akredytywy były wciągnięte, obok oddziałów NBP również oddziały Banku Rolnego i Gminne Kasy Spółdzielcze. W ramach tej akredytywy były realizowane rachunki — faktury z własnego wystawienia upoważnionych do tego Gminnych Spółdzielni oraz Państwowych Gospodarstw Rolnych za dostarczone Centrali Mięsnej lub na jej zlecenie innym odbiorcom, zwierzęta rzeźne, hodowlane i użytkowe oraz wszelkie koszty towarowe poniesione przez delegatury, bazy i tuczarnie Centrali Mięsnej, związane bezpośrednio z obrotem towarowym.

W myśl przyjętych zasad w dokonywaniu tych rozliczeń rolnik — producent otrzymywał natychmiast gotówkę od upoważnionej do skupu Gminnej Spółdzielni przy dostawie towaru. Gminna Spółdzielnia refundowała się z tytułu dokonanych wypłat na rzecz rolników natychmiast w Oddziale NBP lub Oddziale BR lub też w Gminnej Kasie Spółdzielczej, po przedstawieniu rachunku w banku, wystawionego na zasadach zawartych w akredytywie. Wypłata przez bank następowała w ciężar akredytywy, otwartej na miejscu lub w ciężar konta bil. 131 „obciążenia w drodze“ względem Oddziału Wojew. NBP, właściwego dla oddziału wojew. Kasy Targowej. Również Państwowe Gospodarstwo Rolne otrzymywało ekwiwalent pieniężny za dostarczony towar natychmiast w Oddziale Banku, po przedłożeniu rachunku — faktury, wystawionego zgodnie z warunkami tej akredytywy.

NBP otworzył jednocześnie akredytywę Centralnego Zarządu Przemysłu Mięsnego Zakłady Mięsne w — na rzecz Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ za dostarczaną Zakładom Mięsnym przez GS trzodę chlewną bekonową; również i w tym przypadku producent trzody bekonowej otrzymywał natychmiast równowartość gotówkową przy dostarczeniu towaru od Gminnej Spółdzielni, ta zaś ostatnia — bezpośrednio po przedłożeniu rachunku — faktury w Oddziale NBP lub Oddziale BR lub też w GKS, wystawionego zgodnie z warunkami tej akredytywy.

Jak z powyższego wynika, rozliczenia towarowe pomiędzy wsią a wyżej powołanymi przedsiębiorstwami branży mięsnej postawione były przez NBP od pierwszej chwili w sposób prosty i zapewniający terminową zapłatę rolnikowi — producentowi, Państwowym Gospodarstwom Rolnym oraz instytucji pośredniczącej w skupie towaru — Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska“. Było to punktem

zwrotnym w dotychczasowym sposobie dokonywania omawianych rozliczeń na tak ważnym dla gospodarki narodowej odcinku.

Mając za sobą tak znaczne doświadczenia w dokonywaniu rozliczeń w branży mięsnej, NBP przejął z dniem 1 sierpnia 1950 r. przedsiębiorstwo Kasy Targowej, a spółka „Kasa Targowa“ została postawiona w stan likwidacji, jako zbędne ogniwo pośrednie w dokonywaniu rozliczeń między jednostkami branży mięsnej, powodujące opóźnienia w procesie obrotowości środków w tej branży oraz obciążające kosztami należnymi Kasie Targowej z tytułu dokonywania tych czynności.

Od dnia 1.8. 1950 r. dokumenty inkasowe były składane bezpośrednio do Oddziałów NBP lub Oddziałów BR na zasadach przez NBP określonych. Stosowany do dnia 1.8. 1950 r. tryb rozliczeń NBP zastąpił — z uwagi na charakterystyczne cechy gospodarki mięsnej — specjalną formą, nie stosowaną dotychczas w rozliczeniach inkasowych. Formą tą był tryb przyspieszonego inkasa, oparty na zasadach, że bank podawcy uznaje rachunek dostawcy sumą faktury w dniu jej złożenia do zainkasowania, w ciężar prowadzonego na miejscu rachunku odbiorcy, lub — o ile odbiorca posiadał rachunek w innym oddziale banku — w ciężar konta bil. 131 „obciążenia w drodze“ względem oddziału prowadzącego rachunek odbiorcy towaru. Podstawą rozrachunku była faktura wystawiona przez dostawcę i złożona przy specjalnym formularzu nr 4707 „zestawienie faktur do zainkasowania w trybie przyspieszonego systemu rozliczeń“. Formularz ten był syntezą stosowanych przez NBP takich formularzy, jak listy inkasowej (F-9000), zawiadomienie o obciążeniu — „obciążenie w drodze“ (F-4406) oraz dowodu memoriałowego (F-4190 + 4190/I).

Formularz 4707 wyposażony w cechy wyżej wymienionych formularzy dawał gwarancję szybkiego rozładowywania wzajemnych rozliczeń między jednostkami gospodarki społecznej, realizując tym samym intencję zarządzenia przewodniczącego PKPG z dnia 12.4. 1950 r. w sprawie mobilizacji rezerw, drogą przyspieszonego obiegu środków obrotowych w gospodarce społecznej. Formularz 4707 był w tym okresie jednym z najbardziej popularnych formularzy na terenie Państwa, docierającym i pożądanym przez spółdzielczość wiejską, a więc Gminne Spółdzielnie „Samopomoc Chłopska, Państwowe Gospodarstwa Rolne i Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne. Stosowanie jego skróciło manipulacje w dziale rozliczeń między wsią a miastem do minimum, redukując jednocześnie ilość reklamacji z powyższych tytułów do zera.

Zastosowanie przez NBP w rozliczeniach między miastem a wsią trybu przyspieszonego inkasa było dużym sukcesem w dokonywaniu szybkiego i sprawnego rozładowywania, często żywiołowo występujących wzajemnych rozliczeń między jednostkami gospodarki społecznej wsi i miasta. Tryb ten został w krótkim

czasie zastosowany i dał bardzo dobre wyniki w rozliczeniach z plantatorami — rolnikami za dostawy zboża, ziemniaków przemysłowych, buraka cukrowego, rzepaku i innych.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 15.12. 1951 r. w sprawie przejęcia części agend Banku Rolnego przez NBP było dalszym krokiem do scentralizowania w NBP rozliczeń inkasowych z tytułu wymiany towarowej wsi i miasta. Narodowy Bank Polski przejął z dniem 1.2. 1952 r. od Banku Rolnego kredytowanie i kontrolę finansową wszystkich przedsiębiorstw i instytucji podległych Centralnemu Zarządowi Przemysłu Mleczarskiego, Centralnemu Zarządowi Jajczarsko - Drobiarskiemu, Centralnemu Zarządowi Handlu Owocami i Warzywami, Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ oraz inne spółdzielnie podległe Ministerstwu Handlu Wewnętrznego. Równoległe z przejęciem kontroli i finansowania wyżej wymienionych jednostek, NBP przejął należności i zobowiązania inkasowe wraz z właściwymi dowodami (żądania zapłaty ewentualnie listy inkasowe łącznie z przynależnymi do nich wykazami żądań i ewentualnie kopie faktur) i włączył te dokumenty do własnych portfeli i kartotek, obejmując bezpośrednio dokonywanie rozliczeń tych jednostek z tytułu obrotów towarowych produkcji wiejskiej na podstawie nowego już systemu rozliczeń, opartego na zasadach nowej Uchwały Prezydium Rządu nr 877 z dnia 12.12. 1951 r. w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty między jednostkami gospodarki społecznej.

Uchwała Prezydium Rządu nr 877 z dnia 12.12. 1951 r. oraz opracowana na jej podstawie Instrukcja dla Banków IV/D — Rozliczenia inkasowe — określiły nowe metody dokonywania rozliczeń według podmiotu i przedmiotu podlegającego zasadom tych rozliczeń, określiły prawa i obowiązki dostawcy i płatnika, chroniąc interes dostawcy poprzez dotychczas nie stosowaną formę naliczania przez bank płatnika kar za zwłokę (18⁰/o) na rzecz dostawcy od żądań zapłaty nie zapłaconych przez płatnika w terminie z powodu braku środków na rachunku płatnika. Obciążenie rachunku płatnika obliczonymi przez bank karami za zwłokę następuje automatycznie, bez wyrażenia na to uprzedniej zgody przez płatnika.

Nowe zasady rozliczeń odegrały dużą rolę w rozliczeniach towarowych między miastem a wsią w związku z zarządzeniem Ministra Finansów z dnia 22 stycznia 1952 r. w sprawie systemu i trybu finansowania kontraktacji produkcji roślinnej wiosną 1952 r., wydanego na podstawie Uchwały Prezydium Rządu z dn. 5 stycznia 1952 r. w sprawie kontraktowania produkcji roślinnej wiosną br.

Zgodnie z powyższymi zarządzeniami sfinansowanie akcji kontraktacyjnej 1952 r. przeprowadził Narodowy Bank Polski, Bank Rolny i Gminne Kasy Spółdzielcze. Kredytowanie kontraktacji produkcji roślinnej dzieli się na zaliczkowanie zawartych umów kontraktacyj-

nych, w granicach obowiązujących umów kontraktacyjnych oraz wykup zakontraktowanej masy towarowej. Rozliczenia towarowe z plantatorami przeprowadzają instytucje kontraktujące lub instytucje działające na ich zlecenie, w terminach wynikających z zawartych z plantatorami umów. Wyплаты wszelkich należności pieniężnych z tytułu kontraktacji dokonywane są za pośrednictwem Gminnych Kas Spółdzielczych.

W oparciu o przepisy § 10 zarządzenia Ministra Finansów z dnia 22.1.1952 r. Narodowy Bank Polski w porozumieniu z Bankiem Rolnym oraz zainteresowanymi jednostkami kontraktującymi, wydał szereg zarządzeń dla jednostek organizacyjnych Banku, normujących w sposób szczegółowy zasady i technikę dokonywania rozliczeń z powyższych tytułów. W wyniku tych zarządzeń oddziały NBP otworzyły dla wszystkich Gminnych Kas Spółdzielczych zastępcze rachunki bieżące w ramach konta bil. 120 (rachunki główne GKS prowadzą Oddziały BR), niezależnie od tego czy w siedzibie oddziału NBP znajduje się oddział BR.

Na rachunkach zastępczych GKS w oddziałach NBP koncentruje się całość obrotów kasowych GKS. Prowadzą one, na podstawie zawartej umowy między CRS a BR, obsługę kasową Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ dla wpłat dokonywanych przez sklepy detaliczne GS oraz rolników z tytułu zakupów dokonywanych bezpośrednio w magazynach GS (np. zakup nawozów sztucznych, węgla) oraz wypłat kontraktacyjnych CRS (ziemniaki jadalne, mak, gorczyca biała i czarna oraz ziemniaki gorzelnicze dla własnych krochmalni CRS) w ramach tej jednostki kasowej oraz wypłat na zlecenie GS, z tytułu skupu zakontraktowanej masy towarowej z kontraktacji innych jednostek gospodarczych, jak Centrali Nasiennej, Polskich Zakładów Zbożowych i Centrali Mięśnej (częściowy skup ziemniaków) nie objętych umową o jednostki kasowej.

Rozliczenia GKS z GS z powyższych tytułów Narodowy Bank Polski uregulował w sposób możliwie prosty (polecenie przelewu z wystawienia GS lub GKS) i bezpośrednio korespondujący z zastępczym rachunkiem bieżącym GKS w oddziale NBP, tak, że postulat przyspieszenia obrotowości środków wsi i miasta został tym samym w dużym stopniu zrealizowany.

Dalszym wkładem NBP w usprawnienie rozliczeń z tytułu wymiany towarowej między miastem a wsią było ustalenie przez NBP zasad rozliczeń przedsiębiorstw i zakładów samodzielnych, podległych Centralnemu Zarządowi Skupu Surowców Włókienniczych i Skórzanych w Łodzi, Centrali Odpadków Użytkowych w Łodzi, Centralnemu Zarządowi Przemysłu Mleczarskiego w Warszawie, Centralnemu Zarządowi Przemysłu Jajczarsko - Drobiarskiego w Warszawie, Centralnemu Zarządowi Handlu Owocami i Warzywami w Warszawie, Polskim Zakładem Zbożowym w Warszawie, Centrali

Mięśnej — Obrót Towarowy w Warszawie i Zarządowi Przemysłu Zielarskiego w Warszawie. Ustalenie zasad rozliczeń z tytułu wymiany towarowej między miastem a wsią dla przedsiębiorstw i zakładów samodzielnych, podległych wyżej wymienionym jednostkom centralnym miało zasadnicze znaczenie z uwagi na różnicowany charakter obrotu towarowego tych jednostek; bowiem przedsiębiorstwa te i zakłady dokonując skupu, już to bezpośrednio u producentów, już to za pośrednictwem własnych punktów skupu, działających w terenie, czy też za pośrednictwem gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska“ (np. owoce, jaja, zboże), Spółdzielni Zbieraczy itd.

Zgodnie z ustalonymi przez NBP zasadami rozliczeń — przedsiębiorstwa powyższe i zakłady płacą gotówką za towar zakupiony bezpośrednio u producenta rolnika lub za pośrednictwem własnych punktów skupu; wypłaty zaś za skup towaru kontraktowanego przez własne punkty skupu — z dotacji przedsiębiorstw lub zakładów samodzielnych na rachunki punktów skupu w GKS, a w przypadku nie wystarczającej dotacji, w ciężar rachunku pożyczkowego punktu skupu, prowadzonego przez GKS. Natomiast rozliczenia z tytułu skupu towarów na rzecz wyżej wymienionych przedsiębiorstw i zakładów samodzielnych, podległych wyżej wymienionym jednostkom centralnym — przez GS, Spółdzielnie Zbieraczy lub inne jednostki obce — w drodze akceptowanych żądań zapłaty. Taki sam tryb rozliczeń obowiązuje przy skupie produkcji rolnej od Państwowych Gospodarstw Rolnych.

NBP ustalił jednocześnie specjalne zasady rozliczeń za skup towarów kontraktacyjnych, prowadzonych przez przedsiębiorstwa i zakłady samodzielne, podległe Centralnemu Zarządowi Przemysłu Tytoniowego w Warszawie, Centralnemu Zarządowi Przemysłu Piwowarsko - Słodowniczego w Warszawie oraz Zarządowi Przemysłu Ziemniaczanego w Warszawie. Zgodnie z tymi zasadami — plantator - rolnik otrzymuje zapłatę w GKS bezpośrednio po przedłożeniu kwitu za dokonany skup, wystawionego przez przedsiębiorstwa lub zakłady samodzielne lub przez ich punkty skupu. Gminna Kasa Spółdzielcza refunduje się z tytułu dokonanych wypłat w oddziale NBP, który prowadzi rachunek zastępczy GKS, na podstawie sporządzonych przez GKS zestawień, oddzielnie dla każdego przedsiębiorstwa oraz dołączonych do tych zestawień dowodów memoriałowych (F-4190 + 4190/I), w ciężar prowadzonego na miejscu rachunku pożyczkowego przedsiębiorstwa lub zakładu samodzielnego lub w ciężar konta bil. 131 lub 133 względem Oddziału NBP właściwego dla przedsiębiorstwa lub zakładu samodzielnego.

Uchwała Prezydium Rządu Nr. 877 z dn. 12.12.1951 r. nie obejmuje rozliczeń rolniczych spółdzielni produkcyjnych, z uwagi na specyficzny charakter tych spółdzielni. Ogłoszona w

Monitorze Polskim nr A—23, z dnia 19.3. 1952 r., poz. 298 Uchwała nr 105 Prezydium Rządu z dnia 1 marca 1952 r. w sprawie gospodarki finansowej spółdzielni produkcyjnych również uregulowała rozliczeń tych spółdzielni z tytułu wymiany towarowej z jednostkami gospodarki uspołecznionej. Należy się jednak spodziewać, że już wkrótce sprawa ta zostanie załatwiona. Narodowy Bank Polski opracował już odpowiedni projekt, którego zasadą są obecnie przedmiotem szczegółowego uzgadniania między Narodowym Bankiem Polskim a odnośnymi resortami.

Jerzy Bogdanik

KREDYTOWANIE AKCJI SKUPU

DOTYCHCZASOWE przepisy bankowe o kredytowaniu i kontroli przedsiębiorstw nie były w odpowiedni sposób dostosowane do potrzeb przedsiębiorstw prowadzących skup. Przejęcie w lutym bieżącego roku z Banku Rolnego jednostek handlu wiejskiego, trudniących się przede wszystkim skupem, postawiło przed aparatem kredytowym Banku konieczność opracowania systemu kredytowego dla tego typu przedsiębiorstw. Zagadnienie to zarządziło się tym ostrzej, że próba wtłoczenia tych przedsiębiorstw w ramy dotychczasowego systemu kredytowego obowiązyającego inne przedsiębiorstwa, z niewielkimi tylko zmianami, wynikającymi ze specyfiki branżowej poszczególnych organizacji skupu, wywołała szereg trudności w pracy oddziałów. Wprowadzenie w życie najpierw instytucji dysponenta rozliczeń, a następnie nowej Instrukcji Służbowej Dz. VI pogłębiło istniejące trudności i wywołało gdzieś chaos w kredytowaniu, gdyż przeniesienie o kredytowaniu przedsiębiorstw skupu w wielu przypadkach nie było zgodne z zasadami kredytowania zawartymi w nowej Instrukcji Służbowej Dz. VI oraz z zasadami kolejności regulowania zobowiązań.

W tej sytuacji, zwłaszcza wobec zbliżającego się okresu sezonowego, silnego nasilenia skupu płodów rolnych zaistniała konieczność niezwłocznego uporządkowania tego odcinka i opracowania możliwie jednolitego systemu kredytowego dla przedsiębiorstw skupu, dostosowanego do zasad zawartych w Instrukcji Służbowej Dz. VI.

System kredytowania skupu należało tak ustawić by umożliwiał on realizację zasady, iż wszystkie dostarczone w ramach skupu artykuły muszą być zakupione przez przedsiębiorstwa trudniące się skupem, bez względu na to jak kształtuje się ich sytuacja finansowa.

Ponieważ wypłaty dostawcom dokonywane są niemal wyłącznie w małych ośrodkach (gminy), gdzie nie ma oddziałów Narodowego Banku Polskiego, przeto przy dokonywaniu wy-

W niniejszym artykule omówiony został w ogromnym skrócie ogrom pracy włożonej przez Narodowy Bank Polski w odpowiednie zorganizowanie niezmiernie ważnego odcinka planowej gospodarki narodowej, jakim są rozliczenia z tytułu wymiany towarowej między miastem a wsią. Odcinek ten o tak różnorodnej, często specyficznej naturze, wymagał od NBP w powyższym okresie wykuwania nowych form rozliczeniowych i bezpośredniego ich stosowania, koncepcji często zupełnie nowych, nie mających odpowiednika w istniejącej w tym zakresie literaturze fachowej.

płat w większości przypadków trzeba posługiwać się aparatem Gminnych Kas Spółdzielczych. W związku z tym należało stosować, tam gdzie to jest możliwe, zasadę uprzedniego dotowania Gminnych Kas Spółdzielczych na wypłaty związane ze skupem.

Następnie trzeba było uwzględnić, iż skup prowadzi dwa zasadnicze rodzaje przedsiębiorstw:

- a) przedsiębiorstwa handlowe, trudniące się wyłącznie skupem i odsprzedażą skupuńskich artykułów (np. Polskie Zakłady Zbożowe, Centrala Odpadków Użytkowych, Centralny Zarząd Skupu Surowców Włókienniczych i Skórzanych),
- b) przedsiębiorstwa produkcyjne, dla których skup jest tylko sezonowym fragmentem ich działalności, mającym zaopatrzyć je na cały rok w surowce do produkcji (np. przemysł tytoniowy, przemysł ziemniaczany).

Jest jeszcze trzeci, niejako pośredni typ przedsiębiorstw zajmujących się skupem, a mianowicie przedsiębiorstwa produkcyjne, w których skup jest prowadzony przez cały lub prawie cały rok i stanowi poważną część ich działalności. Procesy zaś produkcji nie są ani zbyt skomplikowane ani też zbyt długie i ograniczają się często do niewielkiego przerobu (np. pasteryzacja mleka, sortowanie, kraiwanie i paczkowanie ziół): są to jednostki przemysłu mleczarskiego i zielarskiego. Przedsiębiorstwa te są zbliżone raczej do pierwszego typu przedsiębiorstw skupu.

Istnienie dwu zasadniczych typów przedsiębiorstw przeprowadzających skup zadecydowało o konieczności stworzenia dwóch różnych wariantów kredytowania skupu; znalazło to wyraz w opracowaniu i wydaniu dwóch zarządzeń Prezesa NBP Nr 87/52 i 95/52, normujących zasady rozliczeń i kredytowania przedsiębiorstw prowadzących skup.

Omówmy po kolei oba te systemy.

System pierwszy, który dotyczy jednostek handlowych, podległych Centralnemu Zarządowi Skupu Surowców Włókienniczych i Skórzanych, Centrali Odpadków Użytkowych, Centralnemu Zarządowi Handlu Owocami i Warzywami, Polskim Zakładom Zbożowym, Centrali Mięsnej — Obrót Towarowy, Centralnemu Zarządowi Przemysłu Jajczarsko - Drobiarskiemu oraz jednostek o bardzo prostej produkcji podległych Centralnemu Zarządowi Przemysłu Mleczarskiego i Zarządowi Przemysłu Zielarskiego opracowany został przy uwzględnieniu omawianej uprzednio zasady dotowania. Celem sfinansowania wynikłych stąd potrzeb przedsiębiorstw wprowadzono nowy rodzaj kredytu, a mianowicie: **k r e d y t p ł a t n i c z y n a s k u p**.

Kredyt ten nazywamy płatniczym dlatego, że działa on w sferze obrotów płatniczych i zadaniem jego jest zagwarantowanie uregulowania płatności za dostarczone w ramach skupu towary.

W konstrukcji swojej kredyt płatniczy na skup zblizony jest do kredytu normatywnego na obrót towarowy. Z rachunku wspomnianego kredytu pokrywane są bezpośrednio wszystkie wypłaty dotyczące skupywanej masy towarowej, a więc wypłaty gotówkowe za dostarczone bezpośrednio do przedsiębiorstw artykuły, dotacje dla punktów skupu działających w terenie (przekazywane na ich rachunki pomocnicze prowadzone w przeważnej części przez Gminne Kasy Spółdzielcze), wykup żądań zapłaty za artykuły dostarczone przez Państwowe Gospodarstwa Rolne oraz ządania zapłaty za artykuły zakupione w ramach akcji skupu przez Gminne Spółdzielnie. Ponadto z rachunku kredytu płatniczego na skup opłacane są ządania zapłaty za przerzuty skupionych towarów, dokonywane między przedsiębiorstwami podległymi tej samej jednostce centralnej. Wprawdzie przerzuty te należą już raczej do sfery obrotów handlowych a nie skupu, to jednak, przede wszystkim ze względów technicznych — ustalenia kredytów na stany ponadnormatywne, ządania zapłaty z tego tytułu są również pokrywane z kredytu płatniczego na skup.

Z powyższego wynika, że z kredytu płatniczego na skup nie mogą być w żadnym przypadku pokrywane koszty związane z akcją skupu, jak np. koszty transportu, magazynowania, prace pracowników punktów skupu itp.

Bezpośrednie pokrywanie z rachunku pożyczkowego — a więc z pominięciem rachunku rozliczeniowego — wypłat przeznaczonych na zakup masy towarowej zapobiega nawet przejściowemu zużyciu kredytu płatniczego na skup na inne cele, zwłaszcza w przypadku trudności finansowych przedsiębiorstw.

Ustalenie dla omawianego kredytu liczby kontrolnej zamiast limitu oraz dalsze jego udzielanie nawet w przypadku zaistnienia kredytu przeterminowanego w wyniku regulacji kredytu płatniczego na skup jest konsekwencją

wspomnianego uprzednio założenia, iż wszelkie należności za dostarczone w ramach skupu artykuły muszą być szybko uregulowane, bez względu na sytuację finansową przedsiębiorstwa skupującego.

Wynikiem tego założenia, jak również ze względu na konieczność zmniejszenia i uproszczenia manipulacji — jest zasada udzielania kredytu płatniczego na skup na **w n i o s e k g e n e r a l n y**. Pozwala to oddziałom na wykupywanie żądań zapłaty za dostarczone w ramach skupu artykuły bez dyspozycji przelewowej przedsiębiorstwa a więc na uruchamianie kredytu z urzędu w momencie płatności. Natomiast dotacje dla punktów skupu muszą być dokonywane wyłącznie na polecenie przedsiębiorstw co wynika:

- a) z zasady dyspozycyjności przedsiębiorstw,
- b) znajomości przez nie planu skupu i przebiegu jego wykonania (co umożliwia i nakłada na przedsiębiorstwa obowiązek terminowego i dostosowanego do wysokości potrzeb dotowania punktów skupu),
- c) z uniknięcia konieczności obarczania oddziałów dodatkową robotą „za przedsiębiorstwo“.

Przy takim ustawieniu kredytu płatniczego na skup oraz dekadowej jego regulacji przez pewien okres czasu kredyt ten finansuje nie tylko obroty płatnicze, ale również, przejściowo, zakupione towary, a ściślej mówiąc przychodów towarów w dekadzie. Jeżeli zatem w okresie skupu przedsiębiorstwo sprzedaje również znajdujące się na magazynie towary ze skupu, to każdy rozchód towarów i w związku z tym zmniejszenie się zapotrzebowania na kredyt finansujący te towary, powinien znaleźć przejściowo wyraz również w kredycie płatniczym na skup, by możliwe do minimum zmniejszyć jego funkcję kredytowania zapasów w okresie pomiędzy jedną a drugą regulacją. Konsekwencją tego jest udzielanie przedsiębiorstwom kredytu na należności fakturowe na każdą podaż żądań zapłaty — rzecz jasna wystawionych i złożonych w terminie do inkasa — i przelewanie udzielonego kredytu na należności fakturowe bezpośrednio na spłatę kredytu płatniczego na skup. Nie całą jednak sumę uruchomionego kredytu na należności fakturowe przelewa się na rachunek kredytu płatniczego na skup. Wystawione bowiem faktury obejmują również marżę (narzut handlowy), przeznaczoną na pokrycie kosztów, które — jak już wyżej wspomniano — pokrywa się tylko z rachunku rozliczeniowego. Zatem tę część skredytowanych faktur, która dotyczy marży, przelewa się na rachunek rozliczeniowy.

Raz na dziesięć dni dokonuje się sprawdzenia i regulacji kredytu płatniczego na skup. Sprawdzenie to polega najpierw na wyeliminowaniu tej części kredytu, która została zużyta na sfinansowanie zapasów i ustaleniu tej części, która dotyczy sfery obrotów płatniczych, gdyż za-

bezpieczenie tego kredytu stanowią sumy pieniężne w drodze i na rachunkach zastępczych punktów skupu w Gminnych Kasach Spółdzielczych, względnie w oddziałach NBP, co praktycznie reprezentują nierozliczone jeszcze dotacje dla punktów skupu. Dopiero po wyeliminowaniu z zadłużenia tej jego części, która finansuje zapasy, można je przyrównać do zabezpieczenia i dokonać regulacji.

Omówione wyżej zasady wywołują odmienność przy innych kredytach technikę kontroli zabezpieczenia w oparciu o oświadczenie o stanie wartości nierozliczonych dotacji dla punktów (wzór C — 20). W oświadczeniu tym podaje się, według stanu na ostatni dzień dekady, wszystkie dane, a więc i zadłużenie z tytułu kredytu, pomimo iż oświadczenia te składają przedsiębiorstwa w 3 dni po upływie dekady (3, 13 i 23 każdego miesiąca, czyli odmiennie niż przy innych oświadczeniach. Jest to spowodowane tym, że inne kredyty mogą być spłacane tylko w okresie między kolejnymi oświadczeniami, zaś kredyt płatniczy na skup może być nie tylko spłacany ale również uruchamiany, przez co stan zadłużenia na dzień poprzedzający regulację nawet po wyeliminowaniu części finansującej w ubiegłej dekadzie zapasy nie odzwierciedla stanu nierozliczonych dotacji na koniec dekady. Ponadto porównuje się z zabezpieczeniem, nie zadłużenie, jakie istnieje na ostatni dzień dekady, lecz zadłużenie, pomniejszone o przelewy z rachunków kredytów finansujących stany ponadnormatywne lub z kredytu normatywnego (jeżeli zapasy kształtują się poniżej normatywu), odpowiadające wzrostowi zapasów w okresie dekady, sfinansowanego przejściowo z kredytu płatniczego na skup.

Oprócz kredytu płatniczego na skup przedsiębiorstwa korzystają również z kredytów na stany ponadnormatywne. Wykorzystanie tych kredytów — przy omówionym uprzednio systemie funkcjonowania kredytu płatniczego na skup — może mieć miejsce tylko trzy razy w miesiącu, to znaczy w dniach sprawdzenia i regulacji kredytu płatniczego na skup, gdyż tylko w tych dniach możliwe jest ustalenie zabezpieczenia tych kredytów. Przesądziło to o wspomnianym wyżej pokrywaniu z kredytu płatniczego na skup żądań zapłaty za przerzuty towarowe między jednostkami skupu tej samej branży.

Należy jeszcze podkreślić, iż przedsiębiorstwa skupu korzystają z reguły w okresie skupu z kredytów celowych na sfinansowanie stanów ponadnormatywnych, przy czym kredyty te określane są liczbami kontrolnymi. Po okresie skupu stany ponadnormatywne, zależnie od specyfiki branżowej a w szczególności od przyczyn powodujących utrzymywanie się tych stanów, mogą być przekwalifikowane na „inne“ i kredytowane kredytem na nadzwyczajne potrzeby, względnie w ogóle nie kredytowane (np. zapasy zepsute).

Opisany wyżej system kredytowania, możliwy do zastosowania w jednostkach handlowych względnie, z małymi odchyleniami, przy kredycie na należności fakturowe w jednostkach przemysłowych o nieskomplikowanym i krótkim cyklu produkcyjnym dla których skup jest jednym z podstawowych elementów działalności, nie był możliwy do zastosowania w jednostkach typowo produkcyjnych, tym bardziej, że skup jest dla nich tylko sezonowym fragmentem działalności. Niemożliwy był do przyjęcia przede wszystkim system kredytowania ponadnormatywnych zapasów. Jednostki produkcyjne podległe Centralnemu Zarządowi Przemysłu Tytoniowego, Centralnemu Zarządowi Przemysłu Piwowarsko - Słodownicemu, Centralnemu Zarządowi Przemysłu Owocowo - Warzywnemu i Zarządowi Przemysłu Ziemniaczanego zakupują również poza skupem poważne ilości innych materiałów i ograniczenie uruchamiania kredytów na sfinansowanie stanów ponadnormatywnych tylko do trzech razy w miesiącu mogłoby spowodować trudności finansowe tych przedsiębiorstw i opóźnienia w regulowaniu przez nie zobowiązań. Pokrywanie zaś żądań zapłaty za wszystkie dostawy materiałowe w ciężar kredytu płatniczego prowadziłoby do automatyzmu. O ile pokrywanie z urzędu zobowiązań za dostawy z tytułu skupu jest całkowicie usprawiedliwione, o tyle zastosowanie automatyzmu w stosunku do innych dostaw materiałowych byłoby szkodliwe i demobilizujące.

Drugim ważnym momentem nie pozwalającym na zastosowanie systemu przyjętego dla przedsiębiorstw handlowych były trudności przedsiębiorstw produkcyjnych, podległych wspomnianym wyżej Centralnym Zarządom względnie jednostkom równorzędnym, podawania trzy razy w miesiącu oprócz wartości stanów zapasów materiałowych również wartości stanów wyrobów gotowych oraz wyrobów półgotowych i produkcji w toku.

Niemożność zastosowania systemu kredytowego, ustalonego dla jednostek handlowych, zdecydowała przede wszystkim o formie rozliczeń. Zastosowanie dotacji nie było tu w zasadzie możliwe. Poza tym — z uwagi na to, że wspomniane jednostki skupują głównie towary w ramach kontraktacji, która finansowana jest przez Gminne Kasy Spółdzielcze — zdecydowano, iż całość rozliczeń z dostawcami odbywać się będzie wyłącznie za pośrednictwem aparatu Gminnych Kas Spółdzielczych, które następnie rozliczają się zarówno ze skupu jak i kontraktacji z przedsiębiorstwami. Za regułę przyjęto, iż Gminne Kasy Spółdzielcze rozliczają się w oddziałach NBP, w których prowadzone są ich rachunki zastępcze, a nie w oddziałach, w których prowadzone są rachunki przedsiębiorstw. Wprowadzono zatem — w drodze wyjątku — zasadę rozliczeń poprzez obciążenia w drodze.

Przy tych założeniach odpada konieczność posługiwania się kredytem płatniczym. Ponad-

to można było zastosować — z małymi tylko zmianami — wprowadzony już Instrukcją Służbą Dz. VI system kredytowania zapasów ponadnormatywnych na podstawie wniosków okresowych. System ten jednak — z uwagi na obowiązującą przy akcji skupu generalną zasadę szybkiego pokrywania zobowiązań za dostarczone artykuły, bez względu na sytuację finansową przedsiębiorstwa skupującego — wymagał pewnego złagodzenia z tym jednak, by to złagodzenie nie spowodowało zużycia kredytu przeznaczonego na sfinansowanie wzrostu zapasów na inne cele.

W tym celu wprowadzono — **lecz tylko na okres skupu** — zasadę ustalania we wnioskach okresowych nie limitu, lecz liczby kontrolnej; zapewnia to uregulowanie zobowiązań w przypadku, gdy skup jest wyższy od planowanego. Jednocześnie, celem zabezpieczenia przed zużyciem kredytu przeznaczonego na sfinansowanie wzrostu zapasów w wyniku skupu na inne cele — wprowadzono bezpośrednie pokrywanie zobowiązań za skupione artykuły z rachunku kredytu na zapasy materiałów; a więc z pominięciem rachunku rozliczeniowego. Równocześnie w tym samym celu ustalono, iż spłata kredytu przeterminowanego może nastąpić z ra-

chunku kredytu na zapasy materiałów tylko wówczas, jeżeli w okresie regulacji tego kredytu istnieje wolne opłacone zabezpieczenie w tym kredycie.

Skoro ustalone zostały środki zabezpieczające zużycie kredytu na inne cele, możliwe było — dla zapewnienia pełnego pokrycia na skup masy towarowej — uchylenie przepisu, iż powstanie po raz drugi kredytu przeterminowanego przy regulacji kredytu na zapasy materiałów, udzielanego w trybie wniosków okresowych, powoduje wstrzymanie dalszego kredytowania w tym trybie.

Kredytowanie ponadnormatywnych zapasów materiałowych po okresie skupu jest identyczne jak przy systemie pierwszym.

Myślą przewodnią obu omówionych wyżej systemów jest zapewnienie przedsiębiorstwu skupu dostatecznej ilości środków dla szybkiego przeprowadzenia rozliczeń za otrzymaną w ramach skupu masę towarową. Wynika z tego dla Banku a zwłaszcza dla aparatu kredytowego obowiązek takiego ustawienia swej pracy, by rozliczenia te przebiegały bez jakichkolwiek zahamowań i nie spowodowały perturbacji na odcinku skupu.

Roman Michejda

AKREDYTYWA I KREDYT NA AKREDYTYWE — INSTRUMENTEM W WALCE Z ZATORAMI ROZLICZENIOWYMI PRZEDSIĘBIORSTW

ZGODNIE u Uchwałą Nr. 878 Prezydium Rządu z dnia 12.XII. 1951 r. w sprawie finansowania środków obrotowych przedsiębiorstw Instrukcja Służbowa Narodowego Banku Polskiego Dz. VI. ustawia kredyt na akredytywy w grupie kredytów inkasowych na równi z kredytem na należności fakturowe, kredytem na należności z tytułu sprzedaży ratalnej, a łącznie z kredytem na limitowane książeczki czekowe i inne rozliczenia — w ramach konta bilansowego 222.

Funkcje jakie spełniają kredyty objęte nazwą kredytów inkasowych nie są jednak jednolite. Różnice w funkcjach poszczególnych kredytów w tej grupie są zupełnie wyraźne.

Najmniej istotne różnice funkcyjne zachodzą między kredytem na należności fakturowe, a kredytem na należności z tytułu sprzedaży ratalnej. Przedmiotem obu tych kredytów są należności dostawcy od odbiorcy, a jedynie odmienny długości cykli rozliczeniowych i odmienny tryb inkasowania należności sprawiają, że każdemu z tych kredytów przypisuje się odrębny jak gdyby przedmiot kredytowania i w konsekwencji nieco odmienny tryb udzielania i kontroli zabezpieczenia. Funkcja jednak tych

kredytów jest w zasadzie ta sama, gdyż w obu przypadkach kredyt finansuje wynikające z istotnego obrotu i mieszczące się w określonych, prawidłowych cyklach należności dostawcy od odbiorcy.

Większa natomiast różnica funkcyjna zachodzi między kredytem na należności fakturowe i kredytem na należności z tytułu sprzedaży ratalnej z jednej strony, a kredytem na limitowane książeczki — z drugiej. Przedmiotem kredytu na limitowane książeczki czekowe nie jest bowiem należność, lecz pewna określona i jak gdyby zdeponowana na koncie bilansowym 145 suma, reprezentująca x dniowy wydatek ponoszony przez dostawcę na uregulowanie opłat za transport. Kredyty na należności fakturowe i należności z tytułu sprzedaży ratalnej finansują konkretną, wynikającą z faktury należność, natomiast kredyt na limitowane książeczki czekowe finansuje wydatek, który stanie się dopiero elementem należności, gdy dostawca wystawi fakturę, obejmującą wartość towaru i wyłożony jak gdyby za odbiorcę wydatek na transport. W konsekwencji kredyt na limitowane książeczki czekowe funkcjonuje — chronologicznie rzecz biorąc — przed kredytami finan-

sującymi należnościami. Różnica zatem między obu kredytami finansującymi należności a kredytem na limitowane książeczki czekowe jest zupełnie wyraźna.

Jeszcze bardziej wyraźna różnica zachodzi między kredytem na należności fakturowe i kredytem na należności z tytułu sprzedaży ratalnej z jednej strony a kredytem na akredytywę — z drugiej.

Kredyt na akredytywę — ogólnie rzecz biorąc — uzupełnia lukę jaka następuje w środkach płatniczych odbiorcy w chwili, gdy zmuszony on jest otworzyć akredytywę na rzecz dostawcy. Pierwsza zasadnicza więc różnica tkwi w tym, że kredyty finansujące należności są kredytami dla dostawcy, podczas gdy kredyt na akredytywę jest kredytem dla odbiorcy. Ponadto kredyty na należności obejmują dostawy, roboty i usługi podczas gdy kredyt na akredytywę — przynajmniej w obecnej konstrukcji akredytywy — dotyczy tylko dostaw. Dalsze różnice jakie zachodzą między tymi kredytami wynikają z najistotniejszej może odmienności kredytu na akredytywę, która wyraża się w tym, że kredyt na akredytywę jest kredytem warunkowym to znaczy uzależnionym od sytuacji finansowej odbiorcy, podczas gdy kredyty finansujące należności nie są uzależnione od sytuacji finansowej dostawcy. Związek omawianych kredytów z sytuacją finansową należy rozumieć w ten sposób, że kredyt na akredytywę w zawińionej, złej sytuacji finansowej nie może być udzielony, natomiast kredyt na należności fakturowe i kredyt na należności z tytułu sprzedaży ratalnej może być udzielony zawsze, bez względu na sytuację finansową; wiadomo zaś, że w im większych trudnościach znajduje się przedsiębiorstwo, tym chętniej korzysta z kredytów finansujących należności.

Pomimo tych dość istotnych różnic funkcjonalnych istnieje pewna więź ekonomiczna, łącząca kredyt na akredytywę z kredytami finansującymi należności. Więź tę stanowi fakt, że oba te kredyty dotyczą określonej masy towarowej, która musi być przesunięta od dostawcy do odbiorcy. Przesunięcie masy towarowej musi być sfinansowane, przy czym przesunięcie to może być finansowane u dostawcy (wtedy w grę wchodzi kredyt na należności fakturowe), bądź też u odbiorcy (wtedy w grę wchodzi kredyt na akredytywę). Z tej wspólnej jak gdyby funkcji ekonomicznej wypływa jednak wniosek, który stanowi dalszą charakterystyczną cechę tych kredytów, a mianowicie, że kredyt na akredytywę u odbiorcy wyklucza, równoczesne istnienie kredytu na należności fakturowe wynikające z tej samej transakcji u dostawcy, co jest zupełnie słuszne, gdyż ta sama operacja gospodarcza — w tym przypadku przesunięcie masy towarowej od dostawcy do odbiorcy — nie może być podwójnie kredytowana.

A zatem, pomimo tego że istnieje między tymi kredytami pewna więź ekonomiczna — zachodzą również dość istotne różnice funkcyjne.

Wyraźne różnice zachodzą także przy porównywaniu kredytu na akredytywę z kredytem na limitowane książeczki czekowe, jakkolwiek od strony struktury zabezpieczenia i trybu udzielania — kredyty te są bliźniaczo podobne. Kredyt na akredytywę funkcjonuje tylko u odbiorcy, kredyt zaś na limitowane książeczki czekowe głównie u dostawcy, a jeśli nawet przyznany zostanie odbiorcy, to jego funkcja w tym przypadku jest raczej wyjątkowa, a w każdym razie nietypowa. Kredyt na limitowane książeczki czekowe finansuje u dostawcy wydatek, który stanie się elementem należności dostawcy; w związku z tym kredyt na limitowane książeczki czekowe przejdzie po pewnym okresie jak gdyby w kredyt na należności fakturowe, natomiast kredyt na akredytywę, który finansuje u odbiorcy przedwcześnie powstający wydatek na zakup masy towarowej, do kredytu na należności fakturowe u dostawcy nigdy się nie zbliży; odwrotnie — kredyt ten wyklucza. Wspólną jednak w obu kredytach jest funkcja ekonomiczna. Oba te bowiem kredyty antycypują niejako przyszłe wpływy z realizacji, umożliwiając przedsiębiorstwu poniesienie wydatku (otwarcie akredytywy lub wykup limitowanej książeczki czekowej), nie znajdującemu odpowiednika w postawionych przedsiębiorstwu do dyspozycji funduszach własnych.

Ta ekonomiczna funkcja antycypowania wpływów z realizacji jest właściwie wspólną funkcją ekonomiczną wszystkich kredytów mieszczących się w grupie kredytów inkasowych. Poszczególne kredyty tej grupy funkcjonują natomiast odmiennie i tylko dwa z nich, to znaczy kredyt na należności fakturowe i kredyt na należności z tytułu sprzedaży ratalnej związane są bezpośrednio z „inkasowaniem“ nie jako należności. Toteż niewątpliwą jest rzeczą, że nazwa kredyty inkasowe nie jest najszcześniejsza, gdyż nie reprezentuje istotnej funkcji całej tej grupy kredytów. Właściwszą byłaby nazwa kredytów rozliczeniowych, gdyż wspólną cechą wszystkich tych kredytów jest ich związek z formą rozliczeń. Sprawa ta istotnie była rozważana przy formułowaniu Uchwały Nr. 878 Prezydium Rządu, jednakowoż pozostawiono nazwę kredytów inkasowych, a to z uwagi na niekomplikowanie nomenklatury kredytów, przyjętej w planach kont przedsiębiorstw.

Ta krótka niejako analiza różnic funkcjonalnych poszczególnych kredytów inkasowych ma spełnić rolę reasumpcji wywodów, przeprowadzonych w dwóch poprzednich artykułach na temat znaczenia i roli kredytów inkasowych w walce o przyspieszenie obiegu środków obrotowych.

Obecnie chciałbym rozważyć i omówić szczegółowo kredyt na akredytywę, który rozpatrzeć należy nie tylko z punktu widzenia jego wpływu na obieg środków obrotowych, ale także — a może nawet głównie — z punktu widzenia roli jaką spełniać może i powinien w walce o pokonanie trudności finansowych

i usprawnienie rozliczeń między przedsiębiorstwami.

Rozważmy najpierw co to jest akredytywa, jaka jest jej konstrukcja i historia oraz jakie istnieją obecnie warunki jej rozpowszechnienia.

Akredytywa jest jedną z form rozliczeń. Przedsiębiorstwo może rozliczać się ze swymi kontrahentami, albo wyłącznie za pośrednictwem banku, albo przy częściowym pośrednictwie banku, albo też całkowicie z wyłączeniem pośrednictwa banku. Najbardziej rozpowszechnioną kategorią rozliczeń są rozliczenia dokonywane za pośrednictwem banku. W ramach tej kategorii rozróżnić można dwa typy rozliczeń. Cechą charakterystyczną pierwszego typu rozliczeń jest to, że zapłata za dostawę, robotę lub usługę następuje w siedzibie odbiorcy. Do tego typu rozliczeń należą najszerzej stosowane rozliczenia inkasowe w trybie akceptowym lub bezakceptowym. Cechą charakterystyczną drugiego typu rozliczeń jest to, że zapłata następuje w siedzibie dostawcy. Do tego typu rozliczeń należą akredytywy.

Zarządzenie Nr 78 Prezesa NBP z dnia 1.VII. 1952 r. określa istotę akredytywy następująco: „Akredytywa polega na poleceniu banku płatnika z miejscowemu bankowi dostawcy wypłaty określonej sumy dostawcy na warunkach podanych przez płatnika“.

Z powyższego sformułowania wynika, że dostawca, jeśli tylko dopełni warunków oznaczonych przez odbiorcę, otrzymuje zapłatę bezpośrednio w swoim banku. Z tego wynika dalsza konsekwencja, że uzyskanie zapłaty przy otwartej akredytywie jest uzależnione wyłącznie od wykonania warunków przez dostawcę, natomiast nie jest uzależnione od sytuacji finansowej odbiorcy. Przy otwartej akredytywie dostawca ma zapłatę zapewnioną — i ta gwarancja zapłaty jest najistotniejszą cechą akredytywy.

Oczywistą jest rzeczą, że bank pełniący przy akredytywie funkcję pośrednika między dostawcą i odbiorcą nie może zapewnić dostawcy zapłaty, nie mając jednocześnie pełnej gwarancji, że dokonana przez bank zapłata na rzecz dostawcy znajdzie natychmiast pełne pokrycie u odbiorcy. Jedyną formą dającą bankowi pełną rękojmię zwrotu jest zdeponowanie przez odbiorcę w jego banku pełnej sumy jaka ma być wypłacona dostawcy. W związku z tym akredyta jest złączona nierozdzielnie z winkulacją jej równowartości w banku odbiorcy (płatnika). Winkulacja w formie wyksięgowania równowartości sumy akredytowanej z rachunku rozliczeniowego (lub pożyczkowego) płatnika jest warunkiem otwarcia akredytywy.

To zdeponowanie w banku przez odbiorcę określonej sumy, przeznaczonej na wypłacenie dostawcy należnej mu kwoty, następuje z góry, to jest przed wykonaniem przez dostawcę umowy. Nie ma to jednak nic wspólnego, ani

z zaliczkowaniem dostawcy, ani też z zapłatą z góry. Dostawca bowiem otrzymuje pieniądze, niejako do ręki, dopiero po wykonaniu zamówienia, co musi na podstawie odpowiednich dokumentów udowodnić swemu bankowi.

Gdyby pokusić się o zdefiniowanie pojęcia akredytywy można by dać następujące sformułowanie: akredytywa jest formą rozliczenia między dostawcą i odbiorcą, polegającą na tym, że bank w oparciu o z góry zdeponowaną u niego przez odbiorcę określoną sumę zapewnia dostawcy zapłatę w jego siedzibie i do wysokości zdeponowanej sumy, jeśli wypełni on warunki określone przez odbiorcę.

Tak wyglądałaby — ogólnie rzecz biorąc — teoretyczna strona pojęcia akredytywy.

Jak przedstawia się praktyczna konstrukcja akredytywy w świetle zarządzenia Nr. 78 Prezesa NBP?

Akredytywa wprowadzona tym zarządzeniem odpowiada w zupełności teoretycznym założeniom pojęcia akredytywy. Jest ona formą rozliczeń, gwarantuje zapłatę dostawcy, połączona jest z pokryciem równowartości z góry przez odbiorcę — płatnika, wypłata następuje w siedzibie dostawcy i pod określonymi przez odbiorcę warunkami.

Praktyczna konstrukcja akredytywy ma jednak poza tym szereg dodatkowych cech, które chociaż nie są istotne dla pojęcia akredytywy i w niczym nie zmieniają jej charakteru nie mniej jednak decydują o zakresie i warunkach jej stosowania. Akredytywa jako forma rozliczeń przeznaczona jest wyłącznie do rozliczeń zamiejscowych i to tylko do rozliczeń z tytułu dostaw towarowych między jednostkami gospodarki uspołecznionej.

Nie może więc być stosowana akredytywa w rozliczeniach miejscowych. Ograniczenie to jest słuszne, gdyż przy akredytywie bank występuje jako pośrednik między dostawcą a odbiorcą i podczas gdy pośrednictwo to jest celowe i potrzebne tam, gdzie dostawca i odbiorca mają różne siedziby, o tyle tam gdzie wchodzi w rachubę jedna miejscowość dla obu kontrahentów — pośrednictwo banku staje się w zasadzie zbędne.

Akredytywa nie może być zastosowana przy rozliczeniach za roboty lub usługi oraz nie może wchodzić w rachubę jako forma rozliczenia wówczas, gdy jednym z kontrahentów jest jednostka gospodarki nieuspołecznionej.

Postanowienia o których mowa ograniczają wprawdzie zasięg działania akredytywy, ale nie są to ograniczenia ani jedyne, ani też nie są one dla stosowności akredytywy groźne, znakomita bowiem przewaga przypadków, w których będzie brana w rachubę akredytywa jako forma rozliczeń, dotyczyć będzie właśnie jednostek gospodarki uspołecznionej i właśnie dostaw towarowych.

Dalsze cechy praktycznej konstrukcji akredytywy streszczają się w tym, że akredytywa może być płatna tylko na rzecz jednego dostaw-

cy, wyklucza się więc możliwość regulowania z jednej akredytywy rozliczeń z kilku dostawcami, co zresztą wynika zupełnie jasno z definicji pojęcia akredytywy. Dalej, istnieje dolna granica zarówno dla samej akredytywy jak i dla pojedynczej wypłaty z akredytywy. Granicą tą jest kwota zł 900 lub zł 250, w zależności od tego, czy dostawca podlega akceptowej, czy bezakceptowej formie regulacji. Następnym warunkiem akredytywy jest wniosek o jej otwarcie, z którym musi wystąpić odbiorca, a który podkreśla fakultatywny charakter tej formy rozliczeń. Wreszcie akredytywa musi być terminowa.

Ważność akredytywy trwa w zasadzie powyżej 1 miesiąc, co oznacza, iż akredytywa winna być wykorzystana najpóźniej w ciągu jednego miesiąca od daty jej otwarcia, gdyż w przeciwnym razie, po upływie tego terminu, następuje zamknięcie akredytywy. Terminowość akredytywy ma na celu zmuszenie dostawcy do szybkiego wykonania przewidzianych umową warunków i uregulowania zapłaty; ma to poważne znaczenie dla przyspieszenia ruchu środków zaangażowanych w akredytywie po stronie odbiorcy.

Jednomiesięczny termin ważności akredytywy decyduje ponadto o tym, że żądanie otwarcia akredytywy przez dostawcę będzie następować z reguły dopiero na pewien krótki czas przed wysyłką towarów, a nie przy składaniu przez odbiorcę zamówienia (chyba w wyjątkowych przypadkach bardzo krótkiego cyklu produkcyjnego). Ograniczenie to jest słuszne, gdyż akredytywa ma gwarantować zapłatę, a w zupełności wystarczy jeśli to nastąpi przed wysyłką. Dostawca w razie nie otworzenia akredytywy przez odbiorcę, może — jeśli odpowiednie władze upoważnią go do tego — zatrzymać wysyłkę, nie musi jednak od otwarcia akredytywy uzależniać rozpoczęcia produkcji. Zagadnienie to może mieć wprawdzie nawet poważne znaczenie przy indywidualnych zamówieniach na specjalne, niemasowe artykuły, niemniej jednak, nawet w tych przypadkach, długotrwałe unieruchomienie środków pieniężnych w akredytywach nie miałoby gospodarczego uzasadnienia.

Akredytywa może zatem dotyczyć tylko dostawy, jaką ma wykonać na rzecz uspołecznionego odbiorcy jeden zamiejscowy dostawca uspołeczniony, akredytywa ma dolną granicę kwotową i jednomiesięczny termin ważności, z akredytywy mogą być dokonywane wypłaty jedynie na uregulowanie faktur dostawcy, przy czym faktury te muszą mieć pełne pokrycie towarowe.

Tak przedstawia się w ogólnych bardzo zarysach konstrukcja akredytywy, przyjęta w zarządzeniu Nr. 78 Prezesa NBP.

* ♡

Akredytywa, jak każda forma rozliczeń, ma swoją historię i pewną linię rozwojową. Historia akredytywy jako formy rozliczeń stosowa-

nej przez NBP jest raczej skromna, niemniej ciekawa. Akredytywa jako forma rozliczeń sygnalizowana jest w sposób oficjalny po raz pierwszy w Uchwale Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 20.5. 1947 r. w sprawie rozliczeń w drodze inkasa faktur. Uchwała ta przewidywała, że na opieszałego płatnika może zostać nałożony obowiązek otwierania poszczególnym jego dostawcom akredytywy na wykup faktur podanych do inkasa bankowego.

Uchwała nie określa kto będzie nakładał na opieszałego płatnika obowiązek otwierania akredytywy, a postanowienie uchwały interpretowano zgodnie, że obowiązek ten nakłada na płatnika oczywiście dostawca. W konsekwencji akredytywa nie była wówczas pojmowana jako stała lub powtarzalna forma rozliczeń, lecz raczej jako zapewnienie zapłaty i sporadycznie stosowany środek presji, wywieranej bezpośrednio przez dostawcę na odbiorcę. Akredytywa nie była więc ani pojmowana, ani stosowana jako jedna z uznanych i obowiązujących form rozliczeń, gdyż nawet przy otwartej akredytywie strony rozliczały się w drodze inkasa faktur.

W ślad za Uchwałą KERM-u konstrukcję akredytywy określały dwa okólniki NBP Nr. 32 i Nr. 69, oba z 1948 roku.

W ujęciu tych okólników akredytywa opiera się na akcie kupna — sprzedaży, wynika wyłącznie z umowy stron, jest odwołalna lub nieodwołalna, wypłaty następują w banku odbiorcy w drodze inkasa faktur, termin ważności akredytywy może sięgać trzech miesięcy, a zatem może ona być otwierana już przy złożeniu zamówienia i nie musi być połączona z wyksięgowaniem jej równowartości.

Najistotniejszą cechą ówczesnej akredytywy było to, że istniały dwie formy gwarancji odbiorcy dla banku. Jedna to pobranie z góry tak zwanej wpłaty na akredytywę, to jest wyksięgowanie jej równowartości, druga — to blokowanie równowartości akredytywy na wolnej marży kredytu danego przedsiębiorstwa. Alternatywa gwarancji dotyczyła oczywiście jedynie przedsiębiorstw przez bank kontrolowanych, ale ta właśnie grupa jednostek gospodarczych nas interesowała i nadal przy rozpatrywaniu akredytywy interesuje.

Konsekwencją dopuszczenia blokowania równowartości akredytywy na wolnej marży kredytu przedsiębiorstwa — był trzymiesięczny termin ważności akredytywy.

Oczywistą jest rzeczą, że taka konstrukcja akredytywy możliwa była tylko przy odpowiednim — że tak to określe — klimacie kredytowym. W roku 1948 kredyt obrotowy udzielany był przedsiębiorstwu w oparciu o preliminarz wpływów i wydatków na niedobór wynikający z tego preliminarza, bez określonego i ścisłego powiązania kredytu z przedmiotem kredytowania. Z chwilą ustalenia pułapu kredytowego przedsiębiorstwo mogło kredyt wykorzystywać do tego pułapu bez legitymowania

kształtowania się przedmiotu kredytowania. Kredyt nie był bowiem udzielany na przedmiot tylko na niedobór, a kontrola bankowa ograniczała się w gruncie rzeczy do pilnowania, aby poszczególne pozycje wydatków nie zostały przekroczone, a jednocześnie aby pozycje wpływów zostały osiągnięte. W tym układzie kredytowania wystarczającą gwarancją akredytywy dla banku było zablokowanie odpowiedniej sumy na wolnej marży kredytu, gdyż z chwilą realizacji akredytywy — bank przeksięgowywał równowartość dokonanych wypłat z rachunku odbiorcy na odpowiednie konto bilansowe akredytyw, a tym samym wykorzystywał jak gdyby za odbiorcę przysługujący mu i zarezerwowany na koncie kredyt. W ten sposób bank miał zapewniony regres do odbiorcy, nie zmuszał go do pozbycia się posiadanych już środków płatniczych, a w konsekwencji możliwe było otwieranie akredytywy przy złożeniu zamówienia, a nie dopiero przed odbiorem.

Zdawałoby się, że w tych niezwykle korzystnych dla odbiorcy i dostawcy warunkach, akredytywa powinna była się rozwinąć i stosowanie jej powinno było być bardzo rozpowszechnione. Wiadomo jednak, że było wprost przeciwnie; przypadki otwierania akredytyw były bardzo rzadkie, akredytywa jako forma rozliczeń nie istniała, a jako sankcja — instrument nacisku dostawcy na odbiorcę, stosowana była niezmiernie rzadko.

Jasne jest że przyczyną tego stanu rzeczy był ówczesny tryb kredytowania i tryb rozliczeń. Tryb kredytowania z r. 1948 — 1949 zasadzał się na finansowaniu niedoboru środków płatniczych, a zatem dostarczał przedsiębiorstwu tyle środków, ile mu było ich potrzeba na regulację wymagalnych zobowiązań. A zatem, w zasadzie, odbiorca stale dysponował potrzebnymi środkami i nie miał okazji stać się złym płatnikiem: skoro zaś był dobrym płatnikiem, to znacznie wygodniejszą niż forma akredytywy była dla obu stron forma rozliczeń inkasowych.

W omawianym zatem okresie akredytywa nie miała zupełnie warunków do rozwoju; po prostu była niepotrzebna.

Od roku 1949, poprzez rok 1950, aż do 1951 wykształca się nowy, prawidłowy system kredytowania; kredyt jest już poważnie zróżnicowany, odrywa się od rachunku tak zwanego operacyjnego, zaczyna nabierać cech kredytu socjalistycznego, zaczyna wiązać się z odrębnymi przedmiotami kredytowania. Ale system kredytowy ciągle jeszcze właściwie finansuje przedsiębiorstwo a nie kredytuje, gdyż przedsiębiorstwo ostatecznie zawsze jednak otrzymuje kredyt bankowy, tak zwany kredyt przeterminowany, który umożliwia mu punktualne regulowanie wymagalnych zobowiązań.

Pomimo więc zupełnie zasadniczych przemian w systemie kredytowym, nic nie zmienia się na odcinku wypłacalności odbiorców, a tym

samym klimat dla rozwoju akredytywy nadal jest jeszcze nieprzyjazny.

Nadchodzi wreszcie chwila zdecydowanego przełomu, którego wyrazem jest znane zarządzenie Nr. 6 Prezesa Banku z dnia 18.IV. 1951 r. Kończy się finansowanie przedsiębiorstwa, kredyt jest udzielany wyłącznie na konkretny stan nadających się do kredytowania przedmiotów, a w konsekwencji wadliwa gospodarka przedsiębiorstwa na jakimkolwiek bądź odcinku, przejawia się nie tylko w istnieniu kredytu przeferminowanego, ale przede wszystkim w trudnościach płatniczych. Odbiorca staje się złym płatnikiem, opóźnia rozliczenie z dostawcą, ten z kolei w wyniku tego staje się także złym płatnikiem i piętrzą się zatory w rozliczeniach przedsiębiorstw i ich trudności finansowe.

Dotychczasowa „sielanka“ nabiera akcentów dramatycznych, a ukryte dotychczas wyłącznie w kredycie bankowym nieprawidłowości pracy przedsiębiorstw ujawniają się i poprzez przykre konsekwencje płatnicze alarmują głośno wszystkie właściwe czynniki.

Bank, przedsiębiorstwa, ich jednostki nadzórne i władze szukają właściwych dróg wyjścia. Najwłaściwszą drogą i jedynie skuteczną jest zlikwidowanie nieprawidłowości, które są pierwotną przyczyną trudności finansowych. Likwidacja jednak nieprawidłowości jest pracą z natury rzeczy dość długotrwałą, toteż niezależnie od jej energicznego prowadzenia konieczne jest stosowanie wszelkich możliwych środków ubocznych, choć w części amortyzujących ostrość zagadnienia trudności płatniczych. Środków tych jest dość dużo i wiele ich leży w gestii Banku.

Jednym z nich jest akredytywa, która może stać się bardzo poważnym instrumentem walki ze złym płatnikiem, a ponadto może spowodować ważny przełom na odcinku systemu dostaw i umów, co z kolei może w kapitalny sposób przyspieszyć pełną socjalizację systemu finansowego przedsiębiorstw.

*

Zapoznawszy się pobieżnie z istotą, konstrukcją i historią akredytywy możemy rozpatrzeć obecne warunki i możliwości jej rozwoju i szerszego niż dotąd stosowania. Z konstrukcji akredytywy wynika, że może ona pełnić dwojaką funkcję: może występować albo jako stała forma rozliczeń, albo jako sankcja w stosunku do złego płatnika. Dawna konstrukcja akredytywy bez konieczności wyksiegowania z góry jej równowartości przystosowana była raczej do pierwszej funkcji akredytywy, to jest formy rozliczeń. Ale ponieważ wygodniejszą formą rozliczeń zawsze było bankowe inkaso faktur, przeto akredytywa jako forma rozliczeń nie rozwinęła się. Nie miała też akredytywa warunków do rozwinięcia się jako sankcja na złego płatnika, gdyż nie istniało — w ogólności rzecz biorąc — zagadnienie złego płatnika.

Od chwili kiedy Bank przeszedł na kredytowanie wyłącznie określonych aktywów, musiała natychmiast ulec zmianie dawna konstrukcja akredytywy. Nie można było nadal stosować blokowania wolnej marży kredytu, jako gwarancji pokrycia akredytywy, gdyż wykorzystanie wolnej marży uzależnione zostało od istnienia ponadnormatywnego, kwalifikującego się do kredytowania zapasu. Otwarcie akredytywy uzależnione zostało od równoczesnej wpłaty z góry całej jej równowartości (Z. P. 20/51), a w okresie przejściowym, do czasu sprecyzowania zasad udzielania i wykorzystywania kredytów, wyksięgowanie równowartości mogło nastąpić w ciężar istniejącej wolnej marży kredytu przeznaczonego na sfinansowanie tego właśnie zapasu, który z akredytywy miał być opłacony. (Z. P. 19/51). Ponieważ zaś dozowanie kredytów na zapasy nigdy nie było zbyt luźne, przeto przedsiębiorstwo — odbiorca nigdy w praktyce nie dysponował taką wolną marżą kredytu, aby mógł otworzyć akredytywę przy złożeniu zamówienia, jak to wówczas było rozumiane. Akredytywę taką mógł otworzyć raczej wówczas, gdy dysponował luzami i rezerwami finansowymi na ówczesnym rachunku operacyjnym.

Ale właśnie wtedy, gdy dysponował luzami finansowymi, regulował wszystkie zobowiązania, nie był złym płatnikiem i nikt od niego otwierania akredytywy nie żądał. To od razu wskazywało, że funkcja akredytywy się zmieniła, przestała bowiem wchodzić w rachubę, jako forma rozliczeń; natomiast aktualną stała się jej funkcja sankcji na opieszałego płatnika.

Jednakże akredytywa w tej roli od razu zawisła w próżni, nie miała bowiem absolutnie warunków do rozwoju; przedsiębiorstwu będącemu w dobrej sytuacji finansowej akredytywa jako sankcja nie groziła, zaś będące w trudnościach finansowych przedsiębiorstwo nie miało możliwości otwarcia akredytywy.

Do tego, aby akredytywa jako sankcja mogła być stosowana była konieczna pomoc Banku dla odbiorcy w formie odpowiedniego kredytu. Tylko bowiem z kredytu bankowego może nastąpić otwarcie akredytywy w przedsiębiorstwie znajdującym się w trudnościach finansowych, a także w przedsiębiorstwie pracującym zupełnie prawidłowo, to jest bez trudności, ale i bez luzów finansowych. Pojawienie się kredytu bankowego na otwarcie akredytywy przesądzało równocześnie konieczność skrócenia terminu ważności akredytywy, gdyż nie ma odpowiedniego uzasadnienia gospodarczego na kreowanie kredytu unieruchomionego na 3 miesiące na koncie otwartych akredytyw. Dostawca musiał zrezygnować z gwarantowania zapłaty przy zamówieniu, a musiał zadowolić się gwarancją zapłaty, wydaną na krótki czas przed dokonaniem wysyłki, którą, oczywiście, uzależniał od otwarcia akredytywy.

W ten sposób, w dostosowaniu do nowych warunków, powstała nowa konstrukcja akredytywy, połączonej z wyksięgowaniem pełnej

równowartości, ważna najwyżej na 1 miesiąc i oparta o kredyt bankowy. Ta nowa akredytywa (Z. P. 78/52) przystosowana do pełnienia funkcji zarówno formy rozliczeń jak i sankcji weszła na arenę życia gospodarczego i finansowego jednocześnie prawie z nowym systemem kredytowym (I. S. Dz. VI), w okresie pełnego nasilenia walki z zatorami w rozliczeniach przedsiębiorstw.

Zdawałoby się zatem, że w chwili obecnej istnieją pomyślne warunki dla rozwoju akredytywy, bądź jako sankcji, bądź też jako formy rozliczeń. A jednak akredytywa jak była tak jest nadal rzadko stosowana, aczkolwiek widoczne są coraz częstsze próby sięgania po tę broń ze strony dostawców.

O wąskim obecnie zakresie stosowania akredytywy decydują dwa momenty. Z jednej strony są to zasady stosowania akredytywy jako formy rozliczeń, z drugiej zaś — zasady udzielania przez Bank kredytu na akredytywę.

Zajmijmy się najpierw z a s a d a m i s t o s o w a n i a a k r e d y t y w y, gdyż mają one moim zdaniem decydujące znaczenie dla istnienia akredytywy.

Uchwała Nr 877 Prezydium Rządu z dnia 12.XII. 1951 r. w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty między jednostkami gospodarki uspołecznionej wprowadza podstawowe formy rozliczeń (inkasowe akceptowe, inkasowe bezakceptowe i tzw. inne rozliczenia) oraz (w § 15) nadaje Narodowemu Bankowi Polskiemu prawo ustalania odmiennych form rozliczeń, bądź dla niektórych jednostek objętych tą Uchwałą, bądź też dla niektórych dostaw, usług i robót. Na mocy tej delegacji Bank zarządzeniem Nr. 78 Prezesa Banku, ustalił i wprowadził nową, odmienną formę rozliczeń tj. akredytywę. Geneza i konstrukcja tej formy rozliczeń została już omówiona. Przyjrzyjmy się obecnie zasadom jej stosowania.

Zarządzenie Nr. 78 Prezesa Banku mówi że rozliczenia w formie akredytywy mogą mieć zastosowanie:

- a) w razie umowy między dostawcą a odbiorcą,
- b) gdy taka forma zapłaty dla pewnych dostaw wynika z zarządzeń odnośnych resortów,
- c) w przypadku braku umowy, o ile nastąpi uzgodnienie między obu kontrahentami.

W szczególności akredytywa może występować przy dostawach pozaplanowych o charakterze jednorazowych transakcji lub jako sankcja w stosunku do niepunktualnego płatnika.

Z powyższych sformułowań wynikają trzy alternatywy stosowalności akredytywy, jako formy rozliczeń. Stosowana ona będzie zawsze wówczas, gdy ją przewidzi umowa stron (w zasadzie planowa), gdy ją stronom narzuci zarządzenie władz resortowych, albo, w braku umowy (planowej) lub zarządzenia władz — okoliczności zmuszą dostawcę do jej zażądania, a odbiorca wyrazi na to zgodę.

W chwili obecnej (lipiec 1952), jeśli akredytywa w ogóle się pojawia, to wyłącznie w ramach trzeciej alternatywy. Dostawca, mając do czynienia z opieszałym płatnikiem żąda gwarancji zapłaty, albo za dostawę normalną, przewidzianą umową, albo za dostawę pozaplanową, jednorazową, przy czym jeśli chodzi o dostawy w ramach umów — skuteczność żądania otwarcia akredytywy jest praktycznie żadna. W tym stanie rzeczy akredytywa występuje wyłącznie jako sankcja wobec odbiorcy, jako instrument walki z opieszałym płatnikiem, jako środek represyjny, a nie jako zapobiegawcza forma rozliczeń. Zakres jej działania jest zatem wąski.

Rozszerzenie zakresu stosowania akredytywy uzależnione jest więc od wprowadzenia jej w ramach dwóch pierwszych alternatyw: od wprowadzenia tej formy rozliczeń do umów planowych, albo narzucenia jej stronom przez odnośne resorty. Jeśli akredytywa wejdzie jako umowna lub narzucona forma rozliczeń, wówczas działać ona będzie skuteczniej, gdyż kontrahenci, głównie odbiorcy, zmuszeni będą liczyć się z tym warunkiem umownym i niejednokrotnie ograniczać będą nadmierne zakupy do wielkości niezbędnych, które bądźto mieścić się będą w ich strukturze funduszków obrotowych własnych, bądź też na które będą mogli otrzymać odpowiedni kredyt bankowy. Twierdząc, że akredytywa jako umowa lub narzucona forma rozliczeń działać będzie skuteczniej, gdyż działanie jej będzie miało charakter zapobiegawczy, a nie tylko represyjny. Aby jednak akredytywa mogła tę funkcję spełnić — trzeba aby przedsiębiorstwa i resorty baczniejszą na nią zwróciły uwagę, bliżej się z tym instrumentem zapoznały i w sposób przemyślany i celowy w umowach lub zarządzeniach zaczęły ją stosować.

Wydaje się, że dla wzbudzenia zainteresowania przedsiębiorstw i resortów tą mało znaną formą rozliczeń, pożądane i celowe byłoby szersze jej spopularyzowanie, przede wszystkim przez podanie do wiadomości ze strony Ministerstwa Finansów ustalonych przez Narodowy Bank Polski zasad i przepisów dotyczących akredytywy. Poza tym — oczywiście — popularyzowaniem akredytywy musi się energicznie zająć cały aparat kredytowy i rozliczeniowy NBP.

Jest jednak jeszcze jedna okoliczność, która pomimo maksymalnego zainteresowania się przedsiębiorstw, resortów i Banku akredytywą jako formą rozliczeń — zaciąży na wąskim praktycznie stosowaniu akredytywy. Okolicznością tą jest fakt, iż według zasad przyjętych u nas w umowach planowych i prawie zawsze w decyzjach resortów — dostawca nie ma prawa odmówić wykonania umowy, konkretnie nie może odmówić dostawy, jeśli odbiorca nie ma środków na uregulowanie zapłaty.

Taki układ stosunków umownych między przedsiębiorstwami sprawia, że dostawca zwią-

zany umową planową nie przewidującą akredytywy, a zabraniającą wstrzymania dostawy, ma związane ręce i pozbawiony jest jedynej skutecznej broni w walce z opieszałym płatnikiem. Odwrotnie zaś płatnik — odbiorca nie zagrożony, ani akredytywą, ani wstrzymaniem dostawy, nie czuje się dostatecznie skrupowany przy składaniu zamówień przekraczających jego potrzeby.

W ZSRR — dostawca nie tylko ma prawo wstrzymania dostaw, ale przeciwnie — nie wolno mu wykonać dostawy na rzecz złego płatnika. Dostawca taki uzyskuje pomoc kredytową na gromadzące się w ten sposób zapasy towarów lub wyrobów gotowych, Bank zaś stale go kontroluje, czy nie łamie on zasady uzależnienia dostaw od zdolności płatniczej odbiorcy. Równocześnie odbiorca nie ma prawa użyć dostaw, za które nie mógł zapłacić; obowiązują go przepisy o odpowiedzialnym przechowaniu takich zapasów i obciąża go odpowiedzialność za ewentualne niewykonanie planu produkcji lub obrotu, w wyniku niemożności zużycia surowca lub wstrzymania dostaw.

Od tych zasad stosowane są — oczywiście — wyjątki, niemniej jednak konstrukcja dostaw i zapłaty jest logiczna, bardzo konsekwentna i stwarza — rzecz naturalna — realne przesłanki do stosowania akredytywy, jako formy rozliczeń i jako sankcji.

Zastosowanie akredytywy, choćby ona przewidziana była umowami stron lub zarządzeniami resortów, nie da rezultatów jeśli jednocześnie z nią nie będzie wprowadzone prawo wstrzymania dostawy w przypadku nie otwarcia przez odbiorców akredytywy.

Zrozumiałe, że w naszych obecnych warunkach wielkiego wysiłku i uporczywej walki o terminowe i jak najlepsze wykonanie planu sześcioletniego, przy dość powszechnych zjawiskach nieprawidłowości w pracy przedsiębiorstw, powodujących trudności płatnicze, nie czas jest na wprowadzanie generalnej zasady uzależnienia dostaw od zdolności płatniczych odbiorcy. Niemniej jednak wydaje się, że już jest czas na to, aby właśnie w imię walki o uporządkowanie sytuacji finansowej płatników — przełamać zasadę nietykalności odbiorcy przynajmniej na niektórych odcinkach, a mianowicie, tam gdzie wstrzymanie dostawy i nawet nie wykonanie produkcji nie rzutuje w sposób bezpośredni na wykonanie planu lub człowieka pracy jako konsumenta, a gdzie jednak stwarza dla odbiorcy atmosferę wysokiej odpowiedzialności i zmusza go do likwidowania nieprawidłowości.

Precedensy wstrzymania dostaw podziałają niewątpliwie bardzo skutecznie i zaostrzą u odbiorców niki dotąd poczucie odpowiedzialności.

Wydaje się że z chwilą kiedy Bank swoim systemem kredytowym obnażył nieprawidłowości przedsiębiorstw i ich trudności finansowe — władze gospodarcze przystępując do walki o li-

kwidację tych trudności, jednocześnie z badaniem akredytywy jako instrumentu w tej walce — powinny rozważyć potrzebę i skuteczność uzależnienia — choćby na wąskim na razie odcinku — dostaw od zapłaty.

Jednym zatem z czynników współdziałających w rozszerzaniu akredytywy są ustalone przez Bank zasady jej stosowania. Zasady te są dość szerokie; o ile możliwości tkwiące w tych zasadach będą odpowiednio przez jednostki gospodarcze wykorzystane i podbudowane ograniczeniem wykonywania dostaw — pierwszy z czynników może w sposób zupełnie pozytywny przyczynić się do szerszego i skutecznego stosowania akredytywy.

Drugim czynnikiem decydującym o zasięgu stosowalności akredytywy są zasady udzielania przez Bank kredytu na akredytywy.

Z nowej konstrukcji akredytywy wynika, że stosowanie akredytywy bez pomocy kredytowej Banku dla odbiorcy będzie wysoce utrudnione. Prawdopodobnie nawet pracujące przedsiębiorstwo uzyskuje środki potrzebne na zapłatę za dostarczony towar dopiero z realizacji produkcji lub obrotu, a zatem przedsiębiorstwo to nie będzie miało nigdy środków na to, aby otworzyć akredytywę, czyli przed terminem dostawy unieruchomić jej równowartość. Środki potrzebne na to daje przedsiębiorstwu Bank w formie kredytu na akredytywę pod warunkiem jednak, że akredytywa otwarta zostanie nie wcześniej jak na kilka dni przed terminem pierwszych dostaw objętych akredytywą oraz, że przyznany kredyt na akredytywę spłacony zostanie w określonym terminie. Termin ten zaś pokrywa się z datą, na którą zapadłby termin akceptu żądania zapłaty dostawcy, gdyby w miejsce akredytywy wchodziło rozliczenie w trybie inkasa bankowego. W tym bowiem terminie prawidłowo pracujące przedsiębiorstwo powinno już dysponować pochodzącymi z realizacji środkami na zakup towaru lub materiałów.

Kredytowa pomoc Banku wypełnia więc lukę, jaka — siłą rzeczy — następuje w środkach obrotowych odbiorcy w całym okresie trwania akredytywy. Kredyt ustawiony jest pod tym kątem widzenia, aby czas unieruchomienia środków w akredytywie był jak najkrótszy.

Jak każdy kredyt, tak i kredyt na akredytywę musi być w terminie spłacony z pozostałości na rachunku rozliczeniowym, a w przypadku braku środków na tym rachunku — musi być prześięgowany w ciężar kredytu przeterminowanego. Kredyt na akredytywę jest więc tak samo rygorystyczny jak każdy inny kredyt, gdyż i on musi mobilizować przedsiębiorstwo do szybkiego wyzwolenia środków obrotowych.

Sama konstrukcja kredytu na akredytywę jest tak pomyślana, że przedsiębiorstwo otrzymuje potrzebną pomoc na otwarcie akredytywy, ale pomoc ta ma cechy mobilizujące go do

utrzymania lub zwiększenia sprawności rozliczeń, sam zaś kredyt spełnia słuszną i celową funkcję gospodarczą; jest on zabezpieczony stanem środków nie zużytych na wypłaty z akredytywy, jest terminowy i zwrotny.

Wszystkie te pomyślne okoliczności zachodzą wówczas, gdy przedsiębiorstwo pracuje prawidłowo, czego wyrazem jest brak zadłużenia na rachunku kredytu przeterminowanego. W tej sytuacji jednak będące przedsiębiorstwo nie jest złym płatnikiem, czyli że nikt nie będzie od niego wymagał otwarcia akredytywy jako sankcji. Przedsiębiorstwo takie może wprowadzić operować akredytywą jako stałą umowną lub nakazaną formę rozliczeń, lecz wówczas ten tryb rozliczeń, przebiegający przy pomocy kredytu bankowego sprawnie i bez zahamowań, działać będzie tylko jako środek zapobiegawczy przeciw ewentualnym zakusom odbiorcy na nieuzasadnione zwiększenie zakupów.

W powyższej sytuacji nie ma jednak problemu złego płatnika i trudności finansowych. Istotny dla Banku problem pojawia się dopiero wówczas gdy płatnik — odbiorca zmuszony umową, poleceniem władzy lub żądaniem dostawcy do otwarcia akredytywy znajduje się w trudnościach finansowych, czego wyrazem jest zadłużenie na jego rachunku kredytu przeterminowanego.

System kredytowy, oparty na założeniu, iż kredyt może być udzielony tylko na sfinansowanie określonych aktywów, a nie może być doprowadzony do przedsiębiorstwa w ilości nieokreślonej bliżej na pokrycie wymagalnych płatności — postanawia, iż nie można odbiorcy udzielić kredytu na akredytywę w przypadku gdy odbiorca zadłużony jest na rachunku kredytu przeterminowanego. Udzielenie bowiem w tych warunkach kredytu na akredytywę równałoby się bezwątpienia sfinansowaniu całej dostawy kredytem przeterminowanym, w ciężar którego, wobec trudności finansowych, musiałyby być spłacony kredyt na akredytywę. Finansowanie zaś zakupu poprzez kredyt na akredytywę kredytem przeterminowanym byłoby niczym innym, jak tylko automatyzmem, co oczywiście w rachubę wchodzić nie może. Uruchomienie zatem kredytu na akredytywę uzależnione jest od sytuacji finansowej odbiorcy.

Trudności finansowe mogą być oczywiście przejściowe, krótkotrwałe lub zgoła przypadkowe; mogą jednak być też długotrwałe, (zawinione lub niezawinione).

System kredytowy odróżnia te warianty złej sytuacji finansowej i jakkolwiek przewiduje, że w zasadzie kredyt na akredytywę nie powinien być udzielony przedsiębiorstwu zadłużonemu na rachunku kredytu przeterminowanego, niemniej jednak — jeśli zadłużenie jest przypadkowe, krótkotrwałe, wynikłe z chwilowego zbiegu płatności — kredyt na akredytywę może być udzielony, o ile tylko zakup towarów

czy materiałów jest celowy i niezbędny dla utrzymania ciągłości pracy przedsiębiorstw.

A contrario, w przypadku gdy kredyt przeterminowany ma charakter kredytu strukturalnego — kredyt na akredytywę udzielony być nie może.

Ale w tym sformułowaniu (p. 143 Części B. I. S. VI) kryje się pewna możliwość przyścia z pomocą przedsiębiorstwu, które ma trwały kredyt przeterminowany. Skoro bowiem I. S. VI. mówi że „przedsiębiorstwo o długotrwałym kredycie przeterminowanym, z w ł a s z c z a gdy głównym powodem tego stanu jest zła gospodarka materiałowa lub „nieplanowane straty, nie może korzystać z kredytu na akredytywy“ — to znaczy, że nie ma wprawdzie dyskusji o kredycie na akredytywę przy stratach nieplanowanych i złej gospodarce materiałowej, ale może będzie można rozpatrzyć ewentualność udzielenia tego kredytu przy strukturalnym wprawdzie kredycie przeterminowanym, ale wynikającym z niezawinionych trudności finansowych (np. przy przeterminowanych należnościach). Decydować o tym będzie nie oddział lecz Departament Kredytów lub może Prezes Banku, uwzględnione będą może specjalne okoliczności, być może warunkiem udzielenia kredytu będzie pewność, że opieszali odbiorcy takiego przedsiębiorstwa w określonym terminie poprawią swą sytuację i zaczną płacić regularnie. Różne mogą być tu motywy i różna może być decyzja. Istnieje jednak możliwość i trzeba tę możliwość wykorzystać przez odpowiednie zbadanie sytuacji, dokładne umotywowanie i skierowanie wniosku do właściwego Departamentu Kredytów. Czasem udzielenie kredytu na akredytywę w tych warunkach może być dla przedsiębiorstwa dużą pomocą, może złagodzić ostrość jego zatorów inkasowych, a niekiedy nawet — pomóc mu do wyjścia z trudnej sytuacji.

Bank musi różniczkować przyczyny trudności finansowych przedsiębiorstwa i musi starać się zawsze przyjść z pomocą szczególnie temu przedsiębiorstwu, które popadło w trudności bez własnej winy. A przyjść z pomocą, to znaczy wnikliwie ocenić sytuację, dojść do źródła przyczyn, zrobić co tylko można, aby przyczyny te przestały działać — a przede wszystkim rozumieć w ł a ś c i w i e przepis kredytowy. Przepisu złamać nie wolno, ale nie wolno go również stosować bezdusznie i formalistycznie. Można i trzeba, normalną drogą służbową starać się o uzyskanie indywidualnej, jednostkowej decyzji lub interpretacji, która uwzględniając specjalne warunki dawać może pożądane rozwiązanie bez naruszenia przepisu.

W wyniku rozważań dwóch czynników decydujących o zasięgu stosowania akredytywy dochodzimy do wniosku, że w obecnej sytuacji akredytywa, aczkolwiek jest bardzo atrakcyjnym instrumentem walki z opieszalym płatnikiem, to jednak ma pozornie niewielkie możliwości rozwoju gdyż:

1) jednostki gospodarcze ciągle jeszcze nie wprowadzają akredytywy jako stałej, umownej lub polecanej formy rozliczeń i nie wcześniej formę tę wprowadzą, aż jednocześnie ukaza się decyzje, co do odcinkowego choćby uzależnienia dostaw od zapłaty,

2) rzadkie stosowanie jej w charakterze sankcji na złego płatnika napotyka na trudności, tkwiące w systemie kredytowym, który nie udziela kredytu na akredytywę złemu płatnikowi, a więc temu, od którego celowe byłoby obecnie akredytywy zażądać. Skoro zaś Bank nie umożliwi odbiorcy otwarcia akredytywy, a dostawca nie może wstrzymać dostawy, gdzie jest tu miejsce na rozbudowę akredytywy jako formy rozliczeń?

Rzeczywiście, sytuacja jest w pewnym stopniu paradoksalna; jest doskonały instrument walki ze złym płatnikiem, ale nie można go skutecznie użyć, gdyż płatnik jest chroniony systemem dostaw, a dostawca nie jest wspomagany przez bank płatnika.

Wydaje się jednak, że ten chwilowy paradoks zniknie i że sprawa jest na dobrej zupełnie drodze.

Wszyscy czują potrzebę takiej właśnie broni jaką jest akredytywa. Jeśli tak, to na pewno już niedługo broń ta będzie użyta. Już dziś (lipiec) szereg przedsiębiorstw, branż lub nawet resortów zabiega o prawo wstrzymywania dostaw. Są też już przypadki, że wydawane są decyzje władz gospodarczych idące po myśli dostawców walczących ze złym płatnikiem. Te objawy są pomyślne i wskazują na to, że działanie pierwszego czynnika hamującego rozwój akredytywy w dużym stopniu się zmniejsza.

A jak będzie się kształtowało działanie drugiego czynnika — systemu kredytowego?

Czynnik ten w pewnym tylko zakresie musi ulec zmodyfikowaniu, mianowicie na odcinku omawianego już wyżej zaprzestania bezdusznego i formalistycznego stosowania przepisu kredytowego tam, gdzie on dopuszcza możliwość pewnych wyjątków, czy odmiennego potraktowania. I to jest istotnym zadaniem aparatu kredytowego na odcinku rozszerzenia stosowności akredytywy.

Poza tym jednak fragmentem — czynnik drugi stosowania akredytywy nie może ulec zmianie i Bank nie będzie nigdy udzielał kredytu na akredytywę złemu płatnikowi, który w trudności popadł z własnej winy.

Pozornie stwarza to dla płatnika sytuację bez wyjścia: dostawca żąda akredytywy i załóżmy — wstrzymuje dostawę, Bank zaś uniemożliwia odbiorcy otwarcie akredytywy. Ale cały sens akredytywy leży właśnie w takiej sytuacji w której płatnik — odbiorca pozornie nie ma wyjścia. Wyjście jest i to jedynie słuszne: odbiorca — płatnik musi zlikwidować swoje nieprawidłowości; wówczas Bank umożliwi mu kredytem otwarcie akredytywy, jeśli będzie ona stałą formą rozliczeń, albo też dostawca

otwarcia akredytywy nie będzie żądał. Gdyby Bank ze swego stanowiska ustąpił, to nie tylko złamałby kręgosłup swego systemu kredytowego, ale wypaczyłby cały sens akredytywy, pozabawiając ją istotnego jej charakteru — sankcji.

Reasumując dotychczasowe rozważania o akredytywie stwierdzić należy, że obecna jej konstrukcja, po przejściu pewnej ewolucji, w zupełności odpowiada ujawniającej się coraz silniej potrzebie jej stosowania. Istnieją warunki szerokiego wprowadzenia akredytywy nie tylko jako dorywczej sankcji na złego płatnika, ale także jako zapobiegawczej, stałej, umownej lub zarządzanej formy rozliczeń. Są wprowadzić jeszcze czynniki z których jeden hamuje jej rozwój — (system dostaw) drugi, zaś stanowi niejako granicę jej stosowalności (system kredytu na akredytywę wykluczający złego płatnika). Nie ulega jednak kwestii, że akredytywa będzie doskonałym instrumentem w walce z opieszałym płatnikiem, jeśli tylko system dostaw zostanie odpowiednio zmodyfikowany,

a system kredytowy swoje rygory stosować będzie z pełną rozwagą.

Ponadto — oczywiście akredytywa musi być bardziej spopularyzowana. Toteż konieczne jest, aby równoległe do budzącego się u czynników gospodarczych przeświadczenia o konieczności zastosowania tej broni — Bank całym swym aparatem kredytowym i rozliczeniowym przystąpił do akcji rozpowszechniania akredytywy, wskazując przedsiębiorstwom, jednostkom nadrzędnym i resortom wszystkie płynące z akredytywy korzyści. Na swoim zaś odcinku aparat kredytowy musi dobrze przemyśleć i przetrwać to, co można określić mianem polityki w sferze kredytu na akredytywę.

Wspólny wysiłek organizacji gospodarczych i Banku dokonany przy wprowadzaniu akredytywy jako sankcyjnej lub prewencyjnej formy rozliczeń przyczyni się niewątpliwie w dużym stopniu, jeśli już nie do zlikwidowania, to w każdym razie do wydatnego złagodzenia ostrości problemu zatorów w rozliczeniach przedsiębiorstw.

Miroslaw Orłowski

WSPÓŁPRACA BANKU Z WYŻSZYMI SZKOŁAMI EKONOMICZNYMI

ZAKŁADY naukowe wyższych uczelni ekonomicznych uskarżają się w szeregu przypadków na trudności w uzyskiwaniu z Narodowego Banku Polskiego materiałów potrzebnych im do ich pracy naukowej i dydaktycznej.

Z reguły trudności powyższe wynikają z niewłaściwego podejścia i nie sprecyzowania przez uczelnie, o jakie materiały chodzi i w jakich warunkach oraz w jakim celu mają być one wykorzystane, jest rzeczą jasną, że z uwagi na przepisy o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej szereg danych nie może być w ogóle udostępniany. Przykładem może tu być żądanie jednej z katedr statystyki, która zwróciła się do Narodowego Banku Polskiego o udostępnienie jej danych dotyczących obiegu pieniężnego z podziałem na poszczególne odcinki banknotów.

Drugą przyczyną cytowanych trudności jest, jak już zaznaczyliśmy, ogólnikowość w formułowaniu żądań co do potrzebnych materiałów. Trzecią przyczyną jest niewłaściwy tryb zgłaszania tych żądań. Często zdarza się, że poszczególne uczelnie zwracają się do miejscowych oddziałów Narodowego Banku Polskiego z wnioskami o udostępnienie takich lub innych materiałów, podczas gdy decyzja w tej mierze zastrzeżona jest wyłącznie centrali banku, ściśle biorąc Prezesowi Narodowego Banku Polskiego.

Czwartą wreszcie przyczyną dotychczasowych trudności jest, niestety, fakt niedość sta-

rannego obchodzenia się przez uczelnie z materiałami, jakie otrzymywały z banku. Przykładem mogą tu być przypadki, że egzemplarze „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“, jakie do niedawna otrzymywały niektóre zakłady naukowe, mimo, iż zwracano uwagę na charakter tego wydawnictwa, były wykładane w czytelniach do użytku studentów, a więc do użytku publicznego.

Z drugiej strony jest rzeczą jasną, że więź praktyki i nauki jest niezbędną dla jednej i dla drugiej strony, że bez teorii nie ma postępu w praktyce, i, vice versa, bez znajomości i bezpośredniego stałego kontaktu z praktyką teoria skazana jest na uwiędnienie w jałowych, oderwanych od życia spekulacjach, tak charakterystycznych dla nauki burżuazyjnej, a tak sprzecznych z prawdziwą nauką marksistowską. Dlatego też zarówno w interesie zakładów naukowych jak i placówek Narodowego Banku Polskiego leży nawiązanie ścisłej współpracy, w określonych jednak ramach organizacyjnych.

Powyższe ramy organizacyjne określać powinny, naszym zdaniem, umowy zawierane przez odnośne uczelnie z Narodowym Bankiem Polskim w przedmiocie ścisłej współpracy, umowy precyzujące zakres, warunki współpracy oraz wskazujące materiały i warunki, na jakich mogą być te materiały udostępnione zainteresowanemu pracownikom naukowym.

Przykładem może tu być współpraca oddziałów Banku Państwa ZSRR z wyższymi uczelniami ekonomicznymi tego kraju.

Katedra obiegu pieniężnego i kredytu Instytutu Finansowo-Ekonomicznego w Rostowie nad Donem zawarła w tym celu umowę z miejscowym oddziałem okręgowym (kantor) Banku Państwa ZSRR.

Współpraca oddziału banku z powyższą katedrą ma miejsce w rozmaitych formach, z których wymienimy najważniejsze:

a) okresowe wykłady wykładowców katedry organizowane dla pracowników banku;

b) aktywny udział pracowników Banku Państwa w posiedzeniach katedry przy rozpatrywaniu ważniejszych zagadnień z zakresu metodyki nauczania oraz z zakresu prac naukowo-badawczych;

c) wspólne rozpracowywanie aktualnych zagadnień związanych z dalszym doskonaleniem stosunków kredytowo - rozliczeniowych w gospodarstwie narodowym.

Przed początkiem każdego roku akademickiego katedra organizuje specjalne posiedzenie z udziałem przedstawicieli banku, na którym ustalona jest tematyka prac naukowych na dany rok akademicki. Na podstawie ustaleń tego specjalnego posiedzenia zostaje przygotowany przez katedrę szczegółowy plan - harmonogram rozpracowania naukowego przyjętej na posiedzeniu problematyki. W powyższym planie szczegółowym ustala się kolejność badań danego tematu, terminy prac, określa się jakie materiały będą analizowane, przez kogo i kiedy mają być te materiały przygotowane oraz komu udostępnione, kto spośród członków katedry i spośród pracowników banku będzie przepracowywał powyższe materiały oraz pod jakim kątem widzenia.

Tego rodzaju konkretny plan pozwala na prowadzenie stałej kontroli jego wykonania zarówno przez uczelnię, jak i przez bank. Podamy tu konkretne przykłady omawianej współpracy banku z uczelnią. Rostowski Instytut Finansowo-Ekonomiczny biorąc pod uwagę trudności, z jakimi spotykali się pracownicy bankowi w kredytowaniu pod dokumenty rozliczeniowe w drodze przy określaniu części niekredytowanej (procentowego udziału niekredytowanych dokumentów), wspólnie z pracownikami oddziału Banku Państwa zanalizował dotychczasową praktykę sporządzania informacji o sprzedaży towarów w szeregu przedsiębiorstw przemysłowych i organizacji zaopatrzeniowo-zbytowych Rostowa. W wyniku tych badań stwierdzono brak jednolitości w sporządzaniu tych informacji, stwierdzono szereg błędów, dopuszczonych przy ich sporządzaniu, jak również stwierdzono brak jednolitej metody sprawdzania tych informacji przez pracowników Banku Państwa, co w niektórych przypadkach prowadziło do przekredytowania lub niedokredytowania odnośnych przedsiębiorstw.

Na podstawie powyższych badań katedra wespół z bankiem opracowała metodykę sporządzania przez rozmaite przedsiębiorstwa informacji o sprzedaży towarów, jak również metodykę sprawdzania tych informacji przez aparat kredytowy banku, metodykę usuwającą możliwość przekredytowania lub niedokredytowania. Metoda powyższa okazała się tak dobrą, że wykorzystują ją w swej pracy okręgowe oddziały Banku Państwa Rostowski i Woroszyłogradzki.

W roku ubiegłym wspomniana katedra i rostowski oddział banku pracowały nad zagadnieniem ulepszenia systemu i praktyki sprawdzania zabezpieczenia kredytów bankowych.

Otrzymane w wyniku badań materiały były przedmiotem szczegółowej dyskusji na specjalnej konferencji produkcyjno - naukowej naukowców i pracowników banku.

Część tych materiałów, związanych z ulepszeniem praktyki zabezpieczenia kredytów, po dyskusji, została wykorzystana w odpowiednich instrukcjach rostowskiego okręgowego oddziału Banku Państwa ZSRR.

W roku bieżącym omawiana współpraca uczelni z oddziałem banku kontynuuje badanie zagadnienia sprawdzania zabezpieczenia kredytu bankowego. W tym roku, wychodząc z ogólnych problemów wytypowanych na omówionej powyżej konferencji produkcyjno - naukowej, katedra przeszła do badania stanu prac w zakresie sprawdzania zabezpieczenia kredytów w przemyśle spożywczym. Ponadto katedra obiegu pieniężnego i kredytu oraz oddział Gosbanku w Rostowie przyjęty na bieżący rok jako temat wspólnych prac zagadnienie ulepszenia wzajemnych rozliczeń. W tym zakresie rozpoczęto badanie i uogólnianie wyników działalności wszystkich Biur Wzajemnych Rozrachunków, zorganizowanych w okręgu Rostowskim.

Doświadczenia wspólnej pracy uczelni i banku w ZSRR wykazują wielki pożytek ścisłej współpracy naukowców i bankowców oraz wielkie znaczenie tej współpracy dla podwyższania poziomu działalności banku i dla podwyższania kwalifikacji specjalistów bankowych.

Idąc za przykładem Związku Radzieckiego Szkoła Główna Służby Zagranicznej w Warszawie (Wydział Handlu Zagranicznego) zawarła w r. ub. tego rodzaju umowę o socjalistycznej współpracy z przedsiębiorstwem handlu zagranicznego „VARIMEX“. Umowa ta dała bardzo pomyślne dla obu stron wyniki.

Sądzymy, iż byłoby pożyteczne zawarcie przez Narodowy Bank Polski analogicznych umów z katedrami obiegu pieniężnego i kredytu naszych wyższych uczelni akademickich, zwłaszcza przez oddziały wojewódzkie NBP. Oczywiście powyższe umowy musiałyby być zatwierdzone z jednej strony przez właściwe władze Narodowego Banku Polskiego i Ministerstwo Finansów, z drugiej strony zaś przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego.

SYSTEM OBIEGU PIENIĘŻNEGO W ZWIĄZKU RADZIECKIM¹⁾

PODSTAWY PLANOWANIA OBIEGU PIENIĘŻNEGO

System pieniężny Związku Radzieckiego różni się w sposób zasadniczy od systemu pieniężnego jakiegokolwiek kraju kapitalistycznego. W państwach burżuazyjnych system pieniężny jest wykorzystywany przez klasy panujące dla wzmoczenia eksploatacji szerokich mas pracujących, dla kontynuowania wyścigu zbrojeń oraz dla przygotowywania nowej wojny imperialistycznej. W Związku Radzieckim system pieniężny obsługuje proces rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej w ogólności oraz rozwój poszczególnych gałęzi gospodarstwa narodowego. System pieniężny jest właśnie w rękach Państwa Radzieckiego niezawodnym narzędziem dalszego podnoszenia materialnego poziomu najszerszych mas pracujących tego kraju.

Jedną z podstawowych cech wyższości socjalistycznego systemu pieniężnego jest możliwość planowania obiegu pieniężnego. S t a l i n powiada, ażeby kierować planowo, trzeba mieć inny, socjalistyczny, nie kapitalistyczny system przemysłu, trzeba mieć przynajmniej znacjonalizowany przemysł, znacjonalizowany system kredytowy, znacjonalizowaną ziemię, socjalistyczne zbliżenie ze wsią, władzę klasy robotniczej w kraju itp.²⁾

Jak z tego wynika jedynie w warunkach gospodarki socjalistycznej stworzone są wszystkie przesłanki dla planowania całego gospodarstwa narodowego, w szczególności planowania obiegu pieniężnego.

Planowy rozwój gospodarstwa pozwala Państwu Radzieckiemu, na podstawie głównych wskaźników narodowego planu gospodarczego (fundusz płac, wielkość obrotu towarowego, wielkość skupu itd.), ustalać uprzednio zakres obiegu pieniężnego w kraju. Planowanie obiegu pieniężnego jest uwarunkowane w znacznym stopniu, tym, że państwo bezpośrednio przesądza wielkość dochodów ludności z przedsiębiorstw socjalistycznych oraz w pewnej mierze określa również kierunek rozchodów ludności.

Niezbędnym warunkiem planowania obiegu pieniężnego jest ściśle rozgraniczenie sfery obiegu gotówkowego i bezgotówkowego, mające miejsce w gospodarce socjalistycznej. Dzięki powyższemu rozgraniczeniu Państwo Radzieckie ma możność bezpośrednio ustalać te stosunki pieniężno-rozliczeniowe, dla których obsługa konieczny jest pieniądz gotówkowy. Obrot pieniądza gotówkowego obejmuje następujące sfery stosunków pieniężnych: płatności przedsiębiorstw i organizacji na rzecz ludności (płace, zarobki pieniężne kołchoźników z tytułu aniówki obrachunkowej, emerytury itp.), płatności ludności na rzecz przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych za towary i usługi, płatności na rzecz systemu finansowego (podatki, wpłaty na pożyczki, zwrot pożyczek na indywidualne budownictwo mieszkaniowe, wkłady w kasach oszczędności itd.), płatności jednych grup ludności na rzecz innych głównie poprzez rynek nieorganizowany.

Ściśle rozgraniczenie sfery obiegu pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego nie wyklucza bynajmniej wzajemnego powiązania tych sfer. Środkami pieniężnymi przedsiębiorstw i organizacji za sprzedaną przez nie produkcję są zarachowywane na ich konta rozliczeniowe i bieżące w Banku Państwa w drodze bezgotówkowej. Natomiast wydawanie tych środków z powyższych kont na wypłatę płac dokonywane jest w pieniądzu gotówkowym. Mimo jednak tego ściśłego związku między płatnościami gotówkowymi i bezgotówkowymi, płatności bezgotówkowe nie mogą bezpośrednio wpływać na wielkość masy pieniężnej w obiegu.

Bilans pieniężnych dochodów i wydatków w ludności. Sfera obiegu pieniądza gotówkowego obejmuje, jak przekonaaliśmy się, przeważnie stosunki wzajemne socjalistycznych przedsiębiorstw i organizacji z ludnością, jak również stosunki wzajemne pomiędzy poszczególnymi obywatelami. Dlatego też dla określenia zapotrzebowania na pieniądz gotówkowy oraz dla określenia kierunku strumienia pieniądza rozstrzygające znaczenie ma planowanie pieniężnych dochodów i wydatków ludności. Specjalną metodą planowania strumienia pieniężnego i harmonizowania zdolności nabywczej pracujących ze źródłami jej zaspokojenia jest sporządzanie bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności, który ma wyjątkowo ważne znaczenie dla planowania i regulowania obiegu pieniężnego. Jest on jednym z najważniejszych uogólniających bilansów gospodarstwa narodowego. Podstawowym jego zadaniem jest umożliwienie ustalenia prawidłowych proporcji między pieniężnymi dochodami ludności i ilością wytwarzanych na sprzedaż ludności towarów i opłacanych przez ludność usług. Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności wyraża wielkość i strukturę obiegu pieniężnego w kraju oraz wskazuje główne kanały ruchu strumienia pieniądza gotówkowego w gospodarstwie narodowym.

Bilans ten, opierający się na odnośnych wskaźnikach narodowych planów gospodarczych i budżetu państwowego, daje nam podział dochodów i wydatków ludności według podstawowych ich rodzajów i wyraża jednocześnie ruch pieniężnych obrotów pomiędzy poszczególnymi grupami ludności. Bilans powyższy pokazuje nam, jaką kwotę dochodów ludność otrzymuje od państwa, jego przedsiębiorstw oraz od spółdzielczości, jaka część dochodów ludności miejskiej przechodzi poprzez rynek kołchoźniczy do ludności wiejskiej i wreszcie, jakimi kanałami pieniężne dochody ludności wpływają znowu do kas Banku Państwa.

Wszystkie powyższe dane mają wielkie znaczenie dla operacyjnego planowania ilości pieniędzy niezbędnych dla obsługi potrzeb obrotu. Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności sporządzany jest w układzie schematu, jaki przytaczamy na str. 617.

Jak widać na tym schemacie, w bilansie pieniężnych dochodów i wydatków ludności w sposób rozwinięty pokazane są nie tylko podstawowe dochody i wydatki, ale, co specjalnie jest ważne dla planowania obiegu pieniężnego, również i kierunki pieniężnych strumieni oraz zmiany w pozostałości pieniądza gotówkowego u ludności. Poważne znaczenie ma też i ta okoliczność, że bilans zawiera podział dochodów według grup społecznych ludności (robotnicy, urzędnicy, kołchoźnicy, chłopcy indywidualni, rzemieślnicy i chałupnicy uspołdzielczeni i nieuspołdzielczeni), oraz pokazuje nam ruch obrotów pieniężnych między ludnością wiejską i niewiejską. Jeżeli poza tym weźmiemy pod uwagę że bilans ten sporządzany jest oddzielnie dla każdego okręgu i republiki, tj., że jest on sporządzany w przekroju regionalnym, — stanie się jasne jak wielka jest jego rola w planowaniu i regulowaniu obiegu pieniężnego. Pod względem wielkości i znaczenia specjalne miejsce w pieniężnych dochodach ludności miejskiej zajmują płace, wypłacane przez socjalistyczne przedsiębiorstwa i organizacje. Na drugim miejscu są wypłaty emerytur, rent i zapomóg z tytułu ubezpieczenia społecznego i ubezpieczenia osobowego. W wydatkach ludności główną rolę odgrywają wydatki związane z zakupem towarów w handlu państwowym i spółdzielczym (częściowo i na rynku kołchoźniczym) oraz związane z zapłatą za usługi, świadczone przez państwowe przedsiębiorstwa i organizacje.

Podstawowymi kanałami, jakimi pieniądz płynie na wieś, są w ZSRR wypłaty pieniężne za dniówkę obrachunkową, pieniądz gotówkowy wydatkowany przy okazji skupu artykułów gospodarstwa rolnego oraz

¹⁾ Opracowano na podstawie rozdziału dziewiątego książki A. D. Gusakowa i I. A. Dymiszca pt. „Dienieżnoje abraszczienije i kredit SSSR”, Moskwa, Gosfinizdat, 1951, str. 186 — 211.

²⁾ Stalin: Dzieła, t. 10, str. 326.

utarg z tytułu sprzedaży nadwyżek produkcji rolnej na rynku kołchoźniczym.

Znajomość struktury pieniężnych dochodów ludności i ich wielkości pozwala ustalić wielkość masy pieniądza niezbędnego dla obiegu.

Jednym z ważnych elementów określających ilość pieniądza, niezbędnego dla obiegu, jest s z y b k o ś c o b i e g u p i e n i ą d z a. Szybkość obiegu pieniądza nie jest jednakowa u robotników, urzędników i chłopów. Rzecz w tym, że szybkość obiegu pieniądza w zasadzie określona jest dymensją czasu między otrzymaniem pieniądza przez ludność a rozchodowaniem go na zakup towarów lub usług. U robotników i urzędników, dla których podstawowym źródłem jest płaca, termin wydatkowania pieniądza określony jest, z reguły, przez termin wypłaty plac i w konsekwencji wydatkowanie pieniądza ma charakter równomierny. Inaczej natomiast jest u członków spółdzielni produkcyjnych (kołchoźników). Sezonowość dochodów w gospodarce wiejskiej prowadzi do tego, że dymensja czasu u kołchoźników między sprzedażą i zakupem zazwyczaj bywa bardzo długa.

Innym czynnikiem mającym wpływ na szybkość rotacji pieniądza jest sposób wydatkowania przez robotników i urzędników ich dochodów. Jeżeli zakupy dokonują oni w handlu państwowym i spółdzielczym, wówczas pieniądze niezwłocznie przekazywane są ze sklepów do kas Banku Państwa.

BILANS PIENIĘŻNYCH DOCHODÓW I WYDATKÓW LUDNOŚCI

I. Dochody pieniężne.

A. Wpłaty z państwowych przedsiębiorstw, instytucji oraz spółdzielczości:

1. Płace.
2. Dochody pieniężne, otrzymywane w kołchozach:
 - a) dochody pieniężne wypłacane za dniówki obrachunkowe,
 - b) inne dochody pieniężne otrzymywane w kołchozach,
3. Utarg ze sprzedaży produkcji rolniczej.
4. Emerytury i zapomogi.
5. Stypendia.
6. Wpływy z systemu finansowego (wygrane i procenty od pożyczek i wkładów, kwoty odszkodowań, pożyczki).
7. Inne pieniężne dochody.

Suma (1 — 7)

B. Wpływy ze sprzedaży towarów i za świadczone ludności usługi:

1. Utarg ze sprzedaży towarów na rynku kołchoźniczym.
2. Dochody rzemieślników nieuspołeczniczonych i inne dochody (za usługi itd.).

Suma (1 + 2)

Poza tym przesłane i przywiezione pieniądze. Łącznie dochody pieniężne.

II. Pieniężne wydatki i oszczędności.

A. Wydatki dokonywane w państwowych i spółdzielczych przedsiębiorstwach i instytucjach oraz oszczędności:

1. Zakup towarów i wydatków żywienia zbiorowego:

- a) w państwowych i spółdzielczych przedsiębiorstwach handlowych (włączając stołówki, restauracje itp.),
- b) od kołchozów,

2. Zapłata za usługi:

- a) komorne i opłaty za usługi komunalne,
- b) wydatki za transport i łączność,
- c) zapłata za usługi bytowe,
- d) wydatki w przedsiębiorstwach widowiskowych (kina, teatry itp.),
- e) opłaty za skierowania do sanatoriów, domów wypoczynkowych, za dzieci w przedszkolach, żłobkach itp.,
- f) opłata za inne usługi.

3. Podatki i opłaty.

4. Składki z tytułu ubezpieczenia państwowego.

5. Składki na rzecz organizacji społecznych oraz wpłaty na udziały w spółdzielniach.

6. Spłata pożyczek.

7. Oszczędności:

- a) wpłaty z tytułu masowych pożyczek państwowych, realizowanych w drodze subskrypcji,
- b) nabycie obligacji wewnętrznej pożyczki premiejowej,
- c) przyrost pozostałości wkładów w kasach oszczędności i w Gosbanku.

Suma (1 — 7)

B. Wydatki na zakup towarów od ludności i zapłata za usługi osób prywatnych:

1. Zakup towarów na rynku kołchoźniczym.
2. Inne zakupy od ludności i zapłata za usługi osób prywatnych.

Suma (1 + 2)

Poza tym wysłane i wywiezione pieniądze. Łącznie pieniężne wydatki i oszczędności.

III. Zwiększenie lub zmniejszenie pozostałości pieniądza gotówkowego u ludności.

Przy wydatkowaniu przez ludność pieniędzy na rynku kołchoźniczym pieniądze najpierw wpływają do chłopstwa kołchoźniczego, a dopiero potem poprzez kanały obiegu — do kas Banku Państwa. Długość przebywania pieniądza w obiegu zależy również do periodyczności i regularności wypłacania dochodów ludności. W tym właśnie zakresie istnieje zasadnicza różnica między robotnikami, urzędnikami i kołchoźnikami. Robotnicy i urzędnicy otrzymują swoje dochody w postaci plac, wypłacanych z reguły dwa razy w miesiącu. Kołchoźnicy otrzymują na rachunek swoich dochodów z tytułu dniówek obrachunkowych w ciągu roku tylko zaliczkę w granicach do 50% przypadających im dochodów. Ostateczne rozliczenie i wypłata pozostałej kwoty dochodu z tytułu dniówek obrachunkowych przeprowadzane są po sporządzeniu sprawozdania rocznego. W związku z powyższym podstawową część swych dochodów za dniówki obrachunkowe kołchoźnicy otrzymują w pierwszym kwartale roku. Dochody zaś kołchoźników z tytułu dostarczenia przez kołchoźników

produkcji państwu przypadają na trzeci kwartał, tj. w okresie zbiorów. W konsekwencji chłopci wydatkują swoje dochody w dłuższych terminach niż robotnicy i urzędnicy.

We wskaźnikach bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności, jaki sporządzany jest na podstawie, jak już wiemy, narodowego planu gospodarczego, mamy wszystkie dane dla planowania średniej szybkości obiegu pieniądza i w ostatecznym wyniku, dla określenia ilości pieniądza niezbędnego dla obiegu.

Najważniejszą przesłanką dla nieprzerwanego obiegu pieniądza w gospodarstwie narodowym jest zbilansowanie pieniężnych dochodów i wydatków ludności. Zażalenie rozbieżności między pieniężnymi dochodami i wydatkami ludności w poszczególnych przypadkach może prowadzić do osiadanania pieniądza w obiegu i zwolnienia ich rotacji, w innych zaś przypadkach może spowodować nawet zakłócenia przy wykonywaniu planu obrotu towarowego. Stąd więc wypływa specjalne znaczenie prawidłowego sporządzenia bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności, mającego poważne znaczenie dla określenia wielkości zdolności nabywczej różnych grup ludności oraz określenia planu detalicznego obrotu towarowego.

Przeciwstawienie zdolności nabywczej ludności i odpowiadającej jej masy towarowej daje niezbędne dane dla określenia pieniężnych pozostałości w rękach ludności, po zaspokojeniu jej bezpośrednich potrzeb w zakresie towarów pierwszej potrzeby. Określenie zaś

wielkości pozostałości umożliwia planowanie wpływów do kas oszczędności, wpływów ze sprzedaży pożyczek państwowych itp.

W ten sposób bilans pieniężnych dochodów i wydatków, wyrażający strukturę pieniężnych obrotów w kraju i wyrażający tworzenie pozostałości pieniężnych w tej lub innej grupie ludności, zawiera dane ekonomiczne niezbędne dla określenia zadań planowych w zakresie obiegu pieniężnego. Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności sporządzany jest na taki sam okres jak narodowy plan gospodarczy, tj. na rok, z rozbiem kwartalnym i zawiera dyrektywę na okres planowy w zakresie obiegu pieniężnego. Podstawowym jednak instrumentem operacyjnego kierowania obiegiem pieniężnym jest plan kasowy w Banku Państwa, przy którego pomocy planowany jest obrót pieniądza gotówkowego poprzez kasy Gosbanku. Powyższa rola planu kasowego w zakresie obiegu pieniężnego jest określona tym, że Gosbank jest jedynym ośrodkiem rozliczeniowym, kasowym i emisyjnym, organizującym obrót płatniczy kraju i prawie wszystkie stosunki pieniężne w pieniądzu gotówkowym.

Obliczenia planu kasowego opierają się na bilansie pieniężnych dochodów i wydatków ludności i ze swej strony służą z kolei jako materiał do sporządzenia planowych bilansów. Dane z wykonania planu kasowego są wykorzystywane dla kontroli przebiegu wykonania i sporządzenia planowych i sprawozdawczych bilansów pieniężnych dochodów i wydatków ludności.

ROZWÓJ PLANOWANIA KASOWEGO

Regulowanie strumieni pieniądza, przechodzącego poprzez kasy Banku Państwa, było w ZSRR dokonywane w pewnym stopniu już wcześniej, jeszcze przed wprowadzeniem planowania kasowego, na podstawie planów kredytowych kantorów i wniosków poszczególnych placówek Gosbanku w przedmiocie zasilenia ich zapasów emisyjnych. U podstaw ówczesnego planu emisji był kredyt handlowy w postaci zabezpieczenia wekslowego.

W związku z przejściem do bezpośredniego kredytu bankowego w wyniku reformy kredytowej 1930 — 1931 r. i w rezultacie zesrodkowania w Gosbanku bezgotówkowych rozliczeń i całej kasowej obsługi socjalistycznej gospodarki stało się dopiero możliwe urzeczywistnienie bezpośredniego planowania i regulowania obiegu pieniężnego na podstawie planu kasowego.

Z dniem 1 sierpnia 1930 r. Gosbank przystąpił do sporządzenia planów kasowych obejmujących podstawową masę obiegu pieniądza gotówkowego kraju. Rada Komisarzy Ludowych ZSRR uchwałą z dnia 16 sierpnia 1930 r. zobowiązała Bank Państwa do przedstawiania do zatwierdzenia rządowi planów kasowych w przekroju miesięcznym w postaci załączników do kwartalnych planów kredytowych.

Od tego czasu planowanie kasowe stało się jednym z najważniejszych dźwigni kierowania obiegiem pieniężnym. W styczniu 1931 r. rząd zlecił organizacji państwowym i spółdzielczym sporządzanie ich kwartalnych planów kasowych i przewidywanie wpływów w pieniądzu gotówkowym i przewidywanie faktycznego zapotrzebowania na pieniądź gotówkowy (na wypłatę plac, na skup i in.). Zarządzenie powyższe przyczyniło się do dalszego udoskonalenia planowania obiegu pieniężnego, ponieważ stwarzało ono warunki dla bardziej ścisłego planowania obrotów kasowych Banku Państwa, który otrzymał możność ewidencjonowania całego obrotu gotówkowego socjalistycznej gospodarki³⁾.

Do dalszego podwyższenia roli i operacyjnego znaczenia planu kasowego przyczyniło się wprowadzenie

kontroli plac, zleconej Bankowi Państwa uchwałą Rady Komisarzy Ludowych ZSRR w końcu 1931 r. Niezbędność powyższej kontroli spowodowana była powstałymi przekroczeniami plac w porównaniu ze stopniem wykonania zadań produkcyjnych. Kontrola wydatkowania funduszu plac stworzyła korzystne warunki dla udoskonalenia planowania obiegu pieniężnego, ponieważ wydawanie pieniędzy na płace stanowi podstawową część rozchodowych obrotów kasowych Banku Państwa.

Z początku omawiana kontrola sprowadzała się do tego, że placówki Banku Państwa żądały od instytucji i przedsiębiorstw przedstawiania jednocześnie z planem kasowym informacji o zatwierdzonym funduszu plac przedsiębiorstwa z rozbiem na miesiące. W razie wyczerpania limitu miesięcznego, ustalonego na podstawie powyższej informacji, Gosbank wypłacał wprawdzie potrzebne środki pieniężne, ale jednocześnie zawiadamiał o przekroczeniu organy inspekcji robotniczo-chłopskiej, które miały zlecone pociąganie do odpowiedzialności winnych dopuszczenia się przekroczenia. Następnie kontrola rozchodowania funduszu plac została uzupełniona sprawdzaniem wykorzystania wydanych środków z punktu widzenia ich przeznaczenia.

Wreszcie zlecono Bankowi Państwa wydawanie środków na wypłatę plac w zależności od stopnia wykonania programu produkcyjnego: w razie niewykonania planu Gosbank zobowiązany jest odpowiednio zmniejszać wypłaty pieniądza gotówkowego, w razie wykonania planu z nadwyżką — obowiązywały wypłacać kwoty dodatkowe. Bank Państwa wypłaca środki pieniężne na płace stosownie do faktycznego stanu pracowników, ale tylko w granicach zatwierzonego planu etatów oraz nie wyżej funduszu plac zarejestrowanego we właściwym organie finansowym. Powyższy tryb wydawania środków na płace zwiększa efektywność kontroli bankowej i przyczynia się do podwyższenia jakości planowania kasowego. Podstawowe zasady kontroli bankowej funduszu plac, ustalone ostatecznie w 1939 r., obowiązują dotychczas.

Dalsze udoskonalenie planowania kasowego zawdzięczać należy zmianie trybu kredytowania obrotu towarowego, zmianie przeprowadzonej w 1933 i 1936 r. Udzielanie kredytów na zapłatę towarów przeznaczonych dla bieżącej sprzedaży w handlu pokrywa się z kontrolą wykonania przez organizację handlowe planu obrotu towarowego i w konsekwencji, z kontrolą

³⁾ W pierwszych latach istnienia planowania kasowego (tj. do 1934 r.) plany kasowe obejmowały nie tylko obrót gotówkowy, przechodzący przez kasy Gosbanku, ale również i cały obrót gotówkowy przedsiębiorstw socjalistycznych, włącznie z potrąceniami, jakie te przedsiębiorstwa przeprowadzały przy wypłacie dochodów ludności (z tytułu pożyczek, podatków, wpłat na udziały itd.).

wpływu utargu z handlu, będącego podstawową pozycją dochodowej strony planu kasowego. Przejście do metody kredytowania obrotu towarowego według systemu częściowego udziału własnych środków handlu i kredytu bankowego w zapłacie za towary poważnie powiększyło rolę kredytu w planowaniu kasowym. Pożyczki udzielane organizacjom handlowym na zapłatę towarów są umarzane z bieżących wpływów z utargu handlowego, co zwiększa kontrolę placówek Gosbanku nad zupełnością i terminowością przekazywania tego utargu do kas Banku Państwa.

Kontrola wydatkowania funduszu płac oraz kontrola wpływu utargu handlowego przyczyniła się do podwyższenia poziomu i jakości planowania kasowego, tym samym — planowania obiegu pieniężnego. Planowanie kasowe z roku na rok stawało się coraz bardziej aktywnym instrumentem pozwalającym państwu radzieckiemu regulować obieg pieniężny zgodnie z zadaniami budownictwa socjalistycznego. Stało się to nie pomyśli trockistowsko - bucharinowskich agentów zagranicznego wywiadu, próbujących powstrzymać postępy socjalizmu. Wrogowie narodu radzieckiego, usadowieni w Banku Państwa, starając się podważyć pracę partii bolszewickiej w zakresie umocnienia obiegu pieniężnego, na początku roku 1936 ogłosili plan kasowy jako „niepotrzebną pisaninę” i całkowicie zniesli jego sporządzenie w kantorach i oddziałach Banku Państwa. W wyniku tych szkodniczych działań planowanie kasowe zostało poważnie osłabione i poważnie zaszkodzone regulowaniu obiegu pieniężnego.

Po zdemaskowaniu wrogów narodu planowanie kasowe zostało przywrócone w całym systemie Banku Państwa. Od IV kwartału 1937 r. stworzono w kantorach wydziały a w oddziałach zostali wyznaczeni specjaliści pracownicy, którym zlecono sporządzanie planu kasowego i przeprowadzanie kontroli jego wykonania.

W związku z szybkim wzrostem obrotów gospodarczych i podwyższeniem się poziomu planowania gospodarczego, w wyniku pomyślnego wykonania planów pierwszej i drugiej pięcioletki, wynikała konieczność znacznego pogłębienia i rozszerzenia planowania kasowego, co sprawiło, że stało się ono nie tylko zadaniem placówek Banku Państwa, jak to było dotąd, lecz stało się ono skutecznym instrumentem Państwa Radzieckiego w zakresie regulowania obiegu pieniężnego.

Duże znaczenie dla rozwoju planowania kasowego i podwyższenia jego roli w gospodarstwie narodowym miała uchwała Komitetu Ekonomicznego przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR z dnia 1 października 1938 r. W uchwale powyższej wskazano, że plan kasowy powinien być, na równi z innymi planami gospodarczymi, rozpatrywany i zatwierdzany przez rząd. Tym samym plan kasowy przekształcił się z dokumentu wewnętrznobankowego w dokument o znaczeniu narodowogospodarczym, zawierający dyrektywy rządu w zakresie obiegu pieniężnego.

Rząd zobowiązał Bank Państwa do sporządzania planu kasowego na podstawie sprawdzonych materiałów planowych i sprawozdawczych poszczególnych resortów i do powiązania ze wskaźnikami narodowego planu gospodarczego.

Decyzją rządu z dnia 26 listopada 1938 r. został utworzony przy Centrali Banku Państwa Departament Operacji Kasowych, któremu zlecono operacyjne kierowanie i kontrolę pracy kantorów i oddziałów Gosbanku w zakresie wykonywania planu kasowego.

Wszystkie te zarządzenia nie tylko zapewniły uporządkowanie pracy w zakresie planowania kasowego w aparacie Banku Państwa, ale również podwyższyły poziom kierowania obiegiem pieniężnym. Bank Państwa otrzymał poważne zadanie przekształcenia planu kaso-

wego w potężną dźwignię regulowania obiegu pieniężnego, w instrument aktywnego oddziaływania na rozszerzenie produkcji towarów masowej konsumpcji i na maksymalne przyciągnięcie pieniądza gotówkowego do kas Banku Państwa.

Wielka wojna narodowa postawiła przed Bankiem Państwa szereg nowych zadań w dziedzinie organizacji emisji i ulepszenia planowania kasowego. W celu wzmocnienia mobilizacji pieniądza gotówkowego i przyspieszenia jego przepływu do kas Banku Państwa została w okresie wojny rozwinięta poważna praca w zakresie wykonania strony przychodowej planu kasowego w każdym rejonie, każdym okręgu, kraju i republice. Pracownicy Banku Państwa przeprowadzali w szerokim zakresie badania działalności organizacji handlowych i innych. Na podstawie tej analizy osiągnęli oni, przy pomocy władz państwowych i partyjnych, zmniejszenie ponadplanowych pozostałości wartości materiałowo - towarowych, osiągnęli zwiększenie produkcji towarów masowego spożycia, osiągnęli ulepszenie pracy instytucji komunalno - bytowych i kulturalno - oświatowych.

Celem podwyższenia wpływów gotówki do kas Gosbanku zmniejszane były normy limitów rozchodowania przez organizacje handlowe pieniądza gotówkowego z ich utargu, jak również zwiększone było inkasowanie dochodów pieniężnych kołchozów. Planowanie kasowe i podwyższenie jakości obsługi kasowej pozwoliły na mobilizowanie poważnych środków ludności na potrzeby obrony kraju, współdziałały w oszczędności w rozchodowaniu pieniądza gotówkowego, przy czym dużą rolę w tym zakresie odegrało zorganizowane przez Bank Państwa przyjmowanie wkładów oszczędnościowych od wojskowych.

Rozwój stosunków towarowo - pieniężnych i podwyższenie roli pieniądza w gospodarstwie narodowym w okresie powojennym, zwłaszcza po przeprowadzeniu reformy pieniężnej 1947 r. zwiększyły znaczenie planu kasowego Banku Państwa w systemie planowania gospodarstwa narodowego.

Powyzsze podwyższenie znaczenia planowania kasowego związane było w znacznej mierze ze zmienionym w 1947 r. trybem opracowywania ogólnopństwowego narodowego planu gospodarczego i budżetu państwowego. Do r. 1947, jednocześnie z rocznym narodowym planem gospodarczym, sporządzane były i zatwierdzane plany kwartalne. Ten sam tryb był stosowany przy sporządzaniu budżetu państwowego. Plany kasowy i kredytowy Banku Państwa były przedstawiane do zatwierdzenia przez rząd jednocześnie z planem produkcji i planem obrotu oraz były wykorzystywane do ostatecznego sprawdzania, z punktu widzenia zbilansowania się, prawidłowości proporcji pomiędzy poszczególnymi elementami narodowego planu gospodarczego, głównie z punktu widzenia obiegu pieniężnego.

Począwszy od 1947 r. plany produkcji, obrotu towarowego i usługowego są sporządzane i zatwierdzane tylko roczne, chociaż z podziałem na kwartały. Natomiast, o ile chodzi o plany kasowy i kredytowy, utrzymano dla nich poprzedni tryb sporządzania i zatwierdzania — kwartalny. W konsekwencji rola planu kasowego jako dokumentu operacyjnego, pomagającego wykrywać odchylenia w stosunku wzajemnym między poszczególnymi elementami narodowego planu gospodarczego w procesie jego wykonywania, bardzo silnie wzrosła. Na podstawie planów kasowego i kredytowego rząd ma możliwość szybko i operatywnie przedsięwziąć środki zmierzające do likwidacji odchyżeń ujawnionych w przebiegu wykonywania narodowego planu gospodarczego, i ma w ten sposób możliwość zapobiegania powstawaniu dysproporcji w procesie rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej.

PLAN KASOWY BANKU PAŃSTWA ZSRR I JEGO STRUKTURA

Jak już podkreśliliśmy plan kasowy Banku Państwa ZSRR jest jednym z ważniejszych narzędzi Państwa Radzieckiego w zakresie regulowania i planowania obiegu pieniężnego oraz jest jednym z instrumentów przeprowadzania kontroli przy pomocy pieniądza przebiegu produkcji i obiegu towarów.

W odróżnieniu od bilansu pieniężnych dochodów i rozchodów ludności, który jest tylko materiałem dla planowania i regulowania obiegu pieniężnego, plan kasowy jest aktywnym instrumentem operatywnego oddziaływania na procesy obiegu pieniężnego.

Zadanie planowania obiegu pieniężnego polega na takiej organizacji kierowania strumienia pieniądza w gospodarstwie narodowym, przy którym ruch pieniądza zapewniłby nie tylko nieprzerwane urzeczywistnienie rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej, lecz również sygnalizował wynikające dysproporcje w procesie produkcji i obiegu wartości materiałowych i przyczyniał się do ich usuwania. Bank Państwa przeprowadza regulowanie obiegu pieniężnego nie tylko przy pomocy kasowej obsługi gospodarstwa narodowego, ale również i w drodze kredytowania gospodarstwa narodowego. Emisja pieniądza, jak wiemy, jest jednym z planowych źródeł zasobów kredytowych Banku Państwa. Jeżeli kredyty Gosbanku są planowane w rozmiarach przekraczających zebrane przez niego środki na rachunkach, znaczy to, że część kredytów Gosbank udziela z przewidzianej w planie emisji. I na odwrot, jeżeli kredyty równe są sumie zebranych zasobów na rachunkach, wówczas ilość pieniądza wypuszczonego w obieg pozostanie bez zmian. Z powyżej wykazanej zależności między kredytami, zebranymi na rachunkach zasobami i zasobami z emisji wynika ściśle wewnętrzne powiązanie funkcji emisyjnych i kredytowych Gosbanku. Zastąpienie tego powiązania pozwala wykorzystywać mechanizm kredytowania dla organizowania emisji i regulowania obiegu pieniężnego.

Również zasoby z emisji są jednym ze źródeł środków służących do krótkoterminowego kredytowania, wypuszczanie pieniądza w obieg następuje w toku operacji kredytowych Gosbanku. Jednocześnie zwrotność i terminowość kredytu bankowego zapewniają stały przypływ środków pieniężnych do Banku Państwa, co ma wielkie znaczenie dla kierowania obiegiem pieniężnym. Z tego punktu widzenia specjalnie ważne jest kredytowanie obrotu towarowego, którego rozszerzenie wymaga zazwyczaj bezpośrednio zapotrzebowanie obrotu gospodarczego na środki pieniężne. Poważną rolę w regulowaniu obiegu pieniężnego odgrywa również i ta okoliczność, że Bank Państwa przeprowadza kasową obsługę budżetu państwowego - podstawowego planu finansowego państwa socjalistycznego.

Jeżeli przy wykorzystywaniu wszystkich metod finansowego, kredytowego i bezpośrednio — operatyw-

nego oddziaływania na obieg pieniężny Bank Państwa może bezpośrednio wpływać na strumienie pieniądza, kształtując i kierując ich ruch w pożądane dla interesów Państwa kadzieckiego strony.

Plan kasowy sporządzany jest metodą bilansową. Po stronie przynodowej przewidywane są wpływy pieniądza gotówkowego do kas placówek Banku Państwa, po stronie rozchodowej — strumienie pieniądza odpływającego z kas banku. Część dochodowa planu kasowego wyraża ekonomiczne źródła wpływu gotówki do kas Gosbanku, a część rozchodowa wyraża celowy kierunek pieniądza gotówkowego wychodzącego z kas Gosbanku.

Dla efektywnego planowania obiegu pieniężnego duże znaczenie ma sporządzanie planu kasowego w przekroju terytorialnym według kantorów i oddziałów Gosbanku.

Plan kasowy jest sporządzany przez wszystkie ogniwka Banku Państwa, poczynając od oddziałów rejonowych. Placówki Banku Państwa, sporządzając plany kasowe na podstawie materiałów planowych i sprawozdawczych przedsiębiorstw, organizacji i instytucji o ich pieniężnych dochodach i rozchodach, wykorzystują nagromadzone doświadczenie planowania kasowego, jak również wykorzystują znajomość gospodarki rejonu, okręgu, kraju czy republiki. Daje to możność Bankowi Państwa prawidłowego planowania przynodowej i rozchodowej części planu kasowego, pozwala na konkretyzowanie zadań w dziedzinie obiegu pieniężnego na prowadzenie następnie walki o ściśle ich wykonywanie.

Centralne zadanie planowania kasowego polega na tym, ażeby, wychodząc z krytycznej analizy materiałów przedkładanych przez poszczególne przedsiębiorstwa, organizacje i resorty, prawidłowo ustalić zapotrzebowanie na pieniąż gotówkowy, moc wykrywać wszystkie możliwości zwiększenia ich wpływu do kas Gosbanku oraz wszystkie możliwości oszczędności w rozchodowaniu pieniądza gotówkowego. Tylko w tych warunkach plan kasowy może wypełnić swoją rolę narzędzia umocnienia obiegu pieniężnego na podstawie kontroli przy pomocy rubla. Strukturę planu kasowego podajemy poniżej w zamieszczonej tablicy.

PLAN KASOWY BANKU PAŃSTWA ZSRR

Przychód

Wpływy z utargu handlowego.
Wpływy z utargu transportu kolejowego, wodnego i lotniczego.
Wpływy z podatków i opłat.
Wpływy z komornego i innych płatności komunalnych.
Wpływy z utargu transportu lokalnego.
Wpływy z tytułu wkładów od ludności.
Wpływy na rachunki koczochów.
Wpływy z instytucji łączności (poczta itp.).
Wpływy z kas oszczędności.
Wpływy z utargu przedsiębiorstw widowiskowych.
Wpływy z utargu przedsiębiorstw obsługi bytowej.
Inne wpływy
Wpływy płatności z tytułu pożyczek państwowych.

Razem:

Pozostałość kasy obrotowej (limit) na początek okresu sprawozdawczego.

Zasilanie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego.

Bilans:

Rozchód

Wypłaty na płace.
Wypłaty z tytułu zwrotu wkładów ludności.
Wypłaty na skup artykułów rolnych.
Wypłaty z rachunków koczochów.
Wypłaty na skup art. nierolniczych.
Wypłaty na pożyczki na cele indywidualnego budownictwa mieszkaniowego.
Wypłaty na zasilanie instytucji łączności (poczta itp.).
Wypłaty na zasilanie kas oszczędności.
Wypłaty na emerytury, zasiłki i wynagrodzenia strat z tytułu ubezpieczenia.
Wypłaty na wydatki gospodarczo-operacyjne, delegacje służbowe i inne rozchody.

Razem:

Pozostałość kasy obrotowej (limit) na koniec okresu sprawozdawczego.

Przelew z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego.

Bilans:

Przytoczona powyżej nomenklatura pozycji planu kasowego pozwala, przy jego sporządzaniu, na bazywanie na odpowiednich wskaźnikach narodowego planu gospodarczego. Tak np. przy planowaniu pozycji „wpływy z utargu handlowego” za podstawę bierzemy plan detalicznego obrotu towarowego; przy określaniu pozycji rozchodowej „wypłaty na płace” momentem wyjściowym jest planowany fundusz płac. Okoliczność

powyższa przekształca plan kasowy w jedno z najważniejszych narzędzi kontroli przy pomocy rubla, kontroli wykonania planu produkcji i dystrybucji produktów, obrotu towarowego detalicznego, skupu artykułów rolnych itd.

Podstawową pozycją przynodowej strony planu kasowego są wpływy z utargu handlowych organizacji i przedsiębiorstw żywienia zbiorowego, które stanowią

od 60 do 80% wszystkich wpływów pieniądza gotówkowego do kas Gosbanku. Z powyższego faktu wynika wielkie znaczenie prawidłowego planowania tej pozycji i kontroli terminowego odprowadzania wpływów z utargu handlowego do kas Gosbanku. Konieczne jest jednak uwzględnienie, że nie cały ten utarg z handlu detalicznego podlega odprowadzeniu do kas Gosbanku. Organizacje handlowe bowiem w ZSRR mają prawo część swojego utargu pieniężnego w granicach ustalonych norm, rozchodować bezpośrednio na bieżące pilne potrzeby, jak również na wypłacanie płac pracownikom sklepowym i pracownikom stołówek. Limity rozchodowania części utargu przez organizacje handlowe są ustalane przez rząd i są zróżniczkowane w zależności od charakteru działalności przedsiębiorstw. Dla przedsiębiorstw handlujących w miastach artykułami przemysłowymi, norma rozchodów z utargu ustalana jest w granicach do 2,5% ogólnej sumy ich obrotu towarowego detalicznego; dla przedsiębiorstw handlujących artykułami spożywczymi w miastach — w granicach do 3% na wsi — w granicach 5%; dla specjalnych organizacji handlowych, jak również dla przedsiębiorstw żywienia zbiorowego norma rozchodów z utargu wynosi 7%. W tych granicach Gosbank może ustalać konkretne limity rozchodowania pieniędzy z utargu dla każdej organizacji z uwzględnieniem faktycznego zapotrzebowania na pieniądź i konieczności maksymalnej oszczędności w rozchodach pieniądza gotówkowego.

Stosunek części utargu, pozostającej w dyspozycji przedsiębiorstwa na pilne wydatki na potrzeby gospodarcze, do całej sumy detalicznego obrotu towarowego, nazywany jest ogólnym procentem inkasa.

Procent inkasa jest planowany na podstawie planowych rozliczeń organizacji handlowych. Placówki Gosbanku obowiązuje się jak najbardziej krytycznie analizować materiały sprawozdawcze i planowe, biorąc pod uwagę realne potrzeby przedsiębiorstw w zakresie bieżących wydatków. Podwyższenie procentu inkasa utargu w ogólności w rejonie, okrągu, kraju lub republice oznacza odpowiednie powiększenie wpływu pieniądza do kas Gosbanku. Dlatego też oddziały i kantory Banku Państwa zwracają specjalną uwagę na prawidłowość planowych rozliczeń przy określaniu kwoty wpływów utargu pieniężnego do banku, jak również na przestrzeganie przez przedsiębiorstwa norm i zasad rozchodowania pieniądza gotówkowego. Jednakże nie wyczerpuje to możliwości zwiększenia części przychodowej planu kasowego. Wykonując kontrolę pełności i terminowości wpływu utargu handlowego bank wykonuje tym samym kontrolę obrotu towarowego i jednocześnie współdziała w ujawnianiu dodatkowej masy towarów na rynek oraz innych rezerw ukrytych pozwalających na zwiększenie obrotu towarowego.

Poważną pozycję w ogólnej sumie wpłat pieniądza gotówkowego do kas Gosbanku zajmuje utarg przedsiębiorstw świadczących usługi ludności. Zobowiązuje to placówki Gosbanku do stałego współdziałania w rozszerzaniu zakresu działalności przedsiębiorstw obsługi bytowej i do pilnowania przestrzegania przez te przedsiębiorstwa dyscypliny kasowej.

Dla wykonania planu kasowego po stronie przychodowej istotne znaczenie ma również terminowy wpływ podatków i opłat od ludności, a przede wszystkim płatności ludności wiejskiej (podatek rolny i inne płatności⁴⁾).

Podstawową pozycją strony rozchodowej planu kasowego są wypłaty na płace. Na ten cel przypada mniej więcej 80% wszystkich wypłat pieniądza gotówkowego przechodzących przez kasy Banku Państwa.

Przy planowaniu tej pozycji Gosbank opiera się na zatwierdzonym przez rząd planowym funduszu płac. Jednakże planowy fundusz płac nie zawiera wszystkich wypłat następujących w tej pozycji planu kasowego.

⁴⁾ Podatki od robotników i urzędników są potrącane z płac i w konsekwencji, nie znajdują swego wyrazu w planie kasowym. Jednocześnie jednak potrącenia te mają wpływ na wykonanie planu kasowego ponieważ zmniejszają wydatek pieniądza gotówkowego z kas Gosbanku.

W szczególności nie wchodzi do niego te rodzaje zapłaty za pracę, jak premie z tytułu socjalistycznego współzawodnictwa, wypłaty z funduszu dyrektora, zarobki członków arteli i pracowników najemnych w spółdzielczości przemysłowej i in.

Przy planowaniu wypłat pieniądza gotówkowego na płace do planowego funduszu płac trzeba dodawać wszystkie rodzaje zapłaty za pracę, jakie do niego formalnie nie wchodzi a potrącać tę część płac, jaka jest wypłacana bezpośrednio przez przedsiębiorstwa handlowe i przedsiębiorstwa żywienia zbiorowego z ich utargu. Poza tym z funduszu płac (planowego) trzeba odliczyć wszelkiego rodzaju potrącenia (podatki, płatności z tytułu pożyczek itp.), jakie są przekazywane do budżetu w drodze bezgotówkowej.

Kontrola Banku Państwa rozchodowania funduszu płac ma istotne znaczenie w walce o umocnienie rubla. Przekroczenie funduszu płac odbija się bezpośrednio na obiegu pieniężnym, ponieważ to przekroczenie stwarza sztuczny popyt o zdolności płatniczej dodatkowej. Dlatego też Bank Państwa przy wydawaniu pieniądza na płace obowiązany jest przede wszystkim sprawdzać, czy żądana kwota odpowiada stopniu wykonania programu produkcyjnego.

W przypadku stwierdzenia przekroczenia stosunkowego lub absolutnego, placówka Gosbanku dokonuje wypłaty pieniędzy pod określonymi warunkami. Jeżeli np. przekroczenie płac w wyniku niewykonania programu produkcyjnego ma miejsce po raz pierwszy i nie przekracza 10% miesięcznego funduszu płac, wówczas bank wydaje pieniądze na płace, nie żądając decyzji władzy nadrzędnej przedsiębiorstwa. W razie powtórnego przekroczenia funduszu płac w tych samych granicach bank wydaje pieniądze jedynie na podstawie decyzji władzy nadrzędnej, przy czym warunkiem wydania pieniędzy zarówno w pierwszym jak i w drugim przypadku jest podjęcie przez przedsiębiorstwo kroków celem usunięcia przyczyn powodujących powyższe przekroczenie. Jeżeli przekroczenie płac, spowodowane nie wykonaniem programu produkcyjnego przekracza 10%, — wówczas dla wydania pieniędzy przez bank, przy jakichkolwiek innych okolicznościach, wymagana jest decyzja ministra lub kierownika innej władzy centralnej. W przypadku przekroczenia funduszu płac w związku z wykonaniem programu produkcyjnego z nadwyżką — bank wydaje środki pieniężne samodzielnie na podstawie własnej decyzji. Jeżeli jednak przekroczenie planowanego funduszu płac przekracza procent wykonania z nadwyżką programu produkcyjnego, wówczas bank żąda wniosku co do odpowiedniego powiększenia funduszu płac.

Z powyższego wynika, że kontrola Banku Państwa nad rozchodowaniem funduszu płac jest jedną ze specjalnych form kontroli, przy pomocy rubla, wykonania przez przedsiębiorstwa socjalistyczne programu produkcyjnego.

Zapobiegając przekraczaniu funduszu płac i starając się o ścisłe przestrzeganie przez przedsiębiorstwa rozchodowania funduszu płac według jego przeznaczenia oraz stosownie do stopnia wykonania programu produkcyjnego placówki Banku Państwa współdziałają tym samym w udoskonaleniu organizacji obiegu pieniężnego, w dalszym umacnianiu rubla radzieckiego.

Podkreślaliśmy już powyżej, że utargi handlowe stanowią główną pozycję przychodową, a płace główną pozycję rozchodową planu kasowego. Stosunek wzajemny tych dwóch pozycji określa, w jaki sposób układają się bilans płatności między przedsiębiorstwami i organizacjami gospodarki społecznej i ludnością, i w konsekwencji określa wielkość wypuszczenia lub wycofania pieniądza z obiegu. Wszystko to oczywiście nie zmniejsza znaczenia innych pozycji planu kasowego dla prawidłowego planowania, pozycji spośród których trzeba specjalnie zastanowić się nad wpływami i wypłatami pieniądza gotówkowego z rachunków kołchozów.

Uwzględniając konieczność wszechstronnego współdziałania w organizacyjno - ekonomicznym umacnianiu kołchozów placówki Gosbanku odpowiednio układają swoje stosunki z nimi. Dlatego też kasowa obsługa kołchozów sprzężona jest z obsługą rozliczeń kołchozów

i z pomocą, jaką Gosbank okazuje kolchozom w porządkowaniu i prowadzeniu rachunkowości. Duże znaczenie dla wykonania planu kasowego ma ściąganie wolnych pieniędzy gotówkowych kolchozów na ich rachunki bieżące w Banku Państwa. Jakkolwiek w myśl paragrafu 12 wzorowego statutu artelu, kolchozy przechowują swoje środki pieniężne na rachunkach bieżących w bankach lub kasach oszczędności, znaczna część utargów kolchozów rozchodowana jest z pominięciem kas instytucyj kredytowych. Ściągnięcie więc środków kolchozów może mieć miejsce tylko w drodze dobrowolnej, w związku z czym wymaga się od placówek Gosbanku dużej elastyczności w przeprowadzaniu obsługi kolchozów, a przede wszystkim wymaga się wzorowej obsługi kolchozów w zakresie kasowo-rozliczeniowym.

Wyplacanie pieniędzy gotówkowego kolchozom następuje głównie na cele wypłaty kolchoznikom ich dochodów pieniężnych za dniówki obrachunkowe. Zadanie banku przy planowaniu odpowiedniej pozycji pole-

PLANOWANIE KASOWE I PLAN KREDYTOWY

Sporządzenie i wykonanie planu kasowego związane jest całkowicie ze sporządzeniem i wykonaniem planu kredytowego. Obydwa te plany są równocześnie zatwierdzone przez rząd. Między jednym i drugim planem jest bezpośrednia i wzajemna zależność. Ta wzajemna zależność przejawia się w tym, że wielkość emisji lub wycofania pieniądza z obiegu przewidziana w planie kasowym, powinna pokrywać się ze zmianami w zasobach emisyjnych przeznaczonych do krótkoterminowego kredytowania. Prawidłowe sporządzenie planu kredytowego i jego wykonanie powinno zabezpieczyć niezbędny stosunek kredytów, zakumulowanych na rachunkach środków i emisji. Odchylenie od tego właściwie ustalonego stosunku oznacza naruszenie prawidłowości obiegu pieniężnego.

Wewnętrzne powiązanie między planem kredytowym i kasowym uwarunkowane jest strukturą planu kredytowego, w którym wśród zasobów będących źródłami kredytowania gospodarstwa narodowego jest i emisja pieniądza. Innymi słowami Bank Państwa będąc jednocześnie organem krótkoterminowego kredytowania gospodarstwa narodowego i ośrodkiem emisyjnym kraju, może udzielać kredytów gospodarstwu nie tylko z zasobów zakumulowanych, ale również i z wypuszczenia pieniądza w obieg, a więc z emisji.

Jeżeli w planie kasowym rozchód pieniądza gotówkowego odpowiada wpływowi pieniądza gotówkowego, wówczas w planie kredytowym nie zachodzi potrzeba zwiększania zasobu emisyjnego. Jeżeli natomiast w planie kasowym rozchód pieniądza gotówkowego przekracza wpływy, wówczas zasoby emisyjne służące do kredytowania, przewidywane w planie kredytowym, muszą być powiększone o całą sumę powyższego przekroczenia. Jednocześnie przekroczenie wpływów nad rozchodami planu kasowego, będące faktycznie wycofaniem pieniądza z obiegu, oznacza, że odpowiednio muszą być zmniejszone zasoby emisyjne planu kredytowego. Na tym polega jedność i powiązanie planu kredytowego z kasowym. Między nimi jednak są i różnice, które można sprowadzić do następujących.

Plan kredytowy wyraża jedynie pozostałość środków przedsiębiorstw i instytucyj na rachunkach w Banku Państwa oraz zadłużenie jego klientów na określonej dacie, podczas gdy w planie kasowym planujemy wszystkie obroty ruchu pieniądza, przechodzące poprzez kasy instytucyj Banku Państwa.

W planie kredytowym przewiduje się ruch środków pieniężnych zarówno gotówkowych jak i bezgotówkowych, przy czym te ostatnie chociaż przeważają swoim rozmiarem, nie są wyodrębniane od obrotów gotówkowych. Plan kasowy wykazuje nam tylko obroty pieniądzem gotówkowym. Przy sporządzaniu planu kredy-

ta na tym, ażeby współdziałać w prawidłowej organizacji podziału powyższych dochodów kolchozów.

Istotne znaczenie dla wykonania planu kasowego ma również kontrola przez Gosbank środków wydawanych na skup jak również jak najściślejsze przestrzeganie ustalonych norm i preliminarzy wydatków administracyjnych, gospodarczych, na delegację służbowe i innych. Placówki Gosbanku przeprowadzają przy tym kontrolę tak uprzednią jak i następną, sprawdzając przestrzeganie dyscypliny kasowej i wykorzystywanie środków ściśle według ich przeznaczenia, środków otrzymywanych z kas Gosbanku lub rozchodowanych wprost z utargu.

Z powyższego wynika, że wykonanie planu kasowego wymaga od wszystkich placówek Gosbanku wyczerpanej pracy w kierunku ujawniania i mobilizacji uzupełniających zasobów pieniężnych oraz wszechstronnej oszczędności w rozchodowaniu. Jedynie na tej podstawie może być spełniona dyrektywa emisyjna rządu i może być zapewnione dalsze umacnianie obiegu pieniężnego.

towego jedynie częściowo uwzględniane są dane operacyjne oddziałów Banku. Podstawowym materiałem dla planu kasowego są wskaźniki narodowego planu gospodarczego, otrzymywane centralnie. Sporządzenie i zwłaszcza wykonywanie planu kasowego opiera się bezpośrednio na operacyjnej działalności wszystkich placówek Banku Państwa od dołu do góry.

Plan kasowy jest instrumentem elastycznym, pozwalającym na operatywne regulowanie ruchu strumieni pieniądza, na terytorialne rozmieszczenie masy pieniężnej, będącej w obiegu, jak również pozwala regulować ruch pieniądza z miasta na wieś i na odwrót.

Planowanie kasowe jednakże nie jest działaniem izolowanym, odnoszącym się tylko do sfery obiegu pieniężnego, opiera się bowiem ono na całym systemie planowania gospodarczego i jest jedną z jego form.

Pomyślne wykonanie planu kasowego całkowicie zależy od wykonania rozmaitych wskaźników narodowego planu gospodarczego. Tak np. wykonanie strony przychodowej planu kasowego, której decydującą pozycją są wpływy z utargu, zależy przede wszystkim od wykonania planu detalicznego obrotu towarowego przez przedsiębiorstwa państwowe i spółdzielcze. Wykonanie zaś strony rozchodowej planu kasowego określa głównie wielkość wypłat potrzebnych na fundusz płac, co z kolei zależy od wykonania i wykonania z nadwyżką przez przedsiębiorstwa socjalistyczne ich planów produkcyjno - finansowych. Jednocześnie trzeba pamiętać, że nie wykonanie planu zarówno co do wskaźników ilościowych i jakościowych pociąga za sobą zazwyczaj przekroczenie funduszu płac i odpowiednio ujemne skutki dla gospodarstwa narodowego. Zupełnie zrozumiałym jest, że okoliczności te mają decydujący wpływ na przebieg wykonania planu kredytowego. Duże znaczenie dla pomyślnego wykonania planu kasowego ma ruch środków w pozycjach przychodowych i rozchodowych budżetu państwowego. Wpływy podatków i opłat, wpłat na pożyczki państwowe, wypłaty na płace pracownikom instytucyj budżetowych w znacznej mierze określają wykonanie planu kasowego tak po jego stronie przychodowej jak i rozchodowej. Jednakże plan kasowy nie jest pasywnym tylko wyrazem wskaźników narodowego planu gospodarczego. Plan kasowy, będąc podobnie jak i plan kredytowy, planem syntetycznym, wyrażającym całość działalności gałęzi gospodarstwa narodowego w przekroju ruchu pieniądza gotówkowego, plan kasowy poprzez czuły mechanizm obiegu pieniężnego pomaga wykrywać nam zakłócenia i nieprawidłowości w wykonywaniu narodowego planu gospodarczego oraz przedsięwzierać środki celem ich usunięcia.

SPORZĄDZENIE I WYKONYWANIE PLANU KASOWEGO

Plan kasowy Banku Państwa ZSRR jest sporządzany kwartalnie przez wszystkie jego placówki jako jeden

scentralizowany plan ruchu pieniądza gotówkowego, przechodzącego poprzez kasy systemu bankowego w

planowanym okresie. Placówki Banku Państwa sporządzają plany kasowe na podstawie materiałów planowych i sprawozdawczych przedsiębiorstw, organizacji i instytucji, materiałów dotyczących ich pieniężnych dochodów i wydatków. Sprawdzanie przedstawianych im materiałów i w całym szeregu przypadków korektywa ich jest niezbędnym warunkiem możliwości wykorzystywania odnośnych danych dla sporządzenia projektu planu kasowego.

Oddziały Banku Państwa opracowują plany kasowe swoich rejonów na podstawie planów kasowych otrzymywanych przez nie od wszystkich klientów, tj. przedsiębiorstw, organizacji i instytucji, za wyjątkiem kołchozów. Plan kasowy jednostek gospodarczych jest w swej istocie wnioskiem na pieniądź gotówkowy, przedkładanym w oddziale Gosbanku. We wniosku tym wykazywane są wpływy i rozchody pieniądza gotówkowego, jakie w przebiegu planowego okresu będą miały miejsce w danej jednostce gospodarczej, jak również wykazywane są kwoty, jakie mają być wniesione do oddziału Gosbanku i otrzymane z jego kasy. Jednocześnie, w powyższym planie — wniosku podane są obliczenia płac oraz innych rodzajów płacy za pracę na okres planowy, wielkość potrąceń, jak również terminarz wypłacania płac, stosownie do ustalonych terminów.

Szereg jednostek gospodarczych składa dodatkowo przy planie kasowym specjalne obliczenia, w których wpływy pieniądza gotówkowego i ich rozchód są przedstawiane w postaci bardziej lub mniej rozwiniętej. Powyższe obliczenia przedstawiają np. przedsiębiorstwa handlowe w zakresie utargu handlowego, przedsiębiorstwa transportu lokalnego, obsługi bytowej oraz przedsiębiorstwa widowiskowe — w zakresie utargu pieniężnego, organizacje skupu — w zakresie rozchodu środków pieniężnych na skup i zakup artykułów gospodarstwa wiejskiego oraz surowca.

Rejonowe wydziały finansowe podają oddziałom Gosbanku dane planowe o wpływie podatków i opłat, a rejonowe i miejskie inspekcje Gosstracha (Ubezpieczenia Państwowego) podają informacje o wpływach płatności ubezpieczeniowych i wypłatach odszkodowań. Rejonowe kantory łączności (poczta), miejskie i kantory pocztowe oraz urzędy pocztowe, jak również centralne kasy oszczędności przedkładają swoje plany kasowe, w których podają planowane przez nie rozchody i wpływy pieniądza gotówkowego. Rejonowe i miejskie oddziały ubezpieczenia społecznego i wydziały finansowe składają oddziałom Gosbanku informacje o rozchodach na wypłatę emerytur i zasiłków. Poza tym oddziały Banku Państwa otrzymują od rejonowych oddziałów handlu plany detalicznego obrotu towarowego na następny kwartał. Wreszcie oddziały gospodarstwa wiejskiego podają dane zbiorcze rocznych preliminarzy przychodowo-rozchodowych oraz sprawozdań kołchozów.

W ten sposób każdy oddział Banku Państwa rozporządza niezbędnymi materiałami dla określenia przychodu i rozchodu pieniądza gotówkowego w planie swojego rejonu. Przy analizie tych materiałów oraz przy ich sprawdzaniu oddziały wykorzystują informacje z okresu poprzedniego. Specjalne znaczenie o charakterze pomocniczym ma porównywanie odnośnych danych w latach poprzednich, co pozwala wykryć dynamikę wpływów z utargu, wypłat z tytułu płac, wypłat z rachunków bieżących kołchozów itd.

Ustalwszy wielkość strony przychodowej i rozchodowej planu kasowego, oddział Gosbanku określa zapotrzebowanie na dodatkowe wypuszczenie pieniędzy w obieg lub możliwość ich wycofania w planowanym kwartale. Powyższy wynik znajduje swój wyraz w postaci pozycji saldowanej planu kasowego. Dodatkowe wypuszczenie pieniądza oznacza zasilenie kasy obrotowej z zapasu emisyjnego, a wycofanie pieniądza z obiegu sprowadza się do przekazania z kasy obrotowej do zapasu emisyjnego odpowiedniej kwoty pieniądza gotówkowego.

Projekt planu kasowego na następny kwartał razem z notatką opisową oddział Banku Państwa przedkłada swej instytucji nadrzędnej — kantorowi. Kantor krajowy lub republikański Gosbanku, na podstawie

wszystkich otrzymanych od oddziałów projektów, sporządza zbiorczy plan kasowy okręgu, kraju lub republiki. Projekt jednakże planu kasowego kantoru nie jest zwykłą sumą planów kasowych oddziałów. Powinien on wyrażać realne zapotrzebowanie na pieniądź gotówkowy danego okręgu (kraju lub republiki) z uwzględnieniem wszystkich specyfik jego gospodarki, specyfik, jakie mogłyby być uwzględnione w projektach planów kasowych oddziałów. Dlatego też wydział (lub sekcja) obiegu pieniężnego, przygotowujący projekt planu kasowego kantoru, powinien korzystać nie tylko z projektów planów kasowych oddziałów, ale i z materiałów otrzymywanych od odnośnych organizacji w przekroju terytorialnym. Takimi materiałami są: plany detalicznego obrotu towarowego okręgu (kraju lub republiki), plany wpływu z utargu za przewóz pasażerów i bagażu, plany rozchodowania środków pieniężnych na skup i zakup produktów gospodarstwa rolnego i surowca, dane planowe o wpływach podatków i opłat, płatności z tytułu składek ubezpieczeniowych i wypłaty z tytułu odszkodowań, dane o wydatkach na emerytury i zapomogi, informacje o planowych wpływach i rozchodach pieniądza gotówkowego w kasach oszczędności, instytucjach łączności i inne materiały tego typu. Poza tym, kantory Banku Państwa, podobnie jak i oddziały, otrzymują plany kasowe banków inwestycyjnych, które po odpowiednim sprawdzeniu są włączane do planu kasowego w odpowiednich pozycjach przychodowych i rozchodowych.

Projekty planów kasowych kantorów są materiałem wyjściowym dla sporządzenia projektu planu kasowego Banku Państwa ZSRR. W szeregu pozycji strony przychodowej i rozchodowej planu kasowego projekty kantorów są ważnymi materiałami, które służą jako podstawa do wypracowania wskaźników zbiorczego planu kasowego. Odnosi się to przede wszystkim do wpływów i wypłat pieniądza gotówkowego z rachunków kołchozów, do niektórych rodzajów wpływów od ludności z tytułu zapłaty za usługi itd. W głównych jednak pozycjach (utarg handlowy, wpływy podatkowe, wypłaty płac itd.) zbiorczy plan kasowy sporządzany jest wychodząc ze wskaźników narodowego planu gospodarczego i budżetu państwowego. Odpowiednie dane zawarte w planach kasowych kantorów są wykorzystywane głównie dla sporządzania planów terytorialnych i dla korektury planu jako całości.

Projekt zbiorczego planu kasowego Banku Państwa jest przedstawiany Ministerstwu Finansów ZSRR do zatwierdzenia przez Radę Ministrów ZSRR. Jednocześnie z planem kasowym zatwierdzana jest również dyrektywa emisyjna rządu (wypuszczanie do obiegu lub wycofanie z obiegu) na kwartał planowany.

Na podstawie planu kasowego Gosbanku, zatwierdzonego przez Radę Ministrów ZSRR, prezes Banku Państwa zatwierdza plany kasowe kantorów. Dyrektorzy kantorów, na podstawie zleconych im planów kantorów, zatwierdzają plany kasowe oddziałów.

Zatwierdzony plan kasowy jest dyrektywą dla wszystkich placówek Banku Państwa i podlega obowiązkowi bezwzględnej wykonania go. Pełne jego wykonanie jest zadaniem całego apartu Banku Państwa począwszy od najniższej jednostki organizacyjnej aż do centrali banku włącznie.

Walcząc o wykonanie planu kasowego placówki Banku Państwa nieustannie badają w toku swej działalności pracę organizacji gospodarczych, pomagając im w wykonywaniu planów produkcji i obrotu towarowego zarówno w zakresie wskaźników ilościowych jak i jakościowych. Placówki Gosbanku współdziałają również w przeprowadzaniu specjalnych akcji celem rozszerzenia zakresu usług świadczonych przez przedsiębiorstwa obsługi bytowej, kulturalno - oświatowe i widowiskowe, współdziałają w ulepszaniu pracy lokalnego transportu i przyciąganiu środków ludności w postaci wkładów w kasach oszczędności, pożyczek państwowych itp.

Specjalne znaczenie dla wykonania strony przychodowej planu kasowego, jak już podkreślaliśmy, ma podwyższenie procentu inkasa utargu organizacji han-

dlowych. Praca ta dokonywana jest obecnie głównie przez aparat inkasowy Gosbanku, który ma za zadanie objąć jak największą liczbę punktów handlowych i zabezpieczyć terminowe ściągnięcie utargu. Do obowiązków placówek Gosbanku należy zapewnienie przedsiębiorstwom i organizacjom gospodarki socjalistycznej dostatecznej ilości pieniądza gotówkowego, jak również należy do nich stała walka o oszczędne rozchodowanie pieniądza gotówkowego. Dobrze i prawidłowo uregulowana systematyczna kontrola zużycia funduszu płac, kontrola wydatków administracyjno-gospodarczych i innych ma duże znaczenie nie tylko dla obniżenia nakładów produkcyjnych i kosztów obiegu oraz nie tylko dla powiększenia akumulacji, ale również i dla wykonania strony rozchodowej planu kasowego.

Nieprzerwany obrót pieniądza w społeczeństwie socjalistycznym może być zrealizowany jedynie na podstawie wykonywania planów wpływu pieniądza do kas Gosbanku, w warunkach ścisłej kontroli rozchodowania środków państwowych, wdrażania systemu oszczędności we wszystkich gałęziach gospodarstwa narodowego.

Z powyższego wynika, że poprzez plan kasowy Gosbanku Państwo Radzieckie realizuje bezpośrednio planowanie ruchu pieniądza gotówkowego kanałami obiegu pieniężnego oraz operacyjne regulowanie strumieni pieniądza. W przeciwieństwie do krajów kapitalistycznych,

gdzie ilość pieniądza niezbędnego dla obiegu określają całkowicie czynniki żywiołowe, w socjalistycznej gospodarce Związku Radzieckiego obieg pieniężny planowany jest z góry z uwzględnieniem potrzeb rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej. Ważnym warunkiem bezpośredniego planowania obiegu pieniężnego, jakie możliwe jest tylko w społeczeństwie socjalistycznym, jest centralizacja wszystkich strumieni pieniężnych w jednym Banku Państwa, czego nie ma i być nie może w krajach kapitalistycznych, gdzie obieg pieniądza odbywa się anarchistycznie bez jakiegokolwiek kontroli i miary.

Wyższość radzieckiego systemu pieniężnego, zrodzonego w socjalistycznym ustroju społecznym i państwowym, sprawia, że radziecki system pieniężny jest najbardziej silnym i stałym systemem świata. Systematyczne wykonywanie i przekraczanie narodowych planów gospodarczych w ZSRR, nieustanny rozwój przemysłu, rolnictwa i innych gałęzi ekonomiki radzieckiej, wzrost produkcji i obrotu towarowego, jak również umocnienie finansów państwowych zapewniają niespotykaną trwałość socjalistycznego systemu pieniężnego. W konsekwencji obniżania cen, przeprowadzanego przez rząd radziecki na podstawie wzrostu wydajności pracy i obniżania kosztów własnych, planowo podwyższana jest zdolność nabywczą rubla i powiększa się rola radzieckiego systemu pieniężnego jako istotnej dźwigni współdziałającej w budowie komunizmu w ZSRR.

STRUKTURA MASY PIENIĘŻNEJ I TRYB REGULOWANIA EMISJI

Masa pieniężna, będąca w obiegu w ZSRR, składa się z trzech rodzajów znaków pieniężnych: 1) biletów Banku Państwa ZSRR, 2) biletów skarbowych i 3) pieniądza metalowego zdawkowego (bilonu). Bilety Banku Państwa są emitowane w odcinkach 10, 25, 50 i 100 rubli, a bilety skarbowe w odcinkach 1, 3 i 5 rubli. Wszystkie te znaki muszą być przyjmowane przy wszystkich płatnościach na całym terytorium ZSRR w nieograniczonej ilości i mają tę samą zdolność płatniczą.

Ustawowo przewidziane jest zabezpieczenie biletów Banku Państwa złotem, innymi kruszcami szlachetnymi oraz innymi aktywami Banku Państwa. Bilety skarbowe zabezpieczone są całym majątkiem Związku Radzieckiego. Pieniądz zdawkowy wybijany jest z niklu w monetach 10, 15 i 20 kop. oraz z brązu w monetach 1, 2, 3 i 5 kopiejkowych. Pieniądz zdawkowy ma ustawowo ograniczoną zdolność płatniczą: obowiązek jej przyjmowania przez osoby indywidualne ograniczony jest do trzech rubli w jednej płatności. Natomiast instytucje państwowe obowiązane są przyjmować pieniądz zdawkowy bez ograniczeń. Faktyczna wartość pieniądza zdawkowego (wartość metalu łącznie z kosztem wybicia) jest niższa od jego wartości nominalnej. Dlatego też wypuszczanie pieniądza zdawkowego przynosi państwu tzw. dochód monetarny. Jednakże wypuszczanie tego pieniądza jest ściśle ograniczone potrzebami obiegu pieniężnego a ilość pieniądza zdawkowego w obiegu w stosunku do całej masy pieniężnej jest niewielka. W związku z tym dochód monetarny wpływający na rzecz budżetu związkowego, stanowi nieznaczny część ogólnej kwoty dochodów budżetu państwowego.

Jednostką pieniężną ZSRR jest r u b e l, który dzieli się na 100 kopiejek. Złota zawartość rubla określona jest jako 0,222168 grama czystego złota.

Emisja wszystkich rodzajów znaków pieniężnych — biletów Gosbanku, biletów skarbowych i pieniądza zdawkowego — dokonywana jest w sposób scentralizowany przez Bank Państwa jako jedyny ośrodek emisyjny kraju. Wypuszczenie pieniądza w obieg przeprowadzane jest w rozmiarach ustalonych przez Radę Ministrów ZSRR. Bilety skarbowe jak również bilety bankowe są wypuszczane w drodze obsługi kasowej i kredytowej gospodarstwa narodowego. W celu prawidłowej organizacji emisji oraz wycofania pieniądza z obiegu Zarząd Gosbanku ma prawo tworzyć przy kantorach i oddziałach zapasy emisyjne biletów Banku Państwa,

biletów skarbowych i bilonu. Zapasy emisyjne są tworzone w każdym poszczególnym przypadku na podstawie specjalnej decyzji Zarządu Banku Państwa i dzielą się na zapasy biletów bankowych oraz na zapasy wymienne pieniądza skarbowego. Wielkość tych zapasów ustalana jest w postaci limitu (górną granicę). Wszystkie te zapasy są w dyspozycji zarządu Banku Państwa.

Dla obsługi kasowej przedsiębiorstw i organizacji placówki Banku Państwa mają tzw. k a s y o b r o t o w e, które są stałą rezerwą pieniądza gotówkowego. Suma pieniędzy w kasie obrotowej każdego oddziału jest ograniczona limitem — górną granicą pozostałości kasy na koniec dnia operacyjnego. Limit kasy obrotowej dla kantorów w ogólności, łącznie z jego oddziałami, ustala zarząd Gosbanku, dla oddziałów — ustala kantor. Przy ustalaniu limitu uwzględnia się konieczność zapewnienia pokrycia potrzeb przedsiębiorstw i organizacji, obsługiwanych przez kantor lub oddział Gosbanku, na pieniądz gotówkowy, wychodząc z ogólnego poziomu rozwoju ekonomicznego rejonu (okręgu) i innych wskaźników.

Jeżeli w końcu dnia operacyjnego pozostałość kasy obrotowej przekracza ustalony limit więcej niż 0.1000 rb., wówczas cała suma nadwyżki tego samego dnia przekazywana jest do zapasu emisyjnego, tj. wycofywana z obiegu.

Inaczej regulowane jest wypuszczanie pieniądza w obieg. Wypuszczanie pieniądza w obieg, tj. emisja dokonywana jest w drodze przekazywania biletów i monet z zapasów emisyjnych do kas obrotowych. Ponieważ powiększenie ilości pieniądza w obiegu powinno ściśle odpowiadać potrzebom gospodarstwa narodowego w zakresie pieniądza gotówkowego, — przekazanie pieniędzy z zapasu emisyjnego do kasy obrotowej w każdym poszczególnym przypadku wymaga specjalnej decyzji zarządu Banku Państwa w postaci zezwolenia udzielanego odnośnemu kierownikowi kantoru. Kierownik kantoru ma prawo, w granicach emisji dozwolonej przez zarząd Banku Państwa, regulować wypuszczanie pieniądza w okręgu, kraju i republice, kierując się przy tym rzeczywistym zapotrzebowaniem na pieniądz tego lub innego rejonu, z uwzględnieniem odnośnych wniosków oddziałów banku i z uwzględnieniem przebiegu wykonania przez nie ich planu kasowego i ich zadań w zakresie emisji. Wypuszczanie pieniądza w obieg następuje praktycznie przez oddziały w drodze kasowej obsługi ich klientów. Jednakże takie operacje jak przekazywanie znaków pieniężnych z zapasów emi-

svinych do kas obrotowych oddziały mogą przeprowadzać jedynie za specjalnym zezwoleniem nadrzędnej placówki Banku Państwa, a w ostatecznym wyniku — zarządu Banku Państwa. Powyższy scentralizowany sposób regulowania zasobów emisyjnych jest absolutnie konieczny dla zapewnienia przestrzegania ustalonej przez rząd dyrektywy w zakresie obiegu pieniężnego.

Wszystkie operacje związane z emisją pieniądza są przeprowadzane bardzo operatywnie i w tym celu stosowana jest łączność telegraficzna i specjalny szifr. Oddział banku może przekazać z zapasu emisyjnego do kasy obrotowej odnośną kwotę pieniędzy jedynie tylko przy zaistnieniu pisemnego zezwolenia placówki nadrzędnej. Ponieważ w skład tych zapasów emisyjnych wchodzi zarówno zapasy biletów bankowych jak i bilety skarbowe oraz bilon, celem regulowania składu masy pieniężnej, w omawianej decyzji wskazuje się jakie rodzaje znaków pieniężnych — bilety bankowe, skarbowe, bilon mają być wypuszczone w obieg. Oddział z rezerwy samodzielnie już decyduje o składzie według odcinków wypuszczanych pieniędzy, w granicach oczywiście otrzymanego zezwolenia.

Specjalne zapasy emisyjne istnieją przy większości oddziałów Banku Państwa. Powyższe oddziały noszą nazwę e m i s y j n y c h ⁵⁾. Znaki pieniężne, znajdujące się w zapasach emisyjnych, do momentu ich

⁵⁾ Ściśle biorąc powyższe oddziały noszą nazwę „fundowych”, gdyż mają one prawo posiadania „zapasowo-fonda” znaków pieniężnych. W terminologii polskiej przyjęte zostało określenie „zapasu emisyjnego” i dlatego uważamy za najwłaściwszy termin polski dla po-

przekazania do kas obrotowej, nie są pieniędzmi wypuszczonymi w obieg. Dyscyplina emisyjna jest najsurowsza dyscyplina państwowa. Za wypuszczenie w obieg pieniędzy bez zezwolenia zarządu Banku Państwa, bez względu na okoliczności, w jakich się tego dopuszczono, winni są pociągani do odpowiedzialności sądowej.

Niektóre oddziały nie mają swoich zapasów emisyjnych. Dla zasilania ich kas obrotowych powyższe tzw. n i e e m i s y j n e oddziały są zazwyczaj przydzielane do znajdujących się w ich pobliżu oddziałów emisyjnych. W tym ostatnim przypadku oddawanie nadwyżki pieniądza z kasy obrotowej lub konieczność zasilenia kasy obrotowej związane jest z przesyłaniem pieniędzy z jednego oddziału do drugiego.

Ilość jednak oddziałów nieemisyjnych stosunkowo jest niewielka. Dzięki systemowi zapasów emisyjnych wypuszczanie pieniądza w obieg jak również wycofywanie ich z obiegu przeprowadza się codziennie tysiące oddziałów Państwa na całym olbrzymim terytorium ZSRR bez specjalnych przesyłek, jakie są niezbędne przy przesyłaniu znaków pieniężnych.

Powyższy mechanizm emisyjny umożliwia zarządowi Banku Państwa i jego kantorom operatywne i elastyczne manewrowanie posiadaną masą pieniądza gotówkowego oraz umożliwia emitowanie lub wycofanie pieniądza z obiegu, zgodnie z rzeczywistymi potrzebami gospodarstwa narodowego. Tym samym zapewniona jest realna kontrola ilości pieniądza znajdującego się w obiegu. Na tym właśnie polega rola Banku Państwa, nie tylko jako jedynej ośrodka emisyjnego kraju, lecz również i jako organu regulującego operatywnie masę pieniężną w obiegu w pełnej zgodności z dyrektywami

ORGANIZACJA i TECHNIKA FINANSOWA

Stefan Szałowski

Ramowy schemat organizacyjny oddziału NBP

W okresie szybkiego rozwoju naszej gospodarki społecznej i równoległe z tym postępującego zwiększania się roli i zakresu działalności Narodowego Banku Polskiego, podstawowe ramy organizacji każdego oddziału Banku ulegały stosunkowo tylko nieznacznym zmianom. Obowiązujące w tej mierze ramowe przepisy, ustalające komórki w oddziale i zasadniczy podział czynności pomiędzy tymi komórkami, jak też regulujące zagadnienia kierownictwa i kontroli, w większości pochodziły z okresu pierwszych lat budowy aparatu Banku. W wyniku powyższego struktura każdego oddziału opierała się wprawdzie o jednolite zarządzenia, lecz w praktyce — wobec dynamiki rozwoju gospodarczego — ulegała różnym przekształceniom, często niezbyt właściwym, hamującym osiągnięcie przez oddział wysokiego poziomu działalności.

Zarządzenie Prezesa nr 97 z br. kładzie kres tej improwizacji organizacyjnej i stwarza właściwe ramy struktury organizacyjnej każdego oddziału. Celem niniejszego artykułu jest omówienie i podkreślenie ważniejszych zmian w

organizacji oddziału — dla ułatwienia należytego wprowadzenia ich w życie.

I.

W dotychczasowej strukturze oddziału różnialiśmy trzy grupy komórek, tzw. pionów, kierowane bezpośrednio przez kierownika oddziału z wyjątkiem oddziałów dużych, w których kierownik (dyrektor) oddziału — posiadając stałego zastępcę — mógł mu zlecić kierownictwo i nadzór nad częścią komórek oddziału.

Z pionów, tak pod względem ilości pracowników, jak i ilości komórek, największy był pion manipulacyjny, który obecnie stale nazywać będziemy pionem operacyjno - rachunkowym. Należy tu bowiem zaznaczyć, że używana niesłusznie nazwa „manipulacja” stwarzała, wbrew rzeczywistości, wrażenie pewnej podrzędności funkcji wykonywanych przez odnośne komórki. Tymczasem czynności tego rodzaju, jak np. rozliczenia inkasowe, akredytywy, obsługa budżetu państwowego, kontrola właściwej kolejności wykonywania dyspozycji płatniczych przedsiębiorstw i inne podobne, wy-

magają specjalnych i szerokich wiadomości nie tylko technicznych, lecz również z zakresu obowiązujących zasad i przepisów rozrachunkowych, kredytowych, gospodarki budżetowej itp. Wyszkolenie zaś odpowiednich pracowników jest nie mniej trudne od wyszkolenia referenta komórek planowania i kredytów.

Pion operacyjno - rachunkowy skupiał aż 7 tzw. typowych komórek, a mianowicie: kaso - skarbcową, planowania kasowego, rozliczeń inkasowych, obsługi budżetu państwowego, rachunków bankowych, budżetowo - rachunkową (ze st. księgowym na czele) i kontroli wewnętrznej. Pion kredytowy obejmował komórkę kredytowania i kontroli przedsiębiorstw, a ponadto jako oddzielny pion istniała tzw. komórka ogólna (sprawy administracyjne, kancelaryjne itp.).

Na czele każdej z tych komórek, niezależnie od jej wielkości, stał kierownik komórki, biorący czynny udział w jej pracach.

Struktura powyższa wykazywała szereg wad z których najbardziej zasadnicze to:

1) **Przeciążenie kierownika oddziału**, w większości wypadków nie posiadającego zastępcy, czynnościami bezpośredniego, stałego nadzoru nad każdą poszczególną komórką w oddziale. Jeśli weźmiemy pod uwagę ilość komórek operacyjno - rachunkowych, różnorodność oraz terminowość ich czynności, konieczność bezpośredniego decydowania w sprawach wątpliwych, instruktaż i wydawanie poleceń kierownikom poszczególnych komórek, wówczas widzimy jak wiele zajmowało to czasu kierownikowi oddziału, nieraz ze szkodą dla jego obowiązków w zakresie nadzoru i kierowania komórkami planowania i kredytowania, wykonującymi najistotniejsze funkcje Banku.

2) **Niewłaściwe ustawienie starszego księgowego**, uniemożliwiające mu wykonywanie obowiązków, wynikających z Uchwały Rady Ministrów z dn. 5 maja 1951 r., nr 343, w sprawie praw i obowiązków głównych oraz starszych księgowych banków i gminnych kas spółdzielczych. Uchwała ta w trosce o zapewnienie należytej dyscypliny finansowo - budżetowej przyznaje st. księgowemu szerokie uprawnienia, czyniąc go jednocześnie odpowiedzialnym:

— za właściwą organizację i wykonywanie wszystkich czynności z zakresu księgowości, sprawozdawczości i gospodarki budżetowej oddziału, aż do należytego przechowywania ksiąg, dowodów, kartotek i zestawień rachunkowych włącznie, jak również:

— za należytą kontrolę nad bieżącym, prawidłowym i terminowym księgowaniem wszystkich operacji i odpowiedni instruktaż pracowników rachunkowości oddziału.

W dotychczasowej strukturze oddziału st. księgowy teoretycznie zajmował jednocześnie stanowisko kierownika tzw. komórki budżetowo - rachunkowej, której zakres czynności obejmował sporządzanie zestawienia obrotów

dziennych i raportu dziennego, załączników do raportu dziennego oraz ewidencję i kontrolę wydatków budżetowych oddziału, zaliczek i tym podobnych wewnętrznych operacji. Poza jednak zasięgiem jego działalności spoczywały wszystkie inne czynności rachunkowe, należące do zakresu czynności innych komórek operacyjnych, jak np. prowadzenie ksiąg kasowo-skarbcowych, kartotek i dziennika obrotów inkasowych, kart kontowych rachunków bankowych przedsiębiorstw, jednostek budżetowych i innych, dziennika kredytów budżetowych itd. Nadmienić przy tym należy, że w praktyce st. księgowy w wielu oddziałach mniejszych przezważnie nie mógł nawet zajmować się sprawami należącymi do zakresu czynności komórki budżetowo - rachunkowej, ponieważ albo osobiście był zbyt zajęty bezpośrednim wykonywaniem czynności na jakimś odcinku prac tej komórki, albo też niektóre czynności tej komórki były wykonywane przez pracowników nie podlegających st. księgowemu (np. zestawienie obrotów dziennych zwykle sporządzali pracownicy komórki rachunków bankowych).

3) **Przestarzały podział czynności** pomiędzy poszczególnymi komórkami, jak też niewłaściwe zakwalifikowanie komórki planowania kasowego do komórek operacyjno - rachunkowych; utrudniało to racjonalną gospodarkę etatami i podniesienie poziomu pracy.

Pion operacyjno - rachunkowy obejmował 7 komórek, pośród których odrębność komórki budżetowo - rachunkowej i komórki rachunków bankowych była fikcyjna; jak również specjalna komórka kontroli wewnętrznej nie odpowiadała rzeczywistości. Utrudniało to ustalanie indywidualnych schematów organizacyjnych poszczególnych oddziałów i odpowiednich etatów. W oddziałach bowiem, w których księgowanie na rachunkach bankowych odbywa się przy pomocy maszyn tzw. metodą dwufazową, a więc — obecnie — w większości oddziałów, prowadzący rachunki bankowe załatwiają w godzinach rannych czynności związane ze sporządzaniem zestawienia obrotów dziennych, awizów i zestawień rozliczeń międzyoddziałowych, przygotowaniem załączników do raportu dziennego oraz inne wchodzące, zgodnie z obowiązującymi dotąd przepisami, w zakres czynności komórki budżetowo - rachunkowej. Podział pomiędzy odrębne komórki czynności księgowości analitycznej rachunków bankowych i ogólnej księgowości syntetycznej oddziału był w praktyce możliwy tylko teoretycznie, zwłaszcza w mniejszych oddziałach.

Komórka planowania kasowego z chwilą wprowadzenia odnośnych czynności zakwalifikowana została do komórek operacyjno - rachunkowych. Posiadało to uzasadnienie w statystyczno - sprawozdawczym charakterze czynności tej komórki w pierwszym etapie jej działalności. W miarę jednak rozwijania plano-

wania kasowego, czynności techniczne tej komórki w stosunku do innych jej czynności stale malały i obecnie ich wzajemny stosunek jest podobny jak stosunek czynności ewidencyjnych do analitycznych i kontrolnych w komórkach kredytów. Pozostawianie komórki planowania kasowego, włącznie z przydzieloną do zakresu jej czynności kontrola Funduszu Płac. w pionie operacyjno - rachunkowym czynności, normowanych w zależności od czasu niezbędnego na wykonanie poszczególnych zasadniczych czynności technicznych, wpływało ujemnie na poziom planowania kasowego i kontroli wypłat z Funduszu Płac. Z uwagi bowiem na trudności normowania czasu niezbędnego na wykonanie różnych czynności analityczno - kontrolnych, często główny wysiłek i uwagę komórki planowania kasowego skierowywały na techniczne prace normowane, z zaniedbaniem najistotniejszych swych czynności.

4) **Brak należytej organizacji kontroli wewnętrznej.** Zwiększenie czynności Banku jako centralnej instytucji finansowej spowodowało, że ustalona w schemacie oddziału komórka ogólnej kontroli wewnętrznej straciła rację swego istnienia. Wobec bowiem rozwoju zakresu działalności każdego oddziału pracownik zatrudniony w komórce kontroli wewnętrznej — z reguły jednoosobowej — w większości przypadków nie był w stanie opanować wszystkich przepisów, których znajomość jest

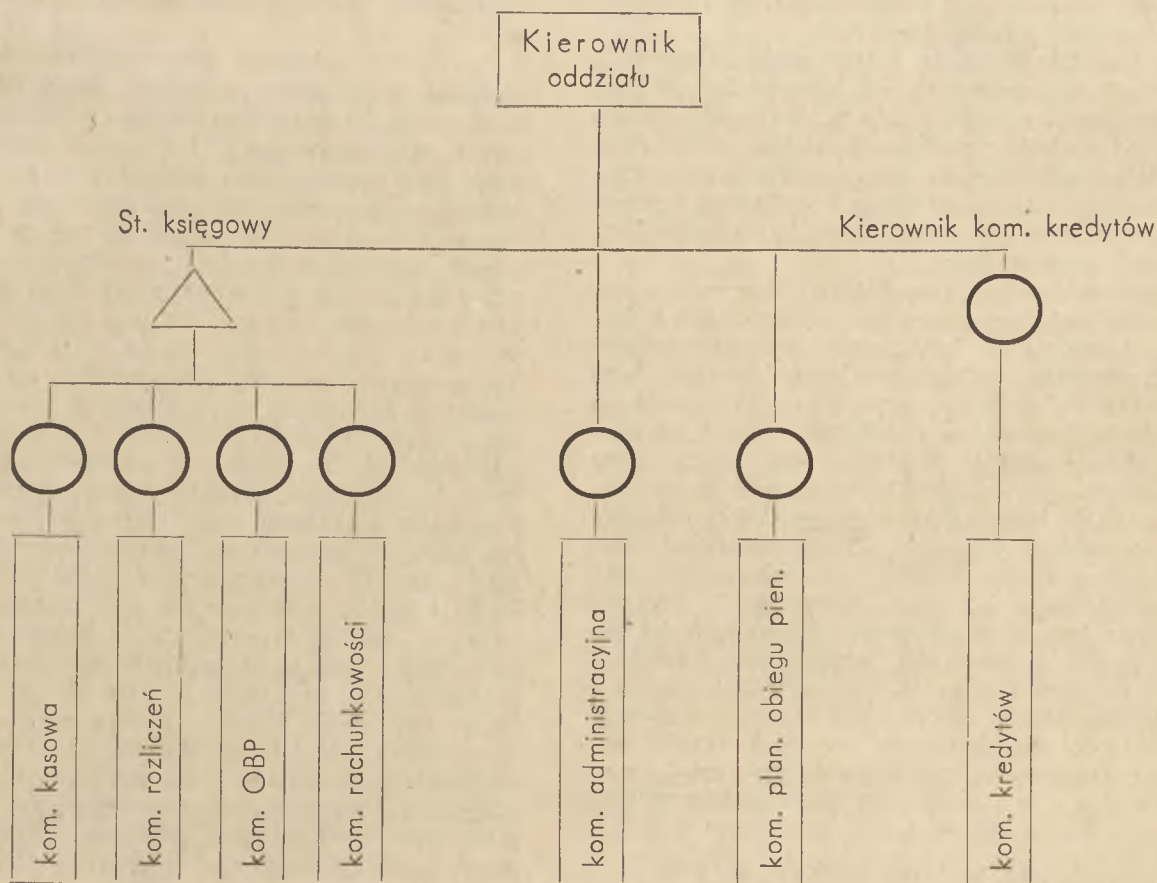
niezbędna dla skutecznego wykonywania kontroli we wszystkich komórkach oddziału. Jednocześnie wyznaczenie jednej osoby odpowiedzialnej za całość kontroli wewnętrznej w oddziale osłabiało zdaniem naszym — czujność wszystkich innych osób, które z tytułu zajmowanych stanowisk w pierwszym rzędzie są obowiązane kontrolować wykonanie pracy w podporządkowanych im komórkach.

II.

Przy opracowywaniu zasad nowej struktury organizacyjnej oddziału przyjęto założenie, że dla umożliwienia osiągnięcia odpowiednio wysokiego poziomu pracy niezbędne jest:

- ułatwienie kierownikowi wykonywania opieki nad działalnością oddziału w zakresie planowej gospodarki pieniężnej oraz kredytowania i kontroli jednostek gospodarczych;
- ustawienie st. księgowego odpowiednie do ciężących na nim obowiązków i podniesienie jego autorytetu w oddziale;
- dokonanie racjonalnego nowego podziału czynności, ułatwiającego podniesienie jakości pracy wykonywanej oraz umożliwiającego sprecyzowanie odpowiedzialności za poszczególne odcinki czynności oddziału.

Opracowany według tego założenia ramowy schemat organizacyjny oddziału można przedstawić graficznie w następujący sposób:

Kierownik oddziału

Na czele oddziału stoi kierownik odpowiedzialny za wykonanie wszystkich zadań oddziału. Oznacza to, że nadrzędne jednostki organizacyjne nie mogą wydawać poszczególnym komórkom lub pracownikom oddziału żadnych poleceń z pominięciem osoby kierownika oddziału. Ewentualne bowiem uzależnienie władzy kierownika od równoległej decyzji innych osób pociągałoby za sobą wielotorowość dyspozycji i dezorganizację.

Lenin, pisząc o konieczności podporządkowania każdego wielkiego przedsiębiorstwa woli jednego kierownika, stwierdził: „Ani kolej żelazna, ani transport, ani duże maszyni i przedsiębiorstwa nie mogą funkcjonować sprawnie, jeżeli nie ma jednności woli, wiążącej ogół pracowników w jeden państwowy organ, pracujący ze sprawnością mechanizmu zegarowego *).

Ta koncentracja władzy i odpowiedzialności w rękach kierownika oddziału nie oznacza jednak, że winien on wydawać polecenia każdemu pracownikowi oddziału. Kierownik przedstawia na terenie oddziału najwyższy czynnik decydujący o organizacji pracy i wykonaniu wszystkich zadań oddziału oraz kontrolujący wykonanie zadań, których poszczególne odcinki powierza do załatwienia bezpośrednio podległym mu pracownikom. Pracownikami tymi są: kierownik komórki kredytów, st. księgowy, kierownik komórki planowania obiegu pieniężnego i kierownik komórki administracyjnej.

W zasadzie tylko te cztery osoby otrzymują polecenia bezpośrednio od kierownika oddziału, ponieważ z kolei każda z tych osób, ponosząc odpowiedzialność za właściwe wykonanie każdej cząstki powierzonych sobie spraw, musi być wyposażona w pełne i wyłączne uprawnienia kierownicze w stosunku do podporządkowanych pracowników.

W stosunku do poprzedniego stanu rzeczy nowy schemat organizacyjny poprzez prawidłowe ustawienie st. księgowego wyraźnie odciąża kierownika oddziału od bezpośredniego wydawania poleceń poszczególnym kierownikom komórek operacyjno - rachunkowych i od bezpośredniej stałej kontroli ich pracy oraz zmniejsza grono osób bezpośrednio zwracających się do kierownika oddziału. Nie zmniejsza to oczywiście ogólnej odpowiedzialności kierownika oddziału za właściwe wykonanie zadań poszczególnych komórek operacyjno - rachunkowych, lecz, zwalniając go od konieczności decydowania w sprawach dotyczących działalności tych komórek a nie posiadających zasadniczego znaczenia, ułatwia mu częstsze wykonywanie kontroli okresowej w tych komórkach oraz przede wszystkim pozwala mu to i zobowiązuje go do poświęcenia więcej

czasu na analizę i kontrolę pracy komórek kredytów i planowania obiegu pieniężnego, wykonujących podstawowe funkcje banku centralnego w gospodarce socjalistycznej. Na tym polega istota zmiany w zakresie dotyczącym stanowiska kierownika oddziału.

Zastępca kierownika

Stały zastępca kierownika może być ustalony tylko w oddziałach dużych, do których obecnie należą oddziały kat. II i część oddziałów kat. III. W oddziałach tych bowiem z uwagi na ilość i wielkość obsługiwanych jednostek gospodarczych oraz z uwagi na odpowiednio rozbudowane niektóre typowe komórki oddziału (zorganizowane np. jako działy, posiadające grupy i referaty) — ilość zagadnień w poszczególnych pionach czynności wymagających decyzji oraz kontroli ze strony kierownika może być tak duża, że zachodzi konieczność posiadania przez kierownika stałego zastępcy. Konieczność taka może również wpływać z szczególnie wielkiego w tych oddziałach zajęcia kierownika różnymi konferencjami z organizacjami politycznymi, społecznymi bądź administracyjnymi; kierownik oddziału opiera się bowiem w swej pracy na organizacjach partyjnych i związkowych, które przez stały kontakt z załogą oddziału i swą znajomość zagadnień polityczno - społecznych są w stanie mu służyć radą, zaś z natury rzeczy ilość odpowiednich spraw, wymagających kontaktu kierownika z wymienionymi organizacjami, jest w dużych oddziałach znacznie większa niż w oddziałach małych.

Kierownik oddziału, jako odpowiedzialny w każdym przypadku za całość pracy oddziału, sam ustala zakres uprawnień i obowiązków swego stałego zastępcy. Podkreślić jednak należy, że z omawianych przepisów o strukturze organizacyjnej oddziału wynika, iż kierownik nie może wyręczać się zastępcą w zakresie decyzji i kontroli w sprawach zasadniczych, powierzonych do wykonania komórkom kredytów i planowania obiegu pieniężnego. Tylko bowiem przy stałym kontakcie z tymi komórkami kierownik może kierować pracą zgodnie z najistotniejszymi zadaniami oddziału oraz odpowiednio do pieniężno - kredytowych potrzeb i właściwości danego okręgu bankowego. Natomiast kierownik oddziału może zlecić swemu zastępcy bezpośredni nadzór nad działalnością komórki administracyjnej oraz st. księgowego i podporządkowanych mu komórek operacyjno - rachunkowych. To ostatnie nie jest sprzeczne z zasadą bezpośredniego podporządkowania st. księgowego kierownikowi oddziału. W przypadku bowiem postawienia zastępcy kierownika oddziału na drodze służbowej pomiędzy kierownikiem a st. księgowym oraz w przypadku wydania przez zastępcę kierownika starszemu księgowemu polecenia, które zdanem st. księgowego stoi w sprzeczności z jego

*) (Lenin, Dzieła, wyd. ros. t. XXVII, str. 420).

obowiązkami i odpowiedzialnością, wspomniana zasada wyraża się w obowiązku wykonania tego polecenia dopiero po zatwierdzeniu go przez kierownika oddziału, przy czym jeszcze pozostaje st. księgowemu prawo zawiadomienia o tym st. księgowemu oddziału wojewódzkiego.

Oczywiście omawiany zakres czynności stałego zastępcy kierownika jest aktualny tylko podczas obecności kierownika w oddziale. Jeżeli kierownik jest nieobecny, zastępca zajmuje jego miejsce i obejmuje wszystkie uprawnienia i obowiązki kierownika.

W oddziałach nie posiadających stałego zastępcy kierownika w razie nieobecności kierownika wchodzi na jego miejsce, z wszystkimi uprawnieniami i obowiązkami kierowniczymi, kierownik komórki kredytów. Tylko w wyjątkowych przypadkach miejsce kierownika może zająć inny pracownik, przy czym zasadniczo nie powinien nim być st. księgowy. Funkcje st. księgowego mają bowiem specyficzny kontrolny charakter w stosunku do władzy kierownika w zakresie gospodarki finansowo - budżetowej. W razie nie możliwości zastąpienia kierownika inną osobą, funkcje kierownika wyjątkowo może objąć pracownik pełniący dotychczas funkcje st. księgowego, lecz tylko za zgodą dyrektora właściwego oddziału wojewódzkiego, przy czym dany pracownik w okresie zastępowania kierownika oddziału nie może jednocześnie pełnić funkcji st. księgowego. Funkcje st. księgowego przechodzą w tym okresie całkowicie na pracownika będącego stałym zastępcą st. księgowego.

Starszy księgowy

Jedną z najpoważniejszych zmian jest nowe ustawienie st. księgowego oddziału, jako kierownika wszystkich komórek operacyjno - rachunkowych. Zmianę tę uzasadniają uwagi podane w I-ej części artykułu, powtarzać więc ich nie będziemy. Ustalona w schemacie organizacyjnym pozycja st. księgowego i podporządkowanie mu większości typowych komórek oddziału (obejmujących z reguły co najmniej 50% ogółu personelu oddziału) dowodzi wielkiego znaczenia, jakie przywiązuje się do jego roli.

St. księgowy jest obecnie przełożonym całego aparatu operacyjno - rachunkowego oddziału, kierując nim przy pomocy kierowników poszczególnych komórek. Takie stanowisko st. księgowego daje mu możliwość pełnego wykorzystania wszystkich jego uprawnień i wykonania wszystkich obowiązków, wynikających z Uchwały Rady Ministrów o głównych i starszych księgowych. Zauważyć jednak przy tym należy, że funkcje st. księgowego nie ograniczają się obecnie tylko do zakresu wymienionego w Uchwale R. M., lecz zostały rozszerzone przez włączenie do nich kierownictwa operacjami bankowymi. Jest to nieuniknioną konsekwencją ścisłej łączności operacji bankowych z ich księgowością.

Nie będziemy tu szczegółowo omawiać wszystkich zadań i uprawnień st. księgowego, gdyż przekroczyłoby to ramy niniejszego artykułu. Musimy jednak stwierdzić, że są to zadania i obowiązki bardzo poważne, wymagające wysokich kwalifikacji zawodowych, moralnych i kierowniczych. Od powierzenia w oddziałach funkcji st. księgowego właściwym osobom zależy będzie w ogromnej mierze poziom pracy Banku, i to nie tylko w dziedzinie czynności operacyjnych i księgowości, lecz również — w wyniku odciążenia kierowników oddziałów od konieczności bezpośredniego stałego kierowania pracą komórek operacyjno - rachunkowych — w dziedzinie kredytowania i kontroli jednostek gospodarczych.

Na st. księgowym oddziale, obok obowiązku ogólnego kierownictwa pionu operacyjno - rachunkowego, ciąży obowiązek kontroli dyscypliny finansowo - budżetowej oraz stwierdzania zgodności i podpisywania wielu dokumentów rachunkowości oddziałowej. W związku z tym, wobec różnaitości i ilości czynności wykonywanych przez poszczególne podporządkowane mu komórki, niezbędne jest posiadanie przez st. księgowego co najmniej jednego stałego zastępcy, pomagającego mu przy wykonywaniu czynności kontrolnych. Zgodnie z omawianym ZP obowiązki zastępcy st. księgowego winien pełnić jeden z kierowników komórek operacyjno - rachunkowych.

Podczas obecności st. księgowego w oddziale funkcje kierownicze w stosunku do tych komórek (za pośrednictwem ich bezpośrednich kierowników) wykonuje wyłącznie st. księgowy. Wyznaczony zastępca pomaga mu zasadniczo tylko przy kontroli i akceptacji dokumentów, przy czym zakres uprawnień zastępcy ustala st. księgowy. Natomiast w razie nieobecności st. księgowego w oddziale lub innych przyczyn uniemożliwiających mu wykonywanie jego funkcji, wszystkie uprawnienia i obowiązki st. księgowego przechodzą na jego zastępcę.

W stosunku do poprzedniego stanu zmiana jest więc zasadnicza, gdyż zastępca st. księgowego jest stały i w ramach określonych przez st. księgowego może występować w charakterze zastępcy również podczas obecności st. księgowego w oddziale.

Mimo szerokich obowiązków st. księgowego jako kierownika wszystkich komórek operacyjno - rachunkowych i chociaż omawiane ZP przewiduje możliwość posiadania przez niego w większym oddziale dwóch zastępców — wydaje się, że powoływanie więcej niż jednego zastępcy st. księgowego jest zbędne, ponieważ jednocześnie, jak gdyby zastępcami st. księgowego w zakresie kierowania i kontroli prac poszczególnych komórek są kierownicy tych komórek.

Typowe komórki oddziału

Ramowy schemat organizacyjny oddziału podaje t y p o w e komórki, które zasadniczo

(z wyjątkiem, oddziałów VI kat. oraz oddziałów o specjalnym zakresie działania, jak np. wyłączna obsługa jednostek budżetu Państwa) winny być zorganizowane w każdym oddziale. Ustalony schemat ramy jednolitej organizacji oddziałów nie hamują bynajmniej rozbudowy poszczególnych komórek, zależnie od wielkości oddziału i jego czynności. Rozbudowa ta jednak ze względu na obowiązek zachowania jednolitości struktury organizacyjnej oddziałów może następować tylko w ramach typowych komórek. Np. w razie konieczności wydzielenia w oddziale czynności kontroli Funduszu Płac oraz czynności planowania kasowego w oddzielne komórki — może to nastąpić, lecz obie te komórki zgodnie z ramowym schematem winny być powołane wewnątrz komórki planowania obiegu pieniężnego, czyli winny być podporządkowane kierownikowi tej komórki.

Odpowiednia rozbudowa poszczególnych typowych komórek jest wskazana nawet w mniejszych oddziałach dla sprecyzowania zakresu obowiązków i odpowiedzialności poszczególnych pracowników. Oczywiście dla uniknięcia przerostów organizacyjnych, hamujących podnoszenie wydajności pracy oraz utrudniających pracę kolektywną, niezbędna jest przy tym dokładna analiza czynności poszczególnych pracowników.

Typowe komórki organizacyjne oddziału ustala się na szczeblu referatów, grup lub działów, zasadniczo zależnie od ilości czynności i ich wagi oraz ilości pracowników zatrudnionych w danej komórce. Odpowiednio zaś do potrzeb dalszej rozbudowy poszczególnych typowych komórek w oddziale, w ramach typowej komórki powołanej np. na szczeblu grupy ustala się jej podział na referaty.

Opracowanie projektu indywidualnego schematu organizacyjnego oddziału, dostosowanego do schematu ramowego, należy do obowiązków kierownika oddziału. Schemat taki winien wyszczególniać wszystkie typowe komórki oddziału i projektowane ich ustawienie na szczeblu referatów, grup lub działów, ewentualny podział poszczególnych komórek typowych na dalsze na szczeblu referatów lub grup oraz etaty osobowe niezbędne dla poszczególnych komórek. Schemat indywidualny oddziału zatwierdza właściwy oddział wojewódzki.

Czynności poszczególnych typowych komórek zostały ogólnie podane w ramowym schemacie organizacyjnym, dołączonym do ZP 97. Z podanego zakresu czynności komórek planowania i kredytów oraz komórek operacyjno - rachunkowych wynika, że te ostatnie wykonują swe czynności zasadniczo wyłącznie w lokalu(ach) oddziału, pomijając tego rodzaju czynności jak inkaso utargów w przedsiębiorstwach. Wszelkie czynności o charakterze kontrolnym, dokonywane przez pracowników oddziału poza jego lokalem, należą obecnie do zakresu czynności komórki planowania obiegu pieniężnego lub ko-

mórki kredytów. Jest to następstwem wyłączenia planowania kasowego i kontroli Funduszu Płac z grupy komórek operacyjno - rachunkowych oraz przeniesienia czynności kontroli POM do zakresu czynności komórki kredytów.

Wyłączenie z grupy komórek operacyjno-rachunkowych czynności planowania kasowego i kontroli Funduszu Płac oraz przydzielenie ich nowej komórce planowania obiegu pieniężnego posiada znaczenie nie tylko formalne. Oznacza to bowiem, że czynności komórki planowania obiegu pieniężnego mają charakter analityczno-koncepcyjny i kontrolny a nie techniczny oraz, że praca tej komórki winna mieć na celu przede wszystkim pogłębianie istoty planowania kasowego, kontroli wypłat z Funduszu Płac i kontroli obrotu bezgotówkowego.

W graficznym ramowym schemacie organizacyjnym oddziału komórka kredytów wielkością swą niczym nie różni się od innych; jedynie wyższe ustawienie kierownika tej komórki od kierowników innych komórek w oddziale rzuca pewne światło na wagę zadań komórki. W rzeczywistości jest to zasadniczo najważniejsza komórka w oddziale, gdyż zakres jej czynności obejmuje całokształt zadań określonych w zarządzeniach Prezesa, wydanych w ramach VI-go działu zarządzeń, a ponadto kontrolę kapitalnych remontów przedsiębiorstw finansowanych przez oddział i kontrolę finansową POM. Dlatego też w praktyce komórka kredytów winna być zorganizowana na szczeblu co najmniej równym z innymi największymi komórkami w oddziale, a więc w razie np. ustawienia jednej z komórek na szczeblu grupy, komórka kredytów winna być ustawiona jako „grupa kredytów“.

W grupie komórek operacyjno - rachunkowych poza wyłączeniem z nich dotychczasowej komórki planowania kasowego oraz zlikwidowaniem komórki kontroli wewnętrznej, zachodzi dalsza zmiana w postaci połączenia dotychczasowych komórek rachunków bankowych i budżetowo - rachunkowej — w nową **komórkę rachunkowości**. Zmianę tą uzasadnia krytyczna analiza stanu poprzedniego, dokonana w I-jej części nin. artykułu. Połączenie tych dwóch komórek w jedną nie wyklucza w oddziałach większych podziału czynności komórki rachunkowości według poprzedniej praktyki. W komórce rachunkowości może być bowiem powołany referat lub grupa księgowości syntetycznej i budżetu oddziału oraz referat lub grupa księgowości analitycznej (albo inne podobne komórki), jeżeli przemawiają za tym względy racjonalnego podziału pracy.

Do zakresu czynności komórki rachunkowości zasadniczo należą również funkcje „dysponenta rozliczeń“. Funkcje te bowiem ściśle wiążą się z wszystkimi operacjami, księgowanymi na rachunkach bankowych większości przedsiębiorstw. Jeżeli jednak w dużym oddziale ze względu na ilość rachunków bankowych istnieje trudność odpowiedniego ustawienia dyspo-

mentów rozliczeń w ramach komórki rachunkowości, ZP 97 przewiduje możliwość wyjątkowego powołania odrębnej komórki disponentów rozliczeń w grupie komórek operacyjno - rachunkowych. Istnienie jednak takich trudności wydaje nam się mało możliwe, gdyż w dużym oddziale komórka rachunkowości w większości będzie zorganizowana jako „dział”, w którym odpowiednie ustawienie odpowiedzialnych funkcji dysponentów rozliczeń nie powinno być trudne.

Komórka obsługi budżetu Państwa skupia całość operacji i księgowości analitycznej, związanej z obsługą jednostek budżetowych i budżetowanych. Poprzedni zakres czynności tej komórki został zmniejszony przez przeniesienie do komórki planowania obiegu pieniężnego czynności kontroli wydatków z Funduszu Państwa jednostek budżetowych i budżetowanych oraz do komórki kredytów — kontroli POMI-ów.

Dotychczasowa komórka rozliczeń inkasowych została zamieniona na **komórkę rozliczeń**. Do zakresu bowiem czynności tej komórki, obok podstawowej formy rozliczeń bezgotówkowych z tytułu dostaw i usług, jaką są rozliczenia inkasowe, włączone zostały wszelkie inne formy socjalistycznych rozliczeń bezgotówkowych, jak — akredytywy, czeki limitowane, rozliczenia planowe i inne podobne, które zostaną w przyszłości wprowadzone.

Zakres czynności **komórki kasowej** zasadniczo nie uległ zmianie. Zauważyć jedynie należy, że do zakresu czynności tej komórki wyraźnie zaliczone zostały również załatwianie depozytów, pożyczek państwowych, znaków wartościowych i prowadzenie odpowiednich ksiąg lub ewidencji.

Tak zwana dotychczas komórka ogólna, czyli komórka wykonująca przeważnie czynności administracyjne, związane z prowadzeniem oddziału (kancelaria, zaopatrzenie itp.), otrzymała nazwę **komórki administracyjnej**.

Wreszcie, nowy schemat organizacyjny oddziału wyraźnie stwierdza, iż sprawy dotyczące kadr oddziału załatwia kierownik oddziału. Jedynie w oddziałach o obsadzie wynoszącej ponad 50 osób, dla pomocy kierownikowi oddziału powołuje się samodzielny referat kadr, podlegający bezpośrednio kierownikowi oddziału.

III

Wprowadzenie w oddziałach ramowego schematu organizacyjnego winno być połączone z pełną realizacją **zasady jednoosobowego kierownictwa**. Zasada ta wymaga, by każdą komórką organizacyjną w oddziale kierował tylko jeden wyznaczony kierownik tej komórki i każdy pracownik otrzymywał polecenia tylko od jednego kierownika. Również każdy z kierowników poszczególnych komórek winien otrzymywać polecenia tylko od jednego kierownika wyższego szczebla, właściwego w ramach ustalonego schematu organizacyjnego oddziału.

Zniknąć powinny dość często spotykane przypadki wydawania przez kierownika oddziału poleceń pracownikom poszczególnych komórek z pominięciem ich bezpośrednich kierowników. Postępowanie takie jest niewłaściwe, gdyż burzy ono realizację zasady jednoosobowego kierownictwa i zrzuca odpowiedzialność z kierowników poszczególnych szczebli za wykonanie poleceń, które podległym im pracownikom wydał ktoś inny. Mogą wprawdzie zajść przypadki, że kierownik oddziału lub inny kierownik wyższego szczebla (np. st. księgowy), zamierzając powziąć decyzję żąda informacji od pracownika komórki z pominięciem bezpośredniego przełożonego danego pracownika. Decyzja jednak co do sposobu załatwienia sprawy przez danego pracownika powinna w każdym przypadku przejść przez bezpośredniego jego przełożonego, odpowiedzialnego za daną sprawę w ramach zleconego mu zakresu działalności.

Konsekwencją takiej realizacji zasady jednoosobowego kierownictwa jest, że żaden kierownik nie może uchylać się od odpowiedzialności i zrzucać ją na innych. To samo odnosi się do pracowników poszczególnych komórek, którzy otrzymując polecenia tylko od jednego kierownika nie mogą zasłaniać się sprzecznością dyspozycji i tym podobnymi względami. Konsekwencją właściwej realizacji zasady jednoosobowego kierownictwa jest więc pełna **odpowiedzialność każdego pracownika**, (bez względu na zajmowane stanowisko kierownicze lub wykonawcze) **za całość i jakość czynności**, które mu zostały przydzielone. Zasada jednoosobowego kierownictwa oznacza więc również wprowadzenie w oddziale ściślego porządku pracy przy pomocy właściwie ustalonego, indywidualnego schematu organizacyjnego, regulującego zakres działania i kompetencji poszczególnych najmniejszych komórek.

Ramowy schemat organizacyjny oddziału nie przewiduje komórki kontroli wewnętrznej - oddziałowej. „Kontrola” bowiem stoi w ścisłym i bezpośrednim związku z „kierownictwem”, które musi sprawdzać, czy wydane polecenia zostały wykonane. Z powyższego wytyka prosta wniosek, że bezpośrednie wykonywanie kontroli wewnętrznej lub odpowiednie jej zorganizowanie należy do zasadniczych obowiązków kierownika każdego szczebla. Opowiadaniem zas kierownika oddziału, jako pracownika odpowiedzialnego za całość pracy w oddziale, jest ogólna kontrola wewnętrzna - oddziałowa, przy czym odpowiednie metody wykonywania tej kontroli podaje ZP nr 67 z br.

Opracowanie na podstawie schematu ramowego indywidualnych schematów poszczególnych oddziałów, odpowiednie ustalenie kierowników i pracowników poszczególnych komórek oraz właściwe wykorzystanie schematu organizacyjnego i zasady jednoosobowego kierownictwa jako podstawowej metody zarządzania oddziałem, nie może być dokonane bez udziału przy tym całej załogi oddziału.

„Omówienie wspólne — odpowiedzialność jednoosobowa“, w ten sposób Lenin określa udział mas pracujących w zarządzaniu *).

Schemat organizacyjny każdego oddziału winien być przedstawiony i dokładnie zreferowany na naradzie pracy. Na naradach pracy winny być również stale referowane i omawiane wszystkie zasadnicze zagadnienia, stojące przed kierownictwem oddziału. Kolektywne omawia-

*) (Lenin, Dzieła, wyd. ros. t. XXVII, str. 44 — 5).

nie poszczególnych zagadnień i surowa odpowiedzialność za wykonanie spraw, zleconych przez właściwych kierowników, winny cechować pracę oddziałów.

Na oddziałach wojewódzkich (wydział org. adm.) ciąży obowiązek pomocy instrukcyjnej i dopilnowania, by zmiany w strukturze organizacyjnej każdego oddziału zostały wprowadzone w życie zgodnie z intencjami ZP 97 z br. oraz, by przyczyniły się one do dalszego podniesienia ogólnego poziomu pracy oddziałów.

Umacniamy spójnię między miastem a wsią.

Nie szczędzimy wysiłków, aby było więcej maszyn rolniczych, więcej nawozów sztucznych, aby lepsze było zaopatrzenie wsi w artykuły przemysłowe.

Strzeżemy wypełniania obowiązków wsi względem państwa. Prowadzimy nieprzejednaną walkę ze spekulacją.

Zmierzamy wyrwać do tego, aby więcej było artykułów rolnych, aby lepsze było zaopatrzenie miast w żywność.

— oto program Frontu Narodowego.

Zbigniew Ładoś

W walce o dalsze usprawnianie obsługi klientów

W maju i czerwcu br., zgodnie z okólnikiem Zarządu Głównego ZZPF (nr. 101 z dn. 5.V.) oraz pismem okólnym Prezesa Banku (nr. 157 z dn. 13.V.) we wszystkich oddziałach NBP przeprowadzana była specjalna akcja: usprawnienia obsługi klientów. Akcja ta w większości oddziałów spełniła zamierzony cel. Podane w zarządzeniach i w „Wiadomościach NBP“ nr. 5/52 wytyczne oraz zalecenia, wymieniające szereg konkretnych sposobów usprawniania obsługi klientów, zostały przez większość pracowników oddziałów właściwie zrozumiane i zrealizowane. Ponadto wiele oddziałów wykazało dodatkową, zasługującą na specjalne podkreślenie inicjatywę w zakresie usprawnień dotyczących obsługi klientów.

Tak np. pracownicy Oddziału Łomża oznaczyli stanowiska pracowników obsługujących klientów kolejnymi numerami. Przed każdym stanowiskiem jest umieszczona tabliczka orientacyjna z podanym numerem i wymienionymi czynnościami załatwianymi w tej komórce.

Klient, nie orientujący się, gdzie ma załatwić sprawę, zgłasza się do informatora (biurko nr. 1, pracownik z komórki administracyjnej, który kieruje go do odpowiedniego okienka oznaczonego np. nr. 3 „obsługa budżetu Państwa“.

W oddziale przestrzegana jest przy tym zasada „jednego okienka“ tzn. iż klient zgłasza się tylko do jednego posterunku załatwiającego jego sprawę a następnie w miarę potrzeby udaje się od razu do kasy.

Inne oddziały również potwierdziły korzystne rezultaty zrealizowania zasady „jednego okienka“. Zrealizowanie tej zasady uzyskano w szczególności poprzez umiejscowienie komórek planowania obiegu pieniężnego w pobliżu komórek dysponentów rozliczeń i komórek OBP.

Ponieważ zasada „jednego okienka“ nie została we wszystkich Oddziałach właściwie zrozumiana, przeto poniżej podaje się przykłady różnorodnego podziału stanowisk pracy obsługujących klientów.

KLIENCI
podają następujące dokumenty:

dokumenty memoriałowe
dot. O. B. P.
wszelkie dokumenty
gotówkowe
dokumenty memoriałowe
dot. r-ków bankowych

do

KOMÓREK

w oddziale, uszeregowanych w następującej kolejności:

Oddział R A C I B Ó R Z

→	1. „O. B. P.“
→	2. Planowanie obiegu pieniężnego
→	3. Dysponenti rozliczeń
	4. Rachunkowość
	5. K a s y

Stosowany w tym Oddziale system powoduje, iż klient, który przeważnie przychodzi do Oddziału z dokumentami gotówkowymi i prze-

lewowymi musi z reguły zgłaszać się do dwóch okienek.

I Oddział Miejski
O P O L E

Wypłaty dot. r-ków bankowych i O. B. P.	→	1. Plan. obiegu pieniężnego — wypłaty —
Przelewy dot. r-ków bankowych	→	2. Dysponenci rozliczeń, rachunkowość
Wpłaty dot. r-ków bankowych i O. B. P.	→	3. Plan. obiegu pieniężnego — w p ł a t y
		4. K a s y
Przelewy dot. O. B. P.	→	5. O. B. P. oraz plan. obiegu pieniężnego — tylko w dniach wzmożonego ruchu kasowego

System powyższy zmusza klienta do oddzielnego załatwiania operacji kasowych: w innym

okienku wpłat, a w innym wypłat oraz w innym okienku operacji bezgotówkowych.

Oddział
Ś W I Ę T O C H Ł O W I C E

Operacje gotówkowe	→	1. Planowanie obiegu pieniężnego
Operacje memoriałowe dot. r-ków bankowych	→	2. Dysponenci rozliczeń
Operacje memoriałowe dot. O. B. P.	→	3. O. B. P. 4. Rachunkowość 5. K a s y

Sposób załatwiania klientów w tym oddziale, jak wskazuje powyższy przykład, zmusza ich

do zgłaszania się z dokumentami kasowymi i memoriałowymi w kilku komórkach.

Oddział
C H O R Z Ó W

Operacje kasowe i memoriałowe dot. r-ków bankowych	→	1. Dysponenci rozliczeń 2. Plan obiegu pieniężnego
Operacje kasowe i mem. dot. O. B. P.	→	3. O. B. P. 4. Rachunkowość 5. K a s y

Jak wskazuje powyższy przykład, w oddziale tym jest przestrzegana zasada jednego okienka dla klienta załatwiającego operacje gotówkowe i memoriałowe.

W związku z powyższymi przykładami należy wyjaśnić w jakim zakresie w oddziałach powinna być przestrzegana zasada „jednego okienka“ w stosunku do klientów. Intencją tej zasady jest przede wszystkim wyeliminowanie zgłaszania się klienta w celu załatwienia pewnej sprawy tj. operacji jednego rodzaju w kilku „okienkach“ oddziału. Np. dawniej klient w celu zrealizowania czeku na wypłatę poborów musiał zgłaszać się kolejno do następujących komórek: finansowania i kontroli przedsiębiorstw, funduszu płac, planowania kasowego, likwidatury rachunków bankowych i do kasy. Obecnie zgłasza się wprost do dysponenta rozliczeń — a następnie odrazu do kasy. We wszystkich oddziałach została więc zrealizowana zasada „jednego okienka“ dla załatwienia przez klienta jednej sprawy.

Rozszerzeniem powyższej interpretacji będzie przyjęcie zasady, aby klient załatwiający równocześnie dwie najbardziej typowe operacje, a mianowicie gotówkową i bezgotówkową, nie musiał zgłaszać się do dwóch oddzielnych okienek, przy czym można przyjąć rozgranicze-

nie operacji dotyczących rachunków bankowych od operacji dotyczących obsługi budżetu Państwa, ponieważ ze sprawami dotyczącymi tych operacji zgłaszają się różni klienci.

Zasada jednego okienka dla obsługi kilku typowych operacji (wpłaty, wypłaty, operacje memoriałowe) została pokazana na przykładzie oddziału Chorzów i winna być zastosowana we wszystkich oddziałach.

Pracownicy **większych oddziałów** województwa krakowskiego, łódzkiego, wrocławskiego, koszalińskiego, białostockiego i innych województw zastosowali różnorodne usprawnienia dotyczące wypłat z funduszu płac, koncentrujących się przeważnie na ultimo, primo i medio każdego miesiąca. Usprawnienie to jest rozwinięciem odpowiedniego polecenia zawartego w piśmie okólnym nr 157 z 13.V. 52 r.

Klienci, odpowiednio poinformowani przez oddziały NBP załatwiają wszelkie formalności związane z wypłatą poborów w przeddzień wypłaty. W dniu wypłaty poborów, klienci zgłaszają się o oznaczonej godzinie, bezpośrednio do dysponenta rozliczeń i do wskazanej kasy oraz podejmują gotówkę. Na podstawie złożonych w oddziale zapotrzebowań kasjerzy przygotowują gotówkę dla większych wypłat we właściwym asortymencie i z góry uzgadniają wypłaty dla

poszczególnych klientów. Przy wypłacie kasjerzy naturalnie ponownie sprawdzają wypłacaną gotówkę co zapobiega ewentualnym omyłkom.

Pracownicy **Oddziału Brodnica** oraz wielu innych oddziałów w szczególności II i III kategorii, postanowili rozpocząć prace w dniach wzmoczonego nasilenia ruchu kasowego o godz. 7-ej rano w celu całkowitego wyeliminowania zatorów przy kasach.

Większe oddziały województwa **koszalińskiego** oraz inne oddziały donoszą o otwieraniu w okresach wzmoczonego nasilenia ruchu kasowego, dodatkowych kas, czynnych od godz. 7-ej wzgl. 7.30 rano. W V O/M Poznań na ultimo każdego miesiąca uruchamia się 6 dodatkowych kas.

W województwie **katowickim** pracownicy 28 oddziałów podjęli zobowiązania dokonywania wypłat czeków w określonym czasie oraz wywiesili w salach operacyjnych ogłoszenia zawiadamiające o podjęciu tych zobowiązań i wzywające klientów do składania ewentualnych reklamacji u kierowników oddziału w stwierdzonych przypadkach przewlekłego załatwiania, niezgodnego z podjętym zobowiązaniem.

Następujące oddziały zobowiązały się w podanym czasie (w minutach) z a ł a t w i a ć:

	1. чеки фирм не- контролируемых	2. чеки фирм кон- тролируемых	3. чеки фирм кон- тролируемых (з тит. поборо́в)	4. чеки jedn. бу- джетных
Bielsko-Biała	13	15	25	18
Bytom	17	13	21	27
Bytom I O/M	14	17	27	—
Chorzów	10	15	25	20
Chorzów Batory	16	19	29	21
Cieszyn	16	19	29	21
Czeladź	16	29	21	—
(niezmechanizowany)				
Częstochowa	14	17	27	—
Częstochowa I O/M	12	16	25	18
Dąbrowa Górnicza	16	19	21	21
(niezmechanizowany)				
Dobrodzień	16	19	29	21
(niezmechanizowany)				
Gliwice I O/M	14	20	30	—
Katowice III O/M	—	—	—	18
Lubliniec	16	19	29	21
Mikołów	16	19	29	21
(niezmechanizowany)				
Myszków	16	19	29	21
(niezmechanizowany)				
Nowy Bytom	16	19	29	21
Pszczyna	13	16	26	18
Rybnik	12	15	24	18
Siemianowice	16	19	29	21
Skoczów	16	19	29	21
Sosnowiec	12	15	25	18
Sosnowiec I O/M	11	16	25	—
Świętochłowice	10	15	20	15
(niezmechanizowany)				
Szopienice	16	19	29	21
Tarn. Góry	14	16	24	21
Ustroń	14	17	27	21

Najbardziej mobilizujące zobowiązania podjęli pracownicy Oddziałów: **Świętochłowice** i **Chorzów**. Dla zbadania realności terminów, bezbłędności pracy oraz zastosowanych metod — dział „OKP“ O/W Katowice przeprowadził odpowiednie badania organizacyjne.

W Oddziale Świętochłowice wszystkie stanowiska pracowników załatwiających operacje są w ten sposób uszeregowane, iż pracownicy podają sobie dokumenty bez potrzeby wstawiania od biurka. Dobre wykształcenie pracowników obsługujących klientów eliminuje przypadki mylnego załatwienia operacji oraz zahamowań w obiegu dokumentów.

W Oddziale Chorzów dużą pomocą w usprawnieniu obsługi klientów jest pas transmisyjny, umieszczony pod ladą, ok. 20 m długości.

Pozostałe oddziały, które podjęły zobowiązania załatwiania klientów w czasokresie dłuższym, po wprowadzeniu odpowiednich usprawnień i przeszkoleniu pracowników, przypuszczalnie przyspieszą okres obsługi klientów.

Szereg oddziałów w województwie **krakowskim** donosi o różnicowaniu czasu pracy dysponentów rozliczeń w celu usprawnienia obsługi klientów.

W oddziałach **IV i II Miejskim w Łodzi, w Piotrkowie, Tomaszowie Mazowieckim** oraz w **Ostrowie Wlkp.** sporządzono ogólną tablicę orientacyjną informującą o rozmieszczeniu stanowisk obsługujących klientów. Estetycznie wykonana tablica, zamieszczona na widocznym miejscu przy wejściu do sali operacyjnej przedstawia graficzny (opisowy lub przestrzenny) wykaz komórek oraz spis czynności załatwianych przez każdą komórkę. Wszystkie punkty obsługujące klientów są dla lepszej orientacji ponumerowane.

W Oddziale **Piotrków** i w innych opracowano specjalne napisy propagujące szybkie załatwianie klientów, apelujące o zachowanie ciszy na sali operacyjnej, przypominające o obowiązku dyscypliny pracy itp.

W **I O/M Opole** zastosowano transporter, który zredukował całkowicie straty czasu powstałe podczas przenoszenia dokumentów.

Oddziały województwa poznańskiego donoszą o zorganizowaniu specjalnego szkolenia pracowników obsługujących klientów, związanego z egzaminami końcowymi z zakresu obowiązków przepisów. Poza tym pracownicy wielu komórek kredytowych tych oddziałów zobowiązali się przeprowadzić instruktaże z zakresu nowej IS Dz. VI w kontrolowanych przedsiębiorstwach.

W **IV O/M Poznań** wykorzystano urządzenie do przekazywania dokumentów kasowych z komórki rachunków bankowych do kas. Urządzenie to bardzo prostej konstrukcji składa się z drewnianej skrzynki o wymiarach 30 x 22 cm, przesuwanej pod ladą.

Niektóre oddziały województwa **rzeszowskiego** proponują, aby w każdym oddziale polecić jednemu z wyznaczonych pracowników,

obznajmionemu z czynnościami i przepisami bankowymi, dodatkowo informowanie klientów i w tym celu umieścić obok jego miejsce pracy widoczny napis: **I N F O R M A T O R**.

VIII O/M Warszawa oraz szereg innych oddziałów opracowało i uzgodniło z klientami operatywne harmonogramy załatwiania ich spraw w banku. Harmonogram uwzględnia trudności komunikacyjne oraz indywidualne życzenia klientów. Harmonogram opracowywany jest zwykle w oparciu o następujące zasady:

a) Oddział uzgadnia z klientem ramowy termin tj. dzień i godzinę (ew. dokładniej) załatwiania swych spraw. Termin ten musi być dla klienta jak najdogodniejszy,

b) Oddział zobowiązany jest załatwić każdego klienta, który nie zastosował się do ustalonego terminu, obsługując jednakże w pierwszej kolejności tych klientów, którzy przybyli w terminie.

c) Harmonogram przewiduje równoczesny napływ kilku klientów w godzinach urzędowych, oznaczonych stosownie do potrzeb oddziału, przewidując w poszczególnych czasokresach taką ilość klientów, których z uwagi na ilość składanych dokumentów, będzie mógł oddział sprawnie obsłużyć.

d) Harmonogram jest w miarę potrzeby bieżąco uaktualniany.

Niektóre oddziały **województwa gdańskiego** informują, iż wprowadzone harmonogramy obsługi klientów zlikwidowały występujące poprzednio w większych oddziałach zatory w komórce dysponenta rozliczeń, w godz. 10 — 11 i przed kasami w godz. 12 — 13-ej.

IV O/M Warszawa wystosował do wszystkich przedsiębiorstw pismo, zwracające uwagę, iż delegują one do załatwienia kilku spraw w oddziale banku różnych przedstawicieli, gdy tymczasem sprawy te mogą być załatwione przez jedną lub dwie osoby. Poza tym — dla kontroli wykorzystania czasu tych pracowników — oddział podał w tym piśmie czas przeciętnie potrzebny do załatwienia kilku typowych spraw w banku jak: oddania przelewów, wypłaty czeku, odbioru wyciągów, złożenia żądań zapłaty, podjęcia książeczki limitowanej, podjęcia druków ścisłego zarachowania itd.

Niektóre oddziały **województwa wrocławskiego** zawiadamiają, iż z reguły są organizowane kwartalne konferencje z klientami, podczas których m. in. omawiany jest sposób załatwiania ich w oddziale.

W I O/M Wrocław zostały w czerwcu br. ostatecznie wyremontowane i oddane do użytku najnowocześniejsze w Polsce urządzenia zmechanizowanego biurowego transportu wewnętrznego. W oddziale tym obok systemu różnych wind (np. ze skarbca do sortowni) funkcjonują obecnie:

1) kolejka elektryczna (sufitowa) przewożąca większe partie dokumentów po dużej sali operacyjnej, do podziemi oraz na I piętro. Ko-

lejką posiada 11 stacji nadawczo - odbiorczych i jest całkowicie zautomatyzowana.

2) Poczta pneumatyczna, służąca do szybkiego przesyłania mniejszych ilości dokumentów. Posiada 8 stacji nadawczo - odbiorczych.

3) Transporter taśmowy od komórki dysponentów rozliczeń do poszczególnych kas. Transporter jest tak skonstruowany, iż dokument wrzucany do odpowiedniej przegródki transportera, przesuwany jest automatycznie do właściwej kasy. Transporter ten pokonuje również bardzo ostry zakręt, przesyłając dokumenty do najodleglejszej kasy.

Poza tym w oddziale znajdują się wyświetlacze kasowe, które eliminują potrzebę wywoływania przez kasjerów numerków kasowych klientów.

Poza wymienionymi wyżej i wielu innymi, powszechnie już stosowanymi usprawnieniami, do Głównej Komisji Projektów Usprawnienia Administracji przy Centrali NBP zgłoszono szereg interesujących wniosków racjonalizatorskich na temat usprawnienia obsługi klientów.

Tak. np. ob. ob. **K. Reiss i E. Krawczyński** z O/W Bydgoszcz opracowali projekt przenosnego pomieszczenia kasowego polegającego na składanym boksie kasowym, który można w miarę potrzeby ustawić przy każdej ladzie bankowej, na niewielkiej przestrzeni w okresach wzmózonego ruchu kasowego dla dodatkowej kasy. Złożony boks kasowy zajmuje mało miejsca. Rozkładanie i składanie boksu jest bardzo łatwe. Projekt znajduje się w trakcie realizacji.

Ob. Kazimierz Łoziński z II O/M Zielona Góra zaproponował, aby przed kasami w oddziale były założone specjalne barierki względnie płyty obrotowe, które uniemożliwiałyby dostęp do kasy większej ilości klientów. Podobne urządzenia znajdują się przed niektórymi kasami kolejowymi. Projekt jest rozpatrywany.

Ob. Michał Bakoś z Oddziału Wojewódzkiego Bydgoszcz zgłosił wniosek, aby w związku z przypadkami nie zgłaszania się niektórych klientów do kasy po odbiór gotówki zaraz po otrzymaniu numerka kasowego oraz przybywania niektórych klientów do banku w stanie nietrzeźwym, ewidencjonować ich nazwiska i interweniować u władz nadrzędnych tych klientów.

Nie wszystkie jednak oddziały wykazały się odpowiednimi rezultatami w akcji usprawnienia obsługi klientów. Spowodowane to było nie zastosowaniem się do wydanych wytycznych i zaleceń. Ten brak zainteresowania był m. in. spowodowany błędnym nastawieniem niektórych pracowników do tej akcji, uważających, iż wprowadzenie usprawnień jest niepotrzebne, ponieważ do oddziału nie wpłynęły jeszcze reklamacje klientów. Pracownicy ci nie zrozumieeli społecznego znaczenia usprawnień oraz nie doceniają wagi ewentualnych reklamacji, którym trzeba z góry zapobiegać, do których nie wolno w ogóle dopuścić.

Bardzo często klienci z różnych względów reklamacji nie składają i kierownicy nie dowiadują się o wadliwości funkcjonowania własnego oddziału. Dlatego czujność kierownictwa oddziału oraz organizacji społeczno - politycznych na odcinku sprawnej obsługi klientów powinna być systematyczna, tym bardziej, że raz wprowadzone usprawnienia w oddziale powinny być s t a l e stosowane.

W jaki sposób można w oddziale kontrolować czy klienci są sprawnie obsługiwani, dał przykład m. in. Oddział Tczew, w swym zobowiązaniu dla uczczenia Święta Odrodzenia 22-go Lipca. Pracownicy Oddziału Tczew, zobowiązali się przeprowadzić w terminie do dnia 20.7. ankietę wśród obsługiwanych przedsiębiorstw i jednostek budżetowych w celu zebrania krytycznych uwag i propozycji, odnośnie zastosowanych usprawnień w obsłudze klientów, a to w celu ewentualnego wprowadzenia dalszych usprawnień. Inne oddziały zorganizowały wrywkowe kontrole obsługi klientów, raz w tygodniu, przez doraźnie wyznaczonego pracownika. Poza tym informacje o sprawności oddziału w obsłudze klientów, można uzyskać poprzez indywidualne zapytania zadawane klientom oraz podczas wspólnych z klientami konferencji.

Kierownik względnie starszy księgowy oddziału winien również w okresach wzmożonego nasilenia ruchu kasowego kontrolować, czy czasokres oczekiwania klientów na załatwienie nie jest zbyt długi. W niektórych oddziałach, dla specjalnie wnikliwego, okresowego skontrolowania sprawności komórek obsługujących klientów, zastosowano następujący system: pracownik odbierający чеки od klientów notował na odwrocie godzinę i minutę przyjęcia чеку do załatwienia, to samo robił kasjer po dokonaniu wypłaty; z końcem dnia zestawiono te czasokresy i wyliczono jak długo byli za-

łatwiani poszczególni klienci, ustalono przeciętny czas obsługi klienta oraz zbadano przyczyny przewlekłego załatwiania klientów, po czym wydano odpowiednie polecenia.

Jak z powyższego wynika, pozytywne rezultaty w obsłudze klientów uzyskują tylko te oddziały, które stale i systematycznie kontrolują swą sprawność. Pamiętać o tym powinien przede wszystkim starszy księgowy, odpowiedzialny zgodnie z pismem okólnym nr 157 z dnia 13.V. br., w pierwszym rzędzie za sprawną obsługę klientów w oddziale.

Rezultaty akcji usprawnienia obsługi klientów polegają więc przede wszystkim na zwróceniu uwagi pracowników oddziałów, na ten niezmiernie ważny odcinek ich pracy, w którym uzewnętrznia się praca oddziałów oraz według którego oceniana jest działalność NBP w szczególności przez jego klientów.

Należy również nadmienić, iż od sprawności obsługi klientów zależy autorytet oddziału NBP wobec kontrolowanych jednostek, gdyż wymagając prawidłowej działalności tych jednostek, musi oddział sam być tego przykładem. Przekonano się również na podstawie praktycznych doświadczeń, iż sprawna obsługa klientów jest związana z odpowiednią, racjonalną organizacją pracy, jest czynnikiem podwyższającym wydajność pracy oraz jest rękojmią wiściwej jakości pracy.

Przeprowadzona akcja, a w szczególności inicjatywa wielu pracowników w kierunku wprowadzenia dodatkowych usprawnień w obsłudze klientów, świadczy o pogłębieniu socjalistycznego stosunku pracowników oddziałów NBP do pracy.

Dalsze usprawnienia będą wyrazem ich walki z biurokratycznym, bezdusznym stosunkiem do klientów; będą zatem realizacją wytycznych VII Plenum KC PZPR.

Andrzej Tymowski

Kontrola funduszu płac jednostek budżetowych

Przeprowadzana od 1.VII. 1949 r. na podstawie Uchwały Rady Ministrów z dn. 21.VI tegoż roku kontrola bankowa funduszu płac ogranicza się w istocie do kontroli funduszu płac produkcyjnego, to znaczy w jednostkach tworzących dochód narodowy materialny, jak przedsiębiorstwa produkcyjne, handlowe i usługowe; natomiast nie obejmuje ona — z wyjątkiem wynagrodzenia pracowników nie biorących bezpośrednio udziału w produkcji, a zatrudnionych w administracji ogólnej przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym — funduszu płac nieprodukcyjnego, to znaczy w jednostkach prowadzących działalność, która nie tworzy dochodu narodowego, jak np. administracji, zdrowia, kultury, sądownictwa itp.

Ograniczenie, wprowadzonej w końcowym etapie planu trzyletniego, kontroli bankowej do funduszu płac produkcyjnego spowodowane było w pierwszym rzędzie faktem, że odgrywał on dużo większą rolę od funduszu płac nieprodukcyjnego, wynoszącego zaledwie około 15% ogólnej kwoty funduszu płac. Niezależnie od tego główne cele kontroli, a mianowicie konieczność:

- 1) zahamowania wzrostu dysproporcji między stopniem wykorzystania funduszu płac a stopniem osiągniętej wydajności, co było wstępnym warunkiem dla stworzenia podstawy wyjściowej realizacji założeń planu sześcioletniego;
- 2) utrzymania równowagi pomiędzy wysokością realizacji zaplanowanego funduszu płac i stopniem realizacji planu produkcji obrotu i usług^{*)};

Można było zrealizować kontrolując fundusz płac produkcyjny a nie obejmując jednocześnie kontrolą funduszu płac innych jednostek i instytucji, kontrolowanych zresztą w pewnym stopniu drogą dyscypliny budżetowej.

Należy ponadto podkreślić, że rozciągnięcie wprowadzonej wówczas kontroli na fundusz płac nieprodukcyjny było niewskazane i dlatego, że zasady i metody kontroli muszą być w omawianym wypadku odmienne od tych, jakie stosuje się przy kontroli bankowej fundu-

^{*)} Vide T. Choliński „Zadania kontroli bankowej funduszu płac przy realizacji planu sześcioletniego” — Wiadomości NBP Nr. 3/1951.

szu płac przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym. Kontrola bowiem funduszu płac produkcyjnego z natury rzeczy jest elastyczna, operatywna, gdyż jest oparta na zasadzie współzależności wysokości funduszu płac od stopnia wykonania planu produkcji czy usług, a więc polega na przestrzeganiu powiązania obu tych wielkości a nie tylko kontroli samego wykonania planu funduszu płac bez jego realizacji w powiązaniu z wykonaniem planu produkcyjnego. Założenie wyjściowe przy kontroli funduszu płac nieprodukcyjnego jest natomiast inne: plan funduszu płac ma tu charakter nieprzekraczalny, w ramach planu proporcjonalny do zatrudnienia; kontrolę cechuje maksimum rygorystyczności.

W miarę pogłębiania się rozrachunku gospodarczego i umacniania dyscypliny finansowej, w miarę potężnienia akcji oszczędnościowej zaistniała jednak konieczność objęcia kontrolą i funduszu płac nieprodukcyjnego. Wyrazem tego jest Uchwała Rady Ministrów z dn. 28.IV. 1951 r. w sprawie rejestracji oraz kontroli przestrzegania dyscypliny finansowej w zakresie etatów, stawek i wydatków administracyjno - gospodarczych (Monitor Polski Nr. A — 59 — poz. 773).

Wyżej wymieniona Uchwała jest zapowiedzią wypełnienia luki jaka istniała dotychczas w kontroli nieprodukcyjnego funduszu płac. Ma ona charakter ramowy i precyzuje w ogólnych zarysach na jakich zasadach winna być przeprowadzana — celem wzmocnienia dyscypliny finansowej — kontrola etatów, stawek, funduszu płac i wydatków administracyjno-gospodarczych *) jednostek budżetowych (z wyjątkiem jednostek Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, których kontrolę unormują osobne przepisy), budżetowanych, instytucji społecznych oraz zarządów (administracji ogólnej) przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym i spółdzielczym. To ostatnie należy podkreślić, gdyż dotychczas zarządy te były kontrolowane na podstawie Uchwały R. M. z 21.VI. 1949 r. o bankowej kontroli funduszu płac. Ze względu na charakter tych płac ta zmiana metody kontroli jest oczywiście słuszna, zapewnia czystość linii kontroli, jasno rozgranicza fundusz płac produkcyjny od nieprodukcyjnego.

Metoda kontroli jest bardzo prosta. Jednostki wyżej wymienione przeprowadzać będą rejestrację etatów, stawek i funduszu płac im przyznanym i zatwierdzonych we właściwym trybie. Organami rejestracji jest:

— Ministerstwo Finansów — dla ministerstw i władz naczynych,

— Wydziały finansowe właściwych prezydentów rad narodowych dla wszystkich innych jednostek.

Po zarejestrowaniu jednostki składają dowód rejestracyjny w finansującym je banku.

Kontrola polegać będzie na:

- 1) analizie przedkładanych do rejestracji etatów, stawek, funduszu płac w świetle posiadanych przez organ rejestracyjny materiałów; Uchwała R. M. przewiduje, że w razie niezgodności przedłożonych do rejestracji dokumentów z danymi otrzymanymi przez organ rejestrujący od nadrzędnego organu finansowego, ma on prawo odmówić ich zarejestrowania w całości lub części;
- 2) porównaniu przez banki składanych zapotrzebowań na środki płatnicze na pokrycie wypłat na place z dowodem rejestracji;
- 3) badaniu zgodności stanu faktycznego i prawnego z dokumentami na podstawie których jednostka wypłaca wynagrodzenie.

Jednostki kontrolowane są zobowiązane udzielać wszelkich wyjaśnień, potrzebnych w związku ze sprawowaną kontrolą organom rejestracyjnym oraz bankom.

Uchwała w następujący sposób precyzuje uprawnienia banków przy kontroli:

*) Zagadnienie tych ostatnich pominiemy w naszych rozważaniach, gdyż nie wiąże się z kontrolą funduszu płac.

„Banki uprawnione są do wstrzymania w całości lub w części wypłaty z tytułu wynagrodzeń za pracę oraz wydatków administracyjno - gospodarczych w razie niezłożenia przez jednostkę podlegającą obowiązkowi rejestracji dowodu rejestracji, jak również w przypadku, gdy zapotrzebowanie środków pieniężnych nie mieści się w granicach zarejestrowanego funduszu płac, stawek, etatów i wydatków administracyjno - gospodarczych. O takich przypadkach banki zawiadamiają niezwłocznie właściwy organ rejestrujący i władzę zwierzchnią danej jednostki celem podjęcia decyzji co do wypłaty wstrzymanych kwot”.

Innymi słowy bank ma kontrolować czy jednostka zadość uczyniła wymogowi rejestracji oraz czy zapotrzebowanie środków pieniężnych mieści się w granicach zarejestrowanego funduszu płac i etatów.

O wszelkich przekroczeniach bank zawiadamia właściwy organ rejestracyjny i władzę zwierzchnią zainteresowanej jednostki.

Zawiadomione przez bank organa rejestracyjne i władze zwierzchnie przeprowadzają odpowiednie dochodzenia, ustalają winnych przekroczeń i stosują przewidziane prawem sankcje.

Wykonanie Uchwały powierzono Ministrowi Finansów, którego uprawniono do wydania odpowiednich zarządzeń wykonawczych i ustalenia w jakim terminie i w jakim zakresie wejdą w życie jej poszczególne przepisy.

Reasumując Uchwała R. M. ustala zasady kontroli produkcyjnego funduszu płac, opierając ją na dwóch podstawowych zasadach: rejestracji przez Min. Finansów lub Wydziały Finansowe etatów, stawek i funduszu płac przyznanego jednostce oraz rygorystycznym przestrzeganiu przez banki zasady, że wypłaty jednostki na place nie mogą przekroczyć w swej wysokości jak i różnić się w strukturze od sum i ich rozbięcia zatwierdzonego w dowodzie rejestracyjnym.

Wprowadzenie w życie omówionej powyżej Uchwały nie było jednak rzeczą prostą i wymagało wielu prac przygotowawczych. Należało więc najpierw zorganizować i przeszkolić cały aparat rejestracyjno - kontrolny w postaci oddziałów (referatów) inspekcji etatów i płac w wydziałach finansowych wojewódzkich (powiatowych) rad narodowych, mający zadanie nadzorowania i kontroli dyscypliny finansowej w zakresie zatrudnienia i uposażenia pracowników nieprodukcyjnych. Niezależnie od tego na dużej trudności napotkano przy opracowaniu przepisów szczegółowych o rejestracji i kontroli etatów, stawek i funduszu płac, tak ze względu na niejednorodny system płac w poszczególnych jednostkach, jak i w powodu konieczności uzgadniania zarządzenia z szeregiem instytucji. Wszystkie te czynniki spowodowały, że zarządzenia wykonawcze Ministerstwa Finansów wprowadzające w życie — zresztą tylko na odcinku jednostek budżetowych — oraz ustalające szczegółowe zasady, tryb rejestracji i kontroli przestrzegania dyscypliny finansowej w zakresie etatów, stawek i funduszu płac, jak również zakres działania poszczególnych organów rejestrujących oraz banków ukazały się dopiero dnia 20 i 21 marca br. (Monitor Polski Nr. A — 32, poz. 466 i 467).

Nie wnikając w szczegóły scharakteryzujemy pokrótce oba te zarządzenia na odcinkach w których precyzują, bądź też rozszerzają wyżej omówioną Uchwałę R. M.

Normują one zagadnienie kontroli jednostek budżetowych i ich środków specjalnych. Minister Finansów skorzystał w tym wypadku z przysługującego mu prawa i wyłączył z obowiązku rejestracji i spod kontroli poza jednostkami wymienionymi w Uchwale R. M. także i rejonowe sądy wojskowe, organizację „Służba Polsce”, Najwyższą Izbę Kontroli oraz Państwowe Ośrodki Maszynowe. Wyłączenie tych ostatnich uzasadnione jest faktem, że P. O. M-y, mimo iż są jednostkami budżetowymi, mają charakter przedsiębiorstw produkcyjnych, wysokość funduszu płac jest w nich uzależniona od wykonania planu produkcyjnego.

Zarządzenie definiuje następnie:

1) pojęcie etatów osobowych jako ilości stanowisk pracowniczych dla danej jednostki na dany okres czasu z uwzględnieniem podziału na grupy uposażenia lub na średnie stawki płac,

2) fundusz płac jako zatwierdzoną na dany okres (zwykle rok budżetowy) dla danej jednostki ogólną kwotę wynagrodzeń przeznaczoną na wypłatę uposażeń zasadniczych, dodatków i ewentualnych premii dla pracowników objętych etatami wraz z kwotami zatwierdzonych wydatków przeznaczonych na nagrody, prace zlecone oraz udział w pracach komisji.

Ostatnia definicja pokrywa się z wszystkimi wypłatami z § 1 klasyfikacji budżetowej i nie obejmuje wypłat z innych §§ nawet i wtedy, gdy merytorycznie wpływają na wysokość funduszu płac. Przykładowo przytoczymy, iż świadczenia w naturze dla pracowników (§ 2 kl. budż.) oraz wydatki osobowe specjalne (np. wynagrodzenie z tytułu umowy o dzieło, fundusz racjonalizatorski współzawodnictwa — § 3 kl. budż.), stanowiące z punktu widzenia ekonomicznego fundusz płac — zwiększają udział ludności w dochodzie narodowym — nie są objęte kontrolą na podstawie tego zarządzenia. Przedstawiony stan rzeczy spowodowany jest tym, że kontrola funduszu płac wiąże się z kontrolą etatów podczas gdy wydatki osobowe specjalne nie są na ogół ściśle powiązane z przyznanymi jednostce etatami ani nie wiążą się z wykonywanymi przez nią normalnymi zadaniami.

W celach pomocniczych zarządzenie wprowadza jeszcze pojęcie węższe miesięcznego funduszu płac tj. zatwierdzonej miesięcznej kwoty wynagrodzenia (§ 1, poz. a—d kl. budż.), bez uwzględnienia wydatków przeznaczonych na nagrody, prace zlecone oraz udział w pracach komisji (§ 1, poz. e—f). Część funduszu płac objęta miesięcznym funduszem jest kontrolowana w skali miesięcznej, reszta w skali rocznej.

Suma miesięcznych funduszy płac nie daje jednak rocznego funduszu tych pozycji. Ogólna roczna kwota wynagrodzeń zasadniczych, dodatków oraz ewentualnych premii dla wszystkich pracowników objętych etatami osobowymi podlega bowiem rejestracji z pomniejszeniem o „intercalare” tj. różnicę z tytułu przewidywanego nieobsadzenia w skali rocznej pełnej ilości zatwierdzonych etatów. W związku z tym suma zatwierdzonych i zarejestrowanych funduszy płac jest większa od zatwierdzonego rocznego funduszu o wysokość „intercalare”. W przypadku pełnego wykorzystania etatów, a w związku z tym miesięcznych funduszy płac, pełne zapotrzebowanie rocznego funduszu bez uwzględnienia „intercalare” może nastąpić jedynie pod warunkiem uzyskania przez jednostkę podlegającą kontroli dodatkowego dowodu zarejestrowania potrzebnych w skali rocznej kwot.

Zarządzenie sprecyzowało zasady i tryb rejestracji, ustalony w sposób ramowy w Uchwale R. M.

Właściwymi dla przeprowadzenia rejestracji w zakresie etatów osobowych, stawek i funduszu płac są:

1) Ministerstwo Finansów — odnośnie władz naczelnych i urzędów oraz wydziałów finansowych prezydentów wojewódzkich rad narodowych,

2) Wydziały finansowe prezydentów wojewódzkich rad narodowych dla pozostałych wydziałów prezydentów W. R. N. oraz wydziały finansowych prezydentów powiatowych rad narodowych,

3) Wydziały finansowe prezydentów powiatowych rad narodowych — odnośnie innych jednostek niewymienionych w punkcie 1 i 2.

Rejestracja ma się odbywać w zasadzie jeden raz na rok. Przedstawiciele jednostek podlegających rejestracji zgłaszają się do organów rejestracyjnych wraz z odpowiednimi dokumentami z których najważniejszym jest zaświadczenie o zatwierdzonych etatach, stawkach i funduszu płac. Organ rejestracyjny obowiązany jest przejrzeć, sprawdzić i skontrolować z posiadanym materiałem przedłożone dowody, wyjaśnić wątpliwości i ewentualne różnice, sprostować oczywiste błędy, tak aby dowód rejestracyjny przedłożony bankowi nie budził żadnych zastrzeżeń; nie bada on jednak przedłożonych dokumentów merytorycznie, nie ma prawa przy

rejestracji kwestionować słuszności ilości i struktury zatwierdzonych jednostek etatów, stawek i funduszu płac. Organ rejestracyjny zamieszcza odpowiednią adnotację na zaświadczeniu po przeprowadzeniu rejestracji.

Z kolei zainteresowana jednostka składa dowód rejestracyjny w oddziale NBP sprawującym jej obsługę kasową. W przypadku nie przedłożenia dowodu oddział odmawia wszelkich wypłat z tytułu płac. Przy zapotrzebowaniu środków na wypłatę uposażeń jednostka przedkłada bankowi — na pięć dni roboczych przed terminem płatności, aby ułatwić oddziałowi kontrolę — specjalne zapotrzebowanie, na podstawie którego bank może ustalić czy jednostka zapotrzebowała środki pieniężne w granicach zarejestrowanego miesięcznego funduszu płac odnośnie płac i dodatków pracowników i odpowiadających temu funduszowi zarejestrowanych etatów osobowych bądź też rocznego funduszu płac odnośnie nagród i płac zleconych i wynagrodzenia za udział w komisjach.

W razie stwierdzenia, że zapotrzebowana kwota przekracza granicę zarejestrowanego miesięcznego bądź rocznego funduszu płac, lub odpowiadających temu funduszowi zarejestrowanych etatów osobowych i stawek — oddział odmawia automatycznie wykonania zapotrzebowania o kwotę przekroczoną ***).

Rola wydziałów finansowych nie ogranicza się jednak do formalnego aktu rejestracji a oddziałów NBP do przestrzegania, aby wypłaty na płace były dokonywane w granicach ustalonych. Wprost przeciwnie. Organa rejestrujące i banki wykonujące obsługę kasową sprawują poza tym kontrolę przestrzegania dyscypliny w zakresie etatów osobowych, stawek i funduszu płac w jednostkach, które dokonały rejestracji. I tak organa rejestracyjne mają między innymi kontrolować: prawidłowość sporządzania list płacy i ich zgodności z rzeczywistymi wydatkami na wynagrodzenia, prawidłowość zaszerzegowania pracowników do grup uposażeń, księgi kasowe celem stwierdzenia czy wpływy kasowe nie są używane na wypłatę wynagrodzeń, karty wydatków celem ustalenia czy poza kredytami przeznaczonymi na płace nie są użytkowane w tym celu inne kredyty budżetowe, wydatki na prace zlecone celem ustalenia wykonania zleceń i uzasadnienia wypłaty wynagrodzenia za te prace.

Kontrole przeprowadzone przez wydziały finansowe winny być dokładne i wnikliwe; nie mogą ograniczać się do zaewidencjonowania usterek. Organ kontrolny obowiązany jest do udzielania porad i instruowania — szczególnie w pierwszym okresie — instytucji kontrolowanych. Racjonalne wykonanie kontroli polega na zbadaniu przyczyn ewentualnych przekroczeń, przeprowadzeniu zagadnienia i pouczeniu o środkach zapobiegawczych. O przekroczeniach organa kontrolujące mają obowiązek zawiadamiać władze przełożone danej jednostki a w razie oczywistej złej woli osób winnych przekroczenia sprawę skierować do prokuratora.

Na podstawie wyników dokonanej rejestracji i przeprowadzonej kontroli ma kształtować się pogląd na racjonalność gospodarki, organizacji planu prac i potrzeb jednostek budżetowych. Konfrontując stan faktyczny z zatwierdzonymi i zapotrzebowanymi przez jednostki budżetowe etatami i funduszem płac organa rejestracyjne będą mogły wyciągnąć krytyczne wnioski, które obowiązane są przekazać władzom zwierzchnim jednostki i Ministerstwu Finansów. W ten sposób wiele cennych wskazówek winno dotrzeć do władz naczelnych i do Państwowej Komisji Etatów, które na tej podstawie będą miały możliwość skorygowania i racjonalizowania swoich decyzji.

Do obowiązku banku należy kontrolowanie czy jednostka kontrolowana nie wypłaca wynagrodzeń z wpły-

***) Pewnych odchyień od tej zasady w niektórych jednostkach budżetowych spowodowanych uzależnieniem wysokości ruchomej części płac od wykonania planu produkcyjnego omawiać nie będziemy, gdyż i tak wyjątek ten zaniknie w miarę postępującej stopniowo unifikacji systemu płac w jednostkach budżetowych.

wów kasowych lub zaliczki budżetowej, bądź też nie zużywa na inne cele środków pieniężnych podjętych na wypłatę wynagrodzeń. Poza tym, w razie potrzeby, bank może sprawdzać, czy dokumenty przedstawione bankowi przy zapotrzebowaniu środków pieniężnych na wypłatę wynagrodzeń są zgodne ze stanem faktycznym.

Jest oczywistym, że ponieważ funkcje organów rejestracyjnych i Oddziałów NBP ściśle się ze sobą wiążą i zająć na odcinku omawianych spraw, konieczna jest jak najdalej idąca współpraca tych organów. Znajduje to swój wyraz m. in. w obowiązku przesyłania przez Oddziały NBP odpisów wszelkich protokołów z przeprowadzanych kontroli, ewentualnie ze stwierdzonych przekroczeń, do wiadomości organów rejestracyjnych.

Podsumowując powyższe bardzo ogólne uwagi trzeba stwierdzić, że akcja rejestracyjna i związana z nią

kontrola jest akcją nadzwyczaj precyzyjną, powodującą daleko idące skutki z punktu widzenia dyscypliny finansowej, aż do wstrzymania wypłaty uposażenia. Stosowana bezdusznie mogłaby doprowadzić do załamania prac w jednostkach budżetowych podlegających rejestracji. Dlatego też ostrożność wymagała, aby odroczyć na trzy miesiące po planowanym ukończeniu rejestracji i rozpoczęciu kontroli (1.6. 1952 r.) akcji egzekutywnej banku (1.9. 1952 r.) w postaci odnowienia honorowania wypłat na płace jednostkom budżetowym i niezarejestrowanym, ewentualnie składającym zapotrzebowania niezgodne z przyznanymi w dowodzie rejestracyjnym limitami etatów i płac. Okres ten powinien być wykorzystany, zarówno przez jednostki kontrolowane jak i organa kontrolujące, celem maksymalnego zapoznania się z metodami kontroli, jej techniką, co usunie ewentualne trudności i zadrażnienia w przyszłości.

Jerzy Bednarowicz

Drobna wytwórczość w świetle nowej instrukcji służbowej dz. VI¹⁾

II

Instrukcja Ministerstwa Przemysłu Drobno i Rzemiosła w sprawie opracowania planu techniczno-przemysłowo-finansowego drobnej wytwórczości na 1952 rok uwzględnia daleko idące uproszczenia wzorów i obliczeń planu finansowego. Normatyw środków obrotowych, ustalony w planach finansowych drobnej wytwórczości na 1952 rok dzieli się na najbardziej zasadnicze grupy środków obrotowych i to:

1. zapasy materiałowe (obejmujące łącznie materiały podstawowe, pomocnicze, paliwo, opakowanie, części zapasowe maszyn i przedmioty nietrwałe),
2. półfabrykaty i roboty w toku,
3. wyroby gotowe,
4. towary.

Przy ustalaniu normatywu zapasów materiałowych przyjęto współczynnik rotacji wspólny dla wszystkich składników tego normatywu, a zatem jednolity wskaźnik w dniach dla zapasów materiałów podstawowych, pomocniczych, paliwa, opakowania, części zapasowych maszyn i przedmiotów nietrwałych mimo, że różna jest na ogół częstotliwość obrotu poszczególnych składników. Inaczej z reguły kształtuje się w przedsiębiorstwie rotacja np. materiałów pomocniczych, a inaczej opakowania lub przedmiotów nietrwałych. Współczynnik ustalający średnią rotację dla wszystkich składników zapasów materiałowych nie zawsze daje maksymalny efekt na odcinku wykorzystania normowania jako jednego z czynników wpływających na przyspieszenie obiegu środków obrotowych.

W przemyśle wielkim i średnim, gdzie większa jest precyzja planowania, normatyw zapasów materiałowych dzieli się na szereg rodzajowych grup w układzie wynikającym z klasyfikacji ekonomicznej. Wobec braku analogicznego podziału tego normatywu w przedsiębiorstwach przemysłu drobnego, zachodzi konieczność odrębnego wyjaśnienia w przepisach szczegółowych kredytu na zapasy materiałowe oraz kredytu na nadzwyczajne potrzeby na tę część zapasów, a zwłaszcza tych punktów Instrukcji Służbowej Dz. VI, które nakładają pewne obowiązki, zakładając równo-

częściej, że normatyw zapasów materiałowych podzielony jest na grupy rodzajowe.

Osobnego omówienia wymaga zatem m. in. wzór oświadczenia o stanie wartości ponadnormatywnych zapasów materiałowych, obejmujący specyfikację zapasów według poszczególnych rodzajowych składników tych zapasów.

W wspomnianej specyfikacji — z uwagi na brak podziału normatywu materiałów na poszczególne składniki — przedsiębiorstwa przemysłu drobnego podają w zasadzie jedynie stan faktyczny tych zapasów. W związku z zasadą wyłączenia — jako nie podlegających kredytowaniu — ponadnormatywnych zapasów części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych, omawiane przedsiębiorstwa podają ponadto w specyfikacji we wszystkich tych przypadkach, gdy stany prawidłowe wspomnianych składników są niższe od stanów faktycznych tych aktywów:

1. w kolumnie „normatyw” — stany prawidłowe części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych, ustalone na wniosek przedsiębiorstwa przez jego jednostkę nadrzędną,

2. w kolumnie „stan ponadnormatywny” — odchylenia stanów faktycznych tych zapasów od stanów prawidłowych.

Obliczenie stanu prawidłowego części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych polega na wyodrębnieniu z normatywu materiałów — ustalonego w planie na ultimo danego kwartału — odpowiedniej kwoty przypadającej w normatywie na te składniki i dokonywane jest przez pomnożenie planowanego, przeciętnego w kwartale, dziennego zużycia części zapasowych maszyn oraz przedmiotów nietrwałych razy wskaźnik w dniach przyjęty w planie dla ogółu zapasów materiałowych. Ustalony według tych zasad „pseudo” normatyw części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych, obrazuje wartość omawianych składników finansowaną środkami stanowiącymi pokrycie normatywu oraz jest zasadniczą podstawą dla ustalenia ponadnormatywnych wartości podlegających wyłączeniu jako nie nadające się do kredytowania.

Wyłączając stany ponadnormatywne (tj. ściślej: przerosty ponad stany prawidłowe) części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych, nie

¹⁾ Część I w Nr. 8, Wiadomości NBP.

podlegające kredytowaniu z uwagi na rodzaj zapasu, stosuje się zasadę, że jeśli w jednym z tych składników występują przerosty, a w drugim z nich stan faktyczny nie osiąga prawidłowej wysokości — wyłączenie następuje po skompensowaniu przerostów z wartościami brakujących do stanu prawidłowego zapasów. Omawiane składniki zapasów materiałowych wyłącza się więc według następujących przykładów:

Przykład 1

Rodzaj zapasu	Stan prawidł.	Stan faktyczny	odchylenie
Części zapasowe maszyn i urządzeń	400	530	+ 130
Przedmioty nietrwałe	600	670	+ 70
	do wyłączenia		200

Przykład 2

Rodzaj zapasu	Stan prawidł.	Stan faktyczny	odchylenie
Części zapasowe maszyn i urządzeń	400	530	+ 130
Przedmioty nietrwałe	600	520	- 80
	do wyłączenia		50

Ustalając według podanych wyżej zasad stany prawidłowe dla części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych i traktując te stany jako normatyw dla omawianych składników, spełnia się jednak w niektórych przypadkach pewną niedokładność. Polega ona na tym, że dla obliczenia stanu prawidłowego tych składników przyjmuje się wskaźnik w dniach wynikający z planu, a więc wskaźnik wspólny dla wszystkich zapasów materiałowych — nie zawsze typowy w danym przedsiębiorstwie dla części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych. Niedokładność o której mowa może wystąpić ostrzej w przedsiębiorstwie dla którego charakterystycznymi są: szczególnie wysokie zużycie części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych względnie wyjątkowo długa rotacja tych składników. Stąd też, w stosunku do wspomnianych przedsiębiorstw oddział, za zgodą Departamentu Kredytów może nie wyłączać tego stanu części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych, który odpowiada różnicy między minimum tych zapasów niezbędnych dla planowej działalności, a stanem prawidłowym — wyodrębnionym z normatywu — obliczonym dla tych składników w oparciu o wskaźnik z planu, wspólny dla ogółu zapasów materiałowych.

Przykładowo:

a. wskaźnik w dniach z planu — przeciętny dla wszystkich składników zapasów materiałowych	15
b. przeciętne zużycie dzienne części zapasowych maszyn i urządzeń	100
c. przeciętne zużycie dzienne przedmiotów nietrwałych	150

d. stan prawidłowy obu składników $[(b + c) \cdot a]$	3.750
e. niezbędne dla planowej działalności minimum części zapasowych maszyn i urządzeń	4.500
f. niezbędne dla planowej działalności minimum przedmiotów nietrwałych	9.000
g. razem (e + f)	13.500

Wysokość minimum zapasów części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych niezbędną dla planowej działalności przedsiębiorstwa (poz. g.) oblicza się przez dodanie planowanego na dany kwartał zakupu tych składników np. 28.000 do remontu tych zapasów na początek kwartału np. 12.000 (pod warunkiem, że nie ma w nim przerostów) i odjęcie planowanego na dany kwartał zużycia omawianych zapasów np. 26 — 500. Jeżeli przyjmie się w przykładzie, że stan faktyczny części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych na ultimo kwartału wynosi 15.000 — wówczas pokrycie tych środków przedstawiać się może następująco:

- w ramach pokrycia normatywu funduszami własnymi i kredytem normatywnym — stan 3.750;
- za zgodą Departamentu Kredytów kredytem na nadzwyczajne potrzeby — stan 9.750 (tj. 13.500 — 3.750);
- do wyłączenia jako nie podlegający kredytowaniu — stan 1.500 (tj. 15.000 — 13.500).

Stosowanie podanej wyżej zasady przy wyłączeniu ponadnormatywnych zapasów materiałowych nie może mieć charakteru powszechnego.

Części zapasowe maszyn i urządzeń oraz przedmioty nietrwałe w przedsiębiorstwach przemysłu drobnego z reguły nie powinny stanowić poważniejszej pozycji, a w związku z tym stan tych składników objęty normatywem w ramach wskaźnika wspólnego dla wszystkich składników zapasów materiałowych winien w przeważającej większości przedsiębiorstw pokryć minimalne ich potrzeby nawet wówczas, gdy rotacja omawianych składników jest znacznie dłuższa. Uzasadnieniem wniosku w sprawie nie wyłączenia określonych kwot ponadnormatywnych stanów części zapasowych maszyn i urządzeń oraz przedmiotów nietrwałych w przedsiębiorstwie przemysłu drobnego może być w zasadzie jedynie wyjątkowo wysokie planowe zużycie tych składników zapasów materiałowych. W tych warunkach wnioski oddziałów w tej sprawie do Departamentu Kredytów mogą należeć jedynie do wyjątków.

Specyfikacja zapasów według grup rodzajowych obejmuje również oświadczenie o stanie wartości ponadnormatywnych zapasów wyrobów gotowych oraz oświadczenie o statnie ponadnormatywnych zapasów towarów. Ponieważ i w odniesieniu do tych zapasów, normatywy ustalone dla przedsiębiorstw przemysłu drobnego nie dzielą się na poszczególne składniki rodzajowe — przedsiębiorstwo wypełnia w specyfikacji jedynie pozycje dotyczące stanów faktycznych. Brak normatywów dla poszczególnych składników rodzajowych a w konsekwencji brak możliwości ustalenia w jakiej wysokości w określonych składnikach kształtu-

ją się stany ponadnormatywne, utrudnia oddziałowi w pewnej mierze analizę stanów ponadnormatywnych. Biorąc jednakże pod uwagę fakt, że mamy tu do czynienia z przedsiębiorstwami drobnymi, oddział może drogą inspekcji w przedsiębiorstwie stosunkowo łatwo wypośrodkować w którym ze składników danej grupy zapasów powstały przerosty.

W ustalonych na rok 1952 normatywach środków obrotowych dla przedsiębiorstw przemysłu drobnego pominięte zostały nakłady przyszłych okresów, chociaż aktyw ten występuje w wielu jednostkach omawianego przemysłu w stosunkowo znacznych kwotach. Odnosi się to zwłaszcza do takich nakładów prostych jak np. koszty kapitalnych remontów w obiektach obcych bądź też nakładów przeznaczonych do wtórnego rozliczenia jak np. koszty większych remontów bieżących, koszty organizacji nowej produkcji lub nowych punktów usługowych. Brak określenia niezbędnego minimum, na jakim w przedsiębiorstwie winny się kształtować nakłady przyszłych okresów w związku z wykonywaną planową działalnością gospodarczą, utrudnia bankową kontrolę tego odcinka. Moment ten wpłynął na konieczność ustalenia w przepisach szczegółowych dla przemysłu drobnego odmiennych nieco od ogólnych założeń Instrukcji Służbowej Dz. VI zasad kredytowania nakładów przyszłych okresów i odpowiednio przystosowanych w związku z tym zasad kontroli kształtowania się tych nakładów.

Wobec nie objęcia rozliczeń międzyokresowych czynnych normatywnym ustalonym dla przedsiębiorstwa, przyjęto do kredytowania zasadę, że normatyw dla tych nakładów wynosi zero. Cały stan nakładów przyszłych okresów — faktyczny względnie planowany — traktowany jest jako stan ponadnormatywny. W tych wa-

runkach — w przedsiębiorstwie o produkcji ciągłej (nie-sezonowej) — zalicza się do grupy nakładów o charakterze celowym:

1. część nakładów dotyczących zaopatrzenia materiałowego — w takiej proporcji do ogółu nakładów zaopatrzenia materiałowego jaką stanowią celowe ponadnormatywne zapasy materiałowe w stosunku do ogółu zapasów materiałowych,

2. te z pozostałych nakładów materiałowych w których bezspornie występuje czynnik sezonowości.

Reszta nakładów przyszłych okresów podlega zaliczeniu do grupy „inne” z której wyłącza się nakłady nie nadające się z uwagi na swój charakter do kredytowania. Wyłączeniu podlega w pierwszym rzędzie część nakładów zaopatrzenia materiałowego w takiej proporcji do ogółu nakładów zaopatrzenia materiałowego, jaką stanowią wyłączone ponadnormatywne zapasy materiałowe w stosunku do ogółu zapasów materiałowych. Ponadto wyłącza się te z pozostałych nakładów i wydatków w grupie „inne”, które nie dotyczą przyszłych okresów, stanowią aktyw wątpliwy lub reprezentują stratę przedsiębiorstwa i w związku z tym niewłaściwie ewidencjonowane są w grupie nakładów przyszłych okresów bądź też wydatki lub nakłady do rozliczenia, które wykonane zostały bez uzasadnienia gospodarczego. Ponieważ zwłaszcza spółdzielnie ewidencjonują w tej grupie kont różne niekiedy w swym charakterze wydatki i nakłady, prawidłowe dokonanie pozostałych wyłączeń możliwe jest tylko przy wnikliwej i powiązanej z ogólną działalnością przedsiębiorstwa analizie wykazanych wartości. Szczególnie pożądanym instrumentem analizy w tych przypadkach są inspekcje bankowe w przedsiębiorstwie.

Front Narodowy jest jednością wszystkich Polaków, którzy gotowi są oddać swe myśli, zapal i siły walce o zwycięskie wykonanie historycznych planów narodowych, planów uprzemysłowienia i wszechstronnego rozwoju Polski.

Wydajność pracy operacyjnej w oddziałach NBP w I półroczu 1952 r.

W referacie wygłoszonym na VII Plenum KC PZPR Prezydent Bolesław Bierut omawiając zagadnienie planowego rozdziału siły roboczej, jako podstawowego warunku sprawnego wykonania planu sześcioletniego, zwrócił m. in. uwagę, iż należy zwalczać wszelkie tendencje do rozdetych, asekuracyjnych zapotrzebowań siły roboczej przez poszczególne resorty. Następnie Tow. Bolesław Bierut stwierdził, iż zakładom pracy należy zapewnić siłę roboczą nie tylko poprzez werbunek z zewnątrz, lecz również poprzez pełne wykorzystanie siły roboczej posiadanej przez dany zakład. Tow. Bolesław Bierut powiedział:

„W tej dziedzinie rezerwy wewnętrzne zakładów są olbrzymie. Olbrzymie wyniki może tu dać bezwzględna walka z bumelanctwem i pełne zlikwidowanie, nieusprawiedliwionej absencji. Olbrzymie rezerwy w zakresie siły roboczej mogą być wykorzystane i uruchomione poprzez pełne wykorzystanie dnia pracy, przez odpowiednie przygotowanie pracy każde-

go stanowiska roboczego, zmniejszenie postojów, skuteczne prowadzenie planowo - zapobiegawczych remontów itd. Olbrzymie rezerwy wewnątrz — zakładowe kryją się w nadmiernej ilości robotników nie zatrudnionych bezpośrednio w produkcji oraz w niedostatecznym zakresie robót normowanych.

Bardzo często nasze zakłady próbują tłumaczyć nie wykonanie planów produkcyjnych brakiem siły roboczej. Tymczasem analiza pracy wykazuje, że w wielkiej ilości przypadków nie w braku siły roboczej leży przyczyna, lecz w nieporządku panującym w zakładzie, w złej organizacji pracy, w rozluźnieniu dyscypliny i w bumelanctwie, w marnotrawstwie siły roboczej i niewłaściwym jej wykorzystaniu“.

Z poruszonego zagadnienia, analizując je tylko pod kątem wewnętrznej gospodarki Banku, dla jednostek organizacyjnych Narodowego Banku Polskiego wynika z a d a n i e jak najracjonalniejszej gospodarki posiadanymi etatami, zadanie dalszego usprawnienia prac

i podwyższanie jej wydajności. W ten sposób NBP ułatwi planowy rozdział siły roboczej i przyczyni się do wzrostu zatrudnienia bezpośrednio w produkcji.

Metodą umożliwiającą realizację powyższego zadania jest m. in. wprowadzony od 1951 r. s y s t e m statystycznego normowania pracy. Znaczenie jego polega przede wszystkim na możliwości statystycznego ustalania wydajności pracy przez każdy zespół operacyjny w oddziale. Świadomość faktu, że jedne zespoły pracownicze nie wykonują, a inne wykonują, a nawet znacznie przekraczają miesięczne statystyczne normy pracy, jest czynnikiem mobilizującym do wprowadzania różnych, bardzo wartościowych usprawnień, rozwijania szkolenia, wprowadzania mechanizacji itp.

Ustalone na 1952 rok zadania planowe w zakresie wydajności pracy operacyjnej (patrz

„Wiadomości NBP“ nr VII/52, str. 491) są dla oddziałów dodatkowym bodźcem mobilizującym do wzmoczenia ideologicznego i zawodowego szkolenia, do podwyższenia poziomu pracy.

Zadania planowe wyznaczone na ultimo II kwartału br. zostały wykonane w 115,70%. Mówi to o dużej dynamice z jaką zareagowali pracownicy oddziałów na nowe normy statystyczne wprowadzone od I.I. br. oraz na postawione im do wykonania planowe zadania.

Analizę wykonania planowych zadań wydajności przeprowadza się w oparciu o dane statystyki pracy. Ogólna ilość pracy operacyjnej i ilość pracogodzin przeznaczonych dla jej wykonania przedstawiała się więc w I półroczu br. następująco:

Miesiące	Ilość pracy operacyjnej wyrażonej w punktach	Ilość roboczogodzin zużytych dla wykonania pracy operacyjnej (łącznie z narzutem)	Wydajność we wszystkich oddziałach	Planowany wzrost wydajności na ultimo kwartału
I	72.789.587	1.552.189	94 %	
II	79.802.908	1.505.992	106 %	
III	95.998.531	1.574.049	122 %	114,2 %
IV	82.994.227	1.391.205	119 %	
V	85.851.738	1.357.434	126 %	
VI	83.316.353	1.218.504	137 %	118,4 %

Zestawienie wskazuje w jaki sposób kształtowała się wydajność pracy w I półroczu br. oraz jak przebiegało wykonanie zadań planowych.

Globalne dane statystyczne mówią nam, iż ilość pracy operacyjnej w I półroczu wzrastała, zaś ilość roboczogodzin malała, z wyjątkiem miesiąca marca, w którym przeprowadzana była akcja kompensaty i NPR. Zmniejszanie się ilości roboczogodzin spowodowane było zwolnieniem nadmiernych rezerw osobowych z komórek operacyjnych lub przekazaniem ich do komórek kredytowych; częściowo również spowodowane było urlopami wypoczynkowymi.

Nieco odmiennie kształtowała się p r z e c i ę t n a wydajność pracy w pierwszym półroczu br., która wynosi 116,80%, a więc jest bardzo zbliżona do zadania planowego (118,40%) wyznaczonego na ultimo II kwartału. Przeciętna wydajność pracy, będąca drugim niemiernym ważnym wskaźnikiem wysiłku pracy oddziałów, jest dlatego mniejsza od wyznaczonej planem, ponieważ zaważyły na niej wyniki wydajności z miesięcy stycznia i lutego w których jak wykazuje powyższa tabela, podobnie zresztą jak co roku, nastąpiło poważne zmniejszenie ilości operacji z przyczyn od oddziałów zupełnie nie zależnych. Na przyszłość można jedynie zalecić, aby w miesiącach: styczniu i lu-

tym, po zakończeniu prac bilansowych, było w banku przeprowadzane wyjątkowo intensywne szkolenie, w celu racjonalnego wykorzystania zmniejszonej ilości operacji.

Brak równomierności w kształtowaniu się wydajności pracy w oddziałach, na co wskazuje różnica pomiędzy przeciętną wydajnością a zadaniem planowym, spowodowany był jednakże nie tylko przyczynami obiektywnymi, niezależnymi od oddziałów (wahania ilości pracy), lecz również nieumiejętnym zaplanowaniem urlopów wypoczynkowych i niedostatecznym ich wykorzystaniem w miesiącach od stycznia do maja. Według obowiązujących norm obowiązywało wykorzystanie w I półroczu **50% urlopów**, tymczasem w oddziałach wykorzystano urlopy:

- w komórkach operacyjno - rachunkowych **tylko w 42,1%** (np. w wojew. krakowskim zaledwie 32,2%),
- w komórkach kredytowych **tylko w 33,5%** (np. w wojew. olsztyńskim zaledwie 22,8%),
- w komórkach administracyjnych **tylko w 35,8%** (np. w województwie olsztyńskim 28,5%).

Ponieważ zaległości urlopowe mogą spowodować w II półroczu bieżącego roku w oddzia-

łach pewne trudności, a w szczególności wzrost ilości godzin nadliczbowych, przeto w przyszłości należy bardziej rygorystycznie ustalać i przestrzegać planów urlopowych oraz nie dopuszczać do tych, tak szkodliwych dla prawidłowego

przebiegu pracy bankowej zakłóceń organizacyjnych i strat.

Przebieg realizacji zadań planowych wydajności pracy w oddziałach wg województw, przedstawia następująca tabela:

Oddziały w woj.	Wydajność pracy operacyjnej w miesiącach 1952 r.						Planowany wzrost wydaj- ności na ult- mo II kwart.	Wykonanie zadania planowego w %	Przeciętna wydajność w I półroczu	Przeciętna wydaj- ność w I półroczu w porównaniu z zadaniami plano- wanymi na ultimo II kw. w %
	I	II	III	IV	V	VI				
Białystok	78	88	103	104	114	125	110	113,6%	101	92%
Bydgoszcz	91	104	117	119	128	136	122	114,4%	115	94%
Gdańsk	93	106	121	120	126	135	120	112,5%	115	96%
Katowice	105	120	137	130	132	141	140	100 %	127	91%
Kielce	90	98	118	111	118	126	106	118,9%	109	103%
Koszalin	89	104	111	112	115	126	113	111,5%	110	97%
Kraków	85	102	116	114	125	132	113	116,8%	111	98%
Lublin	98	112	130	123	130	138	117	117,9%	122	108%
Łódź	90	105	119	119	130	140	115	121,7%	116	101%
Olsztyn	87	96	113	113	114	126	106	118,9%	107	101%
Opole	111	114	120	128	135	140	128	109,4%	124	97%
Poznań	92	103	118	115	126	140	122	114,8%	114	93%
Rzeszów	93	101	113	115	126	136	117	116,2%	113	97%
Szczecin	88	103	118	113	121	135	110	122,7%	112	102%
Warszawa	94	104	129	125	134	145	120	120,8%	120	100%
Wrocław	97	108	125	120	126	140	137	102,2%	118	86%
Zielona Góra	93	106	116	118	119	123	110	111,8%	112	102%
Wydajność wszyst- kich oddziałów	94	106	122	119	126	137	118,4	115,7%	116,8	99%

Ponieważ zadania planowe zostały ustalone jednolicie na podstawie wyników wydajności za miesiąc listopad 1951 r., przeto wobec równego dla wszystkich województw startu największą dynamikę organizacyjną wykazały oddziały województw, które na ultimo II kwartału najbardziej przekroczyły wykonanie zadań planowych, a mianowicie województwa łódzkiego — 121,7% (wobec wydajności w m-cu XI.51 — 119%) i województwa warszawskiego 120,8% (wobec wydajności w m-cu XI.51 — 124%). Ta dynamika dowodzi o dużym wysiłku jaki wykazały o/w Łódź i Warszawa w organizowaniu prac w podległych oddziałach oraz dowodzi o właściwym zrozumieniu zadań planowych przez te oddziały.

Oddziały innych województw znajdujące się w czołówce wykonania zadań planowych również znacznie podwyższyły wydajność w okresie od miesiąca XI. 1951 r. — do VI. 1952 r. (np. szczecińskiego, olsztyńskiego, kieleckiego), nie

mniej jednak wydajność ta nie jest w tych oddziałach wykładnikiem li tylko postępu w szkoleniu oraz reorganizacji prac — co niewątpliwie miało też miejsce — lecz jest również spowodowane nie skompletowaniem obsady osobowej w niektórych oddziałach. Należy zwrócić w tych oddziałach szczególną uwagę, iż **wydajność prac nie może być uzyskiwana w żadnym przypadku kosztem pogorszenia się jakości pracy.** Wzrost wydajności spowodowany stałymi lub przejściowymi brakami personalnymi, w tych przypadkach gdy pozostali pracownicy nie są jeszcze dostatecznie przeszkoleni i wprawieni w pracy, wymaga specjalnej czujności ze strony oddziałów wojewódzkich.

Najmniejsze stosunkowo wyniki w wykonaniu zadań planowych w zakresie wydajności wykazują oddziały województw: katowickiego, wrocławskiego i opolskiego, co jednakże jest w zupełności usprawiedliwione.

Oddziały bowiem tych województw po uzyskaniu szczytowej wydajności w 1951 r., posiadają obecnie znacznie trudniejsze warunki realizacji zadań planowych i pracownicy tych oddziałów muszą wprowadzać znacznie większe usprawnienia, niż w oddziałach innych województw.

Podobnie kształtują się przeciętne wyniki wydajności pracy za I półrocze br., które w porównaniu z zadaniami planowymi na ultimo II kwartału br., nie zostały w 100% uzyskane przez oddziały województw: krakowskiego, koszalińskiego, opolskiego, rzeszowskiego, gdańskiego, bydgoskiego, poznańskiego, białostockiego i wrocławskiego. Należy zatem zwrócić również uwagę, aby przy analizowaniu wykonania zadań planowych, porównywać je nie tylko z wynikami na ultimo kwartału (co wskazuje na dynamiczność wzrostu wydajności pracy) ale, również z przeciętnymi wynikami za cały ubiegły okres planowy (co wskazuje na równomierność wzrostu wydajności pracy). Aby zapewnić bardziej równomierny wzrost wydajności pracy w oddziałach winny działały organizacyjno - inspekcyjne czuwać nad bardziej planowym niż dotychczas regulowaniem wysokości zatrudnienia w oddziałach (ilości roboczogodzin) w stosunku do przewidywanej ilości pracy oraz czuwać, aby wydajność w oddziałach nie uległa zniekształcaniu w skutek zmniejszania jej w niektórych miesiącach kwartału.

Jednym z bardzo pozytywnych rezultatów ustalenia zadań planowych, jest widoczne w bieżącym roku wyrównywanie wyników wydajności pracy pomiędzy województwami i pomiędzy oddziałami w województwach. Zadania planowe zmobilizowały bowiem w skuteczny sposób szczególnie oddziały o najniższej wydajności pracy, którym w ten sposób postawiono konkretnie określony i osiągalny cel: **zwiększenie wydajności pracy do ustalonego zadania planowego.**

Tak np. o ile w miesiącu listopadzie 1951 r. różnica pomiędzy województwem o najniższej,

a najwyższej wydajności pracy wynosiła 43%
 — oddziały wojew. katowickiego — 152%
 — „ „ kieleckiego — 109%
 o tyle w miesiącu czerwcu 1952 r. różnica ta wynosiła już znacznie mniej: 22% pomiędzy
 — oddziałami wojew. warszawskiego — 145%
 — oddziałami wojew. zielonogórskiego — 123%

Analizując bezwzględną wydajność pracy oddziałów poszczególnych województw można się spodziewać, iż w następnych miesiącach lokaty niektórych województw ulegną zmianom, na korzyść tych, które posiadają duże możliwości organizacyjne, nie wykorzystane jeszcze dotychczas w racjonalny sposób (dotyczy to przede wszystkim oddziałów województw: krakowskiego, gdańskiego i bydgoskiego). Wyrównywanie wyników wydajności pracy jest przejawem pozytywnym, uzyskiwanym dzięki pracom nad rozpowszechnieniem przodujących metod pracy, dzięki analizie i operatywnemu wykorzystywaniu statystyki pracy, dzięki intensywnemu szkoleniu ideologicznemu, zawodowemu itd.

Charakterystyczny jest najwyższy wzrost wydajności pracy w miesiącu czerwcu w oddziałach województwa warszawskiego, które uzyskały pierwszą lokatę, a zajmowały dotychczas lokaty: w m-cu styczniu — piątą, w lutym — ósmą, marcu — trzecią, kwietniu — drugą, maju — drugą. Uzyskanie pierwszego miejsca w wydajności pracy przez oddziały województwa warszawskiego w skali ogólnokrajowej w miesiącu czerwcu, dowodzi o dużym wysiłku organizacyjnym pracowników tych oddziałów oraz oddziału wojewódzkiego, a w szczególności działu „organizacyjno - inspekcyjnego“.

Wyjaśnienie przyczyn wzrostu wydajności pracy w oddziałach województwa warszawskiego, większego niż w oddziałach województwa katowickiego ułatwia analiza następującego zestawienia:

Wydajność pracy oddziałów			Ilość pracy operacyjnej (punktów) wynosiła :	Ilość wykorzystanego czasu dla wykonania tej pracy (pracogodziny) wynosiła :
województwa	w miesiącu	wynosiła		
warszawskiego	XI.51	124 %	9.139.688	147.873
	VI.52	145 %	10.133.403	139.394
katowickiego	XI.51	152 %	11 391.593	150.258
	VI.52	141 %	11.057.618	157 405

Zestawienie powyższe wskazuje, iż pracownicy oddziałów województwa warszawskiego, pomimo zwiększonej ilości pracy operacyjnej, potrafili tak prace zorganizować, że wykonali

ją mniejszą ilością roboczogodzin, gdy tymczasem przy spadku ilości pracy operacyjnej w oddziałach województwa katowickiego, wzrosła w tych oddziałach ilość roboczogodzin.

Jedną z metod umożliwiających podwyższenie wydajności pracy w NBP są ustalone przez Zarząd Banku na 1952 r. zadania planowe mechanizacji pracy.

Zadania **planowe mechanizacji w I półroczu** zostały wykonane w 161%.

Zamiast zaplanowanego zmechanizowania 91 oddziałów, zmechanizowano 155 różnych komórek w 147 oddziałach. Ogółem zmechanizowano w I półroczu:

122	komórki rachunków bankowych,
36	„ obsługi budżetu Państwa,
7	„ rozliczeń inkasowych.

Najwięcej oddziałów zostało objętych mechanizacją w województwie poznańskim — 27 oddziałów, katowickim — 18, wrocławskim — 16, olsztyńskim — 13, warszawskim — 10 itd.

Ponadplanowo zmechanizowano największą ilość oddziałów w województwie krakowskim i katowickim. Wszystkie województwa wykonały plan mechanizacji z nadwyżką. Przekroczenie wykonania zadań planowych zostało w tych województwach uzyskane dzięki inicjatywie oddziałów i aktywności b. dz. „O. K. P.“ w oddziałach wojewódzkich, a w rezultacie przyczyniło się w dużym stopniu do wykonania zadań planowych wydajności pracy.

W toku naszych dalszych rozważań stwierdzić trzeba, że nie we wszystkich oddziałach zostały wykonane zadania planowe wydajności pracy. Nie wykonanie tych zadań może być usprawiedliwione jedynie w najmniejszych oddziałach VI kategorii, które z uwagi na konieczność utrzymania minimalnej obsady personalnej oraz z powodu niewielkiej ilości czynności nie mogły mieć przejściowo wyższej wydajności pracy. Oddziały te posiadają jednak bardzo małą ilość punktów wskutek czego nie mają prawie żadnego wpływu na wykonanie wojewódzkich zadań planowych wydajności pracy.

Niektóre oddziały w poszczególnych województwach nie wykonały zadań planowych podwyższenia wydajności pracy z różnych przyczyn, a głównie wskutek:

- Braku należytego socjalistycznego stylu pracy, współzawodnictwa pracy i ruchu usprawnień pracowniczych, braku kolektywności pracy w zespole pracowniczym oddziału.
- Braku szkolenia ideologicznego i zawodowego.
- Nie analizowania statystyki pracy, nie ustalenia zadań planowych wydajności dla

poszczególnych komórek w oddziale, a w szczególności braku mobilizujących zadań dla komórek o najniższej wydajności pracy.

- Nieumiejętnego przewidywania i dostosowywania ilości pracowników (roboczo-godzin) w poszczególnych komórkach — do ilości pracy (punktów).
- Niedostatecznej walki z godzinami nadliczbowymi obniżającymi wydajność pracy.
- Niedostatecznej mechanizacji prac oddziału, przy niewykorzystaniu posiadanego taboru maszyn liczących i księgujących.
- Nie usprawnienia prac w oddziale, nie zastosowania racjonalnych metod pracy przodujących oddziałów, opisanych i opublikowanych w „Wiadomościach NBP“, w „Biuletynie Czynu Lipcowego“ itp.
- Braku dostatecznej kontroli wewnętrznej bieżącej i okresowej w oddziale.

Zgodnie z wytycznymi VII Plenum KC PZPR należy w oddziałach wzmocnić walkę o racjonalną, planową organizację pracy. W szczególności należy stosować metody bieżącego analizowania prawidłowo prowadzonej statystyki pracy, metodę pełnego wykorzystania dnia pracy poprzez: wprowadzenie harmonogramów koordynujących współpracę poszczególnych komórek, harmonogramów pracy wewnętrznej w komórkach, harmonogramów indywidualnych dla kierowników i terminarzy dla pracowników oddziałów, harmonogramów wykonania prac przygotowanych i opracowania sprawozdawczości, harmonogramów usprawniających obsługę klientów oraz poprzez wprowadzanie innych usprawnień.

Należy wzmocnić w oddziałach kontrolę wewnętrzną, ujawniać nie tylko wszelkie usterki dotyczące niezgodności z obowiązującymi przepisami, ale również braki organizacyjne, rozluźnienie dyscypliny pracy, przestoje w pracy, itp. Oddziały wojewódzkie, działy organizacyjne - inspekcyjne winny czuwać, aby w oddziałach były stosowane racjonalne metody prac oraz inne usprawnienia, winny udzielać wszelkiej pomocy ogniom związkowym w organizowaniu współzawodnictwa pracy, ustalaniu odpowiedniej tematyki dla współzawodniczących zespołów, udzielaniu pomocy brygadam młodzieżowym, winny walczyć z biurokratyzmem na każdym odcinku pracy bankowej — a więc winny dbać o pełną realizację uchwał VII Plenum KC PZPR.

Front Narodowy jest jednością działania wszystkich Polaków, którzy chcą gospodarczego i kulturalnego rozkwitu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, szybkiego wzrostu jej siły oraz dobrobytu wszystkich ludzi pracy.

Jest jednością działania wszystkich, którzy chcą utrwalenia pokoju i niepodległości Ojczyzny.

Jest jednością w walce o szczęśliwą przyszłość narodu, w walce z tymi, którzy chcieliby naród nasz rozbić i osłabić wewnętrznie, w walce z najmitami imperializmu.

DZIAŁ instrukcyjny

Wnioski kasowe i sprawozdania z wykonania planu kasowego

Plan kasowy ma już za sobą okres, w którym jedną z trudniejszych spraw było opanowanie i zrozumienie techniki planowania i sprawozdawczości. Dziś w przeważającej większości oddziałów sporządzenie rachunkowe sprawozdania dekadowego, miesięcznego lub wniosku kasowego nie przedstawia już trudności. Często natomiast materiały opisowo-analityczne załączane do planów lub sprawozdań oddziałów wykazują podstawowe braki i nie przedstawiają przez to istotnej wartości.

Najbliższym więc zadaniem oddziałów wojewódzkich będzie podniesienie poziomu wszelkiego rodzaju opracowań opisowych.

Osiągnąć to można przez:

- omawianie na poradach pracy z oddziałami, spraw dotyczących sprawozdań opisowych;
- udzielanie szczegółowych pisemnych pouczeń na temat przesłanego przez oddział opracowania;
- zwracanie przy lustracji oddziałów na te sprawy takiej samej uwagi, jak na prace techniczne.

Omawianie opracowań oddziałów na poradach lub odprawach szkoleniowych winno przynieść najwięcej korzyści, gdyż wspólna dyskusja i omawianie zarówno dobrych sprawozdań, jak i braków winno pomóc poszczególnym referentom planowania kasowego do ustalenia odpowiedniej metody pracy. Uczyć się można zarówno na błędach innych, jak i na przykładach dobrych sprawozdań.

Metoda omawiania opracowań poszczególnych oddziałów na wspólnych odprawach ma jeszcze tę dodatkową cechę, że w pewnym sensie zmobilizuje referentów planowania kasowego, pobudzi ich ambicję, w kierunku dołożenia jak największych starań, aby ich sprawozdania lub uzasadnienia do wniosku były stawiane za przykład.

Udzielanie szczegółowych pisemnych pouczeń na temat przesłanego przez oddział materiału opisowego będzie jednocześnie stwierdzeniem, że oddział wojewódzki nie odkłada do akt nadesłanych materiałów, lecz analizuje je, wytyka błędy lub dobre strony należycie wykorzystuje dla dalszych opracowań.

Oddziały wojewódzkie winny dołożyć wszelkich starań aby wszystkie sprawozdania opisowe i uzasadnienia do wniosku kasowego nadsyłane przez oddziały były odpowiednio analizowane. Oczywiście trudno będzie, zwłaszcza oddziałom wojewódzkim na terenie których jest większa ilość oddziałów, każdego miesiąca, każdemu oddziałowi udzielić pisemnych wyjaśnień. Jednakże raz na kwartał oddział winien otrzymać szczegółową analizę swoich opracowań opisowych. W odniesieniu do uzasadnień do wniosków — oddział wojewódzki przesyłając zatwierdzony plan winien, w przypadku korygowania poszczególnych pozycji, zająć konkretne stanowisko w odniesieniu do argumentów podawanych przez oddział.

Dotychczas, jak można się zorientować ze sprawozdań polustracyjnych nadsyłanych przez nieliczne zresztą oddziały wojewódzkie, lustratorzy ograniczają się przeważnie do omawiania i kontrolowania prac o charakterze rachunkowo-statystycznym. Z tego rodzaju praktyką na obecnym etapie rozwoju planowania kasowego winno się bezwzględnie zerwać. Lustrator wyjeżdżający z działu planowania kasowego oddziału wojewódzkiego winien oczywiście mieć odpowiednie przygotowanie. Jeżeli pracownicy wyjeżdżający w teren wykazują w tym kierunku pewne braki, winni być obję-

ci obowiązkowym szkoleniem tzw. przy biurku. Szkolenie to winno odbywać się według programu opracowanego przez kierownictwo Wydziału i pod ścisłą jego kontrolą.

Z uwagi na różnorodność zagadnień występujących w planowaniu kasowym oraz ze względu na często odmienną strukturę gospodarczą poszczególnych okręgów bankowych, trudno jest opracować szczegółowy schemat sprawozdania opisowego lub uzasadnienia do wniosku kasowego.

Niemniej jednak postaramy się ogólnie podać pewne wytyczne, jakimi należy kierować się przy opracowywaniu materiałów opisowych. Uwagi te podzielimy na dwie części:

- a) miesięczne sprawozdania opisowe,
- b) uzasadnienia do wniosku kasowego.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIA OPISOWE

Dotychczas wykonanie przepisu § 17 części III Instrukcji „Plan kasowy” ograniczało się w oddziałach tylko do opracowania liczbowego sprawozdania miesięcznego. Tymczasem w powołanym paragrafie wyraźnie powiedziane jest, że „do sprawozdań należy dołączać charakterystykę przebiegu wykonania planu kasowego w miesiącu sprawozdawczym z wyjaśnieniem ewentualnych odchyłeń od planu”.

Ograniczenie sprawozdawczości miesięcznej tylko do strony liczbowej pozbawia ją jednej z najistotniejszych cech, jaką jest analiza wykonania planu.

Aby móc należycie opracować analizę wykonania planu, nieodzownym jest uzyskanie dodatkowych materiałów w postaci:

- a) sprawozdania od banków znajdujących się w okręgu danego oddziału NBP,
- b) wyjaśnienia od poszczególnych większych jednostek gospodarczych wykazujących odchylenie w wykonaniu planu, lub których obroty decydują o planie danego oddziału.

Najważniejszą jednak sprawą jest tu dokładna znajomość struktury gospodarczej własnego terenu. Analiza wykonania planu winna podawać konkretne fakty zarówno natury gospodarczej, jak i ewentualnie natury organizacyjnej, wpływające na wykonanie planu. Unikać należy operowania ogólnikami a spostrzeżenia konkretyzować. Konkretne uwagi podnoszą wartość sprawozdania i mogą być wykorzystane przez oddział wojewódzki do interwencji na szczeblu wojewódzkim za pośrednictwem wojewódzkiej komisji dla spraw planu kasowego lub poprzez bezpośrednią interwencję u lokalnych władz gospodarczych.

W każdym sprawozdaniu miesięcznym winno się znajdować omówienie następujących tytułów planu kasowego:

Przychody:

- 1) Utarg (handlu i żywienia zbiorowego).
- 2) Podarki, opłaty i fundusze publiczne.
- 3) Wpłaty poczty.
- 4) Usługi instytucji i przedsiębiorstw.

Rozchody:

- 1) Płace.
- 2) Skup artykułów rolnych i innych.
- 3) 4 tytuły limitowane.

Zmiana emisji.

Poza tym należy w miarę potrzeby omówić te pozycje planu, które wykazują w danym miesiącu poważniejsze odchylenia.

Omawiając wykonanie utargu w danym miesiącu należy pamiętać, że wpływy z utargu znajdują się jeszcze w pozycji „wpłaty osób trzecich na r-ki uczestników planowania kasowego”. Każdy oddział winien przeprowadzić badanie charakteru obrotów ewidencjonowanych w tej pozycji i ustalić, jakich tytułów one dotyczą. Wchodzą tu w grę zasadniczo dwie pozycje planu tj. „utarg” i „usługi innych przedsiębiorstw”, pozostałe pozycje planu będą występowały tu raczej sporadycznie i w kwotach znacznie niższych, tak, że dla celów analitycznych można je pominąć.

Ważną jest kwestia analizy obrotów poczty, której wpłaty do banku kształtują się głównie pod wpływem utargów i podatków odprowadzanych przez uczestników planowania kasowego na pocztę.

Charakterystykę poszczególnych pozycji sprawozdania należy przeprowadzić pod kątem widzenia wykonania planu, naświetlając szczegółowo: 1) w jakich jednostkach nastąpiło odchylenie od planu, 2) jakie były tego konkretne przyczyny. Należy unikać takich argumentów, jak „plan nie został wykonany ze względu na poprawkę wprowadzoną przez oddział wojewódzki”, gdyż korekta planu przeprowadzana jest w oparciu o zatwierdzony plan danego okręgu.

Analiza wykonania pozycji limitowanych winna być szczególnie dokładnie przeprowadzana. Plan miesięczny w tych pozycjach nie może być bez zgody oddziału wojewódzkiego przekroczony, analiza zaś winna zawierać już przewidywania na następny okres, co do kształtowania się rozwoju tych wydatków, co pozwoli oddziałowi wojewódzkiemu na odpowiednie gospodarowanie pulą wojewódzką i poczynienie odpowiednich kroków celem niedopuszczenia do przekroczenia planu kwartalnego.

Ostatni wreszcie punkt opisowego sprawozdania miesięcznego winien zawierać omówienie działalności danego oddziału. Należałoby tu uwzględnić takie momenty, jak lustracje uczestników planowania kasowego, konferencje z lokalnymi władzami na temat zapewnienia wykonania planu itp. (Zarządzenie Nr 62 z dn. 13 maja 1952 r. p. 1 b, 1 d i 1 e).

W oparciu o ten materiał oddział wojewódzki po przeanalizowaniu pracy oddziałów, winien opracować wytyczne pracy na najbliższy okres, ustalić plan wyjazdów lustracyjno - instruktażowych oraz wykorzystać te materiały dla sprawozdań sporządzanych dla Centrali.

UZASADNIENIE DO WNIOSKU KASOWEGO

Opracowanie wniosku kasowego zarówno przez oddziały terenowe jak i wojewódzkie nie powinno ograniczać się tylko do strony cyfrowej. Bardzo ważnym jest opracowanie uzasadnienia do wniosku, co szczególnie pomocne jest przy przeprowadzaniu korekty planu. Plan kasowy obejmuje tak wiele zagadnień gospodarczych, że przy jego analizie nie można operować tylko suchymi cyframi. Obroty planu kasowego kształtują się w wielu wypadkach pod wpływem czynników sezonowych lub w zależności od struktury gospodarczej terenu, te więc momenty powinny zawierać przede wszystkim uzasadnienia do wniosku.

Podobnie jak przy opracowaniu sprawozdania miesięcznego, również i dla należytego naświetlenia wniosku — oddział winien zebrać dodatkowo informacje od oddziałów innych banków, niektórych uczestników planowania kasowego lub od lokalnych władz i instytucji (jeżeli siedzibą oddziału jest miasto powiatowe).

Uzasadnienie do wniosku winno zawierać omówienie ważniejszych pozycji planu w oparciu o wyżej wskazane źródła, z uwzględnieniem następujących momentów:

- a) przebiegu wykonania danego tytułu w poprzednich okresach,
- b) szacunkowego wykonania danej pozycji w kwartale bieżącym,
- c) kwoty wynikającej z wniosków uczestników planowania,
- d) korekty oddziału,
- e) uzasadnienia przeprowadzonej korekty.

Jeżeli chodzi o uzasadnienie do wniosku kasowego oddziału wojewódzkiego to winno ono w odniesieniu do ważniejszych pozycji p. k. zawierać:

- a) przeanalizowane materiały zebrane od lokalnych władz i instytucji,
- b) wykonanie pozycji w poprzednich okresach wraz z szacunkiem wykonania planu kwartału bieżącego,
- c) kwoty proponowane przez oddziały,
- d) korektę oddziału wojewódzkiego wraz z uzasadnieniem gospodarczym.

W zakończeniu należy omówić na tle dokonanych zmian, proponowany przez oddział ruch emisji w stosunku do wykonania w okresach poprzednich.

W ten sposób opracowane omówienie do wniosku kasowego ułatwi zarówno oddziałom wojewódzkim jak i Centrali analizę planu oraz przeprowadzenie korekty.

J. Z.

Dysponent rozliczeń

Zarządzenie o dysponencie rozliczeń nie we wszystkich oddziałach zostało należycie zrozumiane i w sposób właściwy stosowane.

Już od samego początku można było zauważyć, że niektóre Oddziały specjalną i szczególną uwagę zwróciły na **arkusz roboczy** dysponenta, dostosowując podany w ZP przykładowo wzór do swoich potrzeb i możliwości, ulepszając ten arkusz, racjonalizując (nie zawsze jednak trafnie) w celu zmniejszenia pracy dysponenta przy jego prowadzeniu.

Arkusz roboczy dysponenta rozliczeń jest oczywiście ważnym, nawet podstawowym elementem jego pracy i nie można — jak to uczynił jeden z oddziałów — przetrzącać obowiązku jego prowadzenia na przedsiębiorstwo, na jego „referenta bankowego”, tym bardziej, że większość przedsiębiorstw nie posiada takiego pracownika i komunikuje się z Bankiem przez pracowników o bardzo niskich kwalifikacjach a nawet przez gońców, niemniej jednak jest on tylko ułatwieniem technicznym, dla umożliwienia dysponentowi prawidłowego wypełniania jego zasadniczego obowiązku, jakim jest kontrola wypłat z rachunku rozliczeniowego i przestrzeganie, aby w przypadku braku dostatecznych środków na rachunku rozliczeniowym wymagalne płatno-

ści były regulowane według obowiązującej kolejności, przewidzianej Uchwałą Prezydium Rządu z 12.12. 1951 r. Na tym winna być skoncentrowana uwaga dysponenta i w tym celu musi on znać dokładnie wszystkie dotyczące zakresu jego pracy zarządzenia i orientować się w bieżących aktualnych potrzebach oraz sytuacji finansowej przedsiębiorstw.

Na podstawie dotychczasowych obserwacji można stwierdzić, że w oddziałach zarysowuje się widoczna i dość znaczna różnica między pracą dysponentów, którzy przeszli z komórki kredytów a pracą dysponentów — dawnych „likwidatorów” na rachunkach bankowych.

Jeden z O/W podaje, że w większych oddziałach, posiadających kilku dysponentów, różnica ta pociąga za sobą widoczny podział komórki dysponenta, w mniejszych, zależnie od tego czy dysponentem jest kredytowiec czy był likwidator, dysponent zwraca więcej uwagi na jedne czy drugie zagadnienia.

Przewaga zainteresowań manipulacyjnych przejawia się w niedocenianiu i niedbałym prowadzeniu arkusza roboczego, nie wpisywaniu do tego arkusza lub tylko dorywczym wpisywaniu przewidywanych płatności. W jednym z oddziałów wprowadzono arkusz roboczy

dysponenta bez rubryki na przewidywane płatności. Dysponent wpisuje je w rubryce „uwagi”, przy czym w uzasadnieniu tej zmiany podano, że „w tym przypadku staje się zbyt częste powtarzanie szczegółów, dotyczących przewidywanych płatności, przy każdym rozpoczętym dniu, gdyż arkusz ten starczyć może na kilka a nawet kilkanaście dni”. Ponieważ wiadomo, że przewidywane płatności są codziennie zasadniczo inne a nawet jeśli się powtarzają, różne co do sumy, praca dysponenta przy notatkach stosowanych przez wspomniany oddział, nie może być dobra i nie zabezpiecza przed omyłkami przy pokrywaniu wymagalnych płatności w ustalonej kolejności. Trudno zaś sobie wyobrazić, ażeby w tym właśnie oddziale żadne przedsiębiorstwo nigdy nie odczuwało braku dostatecznych środków na rachunku rozliczeniowym.

Z drugiej strony dysponenti dawni pracownicy komórek kredytów wykazują skłonność do zbyt dokładnego wnikania w stan finansowy przedsiębiorstw i do dyskusji z klientami, co powoduje, że wydajność i szybkość pracy dysponenta nie jest dostateczna. Oczywiście znajomość zagadnień kredytowych jest dla dyspo-

nentą pożądana a nawet konieczna, gdyż w przeciwnym przypadku dysponent zwraca się zbyt często do komórki kredytów o wyjaśnienia i dyspozycje, co nie wpływa na sprawny przebieg jego pracy.

Wspomniany wyżej O/W stwierdził, że jednostronne zainteresowania powodują nawet przypadki dyspozycji niezgodnych z przepisami (np. uzasadnionej rzekomo wyjątkowymi potrzebami przedsiębiorstwa akumulacji środków na inne wypłaty poza FP itd.). O/W postanowił stwierdzone błędy i niedociągnięcia usunąć na drodze specjalnego przeszkolenia dysponentów rozliczeń we wszystkich oddziałach i przeegzaminowania ich w zakresie niezbędnie im potrzebnych wiadomości.

Jest to właściwa i jedynie słuszna droga, którą należy zalecić wszystkim oddziałom wojewódzkim. Akcja taka winna się rozpocząć od szczegółowego zbadania pracy dysponentów w poszczególnych oddziałach i od zbadania ich wiadomości. Należałoby również sprawdzić, czy istnieją reklamacje na tle czynności dysponentów, w jakiej ilości i czego dotyczą.

S. K.

Wyciągi z pism Wydziału Instrukcji Departamentu Planowania

Wypłaty zrównane z płacami

Komunikujemy, że należności chałupników za wytwory dostarczane przez nich spółdzielniom mogą być zrównane z płacami co do kolejności ich regulacji w razie braku środków na rachunku rozliczeniowym spółdzielni jak i możliwości udzielania kredytu „na fundusz płac” (kredyty różne — konto 233), jako wydatki spółdzielni, które nie mogą być regulowane w trybie rozliczeń inkasowych i których regulowanie w kolejności przewidzianej w § 6 pkt. 1 lit. f. Uchwały Prezydium Rządu Nr 8/7 z dnia 12.12. 1951 r. spowodować może istotne i poważne zahamowanie działalności gospodarczej spółdzielni.

W-wa, 17.4.52 PL/1/520/kol.

Kredyt na przeterminowane należności fakturowe

Z kredytu na przeterminowane należności fakturowe mogą być uregulowane zarówno przeterminowane zobowiązania fakturowe rozliczone drogą inkasa bankowego jak i pozainkasowe.

W-wa, 19.7.52 PL/1/120/B/192.

Pokrywanie żądań zapłaty za telefony

Zgodnie z § 6 ust. 2 Uchwały Prezydium Rządu z dnia 12 grudnia 1951 r. w sprawie zasad rozliczeń za dostawę usługi i roboty między jednostkami gospodarki społecznej — rodzaj płatności zrównanych z płacami ustalać może wyłącznie Minister Finansów.

Decyzja Ministra Finansów, podana w punkcie 18 Pisma Okólnego 31/52 w przedmiocie zrównania z płacami opłat za usługi telekomunikacyjne odnosi się jedynie do tych płatności, których regulacja zgodnie z obowiązującymi przepisami następuje za gotówkę, czekami lub przelewem, z wyłączeniem trybu rozliczeń inkasowych. W tym stanie rzeczy opłaty telekomunikacyjne regulowane w trybie inkasowych rozliczeń bezakceptowych winny być regulowane w kolejności punktu 1 § 6 wspomnianej wyżej Uchwały Prezydium Rządu.

W-wa, 13.5.52 PL/1/320/kol.

Inwestycje ze środków funduszu zakładowego

Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego Pismem Okólnym Nr. 14 z dnia 14 maja br. (Biuletyn PKPG z dnia 20 maja 1952 r., poz. 21) ustaliła, że w części funduszu zakładowego przeznaczonej na pozalimitowe inwestycje kulturalne i socjalne oraz pozalimitowe budownictwo mieszkaniowe (Instrukcja Przewodniczącego PKPG z dnia 23.6. 51 r. § 1 ust. 1 pkt. 1) „mogą być pokrywane wydatki na pozalimitowe re-

monty kapitalne, średnie i bieżące tych domów, w których zostały przydzielone lokale jako mieszkania służbowe lub pracownicze. Remonty te mogą być przeprowadzane w granicach potrzeb danego zakładu pracy”

Tryb wykorzystania środków funduszu zakładowego przeznaczonych zgodnie z wyżej wspomnianym Pismem Okólnym PKPG na remonty domów oczywiście jest odrębnym od trybu przewidzianego dla pozalimitowych inwestycji. W związku z tym wyjaśniamy, że remonty bieżące i średnie przedsiębiorstwo może wykonywać na zasadach ogólnych tj. finansować wydatki wprost z r-ku rozliczeniowego z zakumulowanych środków na fundusz zakładowy. Odnosnie natomiast finansowania nakładów na kapitalne remonty ze środków funduszu zakładowego jesteśmy zdania, że tego rodzaju kapitalne remonty winny być finansowane w trybie ogólnym dla kapitalnych remontów. W sprawie tej zwracamy się do PKPG w celu potwierdzenia naszego stanowiska.

W-wa, 13.6.52 PL/1/321/iz.

Wykorzystanie i spłacanie kredytu na należności fakturowe

Podzielamy stanowisko Oddziału odnośnie wykorzystywania wolnej marży kredytu na należności fakturowe przede wszystkim na spłatę kredytu przeterminowanego. Zasada ta jest wyraźnie sformułowana w I. S. Dz. VI. C. B. p. 194, na co zresztą Oddział powołuje się.

Z zasady tej wynika, że w przypadku gdy przedsiębiorstwa zadłużone na r-ku kredytu przeterminowanego w dniach regulacji kredytu na należności fakturowe zadysponowałyby przelaniem równowartości wolnej marży tego kredytu na spłatę innych zobowiązań, Oddział winien wykorzystać tę marżę przede wszystkim na spłatę kredytu przeterminowanego mimo innych dyspozycji przedsiębiorstwa i występujących innych wymagalnych płatności, których kolejność regulowania w myśl I. S. Dz. VI Cz. C. p. 198 ustalona jest przed spłatą kredytu przeterminowanego.

W-wa, 23.6.52 PL/1/120/c/8.

Ustalenie zabezpieczenia kredytów ponadnormatywnych w spółdzielniach

Zgodnie z punktem 58 cz. B Instrukcji St — w przypadku gdy łączny stan normowanych środków obrotowych przedsiębiorstwa kształtuje się poniżej normatywu wysokości kredytu normatywnego winna być zmniejszona o pełną kwotę tej różnicy.

Kredyty ponadnormatywne udzielane są na pokrycie ponadnormatywnych stanów środków obrotowych, przy

czym zgodnie z pktm 70 cz. B. I. St. wysokość stanów ponadnormatywnych poszczególnych grup składników środków obrotowych oblicza się przez odjęcie łącznej sumy normatywów wszystkich składników danej grupy — od łącznego stanu składników tej grupy.

W tym stanie rzeczy kredyt ponadnormatywny może być udzielony na pokrycie ponadnormatywnych stanów środków obrotowych mimo, że niekiedy stany te kompensują się z kwotą brakujących do normatywu środków obrotowych w innych grupach.

W-wa, 30.6.52 PL/I/220/B/9.

Wykorzystanie kredytu normatywnego w państwowych przedsiębiorstwach handlowych

Wyjaśniamy, że uaktualnienie stanu zobowiązań fakturowych nieprzeterminowanych winno następować zasadniczo 1 raz w miesiącu przy kontroli zabezpieczenia kredytu na podstawie oświadczenia przedsiębiorstwa o stanie wartości normowanych składników środków obrotowych, które przedsiębiorstwa obowiązane są złożyć do dnia 5-go każdego miesiąca wg stanu na ultimo poprzedniego miesiąca.

Ponadto stan w/w zobowiązań winien być uaktualniony przy każdym nowym wniosku kredytowym przedsiębiorstwa o zmianę wysokości kredytu normatywnego w przypadku zmiany podstaw wyliczenia kredytu tj. zmiany normatywu lub stopnia jego pokrycia.

W-wa, 17.5.52 PL/I/320/kn.

Zasady rozliczeń

Zgodnie z Instrukcją Służbową VI Część C dyspozycje przedsiębiorstwa z r-ków bankowych kontrolowane są przez Bank w zasadzie ex post metodą wyrównania, pod kątem ich zgodności z zasadami rozliczeń za dostawy, usługi i roboty oraz zgodności z zasadami rozgraniczenia gospodarki pieniężnej eksploatacyjnej, od gospodarki pieniężnej inwestycyjnej.

Uprzednia kontrola dyspozycji płatniczych następuje dopiero wówczas gdy Oddział stwierdzi brak dyscypliny finansowej przedsiębiorstwa w postaci łamania przez nie zasad gospodarki pieniężnej. Jest rzeczą przedsiębiorstwa natomiast, nie Oddziału, zorganizowanie tak współpracy z jednostkami podległymi, aby dotacje przez nie przekazywane zużywane były zgodnie z ich przeznaczeniem.

Zasilanie r-ku jednostek niesamodzielnych przez obciążenia w drodze dla celów rozgraniczenia wydatków z dotowanych sum, jak to Oddział proponuje, nie może być stosowane, gdyż w myśl Instrukcji obciążeniami w drodze można pokrywać tylko wydatki z tytułu funduszu płac i płatności z nim zrównane jedynie wówczas, o ile brak jest środków na r-ku bieżącym jednostki niesamodzielnej, oraz wydatki z tyt. nakładów na kapitalne remonty, przeprowadzane w ciężar r-ku kapitalnych remontów jednostki samodzielnej.

W-wa, 10.5.52 PL/I/320/kdp.

Wzmagajmy wytrwały, ofiarny wysiłek dla urzeczywistnienia wielkich zadań Planu Sześcioletniego.

Podnośmy stale wydajność pracy,

Rozwijajmy ruch współzawodnictwa pracy, mnożmy szeregi racjonalizatorów i przodowników pracy,

Produkujmy więcej, taniej i lepiej

— oto program Frontu Narodowe.

DZIAŁ racjonalizacji

Ruch racjonalizatorski w NBP w pierwszym półroczu 1952 roku

W pierwszym półroczu br. wpłynęło do Głównej Komisji Usprawnienia Administracji Publicznej przy Centrali NBP — 310 projektów racjonalizatorskich, z czego na I kwartał przypada 142, a na drugi 168.

Znaczna ilość projektów, spośród zgłoszonych w omawianym okresie, wymagała przeprowadzenia praktycznych badań w oddziałach i w Centrali NBP. W wielu również przypadkach przeprowadzona została ankieta w oddziałach odnośnie przydatności proponowanych przez racjonalizatorów usprawnień oraz możliwości zastosowania ich w NBP.

Projekty mające zastosowanie w innych instytucjach czy przedsiębiorstwach zostały skierowane do nich w celu zaopiniowania i ewentualnego wykorzystania.

Po zebraniu w ten sposób odpowiedniego, wyczerpującego materiału, Główna Komisja, na odbytych 29-ciu posiedzeniach (14 w I kw. i 15 w II kw.) rozpatrzyła w pierwszym półroczu br. — 342 projekty, w tym 168 projektów z roku ubiegłego i 174 spośród zgłoszonych w okresie sprawozdawczym. Z ogólnej liczby rozpatrzonych projektów — Główna Komisja UAP przyjęła i przesała do Centralnej Komisji UAP przy Prezie

Rady Ministrów — 69 wniosków usprawnieniowych, w tym z roku ubiegłego 31, z I półroczu br. 38, a nadto 1 projekt z roku ubiegłego przesłała do Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Finansowych z wnioskiem o nadanie zespołowego dyplomu za aktywną pracę grupy związkowej, która opracowała wspomniany projekt na naradzie pracy.

Następnie Główna Komisja wyróżniła 32 pomysły (11 z roku ubiegłego i 21 z roku bieżącego) w formie udzielenia projektodawcom podziękowania, z wpisaniem do ich akt personalnych za przejawioną inicjatywę na odcinku lokalnych usprawnień. Z pozostałej ilości rozpatrzonych projektów (240) — Główna Komisja odrzuciła 138 wniosków, jako nie oryginalnych i nie nadających się do praktycznego zastosowania (w tym 59 z 1951 r. i 79 z I kw. br.), odnośnie zaś dalszych 102 projektów Komisja postanowiła zasięgnąć dodatkowych opinii kompetentnych jednostek, organizacyjnych co do praktycznego wykorzystania ich w Banku czy też w innych przedsiębiorstwach.

Niżej przedstawiona tabelka ilustruje wyniki osiągnięte przez poszczególne jednostki organizacyjne Banku na odcinku racjonalizatorstwa w I półroczu br.

L. P.	Województwo	Zgłoszone		Wyróżnione podziękowanie		Wyróżnione przez Centralną Komisję		nie przyjęte		w załatwieniu	
		I kw.	II kw.	I kw.	II kw.	I kw.	II kw.	I kw.	II kw.	I kw.	II kw.
1.	Białystok	3	5	—	—	—	—	—	3	3	2
2.	Bydgoszcz	33	38	4	—	2	5	10	7	17	26
3.	Gdańsk	11	6	—	1	1	—	4	1	6	4
4.	Katowice	13	31	1	5	1	1	3	3	8	22
5.	Kielce	1	7	—	1	—	—	—	3	1	3
6.	Koszalin	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—
7.	Kraków	5	6	—	—	—	—	3	—	2	6
8.	Lublin	5	—	3	—	—	—	—	—	2	—
9.	Łódź	7	18	1	—	2	3	2	5	2	9
10.	Olsztyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11.	Opole	1	2	—	—	—	—	—	—	1	2
12.	Poznań	11	24	1	1	2	2	4	3	4	18
13.	Rzeszów	6	—	1	—	—	—	4	—	1	—
14.	Szczecin	3	3	—	—	—	—	2	—	1	3
15.	Warszawa	8	9	—	—	—	—	—	3	8	6
16.	Wrocław	5	4	—	—	—	—	1	4	4	—
17.	Zielona Góra	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
		113	155	11	8	8	11	34	32	60	104
		27	11	—	2	1	3	9	2	17	4
		2	2	—	—	—	—	1	1	1	1
R a z e m:		142	168	11	10	9	14	44	35	78	199

Bliższego omówienia wymaga ostatnia rubryka — projekty w załatwieniu.

Komisja, jak wyżej wspomniano, przeprowadza wnikliwe badania i dokładnie analizuje każdy projekt, zbiera wszelkie materiały naświetlające sprawę, rozsyła ankiety do zainteresowanych jednostek itp., a często również zwraca projektodawcom projekty do uzupełniającego opracowania, wraz z odpowiednimi zaleceniami.

Należy przy tym podkreślić trudności na jakie często napotyka Główna Komisja przy rozpatrywaniu projektów, wskutek ich niestarannego opracowania. Autorzy takich projektów przesyłają do Komisji niejasno sformułowane wnioski usprawnieniowe i nie podają konkretnego rozwiązania poruszonych problemów.

Lokalne Komisje winny dokładnie przeanalizować projekty otrzymane od racjonalizatorów i przed wystąpieniem ich do Głównej Komisji, sprawdzić, czy odpowiadają one warunkom zarówno pod względem treści (stan dotychczasowy w świetle obowiązujących przepisów) proponowane zmiany — konkretne rozwiązanie poruszonego zagadnienia, możliwość zastosowania i korzyści wynikające z ich realizacji, (jak i pod względem technicznego ich opracowania) starannie i jasno sformułowane wnioski, dane osobowe racjonalizatora, ew. szkice, rysunki itp.

Ponadto do projektów przesyłanych do GKUAP należy dołączać wyczerpujące opinie Lokalnych Komisji.

Ilość projektów zgłoszonych w I i II kw. br. poszczególnych działów czynności bankowych przedstawia się następująco:

Dział	Podział rzeczowy	Ilość projektów	
		I kw.	II kw.
I	A	15	22
	B	8	6
	D	17	18
	E	2	11
II	Sprawy personalne	2	3
III	Obsługa Budżetu Państwa	4	5
IV	A	17	21
	B	—	1
	D	18	16
	E	2	1
	G	8	15
	H	4	6
V	Fundusz płac	3	2
VI	Kredytowanie i kontrola przedsiębiorstw	30	27
VII	A	8	2
	B	—	2
X	A	5	8
	B	1	1
IX	A	—	1
	B	—	2
Razem		142	168

Analizując rozwój ruchu racjonalizatorskiego stwierdzić należy, że pod względem ilości zgłoszonych pomysłów do GKUAP w I kwartale wyróżnili się pracownicy z terenu województw: bydgoskiego — 33 projekty, katowickiego — 13, poznańskiego — 11, gdańskiego — 11.

W drugim kwartale br. przodującym w ruchu racjonalizatorskim jest w dalszym ciągu województwo bydgoskie, z widocznym wzrostem ilości zgłoszonych projektów w II kw. (38) w stosunku do I kw. — (33). Na podkreślenie zasługują również osiągnięcia województw: katowickiego, poznańskiego i łódzkiego.

Województwa te w drugim kwartale w porównaniu z pierwszym kwartałem br. zgłosiły prawie trzykrotnie więcej projektów a mianowicie: woj. katowickie w I kw. — 13, w II kw. — 31, woj. poznańskie w I kw. — 11, w II kw. — 24, woj. łódzkie w I kw. — 7, w II kw. — 18.

Nie można tu pominąć województwa kieleckiego, które, jak wynika z podanych wyżej zestawień, pokonało trudności w rozwijaniu racjonalizatorstwa na swoim terenie i wystartowało w drugim kwartale z dużym rozmachem, uzyskując na początek dobre wyniki — 7 projektów zgłoszonych.

Pewne postępy widzimy również w województwie Zielona Góra, które w pierwszym kwartale nie zgłosiło ani jednego projektu, w drugim zaś kwartale przesłało do Głównej Komisji 2 wnioski racjonalizatorskie.

Omówione osiągnięcia są wynikiem aktywnej pracy lokalnych komisji, związku zawodowego, organizacji młodzieżowych ZMP, kobiecych itp. Istnieją jednak oddziały, których pracownicy wykazali zbyt małe zainteresowanie się ruchem racjonalizatorskim, a Komisje Lokalne, istniejące przy tych oddziałach, nie przejawiały dotychczas żadnej inicjatywy w kierunku propagowania i organizowania racjonalizatorstwa na swoim terenie. Należy tu wymienić w pierwszym rzędzie O/W w Olsztynie wraz z podległymi oddziałami operacyjnymi, które nie zgłosiły ani jednego projektu usprawnieniowego w omawianym okresie, a Lokalne Komisje przy O/W nie nadesłały sprawozdań, w których omówiłyby przyczyny hamujące rozwój racjonalizatorstwa oraz środki jakie zostały przez nie przedsięwzięte w celu usunięcia trudności na tym tak ważnym dla Banku odinku.

Podobnie przedstawia się sytuacja w województwie koszalińskim, gdzie pracownicy Oddziału Wojewódzkiego nie zgłosili do GKUAP w ogóle pomysłów racjonalizatorskich, a tylko pracownicy Oddziału w Szczecinku, przesłali do Komisji jeden projekt w pierwszym kwartale br.

Zamieszczony niżej wykaz projektów zgłoszonych do Głównej Komisji przez poszczególne oddziały pozwala na dokonanie oceny tych oddziałów z punktu widzenia usprawnień w pracy.

Oddziały:	Ilość projektów	
	I kw.	II kw.
1. Białystok		
O/Wojewódzki	2	1
II. O/M.	1	—
EiK	—	4
2. Bydgoszcz		
O/Wojewódzki	4	7
Bydgoszcz	—	1
I. O/M.	2	—
II. O/M	1	4
III. O/ M.	1	3
Brodnica	1	3
Chełmno	—	2
Chełmża	7	3
Chojnice	1	—
Grudziądz	1	4
Szubin	1	—
Świecie n/W	6	2
Toruń	1	7
I. O/M. Toruń	5	1
Tuchola	—	1

Wabrzeźno	1	—
Żnin	1	—
3. Gdańsk		
O/Wojewódzki	5	2
III. O/M.	—	2
Gdańsk-Wrzeszcz	2	1
Gdynia	2	—
Lebork	1	1
Tczew	1	—
4. Katowice		
Oddział Wojewódzki	2	10
II. O/M.	—	1
VI. O/M.	—	3
Bielsko-Biała	3	4
I. O/M. Bytom	1	—
Chorzów	1	1
Cieszyn	—	1
Czechowice	1	—
Lubliniec	—	1
Gliwice	3	6
Pszczyna	—	1
Skoczów	—	1
Świętochłowice	1	—
Tarnowskie Góry	1	1
Zabrze	—	1
5. Kielce		
O/Wojewódzki	—	5
Sandomierz	—	1
I. O/M.	1	1
6. Koszalin		
O/Wojewódzki	—	—
Szczecinek	1	—
7. Kraków		
O/Wojewódzki	4	1
Kraków-Podg.	1	3
Bochnia	—	1
Chrzanów	—	1
8. Lublin		
O/Wojewódzki	2	—
Lublin	1	—
II. O/M.	2	—
9. Łódź		
O/Wojewódzki	4	6
I. O/M.	—	2
II. O/M.	—	2
IV. O/M.	—	1
Piotrków-Tryb.	2	4
Pabianice	—	1
Skierniewice	—	1
Tomaszów Maz.	1	1
10. Olsztyn		
O/Wojewódzki	—	—
nie zgłoszono ani jednego projektu		
11. Opole		
O/Wojewódzki	—	1
Niemodlin	1	1
12. Poznań		
O/Wojewódzki	4	7
I. O/M.	—	7
II. O/M.	—	1
III. O/M.	2	1
IV. O/M.	—	1
V. O/M.	1	—
Gniezno	1	5
Kalisz	3	—
Ostrów Wlkp.	—	2
13. Rzeszów		
O/Wojewódzki	2	—
II. O/M.	1	—
Łańcut	1	—
Przemysł	1	—
Stalowa Wola	1	—
14. Szczecin		
O/Wojewódzki	—	—
III. O/M.	—	3
Szczecin	1	—
Świnoujście	2	—

15. Warszawa		
O/Wojewódzki	2	1
II. O/M.	4	5
III. O/M.	—	1
V. O/M.	—	1
Grodzisk Maz.	1	1
Siedlce	1	—
16. Wrocław		
O/Wojewódzki	1	1
Gryfów Śl.	1	—
Jelenia Góra	3	2
Ziębice	—	1
17. Zielona Góra		
O/Wojewódzki	—	1
Gorzów Wlkp.	—	1

Jak z powyższego zestawienia wynika, przodującymi oddziałami operacyjnymi pod względem ilości projektów racjonalizatorskich przesłanych do GKPUA w I półroczu br. są oddziały: w Chełmży, Gliwicach i II O/M. Warszawa.

Analiza osiągnięć racjonalizatorstwa w NBP wykazała, że ilość projektów usprawnieniowych, które wpłynęły w I półroczu br. do Gł. Kom. UAP., spadła w porównaniu z I i IV kwartałem ub. r. Spadek ten ilustrują następujące cyfry:

Ilość zgłoszonych projektów:				
I	kw.	51 r.	—	183
IV	kw.	51 r.	—	172
I	kw.	52 r.	—	142
II	kw.	52 r.	—	168

Biorąc pod uwagę fakt, że ilość projektów zgłoszonych w poszczególnych kwartałach 51 r. wzrosła 3-krotnie w porównaniu z ilością projektów zarejestrowanych w odpowiednich kwartałach 50 r., należało się spodziewać dalszego wzrostu w roku bieżącym. Tymczasem w okresie sprawozdawczym daje się zauważyć pewien spadek ilości zgłaszanych projektów.

Taki stan rzeczy świadczyć może o niedostatecznej propagandzie ze strony tak czynnika administracyjnego jak i społecznego.

Niezbędnym warunkiem rozwoju ruchu racjonalizatorskiego jest stałe szkolenie i uświadamianie pracowników, wskazywanie im zadań współzawodnictwa i racjonalizatorstwa.

Należyce zorganizowana narada pracy, zebranie aktywu związkowego, młodzieżowego — winny stać się terenem szczegółowego omawiania zagadnień współzawodnictwa i racjonalizatorstwa, analizowania błędów i trudności zauważonych w pracy codziennej oraz omawiania osiągnięć na tym odcinku.

Dużo do zrobienia mają tu Lokalne Komisje UAP. Powinny one inicjować tego rodzaju narady pracy, dostarczyć organizacji ZMP-powskiej oraz ogniom związkowym odpowiednich materiałów do przeprowadzania w tym celu porad i zebrań.

Tylko aktywną pracą podniesiemy na wyższy poziom ruch racjonalizatorski — jeden z podstawowych czynników przyspieszenia wykonania zadań postawionych nam przez plan sześcioletni.

Zwierajmy szeregi w walce o pokój, o wykonanie planu sześcioletniego.

Otoczajmy opieką i miłością Ludowe Wojsko Polskie — straż pokoju i niepodległości Ojczyzny.

Zacieśniajmy i pogłębiajmy przyjaźń narodu polskiego ze Związkiem Radzieckim, umacniajmy jedność światowego obozu obrońców pokoju i niezawisłości narodów.

W S P Ó Ł Z A W O D N I C T W O

Ocena wyników współzawodnictwa pracy w oddziałach NBP za II kwartał

Stosownie do Zarządzenia Prezesa nr. 80/52 — od II kwartału bieżącego roku została wprowadzona w Banku decentralizacja oceny i rozdziału nagród we współzawodnictwie.

Ogólna suma nagród, wynosząca zł 184.900.—, została podzielona na dwie części.

I

Kwotę zł 154.000.— rozdzielono pomiędzy poszczególne województwa, do dyspozycji dyrektorów oddziałów wojewódzkich, którzy — na wniosek Komisji Wojewódzkich — dokonali następującego podziału:

1) Województwo białostockie

W Oddziale Wojewódzkim:

Dział Obsługi Budżetu Państwa	— zł	300.—
„ Administracyjno - Gospodarczy	— zł	300.—

Oddziały Operacyjne:

I Oddział Miejski w Białymstoku (kat. II)	— zł	2.400.—
uzyskując tytuł O d d z i a ł u		

Przodującego w skali województwa

2) Województwo bydgoskie

W Oddziale Wojewódzkim:

Wydział Kredytowy	— zł	900.—
„ Planowania	— zł	600.—
„ Budżetowo - Rachunkowy	— zł	600.—
„ Organizacyjno - Administr.	— zł	600.—

Oddziały operacyjne:

Oddział Włocławek (kat. II)	— zł	3.600.—
III/O/Miejski Bydgoszcz (kat. III)	— zł	2.400.—
uzyskując jednocześnie tytuł O d d z i a ł u P r z o d u j ą c e g o w skali województwa		
Oddział w Brodnicy (kat. IV)	— zł	1.800.—
„ w Tucholi (kat. V)	— zł	1.500.—
„ w Wąbrzeźnie (kat. V)	— zł	1.500.—

3) Województwo gdańskie

W Oddziale Wojewódzkim:

Dział OKP	— zł	600.—
„ Kred. Przeds. Usługowych	— zł	600.—
„ Kred. Przem. Ciężkiego	— zł	500.—
„ Księg. i Budżetu Banku	— zł	500.—

Oddziały Operacyjne:

Oddział Tczew (kat. III)	— zł	2.700.—
uzyskując jednocześnie tytuł „Oddziału Przemysłowego” w skali województwa		
Oddział Gdynia (kat. II)	— zł	3.700.—
„ Malbork (kat. IV)	— zł	1.500.—
„ Gdańsk-Oliwa (kat. V)	— zł	900.—

4) Województwo katowickie

W Oddziale Wojewódzkim:

Wydział Kredytowy	— zł	2.300.—
„ Planowania	— zł	850.—
Dział OKP	— zł	450.—
„ Księgowości (Bryg. Młodz.)	— zł	400.—
„ Obsł. Budżetu Państwa	— zł	300.—
„ Kadr	— zł	600.—
Szoferzy	— zł	700.—

Oddziały Operacyjne:

Oddział w Gliwicach (kat. II)	— zł	3.800.—
uzyskuje jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa		
Oddział w Zabrze (kat. II)	— zł	2.350.—
„ w Rybniku (kat. II)	— zł	2.550.—
II/O/M Katowice (kat. II)	— zł	1.900.—
VI/O/M Katowice (kat. III)	— zł	1.900.—
Oddział w Świętochłowicach (kat. III)	— zł	900.—
I/O/M w Zabrze (kat. III)	— zł	800.—
I/O/M w Sosnowcu (kat. III)	— zł	1.300.—
Oddział w Wodzisławiu (kat. IV)	— zł	600.—
„ w Mysłowicach (kat. IV)	— zł	800.—

Oddz. Chorzów — Batory (kat. V)	— zł	900.—
„ Ruda Śląska (kat. VI)	— zł	400.—
„ Bytom (kat. II)	— zł	800.—
„ Bielsko-Biała (kat. II)	— zł	1.100.—
„ Czechowice (kat. IV)	— zł	450.—
„ Bytom-Bobrek (kat. V)	— zł	250.—
„ Cieszyn (kat. III)	— zł	700.—
„ Chorzów (kat. II)	— zł	200.—
V/O/M w Katowicach (kat. III)	— zł	200.—
I/O/M w Gliwicach (kat. II)	— zł	200.—
I/O/M w Katowicach (kat. II)	— zł	300.—

5) Województwo kieleckie

W Oddziale Wojewódzkim:

Dz. Planowania Kasowego	— zł	400.—
„ OKP	— zł	400.—
„ Kadr	— zł	100.—
Wydz. Kredytowy	— zł	300.—
„ Budżetowo - Rachunkowy	— zł	100.—

Oddziały Operacyjne:

Oddział Ostrowiec (kat. IV)	— zł	3.000.—
uzyskując jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa		
Oddział Sandomierz (kat. III)	— zł	2.200.—

6) Województwo koszalińskie

W Oddziale Wojewódzkim:

Dział Kred. Handlu Wiejskiego	— zł	350.—
„ Obsł. Budżetu Państwa	— zł	250.—

Oddziały Operacyjne:

Oddział w Złotowie (kat. V)	— zł	1.400.—
uzyskując jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa		
Oddział w Człuchowie (kat. V)	— zł	1.000.—

7) Województwo krakowskie

W Oddziale Wojewódzkim:

Wydział Organizacyjno - Administrac.	— zł	1.400.—
„ Kredytowy	— zł	800.—

Oddziały Operacyjne:

Oddział w Krynicy (kat. IV)	— zł	1.500.—
uzyskując jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa		
Oddział w Rabce (kat. V)	— zł	1.000.—
„ w Wadowicach (kat. IV)	— zł	2.000.—
„ w Żywcu (kat. IV)	— zł	1.600.—
„ w Chrzanowie (kat. III)	— zł	2.700.—

8) Województwo lubelskie

W Oddziale Wojewódzkim:

wszystkie Wydziały	— zł	800.—
--------------------	------	-------

Oddziały Operacyjne:

Oddział Chełm Lubelski (kat. IV)	— zł	900.—
uzyskując jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa		
Oddział w Hrubieszowie (kat. V)	— zł	500.—
„ w Zamościu (kat. III)	— zł	700.—
„ w Puławach (kat. V)	— zł	600.—
II/O/M Lublin (kat. II)	— zł	500.—

9) Województwo łódzkie

W Oddziale Wojewódzkim:

Sekretariat	— zł	600.—
Dz. Księgowości i Budżetu Banku	— zł	500.—
„ Handlu Wewn. i Zagranicznego	— zł	400.—
„ Administracyjno - Gospodarczy	— zł	700.—

Oddziały Operacyjne:

Oddział w Łowiczu (kat. V)	— zł	1.800.—
IV/O/M Łódź (kat. II)	— zł	5.800.—
Oddział w Skierniewicach (kat. IV)	— zł	1.200.—

10) Województwo olsztyńskie

W Oddziale Wojewódzkim:

Dział OKP	— zł	300.—
Wydział Kredytowy	— zł	700.—

Oddziały Operacyjne:

Oddział w Szczytnie (kat. V)	— zł	2.000.—
uzyskując jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa		
Oddział w Kętrzynie (kat. IV)	— zł	2.000.—

11) Województwo opolskie

W Oddziale Wojewódzkim:

Dz. Organizacji i Kontr. Pracy	— zł	200.—
Wydział Planowania	— zł	300.—
„ Budżetowo - Rachunkowy	— zł	300.—
„ Kredytowy	— zł	400.—
Dz. Kadr	— zł	100.—

Oddziały Operacyjne:	
I/O/M w Opolu (kat. II)	— zł 2.600.—
Oddział w Raciborzu (kat. III)	— zł 1.600.—
„ w Krapkowicach (kat. V)	— zł 1.000.—
uzyskując jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa	

12) Województwo poznańskie

Wszvstkie zespolv O/W	— zł 2.600.—
Oddziały Operacyjne:	
I/O/M w Poznaniu (kat. II)	— zł 4.500.—
Oddział Ostrów Wlkp. (kat. II)	— zł 2.500.—
uzyskując jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa	
Oddział Krotoszyn (kat. V)	— zł 1.400.—
„ Września (kat. IV)	— zł 1.000.—
„ Piła (kat. IV)	— zł 1.000.—

13) Województwo rzeszowskie

W Oddziale Wojewódzkim:	
Wydział Planowania	— zł 800.—
„ Kredytowy	— zł 500.—
Oddziały Operacyjne:	
Oddział w Sanoku (kat. IV)	— zł 2.500.—
uzyskując jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa	
Oddział w Przemysłu (kat. III)	— zł 2.000.—
„ w Jarosławiu (kat. III)	— zł 7.000.—

14) Województwo szczecińskie

Oddział Wojewódzki	— zł 1.000.—
Oddziały Operacyjne:	
I/O/M Szczecin (kat. II)	— zł 1.100.—
II/O/M Szczecin (kat. III)	— zł 200.—
III/O/M Szczecin (kat. II)	— zł 3.000.—
Oddział w Choszcznie (kat. VI)	— zł 200.—

15) Województwo warszawskie

W Oddziale Wojewódzkim:	
Dz. OKP	— zł 500.—
Wydział Planowania	— zł 750.—
„ Kredytowy	— zł 2.350.—
„ Obsługi Budżetu Państwa	— zł 500.—
Oddziały Operacyjne:	
Oddział — Mokotów (kat. II)	— zł 5.400.—
„ w Płocku (kat. III)	— zł 3.000.—
III/O/M Warszawa (kat. II)	— zł 1.300.—
VIII/O/M Warszawa (kat. II)	— zł 1.000.—
V/O/M Warszawa (kat. II)	— zł 500.—
Oddział w Pułtusku (kat. VI)	— zł 1.200.—

16) Województwo wrocławskie

W Oddziale Wojewódzkim:	
Wydział Kredytowy	— zł 800.—
Dz. OKP	— zł 200.—
„ Obsługi Budżetu Państwa	— zł 100.—

„ Planowania Kasowego	— zł 100.—
„ Kadr	— zł 200.—
Oddziały Operacyjne:	
Oddział w Wałbrzychu (kat. II)	— zł 2.300.—
uzyskując jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa	
Oddz. w Kłodzku (kat. III)	— zł 1.500.—
„ w Zabkowicach Śl. (kat. IV)	— zł 1.100.—
„ w Górze Śląskiej (kat. V)	— zł 700.—

17) Województwo zielonogórskie

W Oddziale Wojewódzkim:	
Dz. Planow. Kred.	— zł 350.—
„ OKP	— zł 250.—
„ Ksieg. i Budżetu Banku	— zł 150.—
Oddziały Operacyjne:	
Oddział w Krośnie Odrzańsk. (kat. VI)	— zł 1.000.—
uzyskując jednocześnie tytuł Oddziału Przemysłowego w skali województwa	
Oddział we Wschowie (kat. V)	— zł 500.—
II/O/M w Zielonej Górze (kat. II)	— zł 750.—

II

Z części drugiej ogólnej kwoty (zł 30.900.—) Zarząd Banku — na wniosek Komisji Centralnej — przyznał nagrody pieniężne następującym zespołom wyróżnionym w skali ogólnokrajowej, z pomiędzy zespołów wysuniętych przez poszczególne Komisje Wojewódzkie:

Zespołom w Oddziałach Wojewódzkich:

- 1) Działowi Księgowości i Budżetu Banku w Oddziale Woj. w **GDĄNSKU** — zł 1.800.—
- 2) Wydziałowi Planowania w Oddziale Woj. w **KATOWICACH** — zł 2.500.—
- 3) Wydziałowi Kredytowemu w Oddziale Woj. w **POZNANIU** — zł 3.900.—
- 4) Działowi OKP w Oddziale Woj. w **WARSZAWIE** — zł 1.400.—

Oddziałom Operacyjnym:

- 1) Oddziałowi w **GLIWICACH** — przyznano tytuł „Oddziału Przemysłowego” w skali ogólnokrajowej i w II kategorii oddziałów oraz premię — zł 10.500.—
- 2) Oddziałowi w **TCZEWIE** — tytuł „Oddziału Przemysłowego” w III kategorii oddziałów oraz premię — zł 4.500.—
- 3) Oddziałowi w **SANOKU** — tytuł „Oddziału Przemysłowego” w IV kategorii oddziałów oraz premię — zł 3.300.—
- 4) Oddziałowi w **KROTOSZYNIE** — tytuł „Oddziału Przemysłowego” w V kategorii oddziałów oraz premię — zł 3.000.—

Wzmacniamy na każdym kroku władzę ludową.

Bądźmy czujni, strzeżmy mienia narodowego i tajemnicy państwowej, tępy sabotażystów i szpiegów.

Walczy przeciw oszustom, plotkom i oszczerstwom reakcyjnej imperialistycznej propagandy, pogłębiając świadomość polityczną najszerszych mas.

— oto program Frontu Narodowego.

Pytania i odpowiedzi

PLANOWANIE OBIEGU PIENIĘŻNEGO

Niektóre przedsiębiorstwa wystąpiły z wnioskami o uzupełnienie pogotowia kasowego, przytaczając argumenty zaakceptowane przez komórki kredytowe. Jak do podobnych przypadków ustosunkować się mają komórki p. k., aby nie było sprzeczności z założeniami planu kasowego?

Podwyższenie pogotowia kasowego nie stoi w kolizji z limitowaniem czterech tytułów rozchodowych planu kasowego. Podwyższenie wysokości pogotowia kasowego nie oznacza upoważnienia przedsiębiorstwa do dokonywania wydatków bez kontroli bankowej, która w tym przypadku następuje w momencie podejmowania kwot z banku na uzupełnienie pogotowia kasowego.

W związku z dokonywanymi przez zakłady gastronomiczne wpłatami z tytułu podwyższonych opłat za dania mięsne, w jakim tytule p. k. tego rodzaju wpłaty należy wykazywać?

Wpłaty zakładów gastronomicznych z tytułu podwyższonych opłat za dania mięsne należy wykazywać w tym samym tytule co i normalne wpłaty wyżej wymienionych zakładów, tzn. w pozycji „utarg”.

Czy Zrzeszenie Prywatnego Handlu i Usług należy objąć planowaniem kasowym?

Według wyjaśnień Naczelnej Rady Zrzeszeń Kupieckich — Zrzeszenia Prywatnego Handlu i Usług nie prowadzą żadnej działalności gospodarczej (podlegają zwolnieniu od podatku obrotowego i dochodowego), wobec czego obroty tego rodzaju organizacji należy umieszczać w pozycjach dotyczących obrotów z „instytucjami społecznymi”.

Na podstawie zarządzenia M. H. W. Spółdzielnie Spożywców dokonują zakupu artykułów produkcji rolnej ze źródeł zdecentralizowanych na terenie innych województw. Dla dokonania wypłaty Spół. Spoż. przekazują gotówkę swoim pracownikom w teren dopiero po ustaleniu przez nich nadającego się do zakupu towaru. Spółdz. Spożywców nie jest w stanie przewidzieć, w którym okręgu bankowym i w jakiej wysokości dokona zakupu, dlatego też na te wypłaty nie dołącza zawiadomienia 1 Z do wniosku kasowego. Poza tym wypłaty zrealizowane na podstawie polecenia przelewu dla wypłaty osobie nie posiadającej rachunku w banku notowane są w tytule p. k. „Wypłaty dla gospodarki nieuspołecznionej i osób prywatnych”. Instrukcja IV/H nie przewiduje wystania wz. 1 Z na wypłaty dokonywane przez inny bank bezpośrednio do rąk osób nie posiadających r-ku w banku.

Jak należy w tym wypadku postępować?

W podanych wyżej warunkach nie jest możliwe posługiwanie się przez spółdzielnie zakupujące towary u rolników wzorem 1 Z. Oddział wypłacający na podstawie polecenia przelewu nie może w związku z tym czynić trudności. Ponieważ oddział wypłacający może z łatwością ustalić gospodarze przeznaczenie wypłaty, jak i fakt, że zleceniodawcą jest jednostka gospodarki uspołecznionej, a zatem uczestnik planowania kasowego, omawiane wypłaty winny być kwalifikowane do poz. „skup artykułów rolnych i innych”.

Jakie kryteria stosować dla rozgraniczenia, czy wypłatę z tytułu pracy zleczonej zaliczyć do pozycji „płace” lub „zapłata za usługi”?

Najbardziej właściwym kryterium rozgraniczającym wypłaty na fundusz płac i zapłatę za usługi z tytułu prac zleconych jest moment płatności podatku. Jeżeli dana wypłata, bez względu na to czy dokonywana jest na rzecz pracownika własnego czy innego przedsię-

biorstwa, podlega opodatkowaniu z tytułu podatku od wynagrodzeń — należy zaliczyć ją do pozycji „płace”, jeżeli zaś innym podatkiem (np. podatek dochodowy, obrotowy) to należy zaliczyć do pozycji „zapłata za usługi”.

Paragraf 30 uzupełnienia do instrukcji nakłada na uczestników p. k. obowiązek podawania wykorzystanych od początku miesiąca sum netto w tytułach limitowanych, obciążając ich odpowiedzialnością za prawidłowość podanych na form. 4673 sum. Wobec tego, że w instrukcji brak jest przepisu określającego jakość i charakter odpowiedzialności ciążącej na uczestnikach planowania kasowego, jakie więc należy stosować sankcje w przypadku stwierdzenia naruszenia tego przepisu?

Zgodnie z § 30 uzupełnienia do instrukcji p. k. wypłata może być dokonana z chwilą dopełnienia wszystkich obowiązków ciążących na uczestnikach p. k., przewidzianych w powołanym paragrafie. W związku z tym bank, o ile stwierdzi że uczestnik p. k. stale nie stosuje się do wymienionego przepisu, może odmówić wypłaty, żądając uzupełnienia zaręcznika danymi przewidzianymi w § 30. W powyższym przypadku oddział winien zażądać również do wglądu arkusza 2 A lub D celem sprawdzenia, czy prowadzony jest bieżąco i zgodnie z przepisami.

W jakiej pozycji wykazywać wypłaty G. K. S. na rzecz punktów kasowych przy GS-ach, ponieważ punkty kasowe czy to z powodu trudności komunikacyjnych, czy też personalnych nie nadsyłają w terminach rozliczeń. Podjęcia większej ilości gotówki przez punkty kasowe w pewnych okresach są konieczne i nie mogą odbywać się codziennie, ponieważ GS-y są porozrzucane w terenie i łączność z GKS lub NBP jest utrudniona.

Punkty kasowe GKS przy GS są samodzielnymi jednostkami, o odrębnej racunkowości, a pozostałości kasowe w tych punktach stanowią część salda kasowego GKS. W związku z tym ruch gotówki między GKS a ich punktami kasowymi nie może znaleźć wyrazu w jakiejkolwiek pozycji rodzajowej planu kasowego. Konieczność zaopatrzenia tych punktów w zapasy gotówki odbija się jedynie w wysokości stanu kasy GKS i w saldzie obrotów GKS z bankami.

Spółdzielnie Pracy, przyjmując zamówienie na wykonanie usług, pobierają od zlecających im zamówienia zadatki. Po całkowitym wykonaniu tych usług, zleceniodawcy w razie niewłaściwego wykonania nie przyjmują ich, żądając jednocześnie zwrotu wpłaconych zadatków. Jak kwalifikować tego rodzaju obroty?

Wpływ Spółdzielni Pracy, w zależności od tego czy usługa wykonywana jest z materiału powierzonego czy z własnego, winny być zaliczane odpowiednio do pozycji „usługi innych przedsiębiorstw” lub „utarg”, bez względu na to, czy mamy do czynienia z wpłatą w formie zaliczki czy też całej należności. Ewentualne zwroty wpłaconych zaliczek winny być zaliczane do pozycji „rozchody różne limitowane”. Kontrola tych wypłat winna być przeprowadzana szczególnie dokładnie, aby w ten sposób wpływać dodatkowo na poprawę jakości produkcji Spółdzielni Pracy.

Przez jaki okres czasu należy przechowywać załączniki do dowodów wpłat i wypłat, gdyż wg poprzedniej instrukcji załączniki te należało przechowywać przez okres trzech miesięcy, natomiast w nowej instrukcji nie ma w tej sprawie żadnej wzmianki.

Sprawa przechowywania akt uregulowana została Zarządzeniem 76/52 (patrz załącznik „ Tymczasowe wytyczne dotyczące czasokresu przechowywania akt”). Zgodnie z wytycznymi dokumenty planowania kasowego należy pouzielić na dwie grupy „A” i „B”. Do grupy „A” należą plany kasowe i sprawozdania z wykonania planu. Pozostałe dokumenty (a więc i załączniki do dowodów wpłat i wypłat) zaliczyć należy do grupy „B”. Dokumenty grupy „A” przechowuje składnica akt przez lat 10 po czym przekazuje je do Archiwum Państwowego, natomiast dokumenty grupy „B” przechowywać

należy w składnicy akt 1 rok a po upływie tego okresu po uprzednim zniszczeniu winny być przekazane na makulaturę.

Pomocnicze spółdzielnie rzemieślnicze wykonują produkcję w ramach akcji nakładczej, a więc zakupują potrzebny do wyrobu surowiec i oddają go rzemieślnikom zrzeszonym w Spółdzielni Pom. do przerobu.

Jak zaliczać w p. k. wynagrodzenia wypłacane członkom, czy do pozycji „płace”, czy też „zapłata za usługi”, gdyż Instrukcja Planu Kasowego § 12 Cz. I przewiduje w tytule „płace” tylko wynagrodzenia wypłacane członkom Spółdzielni Pracy.

Wynagrodzenia członków pomocniczych spółdzielni rzemieślniczych należy zaliczyć do pozycji „zapłata za usługi” a nie do pozycji „płace”, gdyż wynagrodzenia te nie podlegają podatkowi od wynagrodzeń. Klasyfikacja powyższa została ustalona w oparciu o Zarządzenie Min. Finansów z dnia 15 stycznia 1952 r. w sprawie określenia niektórych przychodów podlegających opodatkowaniu według przepisów o podatku od wynagrodzeń (Monitor Polski Nr. A — 14 z dnia 14 lutego 1952 r.). Zarządzenie to stwierdza, że podatkiem od wynagrodzeń podlegają tylko przychody za świadczone usługi wykonywane osobiście przez członków spółdziel-

ni pracy na rzecz spółdzielni pracy, przepis jednak ten nie ma zastosowania do przychodów członków pomocniczych spółdzielni rzemieślniczych.

KAPITAŁNE REMONTY

W związku z P. O. 217/52 pkt. II prosimy o wyjaśnienie jaka jednostka obowiązana jest regulować przedkładane obecnie żądania zapłaty za kapitalne remonty zlecone do wykonania przez b. SOM przed ich zlikwidowaniem?

W ramach wyjaśnień odnośnie PO 217/52 pkt. II komunikujemy, że zgodnie z decyzją Min. Rolnictwa z dnia 30.6. br. znak PSU 0/25 Gminne Spółdzielnie „Samopomoc Chłopska” obowiązane są regulować należności za kapitalne remonty b. SOM.

a) z tytułu przeprowadzonych kapitalnych remontów maszyn i budynków przewidzianych w planach kapitalnych remontów b. SOM na r. 1952 wykonanych fizycznie do dnia 31 maja br. — bez względu na datę złożenia żądania zapłaty do realizacji,

b) z tytułu kapitalnych remontów zleconych do wykonania przed dniem 31.5. br. — bez względu na datę zakończenia remontu i złożenia żądania zapłaty do realizacji.

Kto staje w szeregach Frontu Narodowego, kto wzmacnia jego jedność i przyczynia się do osiągnięcia jego wielkich i sprawiedliwych celów jest patriotą.

Kto jedność narodu świadomie rozbija — jest wrogiem.

B I B L I O G R A F I A

Bibliografia prac dotyczących wskazań VII Plenum KC PZPR *)

„Główna rzecz polega na tym, żeby budować socjalizm razem z chłopstwem, koniecznie razem z chłopstwem i koniecznie pod kierownictwem klasy robotniczej, albowiem kierownictwo klasy robotniczej stanowi podstawową gwarancję tego, że budownictwo pójdzie po drodze do socjalizmu”.

J. Stalin — Dzieła T. VII str. 128 (1 wyd. pol.)

MATERIAŁY Z PRZEBIEGU VII PLENUM KC PZPR

NOWE DROGI R. VI 1952 nr 6/36:

- Słowo wstępne.
- Referat B. Bieruta „O umocnienie spójni między miastem i wsią w obecnym okresie budownictwa socjalistycznego.
- Dyskusja.
- Przemówienie końcowe B. Bieruta.

O umocnienie spójni między miastem i wsią w obecnym okresie budownictwa socjalistycznego. Warszawa 1952 „Książka i Wiedza”, str. 130, 1 nlb.

(Referat i przemówienie końcowe wygłoszone na VII Plenum KC PZPR 14 — 15 czerwca 1952).

POLITYKA BUDOWY EKONOMICZNYCH FUNDAMENTÓW SOCJALIZMU

BRUS WŁ. i POHORILLE — Zarys ekonomii politycznej socjalizmu. Skrypt wykładów. Część I. Warszawa 1951, in 4°, str. 380.

(...Rozdział IV: Niektóre wnioski ogólne z doświadczeń budowy socjalizmu w ZSRR i w krajach demokracji ludowej) str. 110.

ZAWADZKI J. — Od kapitalizmu do socjalizmu. Warszawa 1951, in 8°, str. 86, 1 nlb.

(Część I: Zasadnicze zagadnienia okresu przejściowego od kapitalizmu do socjalizmu... § 6 Komunizm wojenny i Nep w ZSRR) str. 17.

MINC H. — Niektóre zagadnienia demokracji ludowej w świetle leninowsko-stalinowskiej nauki o dyktaturze proletariatu. Nowe Drogi 1949 nr 6, str. 88.

BRUS WŁ. — Węzłowe zagadnienie rozwoju ekonomiki okresu przejściowego od kapitalizmu do socjalizmu. Ekonomista, 1950 kw. I/II, str. 106.

*) Tematykę ograniczono do wytycznych VII Plenum KC PZPR odnoszących się do działalności NBP.

Bibliografia opracowana na podstawie księgozbioru Biblioteki Centralnej NBP.

ŁAPTIEW I. — Likwidacja przeciwieństw między miastem i wsią w ZSRR i drogi zacierania różnic pomiędzy nimi. 1) Bolszewik, 1951, nr 15. 2) Zeszyty ekonomiczne Nowych Dróg nr 4/1952.

(Treść ekonomiczna i klasowa przeciwieństw między miastem i wsią w okresie przejściowym od kapitalizmu do socjalizmu, 'drogi likwidacji przeciwieństw).

BRUS Wl. — O podstawach spójni ekonomicznej między klasą robotniczą, pracującym chłopstwem w okresie przejściowym. Ekonomista, 1952, str. 89.

(W treści: 1) Ekonomiczna konieczność okresu przejściowego od kapitalizmu do socjalizmu — 2) Układy społeczno - ekonomiczne w okresie przejściowym i ich stosunek wzajemny — 3) Nep — polityka budowy ekonomicznych fundamentów socjalizmu).

PŁACE — KONTROLA FUNDUSZU PŁAC

I

STALIN J. W. — Nowa sytuacja — nowe zadania budownictwa gospodarczego — Przemówienie wygłoszone na naradzie działaczy gospodarczych 23 czerwca 1931 r. Dzieła. T. XIII, str. 64 — (1 wyd. pol.).

(„Zagadnienie płac roboczych u Marksa i Lenina, zwalczanie „lewackiej” polityki zrównywania płac — najbliższe zadania: zlikwidować piynność siły roboczej, znieść system równych płac, stworzyć racjonalny system płac, poprawić warunki bytu robotników...).

KONAKOW D. — Płaca robocza i jej formy w przemyśle ZSRR, Warszawa 1950, in 16°, str. 16. 1 nlb.

(W treści: Socjalistyczna zasada podziału według pracy oraz sposób ustalenia płacy roboczej w przemyśle ZSRR — Formy płacy roboczej w przemyśle radzieckim — Stały wzrost płacy roboczej w ZSRR).

ZAWADZKI J. — Rozwój gospodarki narodowej w ZSRR. Zagadnienia wybrane. Warszawa 1951 in 8°, str. 135, 1 nlb.

(Rozdział III: Zagadnienia organizacji pracy w ZSRR § 4 Płace w ustroju socjalistycznym str. 54 — 68).

PIOTROWSKA - HOCHFELDOWA K. — Sytuacja materialna robotników i pracowników umysłowych w krajach obozu socjalizmu. Warszawa 1952, in 8°, str. 182, 1 nlb.

(Autorka wykazuje na podstawie materiału źródłowego, że mimo trudności jakie występują w okresie przejściowym od kapitalizmu do socjalizmu, okresie likwidowania ekonomicznego dziedzictwa kapitalizmu — w krajach budujących socjalizm działa już ekonomiczne prawo wzrostu dobrobytu materialnego i poziomu kulturalnego mas pracujących).

FERSKI A. — Organizacja pracy i płac. Część II, Warszawa 1952, in 8°, str. 77, 2 nlb.

(W treści: 1) Założenie i zasady polityki płac, 2) Tarify płac, 3) Stawki płac, 4) Taryfikatory kwalifikacyjne — 5) Systemy płac.

*

KONAKOW D. — Płace w ustroju socjalistycznym. 1) Bolszewik R. 29 1952 nr 5. 2) Gospodarka Planowa R. 1952 nr 5 s. 39.

FERSKI A. — Limitowanie zatrudnienia i płac. Gospodarka Planowa R. 1952, nr 6, str. 12.

(Z metodologii planowania).

II

PIROŻYŃSKI Z. — O kontroli płac. Wiadomości NBP, 1949 nr 6.

CHOLIŃSKI T. — Kontrola bankowa funduszu płac. Wiadomości NBP, 1949 nr. 6.

CHOLIŃSKI T. — Spostrzeżenia z pierwszego okresu kontroli funduszu płac. Wiadomości NBP, 1950 nr 2.

OLEKSY T. — Kontrola funduszu płac w świetle spostrzeżeń Wydziału Inspekcji i Kontroli. Wiadomości NBP, 1950 nr 8.

GROSZEK C. — Kontrola funduszu płac w spółdzielniach. Wiadomości BR. 1950 nr 5 i 11.

RYBOŁKO J. — Kontrola funduszu płac w PGR-ach. Wiadomości BR. 1950, nr 6.

JASIŃSKI S. — Instrukcja w sprawie bankowej kontroli funduszu płac w PGR-ach. Wiadomości BR. 1951, nr 5.

R. W. — Stosowanie nowych instrukcji o kontroli funduszu płac. Wiadomości BR. 1951, nr 6.

JANKOWSKA I. — Trzy instrukcje o kontroli funduszu płac. Wiadomości BR. 1951, nr 7.

CHOLIŃSKI T. — Zadania kontroli funduszu płac przy realizacji planu 6-letniego. Wiadomości NBP, VII 1951, nr 3.

BECKER Z. — Organizacja kontroli funduszu płac w oddziałach. Wiadomości NBP, 1951, nr 6.

GROCHULSKI Z. — Kontrola funduszu płac w świetle doświadczeń, roku 1951. Wiadomości NBP, 1952, nr 4.

FRANKOWSKI K. — W sprawie metody bankowej kontroli funduszu płac. Gospodarka Planowa 1952, nr. 5, str. 33 — 38.

WARCHAŁOWSKI M. — O większą operatywność kontroli funduszu płac. Wiadomości NBP, 1952, nr 7.

ADAMOWICZ W. — Wytyczne kontroli bezpośredniej funduszu płac w PGR-ach i uspołecznionych gospodarstwach rolnych. Wiadomości BR 1952, nr 6.

Z doświadczeń radzieckich:

PARFANJAK P. A. — Finansowy kontrol' za raschodowaniem fundow zarobotnoj płaty. Moskwa 1945, in 8°, str. 96.

(Przekład: Kontrola finansowa funduszu płac. Doktryna i Problematyka Ekonomiki Radzieckiej R. 1951, nr 54).

GURIN L. E. — Analiz i kontrol raschodowania fundow zarobotnoj płaty na maszynostroitelnom predpriatii. Moskwa 1949, in 16°, str. 143, 1 nlb.

(W treści: 1) Zasada socjalistyczna rozdziału według pracy. 2) Znaczenie i zadania analizy pracy przedsiębiorstwa. 3) Treść i metodyka wykorzystania funduszów płac zarobkowych robotników. 4) Analiza czynników przewyższenia planowego poziomu przeciętnych płac zarobkowych. 5) Analiza ustosunkowania poziomu pracy produkcyjnej do płac zarobkowych. 6) Analiza wykorzystania funduszów płac zarobkowych pracowników inż.-techn. i młodszego personelu obsługi. 7) Zarządzenia w walce z przekroczeniem rozchodowania funduszów płac zarobkowych i kontrola bankowa).

O składzie funduszu płacy robotników i pracowników (Instrukcja Centr. Urzędu Statyst. ZSRR z 1949 r. Nr 5) Doktryna i Problematyka Ekon. Radz. r. 1951, nr 15.

O sposobie kontroli wypłat z funduszu płacy w organizacjach budżetowych i opartych na rozrachunku gospodarczym (Uchwała K. L. ZSRR z dn. 15 sierpnia 1939 r.) Doktryna i Problematyka Ekon. Radz. r. 1951, nr 16.

O sposobie zatwierdzenia etatów i o kontroli nad przestrzeganiem ustanowionych etatów (Uchwała Rady Komis. Lud. ZSRR z dn. 13.V. 1935 r.) (fragmenty) Doktryna i Problematyka Ekon. Radz. r. 1951, nr 17.

O sposobie kontroli wypłat z funduszu płacy w przedsiębiorstwach przemysłowych (Uchwała Rady Komis. Lud. ZSRR z 15.VIII. 1935 r.) Doktryna i Problematyka Ekon. Radz. r. 1951, nr 18.

O przedsięwzięciu środków w celu wzmocnienia kontroli wydatków z funduszu płacy dla pracowników nie będących na liście etatów. Doktryna i Problematyka Ekon. Radz. r. 1951, nr 19.

DYSKIN W. — Usilit' kontrol' za pravilnostju oplaty truda raboczich w stroitielstwie. Sowietskie finansy R. XIII, 1952 nr 6, str. 23.

OPODATKOWANIE LUDNOŚCI WIEJSKIEJ — BILANS PIENIĘŻNYCH DOCHODÓW I WYDATKÓW LUDNOŚCI WIEJSKIEJ

I

KUCHCIŃSKI J. — Podatki wiejskie. Warszawa 1951, in 8°, str. 247, 1 nlb.

(Zbiór aktów normatywnych (z komentarzem) dotyczących podatku gruntowego, świadczeń w naturze, opłat za elektryfikację oraz składek z tytułu obowiązku społecznego oszczędzania uiszczanych przez ludność wiejską).

Skorowidz rzeczowy.

*

LINDBERG ST. — Zarys systemu podatkowego Polski Ludowej. Finanse 1950, nr 1, str. 60.

KUCHCIŃSKI J. — Podatek gruntowy oraz świadczenia w naturze na niektóre cele publiczne. Finanse 1951, nr 5, str. 45.

TEPICHT J. — Spójnia a budownictwo socjalistyczne w świetle wytycznych VII Plenum KC PZPR. Nowe Drogi 1952, nr 7.

Z doświadczeń ZSRR:

ROWIŃSKI B. N. — Budżet państwowy ZSRR. Cz. 1, 2, Warszawa 1951.
(Cz. 2, § 16).

CAŁKIN G. M. — Metody organizacji nałogowej roboty. Praktyczeskoje posobie, Moskwa 1949.

(Rozdział 2: Metody organizacji pracy podatkowej na wsi).

II

CHODAK I. — Bilans dochodów ludności oraz podaży towarów i usług. Wiadomości NBP, 1949 nr 7.

SULMIŃSKI P. — Bilans dochodów i wydatków ludności. Wiadomości NBP, 1949, nr 8.

MICHAŁSKI S. — Bilans dochodów i wydatków ludności a plan kasowy. Wiadomości NBP, 1952, nr 2.

MINC Br. — Z zagadnień bilansu pieniężnego dochodów i wydatków ludności. Ekonomista 1952, kw. 2, str. 27.

(Uwagi wstępne: Bilans pieniężnych dochodów i wydatków ludności jako podstawowy instrument planowania gospodarki narodowej. — Powiązanie bilansu z różnorodnymi planami gospodarczymi (plan kasowy, plan zatrudnienia i płac, różnorodne plany usługowe itd.).

Analiza dochodów i wydatków ludności w r. 1951 (dane wstępne) i porównawcze z rokiem 1929).

PIROŻYŃSKI Z. — Podstawowe bilanse i plany finansowe. Finanse, 1951, nr 4, str. 22.

III

ORŁOWSKI M. — Z metodologii opracowania bilansu pieniężnego dochodów i wydatków ludności. Wiadomości NBP, 1951, nr 11.

MARGOLIN N. — Niektóre zagadnienia bilansu pieniężnych dochodów i wydatków ludności. Planowoje chozjajstwo r. 1949, nr 4 (przekład — Doktryna i Problematyka Ekon. Radz. r. 1949, nr 50).

MARGOLIN N. S. — Bałans dieńieżnych dochodów i rascnodow nasielenija. Moskwa 1951, in 8°, str. 138, 1 nlb.

Zagadnienie zaopatrzenia w przemyśle:

MARX K. — **Kapitał**. Tom II, księga 2 (wyd. ros. 1949, str. 118 — 145).

WITKOWSKI H. — **Ekonomika i organizacja zaopatrzenia przemysłu**. Przegląd Bibliograficzny Wydawn. Gospod. r. VI, 1952, nr 2, str. 101.

(Przegląd opracowań polskich dotyczących tematu zaopatrzenia materiałowego w ostatnich 3 latach wg następujących grup tematycznych: 1) zagadnienia ogólne w zakresie ekonomiki i organizacji zaopatrzenia materiałowego, 2) planowanie zaopatrzenia materiałowego, 3) obrót materiałowy, 4) normowanie zużycia materiałowego, 5) normowanie zapasów materiałowych, 6) składowanie materiałów, organizacja składowania, typizacja magazynów, normy i standardy technicznego wyposażenia magazynów, przechowywanie materiałów, ubytki naturalne. Wykaz tytułów w poszczególnych grupach podano w kolejności chronologicznej, gdyż ułatwia to orientację co do ich aktualności.

Na końcu każdej grupy tematów umieszczono spis aktów normatywnych, które są aktualne w zakresie zagadnień należących do danej grupy tematycznej).

SROCZYŃSKI W. — O metodologii planu zaopatrzenia na r. 1952. Gospodarka Materiałowa 1952, nr 2, str. 51.

(Uzasadnienie wprowadzonych zmian w planowaniu zaopatrzenia w r. 1951. Przebieg prac i ich poszczególne stadia nad planem zaopatrzenia. Plan zużycia a plan zaopatrzenia).

Ogólne zasady opracowania planu zaopatrzenia na rok 1953 w przemyśle. Gospodarka Materiałowa. Rok IV 1952, nr 6, str. 229.

(Ogólne zasady opracowania projektu planu zaopatrzenia na rok 1953 ustalone przez Departament Zaopatrzenia i Bilansów Materiałowych; zasady te zostaną wykorzystane przez departamenty branżowe PKPG przy opracowaniu kompleksowych instrukcji do projektu planu na rok 1953).

HIMMEL B. — Celowe formy ewidencji i właściwa organizacja pracy zaopatrzenia dają dobre wyniki. Gospodarka Materiałowa, 1952, nr 4, str. 136.

(Analiza materiału doświadczeniowego na odcinku zaopatrzenia w ZPA „Chorzów”).

WITKOWSKI H. — Gospodarka metalami nieżelaznymi w zakładzie produkcyjnym. Gospodarka Materiałowa 1952, nr 3, str. 101.

(Planowanie zaopatrzenia, obrót, przydziały, normy zapasy i zbiórka półfabrykatów i złomu metali nieżelaznych).

BEM A. — Gospodarka paliwami stałymi w zakładach przemysłowych. Gospodarka Materiałowa 1952 nr 1, str. 5.

(Normy zużycia paliw; współzawodnictwo w oszczędzaniu paliwa).

Walka o oszczędność węgla ważnym czynnikiem poprawy warunków zaopatrzenia przemysłu (streszczenie przemówienia ministra Szyra na krajowej naradzie w sprawie oszczędzania paliw). Trybuna Ludu 5.VII. 52, str. 3.

JĘDRYCHOWSKI S. — Aktualne zagadnienia budownictwa. Nowe Drogi 1952, nr 5, str. 39.

BLIŃSKI F. — Przemysł włókienniczy w świetle wytycznych VII Plenum. Nowe Drogi 1952, nr 7, str. 31 — 42.

Handel Wiejski:Założenia marksizmu-leninizmu

MARX K. i ENGELS F. — Dzieła XXIII, str. 256 (wyd. ros.).

(Wytłumaczenie socjalistycznego obrotu towarowego, jakie dał Engels w liście do Konrada Schmidta z 27.X. 1880).

LENIN W. I. — *Ekonomika i polityka w epoce dyktatury proletariatu oraz inne artykuły z lat 1918 — 1923*. Warszawa 1950, in 8°, str. 121, 2 nłb (wyd. 2).

LENIN W. I. — *Dzieła XXVII*, str. 370, (III wyd. ros.).

(Wskazania Lenina podane w okresie przejściowym od komunizmu wojennego do Nepu, odby przed państwem radzieckim stało zadanie wznowienia handlu drogą rozwoju obrotu towarowego).

STALIN J. W. — *Wyniki pierwszej pięcioletki*. Warszawa 1952, in 8°, str. 51, 1 nłb.

(Referat wygłoszony na połączonym plenum Komitetu Centralnego i Centralnej Komisji Kontrolującej WKP(b) 7.I. 1933 podczas rozpatrywania wyników Planu pięcioletniego w dziedzinie obrotu towarowego między miastem i wsią).

(Charakter i istota handlu radzieckiego — handel radziecki a handel pierwszego stadium Nepu).

STALIN J. W. — *Referat sprawozdawczy na XVII Zjeździe Partii o działalności KC WKP(b) 20.I. 1934 r.* Dzieła. T. XIII, str. 288 — (1 wyd. pol.).

(O obrocie towarowym między wsią a miastem, krytyka pogardliwego stosunku do handlu niektórych komunistów, zwalczanie „lewackich” przekonań — teorii o obumieraniu handlu i pieniądza w ustroju socjalistycznym).

Sesja naukowa poświęcona trzeciemu polskiemu wydaniu I tomu „Kapitału” Karola Marksa. Referaty i dyskusja. Warszawa 1952. Instytut Kształcenia Kadr Naukowych przy KC PZPR.

(„Stanisław Kuziński. Rozwinięcie przez Lenina i Stalina teorii produkcji towarowej).

O spółdzielczości wiejskiej:

LENIN W. I. — *O kooperacji*. Dzieła wybrane. T. II, str. 984 — 991.

BIERUT B. — *Istota sołtuzu robotniczo-chłopskiego na obecnym etapie*. Nowe Drogi 1950, nr 5, str. 11.

Z doświadczeń handlu radzieckiego:

KLIMOW A. P. — *Radziecki handel spółdzielczy*. Warszawa 1950.

(1) powstanie handlu radzieckiego, 2) konieczność istnienia handlu w warunkach socjalizmu...).

SERIEBRIAKOW S. W. — *Organizacja i technika handlu radzieckiego*. Warszawa 1951.

KAZARIN F. W. — *Analiza bilansu i plan finansowy wiejskiej spółdzielni spożywców*. Kraków 1951, in 8°, str. 134.

(W treści: analiza bilansów, finansowanie WSS, plan finansowy WSS, kontrola wykonania planu finansowego).

Polityka partii i rząduw Polsce w zakresie handlu wiejskiego:

V Plenum KC PZPR w dn. 15 — 16.VII. 1950 (Plan 6-letni). Nowe Drogi 1950, nr 4.

ZAMBROWSKI R. — *O realizację czołowego hasła Partii na wsi*. Aktualne zagadnienia polityki Partii na wsi. Nowe Drogi 1951, nr 4, str. 70.

JAWORSKI M. — *O spółdzielczości zaopatrzenia i zbytu na wsi*. Nowe Drogi 1951, nr 4, str. 70.

TEPICHT J. — *Spójnia a budownictwo socjalistyczne w świetle wytycznych VII Plenum KC PZPR*. Nowe Drogi 1952, nr 7.

TOMASZEWSKI Z. — *Regulująca rola państwa ludowego w wymiarze między miastem i wsią*. Trybuna Ludu 27.VII. 1952.

(W świetle wytycznych VII Plenum KC PZPR).

DIETRICH T. — *Nowa sytuacja, nowe zadania handlu uspołecznionego*. Trybuna Ludu 12.VII. 1952.

(Por. „Gazeta Handlowa” nr 57 z 15.VII. 1952 — szereg artykułów w związku z naradą aktywu partyjnego i gospodarczego handlu uspołecznionego i spółdzielczego).

Ekonomika handlu:

I Kongres Nauki Polskiej — *Sekcja Nauk Ekonomicznych*. Referat Podsekcji Ekonomiki Handlu. Warszawa 1951.

(Problemy, które muszą być w toku i dla realizacji Planu 6-letniego rozwiązane w dziedzinie obrotu towarowego).

Ogólnopolska Konferencja w sprawie badań nad handlem. Warszawa 25 i 26 listopada 1950 r. (Referaty, dyskusja, rezolucja).

Referaty: Kierunki badań naukowych na tle zadań Planu 6-letniego (Minister Tadeusz Dietrich) Stan, zadania i potrzeby nauki w dziedzinie handlu i zwyczajów zbiorowego w Polsce prof. Ludwik Pawłowski).

Handel wiejski — organizacja:

FHRUCH E. P. — *Organizacja i technika handlu socjalistycznego*. Warszawa 1951. Zasady ogólne. Organizacja handlu detalicznego. Organizacja handlu detalicznego w ZSRR i w Polsce. Technika handlu detalicznego.

Handel w Planie 6-letnim. — Praca zbiorowa. Warszawa 1950.

*

SADULSKI M. — *Handel uspołeczniony zdobywa małość i średniorolnego chłopca*. Życie Gospodarcze 1951, nr 3, str. 156.

Spółdzielczość gminna realizuje Plan 6-letni. Życie Gospodarcze 1951, nr 4, str. 251.

Rola i zadania obrotu towarowego w umacnianiu spójni między miastem i wsią (w świetle wytycznych VII Plenum KC PZPR (Gazeta Handlowa nr 52, 53, 54, 55 z 1952 r.

Skup i kontraktacja:

SOŁDATIENKO J. — *XV Zjazd WKP(b) grudzień 1927*. Zjazdy i Konferencje WKP(b). Warszawa 1952, in 16°, s. 154.

(Kontraktacja i jej znaczenie).

Związek Samopomocy Chłopskiej w walce o wykonanie Planu 6-letniego, Warszawa 1950, str. 164.

*

ZAMBROWSKI R. — *O realizację czołowego hasła Partii na wsi*. Aktualne zagadnienia polityki Partii na wsi. Nowe Drogi r. IV 1950, nr 5 str. 49.

(Trójjedyna formuła Lenina, polityka Partii na wsi, skup...).

LINDBERG S. — Dostawy zboża — ważnym elementem spójni między miastem i wsią. Trybuna Ludu 25.VII. 1952, str. 3.

S. W. K. — Rola i znaczenie kontraktacji w polityce gospodarczej państwa. Poradnik - Informator GKS 1952, nr 3 (27).

GUCWA S. — Kontraktacja w roku 1951. Gospodarka Zbożowa 1951, nr 2, str. 8.

(Zasady planowania i rekonstrukcji kontraktacji. Organizacja akcji k. Finansowanie. Zadania ZSch).

Nowe formy socjalistycznej gospodarki na wsi. Życie Gospodarcze 1951, nr 21, str. 1192.

(Polityka gospodarcza Polski Ludowej w zakresie rolnictwa. Kontraktacja trzody. Planowy skup zboża i ziemniaków. Źródła braków w zaopatrzeniu).

SADZIKOWSKI H. — Akcja kontraktacyjna. Wiadomości NBP 1952, nr 6, str. 423.

Rola GKS w umacnianiu sojuszu robotniczo-chłopskiego. Poradnik - Informator GKS. 1952, nr 4 (28).

BOGDANIK J. — Kredytowanie akcji skupu. Wiadomości NBP 1952, nr 9.

Państwowe ośrodki maszynowe:

Uchwała Biura Politycznego KC PZPR o zadaniach Partii w dziedzinie rozwoju ruchu spółdzielczości produkcyjnej i wzmoczeniu politycznego, gospodarczego i organizacyjnego oddziaływania POM-ów (z grudnia 1950 r.).

*

BEBENEK S. — Państwowe ośrodki maszynowe. Warszawa 1951, in 8°, s. 38, 1 nfb. Mała Bibl. Tow. Wiedzy Powszechnej.

(W treści: POM-v — pomoc państwa dla pracujących chłopów. Perspektywy rozwojowe POM-ów).

FRAK J., LEWANDOWSKI L., ROSOWSKI S. — Ekonomia socjalistycznych przedsiębiorstw rolniczych. Zeszyt 2, Warszawa 1951, str. 2 nfb, II, 165.

(...Planowanie eksploatacji w POM-ach. Umowa POM-ów ze spółdzielczością produkcyjną).

*

POL L. i KUZIŃSKI S. — Ośrodki maszynowe w Polsce. Nowe Drogi 1948, nr 12, str. 184 — 195.

TEPICHT J. — Niektóre zagadnienia walki o socjalistyczną przebudowę wsi. Ekonomista, 1951, kw. I.

ZAMBROWSKI R. — O realizacji czołowego hasła Partii na wsi. Nowe Drogi r. IV 1950, nr 5, str. 49.

VII Plenum KC PZPR 14 — 15.VI. 1952. Referat i słowo końcowe B. Bieruta. Dvskusja (przemów. R. Zambrowskiego). Nowe Drogi 1952, nr 6.

TEPICHT J. — Spójnia a budownictwo socjalistyczne w świetle wytycznych VII Plenum KC PZPR. Nowe Drogi 1952, nr 7, str. 26.

WENCEL H. — Ośrodki maszynowe przed egzaminem. Życie Gospodarcze, 1949, nr 8, str. 351.

SCHMIDT W. — POM-v w walce o socjalistyczną wieś. Życie Gospodarcze 1951, nr 5, str. 290.

(Zadania POM-ów. Metody pracy. Umowy ze spółdzielczością produkcyjną. Struktura organizacyjna POM-ów).

CZAPLIŃSKI J. — POM-y przygotowują się do kampanii wiosennej. Życie Gospodarcze 1952, nr 3, str. 153.

ŻABKO - POTOPOWICZ A. — Prace monograficzne z zakresu spółdzielni produkcyjnych. Przegl. Bibliogr. r. VI 1952, zes. 1, str. 52.

(Przeład i charakterystyka literatury polskiej i radzieckiej).

JANKOWSKI J. — Zagadnienia gospodarki finansowej w POM-ach. Finanse 1952, nr 1, str. 56.

Z doświadczeń radzieckich i krajów demokracji ludowej:

NABIEKIN F. — Ośrodki maszynowo - traktorowe i ich rola w rozwoju produkcji kolchozowej. Warszawa 1951. (przeład z rosyjskiego).

NIKITIN N. D. — Gospodarka finansowa stacji maszynowo-traktorowych. Warszawa 1951, in 8°, str. 132. (przeład z rosyjskiego).

(W treści: znaczenie MTS dla rozwoju gospodarki rolnej, organizacja i kontrola gospodarki finansowej w MTS, płace, środki obrotowe, nakłady inwestycyjne, inwestycje pozalimitowe, wydatki gospodarcze, zapoznienie i sporządzanie planu przem.-finansowego).

GAJMON L. C. — Dochody stacji maszynowo-traktorowych. Warszawa 1950, in 8°, str. 134.

(W treści: Stosunki umowne MTS z kolchozami, obliczanie opłat w naturze, opłata w gotówce, finansowanie i dochody MTS. (ewidencja i kontrola).

Problemy ekonomiki rolnictwa radzieckiego. Warszawa 1951, str. 205.

(Art. Kuronatkina o znaczeniu elektryfikacji rolnictwa, tworzeniu zespołów maszynowych w rolnictwie ZSRR).

*

AŁTAJSKI I. — MTS w hołbie za powyszenie urodzajności i podjom obszczestiwno produkownowo żywnowodstwa w kolchozach. Soc. Sielskoje Choz. 1952, nr 2, str. 12.

(Radzieckie ośrodki maszynowe w walce o wzrost wydajności zwierząt; rozwój produkcji pasz).

KAGANOW A. — Radoła po czasowemu grafiku ważniejszej rezerw powyszenia proizwoditelnosti traktorow i kombajnow. Soc. Sielskoje Choz. 1951, nr 3, str. 35.

(Wyniki badań naukowo - badawczych stacji traktor. w ZSRR nad normami wydajności pracy traktorów).

WENZEL - KRAUSE. — Zum Prinzip der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den AS. Wirtschaft 1951, nr 49, str. 4.

(Ustalenie kosztów własnych państwowych ośrodków maszynowych w Niemieckiej Republice Demokratycznej).

APARAT FINANSOWO-KSIĘGOWY

Przed nami ważne zadanie. — Rachunkowość, 1952, nr 8, str. 315 — 316, art. red.

(Konkretne zadania aparatu finansowo-księgowego w świetle wytycznych VII Plenum KC PZPR).

PEMPER M. — Mechanizacja rachunkowości. — Rachunkowość, 1952, nr 8, str. 353 — 355.

(W nawiązaniu do wytycznych VII Plenum KC PZPR redakcja rozpoczyna powyszczym artykułem cykl opracowań poświęconych mechanizacji procesów pracy w księgowości).

„...Zadne zasoby ludzkie nie wystarczyłyby na zabezpieczenie zaplanowanej przez nas skali wzrostu budownictwa i produkcji bez szybkiego wzrostu wydajności pracy, a ten jest niemożliwy bez wszechstronnej mechanizacji...”

B. Bierut. O umocnienie spójni między miastem i wsią w obecnym okresie budownictwa socjalistycznego.

MECHANIZACJA

LESZ M. — Mechanizacja gospodarki narodowej — droga do wzrostu dobrobytu narodu. — Nowe Drogi, 1952, nr 8, str. 53 — 67.

(Istota mechanizacji — jej rola w gospodarce socjalistycznej — wzory radzieckie — aspekt techniczny i polityczny zagadnienia).

PRZEMYSŁY

JĘDRYCHOWSKI S. — Zadania budownictwa w związku z VII Plenum KC PZPR. — Gospodarka Planowa, 1952, nr 8, str. 4 — 19.

(Szczegółowe oświetlenie problemów i zadań jakie wynikają z zagadnień postawionych na VII Plenum dla naszego budownictwa).

OLEŃSKI S. — VII Plenum. — Hutnik, 1952, nr 7 — 8, str. 239 — 241.

(Zadania jakie wypływają dla hutnictwa z wytycznych VII Plenum).

„...Zagadnienie zaopatrzenia stało się u nas jednym z centralnych zagadnień, od którego właściwego rozwiązania zależy w niemalym stopniu dalszy nasz rozwój. Tymczasem zaopatrzenie i gospodarka materiałowa postawione są u nas dotychczas na niskim chałupniczym poziomie i szereg spraw rozwiązywanych jest bez generalnej perspektywy, od wypadku do wypadku metodą tzw. łatania dziur, metodą, która w rezultacie prowadzi do tego, że dziura załataną w jednym miejscu wyłazi w całej okazałości w drugim...”.

B. Bierut. O umocnienie spójni między miastem i wsią w obecnym okresie budownictwa socjalistycznego.

ZAOPATRZENIE,
GOSPODARKA MATERIAŁOWA

Zadania zaopatrzenia w świetle wskazań VII Plenum. — Gospodarka Materiałowa, 1952, nr 8, str. 281 — 282.

(Ogólne sformułowanie zadań stojących przed służbą zaopatrzenia w świetle wytycznych VII Plenum KC PZPR).

FRANK M. — Badanie szybkości obiegu środków w fazie zaopatrzenia. — Gospodarka Materiałowa, 1952, nr 8, str. 293 — 299.

(Opis metody badania szybkości obiegu środków w fazie zaopatrzenia).

HASSNY T. — Współpraca służby zaopatrzeniowej i finansowej w przemyśle w zakresie kontroli finansowej wykonania planu zaopatrzenia. — Życie Gospodarcze, 1952, nr 9, str. 505 — 507.

IWIŃSKI E. — Dostawa i odbiór materiałów w gospodarce planowej. — Przegląd Kolejowy, 1952, nr 8, str. 306 — 308.

(Omówienie trudniejszych problemów obrotu materiałowego przy gospodarce planowej, mianowicie: terminów dostaw, ich cykliczności, harmonogramów).

KRAJEWSKI W. — Oszczędności w zużyciu materiałów źródłem wzrostu akumulacji socjalistycznej. — Finanse, 1952, nr 4, str. 28 — 35.

(Zasadnicze formy oszczędności prowadzące do obniżenia kosztów własnych w zakresie gospodarki materiałowej. Artykuł ilustrowany materiałem przykładowym).

KREISBERG J. — Kilka uwag na temat gospodarowania drewnem. — Gospodarka Materiałowa, 1952, nr 9, str. 303 — 308.

(Artykuł ma na celu wskazanie wielu możliwości zwolnienia zaoszczędzonych mas drewna dla innych potrzeb).

KRYCKI T., PÓLKOWSKI S. — Analiza gospodarki węglowej w przedsiębiorstwie „Polskie Koleje Państwowe”. — Finanse, 1952, nr 4, str. 51 — 61.

(Analiza elementów mających bezpośredni lub pośredni wpływ na kształtowanie się wskaźnika zużycia węgla trakcyjnego i drogi na których należy szukać racjonalnych usprawnień).

LICHOLAI P. — Organizacja gospodarki materiałowej na budowie. — Inwestycje i Budownictwo, 1952, nr 8, str. 18 — 23.

Przemysł węglowy. Wsólzawodnictwo. — DOK. P. z 20/7/52.

(Do walki o wykorzystanie rezerw oszczędnościowych w myśl wytycznych VII Plenum KC PZPR oraz do wzmoczonej oszczędności paliwa i energii elektrycznej przystąpiły w m-cu lipcu wszystkie kopalnie przemysłu węglowego).

Walka z marnotrawstwem paliw w „Stomilu” i w „Bolechowie”. — Życie Gospodarcze, 1952, nr 17, str. 968 — 970.

WITKOWSKI H. — Normowanie zużycia materiałowego. — Ekonomika i Organizacja Pracy, 1952, nr 8, str. 330 — 336.

(Część pierwsza artykułu omawiająca definicję normy i zasady oszczędnego zużycia materiałów).

Z doświadczeń radzieckich:

ADIESTOW N. A. — Dział zaopatrzenia na rozruchunku gospodarczym. — Wiestnik Maszynostrojenija, 1952, nr 4; Ekonomika i Organizacja pracy, 1952, nr 8, str. 336 — 339.

(Artykuł omawia doświadczenia Gorkowskiej Fabryki Samochodów im. Mołotowa, dające duże możliwości oszczędzania wartości materialnych i środków pieniężnych).

WALKA
O RENTOWNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTWA

AUGUSTOWSKI Z. — O wykonanie planu obniżenia kosztów własnych w przemyśle. — Gospodarka Planowa, 1952, nr 8, str. 19 — 27.

(Obniżanie kosztów produkcji i obrotu jako podstawowy czynnik akumulacji socjalistycznej będącej warunkiem wykonania zadań postawionych przez VII Plenum KC PZPR — krytyczna ocena przebiegu wykonania planu obniżenia kosztów własnych w resortach przemysłowych — skuteczne środki do przewyciężenia trudności).

MUSZYŃSKI B. — Koszty własne i wykazanie „obniżki kosztów” w budownictwie. — Życie Gospodarcze, 1952, nr 17, str. 939 — 942.

NAWROCKI L. — Rentowność przedsiębiorstw socjalistycznych. — Finanse, 1952, nr 4, str. 8 — 17.

(Zysk w gospodarce kapitalistycznej a socjalistycznej — istota rentowności — podstawowe czynniki wzrostu rentowności, przez którą autor rozumie procentowy stosunek zysku do kosztu własnego — drogi uzyskiwania obniżki kosztów własnych, decydującego czynnika rentowności — znaczenie rozwijania i pogłębiania rozrachunku gospodarczego na obecnym etapie rozwoju naszego przemysłu w świetle wytycznych VII Plenum KC PZPR).

NIESIOŁOWSKI M. — Zagadnienie obniżki kosztów własnych w przemyśle chemicznym. — Przemysł Chemiczny, 1952, nr 8, str. 340 — 344.

(Zaakcentowanie technicznej strony omawianego zagadnienia — podkreślenie znaczenia pionu produkcyjno-technicznego w walce o obniżkę kosztów własnych).

WENTOWSKI F. — Wzmoc kontrolę realizacji oszczędności w budownictwie inwestycyjnym. — Inwestycje i Budownictwo, 1952, nr 8, str. 28 — 34.

(Analiza zadań oszczędnościowych w zakresie projektowania inwestycji oraz realizacji rocznego programu inwestycyjnego).

WINTER E. — Drogą obniżenia kosztów własnych. — *Finanse*, 1952, nr 4, str. 18 — 27. Fragment z przygotowywanej do druku pracy pt. „Koszty własne przedsiębiorstwa przemysłowego”.

(Zasadnicze różnice w charakterze socjalnym kosztów własnych w warunkach gospodarki kapitalistycznej i socjalistycznej, oraz w metodach i możliwościach obniżenia kosztów własnych — analiza czynników wpływających na obniżenie kosztów własnych. Aspekt techniczny i polityczny zagadnienia w oparciu o wytyczne Partii).

Z doświadczeń radzieckich i krajów
demokracji ludowej:

LUTOBORSKI T. — Analiza kosztów własnych w budownictwie. — *Finanse*, 1952, nr 4, str. 62 — 74. Opracowane na podstawie książki: J. A. Nikiforow. Analiz chozjajstwiennoj diejatielnosti stroitielnoj organizacii. Moskwa 1951.

SAKOW M. — O możliwościach obniżenia kosztu własnego produkcji przemysłowej. — *Bolszewik*, 1952, nr 5; *Finanse*, 1952, nr 4, str. 102 — 113.

SOKOŁOWSKI A., MNACAGANOWA W. — Nowe formy współzawodnictwa o obniżkę kosztów własnych produkcji. — *Woprosy Ekonomiki*, 1952, nr 4; *Finanse*, 1952, nr 4, str. 87 — 101.

System czekowy rozrachunku gospodarczego w parowozowni Dno. — *Przegląd Kolejowy*, 1952, nr 8, str. 320.

(Notatka oparta na informacji „Gudok” o uzyskaniu obniżki zaplanowanego kosztu w wyniku zastosowania tego systemu).

Rejestrowanie oszczędności na każdej operacji. — *Życie gospodarcze*, 1952, nr 18, str. 998 — 1000.

(Przekład artykułu pracowników Pierwszej Państwowej Fabryki Łożysk im. L. M. Kaganowicza — zamieszczony w Nr 160 dziennika „Trud” z dnia 8/7/1952).

WAINCWAIG A. S. — Jedno z ważniejszych źródeł obniżenia kosztów budownictwa. — *Stroitielnaja Promyszlennost'*, 1952, nr 5; *Inwestycje i Budownictwo*, 1952, nr 8, str. 37 — 39.

(Artykuł omawia zagadnienie oszczędności w kosztach budownictwa związane ściśle z metodą prawidłowego planowania budowy ośrodków przemysłowych).

Zagadnienie obniżki kosztów własnych w czasopiśmie Niemieckiej Republiki Demokratycznej. — *Finanse*, 1952, nr 4, str. 132 — 144.

TABELA KURSOWA Nr 12

Narodowy Bank Polski stosuje następujące kursy przy kupnie i sprzedaży dewiz i pieniędzy zagranicznych:

D e w i z y			B a n k n o t y	
Kupno zł	Sprzedaż zł		Kupno zł	Sprzedaż zł
99,75	100,25	Z.S.R.R.	—	—
11,17	11,23	100 Rubli	—	—
—	28,14*)	Anglia	11,15	11,22
8,94	8,98	100 Funt sterling	18,—	20,—
—	15,50*)	100 Peso	8,10	8,40
7,98	8,02	1 Funt australijski	15,—	15,50
—	21,82*)	100 Sz. austr.	7,90	8,—
—	58,97*)	100 Fr. belg	11,45	11,75
—	8,02*)	100 Cruzeiro	—	—
57,77	58,05	100 Lewa	7,90	8,—
11,46	11,52	Czechosłowacja	50,—	55,—
—	1,75*)	100 Kr. czech.	9,50	10,—
1,14	1,14 ¹ / ₂	Dania	1,25	1,40
11,17	11,23	100 Kr. duńskie	1,10	1,15
105,—	105,52	Egipt	—	—
3,99	4,01	1 Funt egipski	100,—	105,—
119,82	120,42	100 Mk. fińsk.	3,99	4,01
—	95,59*)	100 Frank. franc.	—	—
55,86	56,14	1 Funt izr.	85,—	92,—
—	36,19*)	Holandia	50,—	55,—
3,99	4,01	100 Hfl	—	—
92,80	93,26	Kanada	3,98	4,01
77,13	77,51	1 \$ kan.	92,50	93,50
—	34,42*)	Niem. Rep. Dem.	72,—	77,—
—	0,67*)	100 Mk. N.R.D.	52,—	54,—
		Niemcy Zach.	0,65	0,70
		100 Mk. Zach.		
		Norwegia		
		100 Kr. norw.		
		Rumunia		
		100 Lei		
		Stany Zjedn. A. P.		
		1 \$ USA		
		Szwajcaria		
		100 Fr. szwajc.		
		Szwecja		
		100 Kr. szwedz.		
		Węgry		
		100 Forint		
		Włochy		
		100 Lirów it.		

Skup złota:

1 gram czystego złota — zł 4,50

Bank skupuje:

1. **Banknoty uszkodzone** lecz nadające się do skupu oraz banknoty dolarowe emisji sprzed roku 1928 tzw. długie wg kursów obniżonych o 5%.
2. **Obiegowe monety srebrne i bilon** — wg kursów banknotów, obniżonych o 10%.

*) dla przekazów na koszty utrzymania

Funty angielskie w odcinkach wyższych niż funt 1.— oraz pieniądze zagraniczne nie objęte tabelą oddziały NBP przyjmują tylko do inkasa.

Tabela Nr 11 przestaje obowiązywać.

